

ดุขฎีนิพนธน์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสนาตรดุขฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา

พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์)

คุณูปการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

The Integration of the Buddhist Doctrines to the New Theory Agriculture concerning to the King's Philosophy

Phramaha Weerasak Abhinandavedi (Sangphong)

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

)Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University(

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุษณินิพนธ์เรื่อง
“การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา” เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุษณินิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รศ. ดร.ประเวศ อินทองปาน)

..... กรรมการ
(ผศ. ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์)

..... กรรมการ
(รศ. ดร.สมทิธิพล เนตรนิมิตร)

..... กรรมการ
(ผศ. ดร.ดวงเพชร สมศรี)

..... กรรมการ
(ผศ. ดร.ประพันธ์ ศุภษร)

คณะกรรมการควบคุมดุษณินิพนธ์

ผศ. ดร.ดวงเพชร สมศรี

ประธานกรรมการ

ผศ. ดร.ประพันธ์ ศุภษร

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที)

ชื่อคุณินิพนธ์	: บูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์ พระราชา
ผู้วิจัย	: พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์)
ปริญญา	: พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
คณะกรรมการควบคุมคุณินิพนธ์	: ผศ. ดร.ดวงเพชร สมศรี, วท.บ. (คหกรรมศาสตร์ทั่วไป), ค.บ. (ภาษาอังกฤษ), พธ.ม. (พุทธศาสตร์และศิลปะแห่งชีวิต), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา) : ผศ. ดร.ประพันธ์ ศุภษร, ป.ธ.๗, พธ.บ. (ศาสนา), ศศ.ม. (พุทธศาสนศึกษา), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
วันสำเร็จการศึกษา	: ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

คุณินิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา (๒) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา (๓) เพื่อบูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลของการวิจัยพบว่า เกษตรทฤษฎีใหม่ คือ หลักการบริหารจัดการทรัพยากรดินและน้ำเพื่อการเกษตร ในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทำให้เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเอง มีรายได้ไว้ใช้จ่ายในครอบครัว มีอาหารไว้สำหรับบริโภคตลอดปี เป็นการลดความเสี่ยงไม่ให้เกิดความเสียหายเมื่อตลาดหรือสภาพแวดล้อมเกิดความแปรปรวนหรือเกิดวิกฤติขึ้น เป็นกระบวนการผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ยึดหลักการพึ่งพาตนเอง ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ มีการวางแผนการดำเนินการอย่างเป็นระบบ ประสานสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งนี้ การนำหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ไปใช้จะต้องมีความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจน รู้จักยืดหยุ่น สามารถนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมในแต่ละพื้นที่ได้

หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชานั้น แบ่งออกเป็น (๑) หลักนาถกรรมธรรม ๑๐ ส่งเสริมด้านการพึ่งพาตนเอง ได้แก่ ๑. ศีล รักษากายวาจาให้เรียบร้อย มีเมตตาต่อผู้อื่น ๒. พาหุสัจจะ ความเป็นผู้ศึกษาเล่าเรียนมาก มีความรู้ลึกซึ้ง ๓. กัลยาณมิตตตา การคบคนดีมีที่ปรึกษาดี และผู้แนะนำสั่งสอนดี ๔. โสวัจสสตา ความเป็นผู้วางใจสอนง่าย รู้จักรับฟังเหตุผล ๕. กิงกรณียสุ ทักขตา เอาใจใส่ชวนชวายนิกจน้อยใหญ่ของหมู่คณะ ๖. อัมมกามตา รักธรรม ๗. วิริยารัมภะ ขยันหมั่นเพียรมีใจกล้า ๘. สันตุกฐิ ความสันโดษ ยินดี มีความสุขความพอใจด้วยปัจจัยสี่ที่หาได้ด้วยความเพียรอันชอบธรรม ๙. สติ มีสติ ระลึกรู้ตัว ใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท ๑๐. ปัญญา มีปัญญารอบรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง เข้าใจทุกสิ่งตามความเป็นจริง (๒) หลักสังคหวัตถุ ๔ ส่งเสริมด้านรวมพลังของเกษตรกร ได้แก่ ๑. ทาน การแบ่งปันช่วยเหลือผู้อื่น ๒. ปิยวาจา วาจาเป็นที่รัก กล่าวที่เป็นประโยชน์ ๓. หลักอถถจริยา ชวนชวายนบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ๔. สมนัตตตา ทำตนเสมอต้นเสมอปลายในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์ ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล สิ่งแวดล้อม (๓) หลักสัปปริสธรรม ๗

ส่งเสริมด้านการพัฒนาก้าวหน้า ได้แก่ ๑.ธัมมัญญตา รู้หลักหรือรู้จักเหตุ ๒.อรรถัญญตา รู้ความมุ่งหมายหรือรู้เหตุผล ๓.อรรถัญญตา รู้จักตน ๔.มัตตัญญตา รู้จักประมาณ ๕.กาลัญญตา รู้จักกาลเวลา ๖.ปริสัญญตา รู้จักชุมชน สังคม ๗.บุคคลัญญตา รู้จักบุคคล

การบูรณาหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา พบว่า เกิดผลใน ๓ ด้าน ได้แก่ ๑.ด้านการพึ่งพาตนเอง เกษตรกรมีความขยันอดทน ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ห่วงไกล่ไกลอบายมุข มีสติ พอเพียง รู้จักปล่อยวาง ๒.ด้านการรวมพลังของเกษตรกร แบ่งปันช่วยเหลือกัน ตรงไปตรงมา เชื่อใจกันด้วยความอบอุ่น เอื้อเฟื้อ ไม่หลอกลวง สงเคราะห์ชุมชน เน้นการมีส่วนร่วม วางตนพอดี ๓.ด้านการพัฒนาก้าวหน้า เกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการฯ รู้ดี และมีความมั่นใจในสิ่งที่ตนกำลังทำ มีเป้าหมายชัดเจน รู้จักการบริหารจัดการพื้นที่ทำกินให้เกิดประโยชน์สูงสุด รู้จักวิธีเพิ่มมูลค่าสินค้าทางการเกษตร ใช้ชีวิตด้วยความพอดี รู้จักประมาณ มีจิตใจเยือกเย็น รู้จักรอคอย รู้จักความเป็นไปของชุมชนที่ตนอยู่ว่า มีวัฒนธรรม ความเชื่อนั้นอย่างไร รู้จักให้เกียรติเคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น

Dissertation Title : The Integration of the Buddhist Doctrines to the New Theory Agriculture concerning to the King's Philosophy

Researcher : Phramaha Weerasak Abhinandavedi (Sangphong)

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)

Dissertation Supervisory Committee

: Asst. Prof. Dr. Toungetch Somsri,
B.S. (Home Economics), B.Ed. (English),
M.A. (Buddhism and Arts of Life),
Ph.D. (Buddhist Studies)

: Asst. Prof. Dr. Prapan Supasorn, Pali VII, B.A (Religion),
M.A. (Buddhist Studies, Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : March 18, 2019

Abstract

This research consisted of three main objectives, namely : (1) to study the new theory agriculture concerning to the king's philosophy; (2) to study the Buddhist doctrines promoting the new theory agriculture concerning to the king's philosophy; (3) to integrate of the Buddhist doctrines to the new theory agriculture concerning to the king's philosophy. The methodology of this research was the qualitative research.

The results of the research were found that New theory of agriculture is able to manage soil and water resources for agriculture in a small land for maximum benefit. The farmers have safe food for consumption and money for paying in their family throughout the year. This is way of an average risk of low-priced products, financial crisis and natural disasters. It is the sufficiency economy production process based on self-reliance without destroying the natural environment, systematic implementation plan and supporting the strength in the community.

The Buddhist doctrines promoting the new theory agriculture are (1) Nāthakarana-dhamma 10 (virtues which make for protection): 1. good conduct, keeping moral habits, 2. great learning, 3. good company, association with good people, 4. amenability to correction, meekness, easy admonish ability 5. willingness to give a helping hand, diligence and skill in managing all affairs of one's fellows in the community, 6. love of truth, to love the Dhamma, be pleasant to consult and converse with and rejoice in the advanced teaching of both the Doctrine and the Discipline 7. energy, effort, energetic exertion 8. Contentment 9. mindfulness, ability to remember what one has done and spoken 10. Wisdom, insight; (2) Sangahavatthu

4 (bases of social solidarity, virtues making for group integration and leadership): 1 . giving, generosity, charity 2 . Kindly speech, convincing speech 3 . useful conduct, rendering services, life of service, doing good 4 . even and equal treatment, quality consisting in impartiality, participation and behaving oneself properly in all circumstances. (3) Suppurisa-dhamma 7 (qualities of a good man; virtues of a gentleman): 1. Knowing the meaning, knowing the cause 2. knowing the meaning, knowing the purpose, knowing the consequence 3. knowing oneself 4. Moderation, knowing how to be temperate, sense of proportion 5. knowing the proper time, knowing how to choose and keep time 6. Knowing the assembly, knowing the society 7. Knowing the individual, knowing the different individuals;

The integration of the Buddhist doctrines to the new theory agriculture concerning to the king's philosophy can be divided as follows: 1. The 10 Nāthakarana-dhamma – the ten virtues which make for protection: the farmers or project participants are able to work with respect for the nature and the environments by non-chemicals and non-pesticides that will harm the lives of themselves and others, understanding of the new theory of agriculture correctly and appropriately, having good friendships promoting the exchange of knowledge about agriculture with others, knowing how to open mind, learning new things always, having volunteer minds, rendering services of people and communities, having diligence, perseverance, unremitting efforts towards obstacles, spending lives moderately, having conscious in life, knowing how to release the stress and having a good understanding of the truths of environments. 2. The 4 Sangahavatthu – the four virtues making for group integration and leadership: the farmers or project participants like to share and help others, to speak useful sweetly, encouraging, true words to others, to be sacrificed and unselfishness, to dedicate oneself to help others, and to know how to behave consistently in suitable event and the environments. 3. The 7 Suppurisa-dhamma – the seven virtues of a gentleman: the farmers or project participants are confident in what they are doing, able to have clear goals and know how to manage the area to make the most benefit, able to know how to increase the value of agricultural products, able to live moderately, able to know the proper time, able to know the communities and respect the opinions of others as well.

กิตติกรรมประกาศ

ดุชนิพนธ์เล่มนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดุชนิพนธ์เล่มนี้สำเร็จได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอเจริญพร ขอบคุณ ผศ. ดร.ตวงเพชร สมศรี อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้เอาใจใส่ช่วยเหลือ ถวายคำแนะนำ ตรวจสอบ แก้ไขสารนิพนธ์เล่มนี้ จนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ขอขอบคุณ ผศ. ดร.ประพันธ์ ศุภสร รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ผู้อำนวยการหลักสูตรดุชนิพนธ์ สาขาพระพุทธศาสนา ที่ถวายคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

ขอขอบคุณ คณาจารย์ในบัณฑิตวิทยาลัยทุกท่าน ที่เมตตาถวายความรู้ต่าง ๆ ทำให้ผู้วิจัยมีแนวทางในการทำงานวิจัยเล่มนี้ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่าน ที่ช่วยเหลืออำนวยความสะดวก และประสานงาน ตลอดจนเพื่อนนิสิตที่ให้กำลังใจและเป็นกำลังใจมิตรที่ดีมาโดยตลอด

บุคคลที่ผู้วิจัยจะลืมิได้เลย คือ พระครูปฐมภวนาจารย์ วิ. (วีระนนท์ วีรนนโท) เจ้าอาวาสวัดป่าเจริญราช ซึ่งเป็นครูบาอาจารย์ที่ผู้วิจัยนับถืออย่างยิ่ง ได้เมตตาสนับสนุนถวายทุนการศึกษาจนจบ และยิ่งไปกว่านั้น ผู้วิจัยยังได้รู้สึกเป็นเกียรติในชีวิต ที่ได้รับทุนเล่าเรียนหลวงสำหรับพระสงฆ์ไทย จากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ และหัวข้อเรื่องสารนิพนธ์เล่มนี้ ก็ได้รับแรงบันดาลใจจากพระองค์ท่านเช่นกัน

คุณความดีของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา ขอน้อมรำลึกถึงคุณบิดามารดา ครูอาจารย์ ที่ได้เมตตาชี้ทางสว่างให้ได้เข้ามาศึกษาพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ให้ได้เกิดปัญญา พัฒนาจิต ช่วยเหลือสังคมต่อไป

พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์)

๑๘ มีนาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญแผนภาพ	ฌ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
 บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๗ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๑.๘ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๓
๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับ	๑๓
 บทที่ ๒ หลักการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์แห่งพระราชา	
๒.๑ ที่มาแห่งพระราชดำริ เกษตรทฤษฎีใหม่	๑๔
๒.๒ หลักการ แนวคิด เกษตรทฤษฎีใหม่	๑๙
๒.๓ ขั้นตอนการดำเนินงานตามหลักเกษตรทฤษฎีใหม่	๒๓
๒.๓.๑ เกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๑ ขั้นต้น (การผลิต)	๒๔
๒.๓.๒ เกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๒ ขั้นกลาง (การรวมพลัง)	๒๘
๒.๓.๓ เกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๓ ก้าวหน้า (การร่วมมือกับแหล่งทุน)	๒๙
๒.๔ ความแตกต่างของเกษตรทฤษฎีและเกษตรทฤษฎีใหม่	๓๑
๒.๕ ประโยชน์ของเกษตรทฤษฎีใหม่	๓๓
๒.๖ ปัญหาและอุปสรรคของเกษตรทฤษฎีใหม่	๓๕
๒.๗ ข้อควรระวังมิฉะนั้นสำหรับเกษตรทฤษฎีใหม่	๓๗
๒.๘ เกษตรกรตัวอย่างเกษตรทฤษฎีใหม่	๓๙
๒.๙ สรุป	๔๘

บทที่ ๓ หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา

๓.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่	๕๐
๓.๒ หลักนาถกรรม ๑๐ ที่ส่งเสริมด้านการพึ่งพาตนเอง	๕๓
๓.๓ หลักสังคหวัตถุ ๔ ที่ส่งเสริมด้านการด้านการรวมพลัง	๖๙
๓.๔ หลักสัปปุริสธรรม ๗ ที่ส่งเสริมด้านการพัฒนาก้าวหน้า	๘๐
๓.๕ สรุป	๙๓

บทที่ ๔ บูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา

๔.๑ พุทธธรรมเพื่อการพึ่งพาตนเองกับเกษตรทฤษฎีใหม่	๙๖
๔.๒ พุทธธรรมเพื่อการรวมพลังกับเกษตรทฤษฎีใหม่	๑๐๓
๔.๓ พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาก้าวหน้ากับเกษตรทฤษฎีใหม่	๑๑๔
๔.๕ สรุป	๑๒๓

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย/อภิปรายผลการวิจัย/ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๒๗
๕.๑.๑ เกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา	๑๒๗
๕.๑.๒ หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา	๑๒๘
๕.๑.๓ บูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา	๑๒๙
๕.๒ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๓๒
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๓๓
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๑๓๓
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้	๑๓๔
๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	๑๓๔

บรรณานุกรม ๑๓๕

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย (In-depth interview)	๑๔๓
ภาคผนวก ข รายนามผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง	๑๔๗
ภาคผนวก ค เอกสารราชการที่เกี่ยวข้อง	๑๕๐
ภาคผนวก ง ภาพการให้สัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ทรงคุณวุฒิ	๑๖๙

ประวัติผู้วิจัย ๑๗๔

สารบัญตาราง

แผนภาพ	หน้า
ตารางที่ ๒.๑ ตารางสรุปข้อเปรียบเทียบเกษตรทฤษฎีเก่าและเกษตรทฤษฎีใหม่	๓๒
ตารางที่ ๒.๒ ตารางสรุปข้อควรทำและไม่ควรทำตามหลักการทฤษฎีใหม่	๓๘

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพ	หน้า
แผนภาพที่ ๑.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕
แผนภาพที่ ๕.๑ รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา ๑๓๓	

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ ในการอ้างอิง จะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๒๘/๒๔๐ หมายถึง สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม ๑๒ ข้อ ๒๒๘ หน้า ๒๔๐

ส่วนการอ้างอิงคัมภีร์อรรถกถา อ้างอิงจากอรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๖๐ ในการอ้างอิง โดยระบุ เล่ม (ถ้ามี) /ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อพระคัมภีร์ เช่น ที.สี.อ. (ไทย) ๓๗๑/๓๖๑ หมายถึง ทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี สีลขันธวรรค อรรถกถาภาษาไทย ข้อที่ ๓๗๑ หน้าที่ ๓๖๑ ตามลำดับ ดังนี้

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

พระวินัยปิฎก

วิ.ม. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.จ. (ไทย)	= วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.อ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปรปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
สั.ส. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
สั.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อ.จตุกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.ปญจก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.สตุกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ. นวก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	นวกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ. ทสก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.เตรสก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เตรสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ป. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฎิสัมภิตามวรรค	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อ.ภ.ก. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	อังคุตตรนิกาย	กถาวัตถุ	(ภาษาไทย)
--------------	---------------	---------------	----------	-----------

ข. คำย่อชื่อคัมภีร์อรรถกถา

อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก

ที.สี.อ. (ไทย)	=	ทีฆนิกาย	สุมังคลวิลาสินี	สีลขันธวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ม.ม.อ. (ไทย)	=	มัชฌิมนิกาย	ปปัญจสุทนี	อุपरุปินาสกัอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ส.ส.อ. (ไทย)	=	สังยุตตนิกาย	สารัตถปกาสินี	สคาถวรรคอรรถกถา	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แนวคิดในการพัฒนาประเทศตามแนวเศรษฐกิจกระแสหลัก (Main Stream Economy) แม้จะก่อให้เกิดผลสำเร็จหลายด้าน แต่ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดผลอันไม่พึงปรารถนาต่อประชาชน ทั้งในด้านชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม ทรัพยากรธรรมชาติรวมถึงปัญหาอื่น ที่สำคัญอีก เช่น ปัญหาภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่แตก ในปี ๒๕๔๐ อันทำความวิกฤติและหายนะมาสู่ประเทศชาติครั้งสำคัญที่สุดครั้งหนึ่ง^๑ เดิมทีนั้น แนวความคิดนี้เริ่มต้นขึ้นโลกตะวันตกแล้วเผยแพร่มาสู่โลกตะวันออก หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ก่อให้เกิดผลกระทบในด้านลบที่ไม่พึงปรารถนา ที่สำคัญ คือ การพัฒนา ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนมากยิ่งขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพอนามัยของคนในสังคมเสื่อมโทรมลง คนจนไม่สามารถที่จะพัฒนาตนเองได้ มีการแข่งขันทางธุรกิจมากขึ้น สังคมเปลี่ยนจากเกษตรมาสู่อุตสาหกรรม เปลี่ยนจากการทำมาหากิน มาทำมาหาเงิน เปลี่ยนจากการพึ่งพาธรรมชาติ มาพึ่งพาตลาด ทำให้วิถีชีวิตในชุมชนชนบทเกิดความเปลี่ยนแปลง และซับซ้อนมากยิ่งขึ้น^๒

ผู้คนรุ่นใหม่เมื่อเติบโตขึ้น ไม่ได้อาศัยอยู่ตามชนบทอีกต่อไป ต่างพากันหลั่งไหลเข้าสู่เมืองหลวงเพื่อทำมาหาเลี้ยงชีพ บางครั้ง ต้องเสี่ยงกับภาวะตกงาน เด็ก ๆ และผู้สูงวัยต้องอาศัยอยู่ในชุมชนชนบท ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ต้องประสบปัญหาขาดทุน และมีหนี้สิน เพราะระบบเศรษฐกิจในปัจจุบัน มีความซับซ้อนมากขึ้น ชาวบ้านจำนวนมากปรับตัวไม่ทัน ทั้งยังมีการทำการเกษตรที่เลียนแบบตาม ๆ กัน ใช้ความรู้สึกมากกว่าความรู้ ใช้ความเห็นมากกว่าการพิจารณา เห็นคนอื่นทำแล้วรวยก็ทำตาม เช่น ในช่วงสองสามปีที่ผ่านมา นั้นนมมีราคาแพง ผู้คนก็ต่างพากันปลูกมะนาวเพราะคิดว่าจะได้ราคาดี แต่ปรากฏว่า ต่างคนต่างปลูก ผลผลิตจึงมีมากเกินไปจนล้นตลาด ทำให้ขาดทุนในที่สุด^๓

ในขณะเดียวกันผืนป่าธรรมชาติ ที่เคยเป็นแหล่งอาหารที่สมบูรณ์ และเป็นแหล่งต้นน้ำ กลับถูกทำลาย ภูเขากลายเป็นภูเขาหัวโล้น และถูกทดแทนด้วยการปลูกอ้อย มันสำปะหลัง ข้าวโพด^๔ มีการบุกรุกเผาป่า เตรียมพื้นที่ไว้เพาะปลูก และมีการเผาซากไร่เพื่อเพาะปลูกใหม่

^๑ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.), *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙*, (กรุงเทพมหานคร: ๒๕๔๕), หน้า ๑๔.

^๒ นางสาวดลพัฒน์ ยศธร, “รูปแบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธศาสตร์”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒). หน้า ๓๐.

^๓ ข่าวไทยพีบีเอส, *มะนาวล้นตลาด ราคาดีถูกละ ๑๕ - ๕๐ สต.*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://news.thaipbs.or.th/content/264992> [๒๔ กันยายน ๒๕๖๑].

^๔ วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์, *ข้าวโพด สาเหตุแห่งการทำลายป่า น้ำแล้งและหมอกควันพิษ*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.sarakadee.com/blog/oneton/?p=1717> [๒๔ กันยายน ๒๕๖๑].

จนกลายเป็นปัญหาหมอกควันพิษสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้ที่อยู่อาศัยในละแวกนั้น และเมื่อผลิตมาก ราคาตก ผลประโยชน์ก็อยู่กับพ่อเต๋มๆ ขณะที่ต้นทุนราคาเมล็ดพันธุ์ ค่ายา ค่าปุ๋ย คงที่ จึงกลายเป็นปัญหาหนี้สินรุมเร้าต่อ อีกทั้งสารเคมีที่ใช้ในการเกษตร เช่น ยาฆ่าแมลง ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าหญ้า ก็เป็นอันตรายต่อผู้คน สัตว์ และสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย เมื่อป่าถูกทำลาย ในฤดูฝนก็ไม่มีต้นไม้คอยซับน้ำไว้ ส่งผลให้เกิดน้ำท่วมตามมาอีก เห็นได้ชัดเจนว่าระบบนิเวศน์ถูกทำลายลงเป็นวงจรต่อเนื่องกัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ พระองค์ทรงตระหนักถึงปัญหาทุกข์สุขของพสกนิกรชาวไทยเหล่านี้ดี พระองค์จึงทรงงานหนักตรากตรำเพื่อความผาสุกและประโยชน์สุขแห่งปวงพสกนิกรมาโดยตลอด ทรงอุทิศพระวรกาย พระสติปัญญา และในบางโอกาสได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ นับได้กว่า ๓,๐๐๐ โครงการ^๕ โดยองค์ความรู้ที่เกิดจากโครงการเหล่านี้ รวมแล้ว เรียกว่าศาสตร์ของพระราชา ซึ่งโครงการต่าง ๆ เหล่านี้ ตั้งอยู่บนหลักของความพออยู่ พอกิน และควมมีชีวิตอยู่ที่สมณะ พอเพียง รู้เท่าทันความเป็นไปและความเป็นจริงของโลก รู้จักประสานกลมกลืนกับธรรมชาติ และใช้ธรรมชาติเท่าที่จำเป็นและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยไม่ทำลายเบียดเบียนทั้งมนุษย์และธรรมชาติ

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ จึงเกี่ยวข้องอยู่กับเรื่องของการพัฒนาปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เช่น ดิน น้ำ ที่ทำกิน ทู่น ความรู้พื้นฐานด้านการเกษตรกรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การรวมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับปัจเจกบุคคลและสังคม และการสร้างความเข้มแข็งให้กับจิตใจ^๖ และหนึ่งในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น คือ โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นโครงการ ที่พระองค์เห็นปัญหาหลักของเกษตรกรในอดีตจนถึงปัจจุบันที่สำคัญ คือ การขาดแคลนน้ำเพื่อเกษตรกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตพื้นที่อาศัยน้ำฝน ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศและส่วนมากเป็นนาข้าวและพืชไร่ นอกจากนี้ยังมีความเสี่ยงกับความแปรปรวนของสภาพดิน ฟ้า อากาศ และฝนทิ้งช่วง แม้ว่าจะมีการขุดบ่อหรือสระเก็บน้ำไว้ใช้บ้าง แต่ก็ไม่มีขนาดแน่นอน มีปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นปัญหาให้มึน้ำใช้ไม่เพียงพอ รวมทั้งระบบการปลูกพืชไม่มีหลักเกณฑ์ใด ๆ และส่วนใหญ่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว ด้วยเหตุนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงได้พระราชทาน“ทฤษฎีใหม่” มาใช้เป็นรูปแบบในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด^๗

จากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ ดังกล่าวนั้น ล้วนแล้วแต่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม แต่กลับพบว่า ในทางปฏิบัติจริง มีเกษตรกรจำนวนมาก ยังไม่ได้มีความเข้าใจอย่าง

^๕ มนูญ มุกขประดิษฐ์, *จิตวิทยาตามแนวพระราชดำริ*, (กรุงเทพมหานคร: คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๗.

^๖ มนูญ มุกขประดิษฐ์, “การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

^๗ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, (สำนักงานกปร.), *จอมปราชญ์แห่งการพัฒนา*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๕), หน้า ๒๖.

ลึกซึ้ง พอที่จะนำหลักธรรมต่าง ๆ มาใช้อย่างจริงจัง ดังตัวอย่างในหลายพื้นที่ แม้จะอยู่ในพื้นที่ ไกลเคียงศูนย์ให้ความรู้เกี่ยวกับโครงการในพระราชดำริฯ หรือได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ให้มีการ อบรมให้ความรู้ แต่กลับพบว่า ยังมีการใช้สารเคมีในการเกษตรเหมือนเดิม มีการเผา ทำลาย สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ อย่างขาดจิตสำนึก ขาดความรับผิดชอบ มีการละเมิดสิทธิชีวิตผู้อื่นทั้งทางตรง และ ทางอ้อม จากการทำการเกษตร แม้จะพบว่ามีการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้เป็นจำนวนมาก แต่ก็ พบว่ายังไม่ได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตของเกษตรกรมากเท่าที่ควร หากว่ามีการเจาะลึกถึง หลักธรรมใดหลักธรรมหนึ่งอย่างลึกซึ้งและเผยแพร่ออกไป คาดว่าจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการ นำไปใช้จริง หรืออาจมีหลักธรรมใดที่สำคัญยังไม่ได้รับการวิเคราะห์เจาะลึกลงไปเห็นแก่นแท้ ที่ สามารถส่งเสริมหรือกระตุ้นให้เกษตรกร มีความรับผิดชอบ ต่อสิ่งแวดล้อม ชีวิต คน และสัตว์ ให้มาก ขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ รวมถึงผู้บริโภคควรจะยึดหลักธรรมใด ในการบริโภคผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่ คำนึงถึงความปลอดภัย มากกว่ารูปลักษณ์ที่สวยงาม โดยเรื่องกล่าวจะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับ ผู้ผลิตโดยตรง

ปัญหาสำคัญของชาวบ้านวันนี้คือ การขาดความมั่นคงในชีวิต ไม่มีระบบสวัสดิการ ไม่มี หลักประกันในชีวิต บางคนมีลูกหลานได้พอพึ่งพิงอาศัยได้ แต่หลายคนต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยวเดียวดาย เฉลียวกับชีวิตที่โหดร้ายตามลำพัง ชีวิตในชุมชนซึ่งเคยพึ่งพาอาศัยกัน ก็เปลี่ยนไปเป็น ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างดิ้นรน ปากกัดตีนถีบเพื่อแก้ปัญหาการทำมาหากิน ปัญหาหนี้สิน ชีวิตปราศจากระบบ ระเบียบอะไร มากกว่าการหาเงิน และพากันแย่งย้ายเข้าสู่ตัวเมือง ไปต่างที่ ต่างถิ่น พ่อแม่ลูกต้อง แยกกันอยู่ แยกกันเดิน จึงเป็นชีวิตที่ขาดภูมิคุ้มกัน เมื่อสังคมเปลี่ยนไป การพัฒนาสมัยใหม่ได้ทำลาย ความสัมพันธ์ดังกล่าวแทบหมดสิ้น เป็นการพัฒนาที่คล้ายกับโรคชนิดหนึ่งที่ทำลายภูมิคุ้มกันของ ตนเอง ของวิถีชีวิตชุมชน และทำให้คนตายในที่สุด สะท้อนให้เห็นถึงการแก้ปัญหาที่ไม่ยั่งยืนอย่าง แท้จริง จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกลับมาทบทวนว่า ถึงเวลาแล้วหรือยัง ที่เราจะต้องนำหลัก เกษตรทฤษฎีใหม่มาใช้อย่างจริงจัง และน้อมนำหลักพุทธธรรมที่สัมพันธ์กับขั้นตอนของเกษตรทฤษฎี ใหม่มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เป็นหลักส่งเสริมทั้งด้านการผลิต การรวมพลัง และการพัฒนาก้าวหน้า

ดังนั้นผู้วิจัย เรื่อง “บูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์ ได้เล็งเห็น ว่า วิทยานิพนธ์ดังกล่าวมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ในการศึกษาวิเคราะห์เจาะลึกเกษตรทฤษฎี ใหม่ให้เกิดความกระจ่างแจ้ง สามารถนำไปเป็นเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาคุณภาพชีวิตของ เกษตรกรไทยให้ดีขึ้นได้จริง พร้อมกันนั้น ผู้วิจัยยังต้องการนำเอาหลักพุทธธรรมมาบูรณาการกับการ ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์แห่งพระราชาเพื่อวิเคราะห์หาแนวทางที่สอดคล้องกับกระบวนการทำ เกษตรทฤษฎีใหม่ ตลอดถึงวิถีชีวิตของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการฯ อันจะเป็นแนวทางสำคัญสำหรับยึด เนี่ยวระครองจิตใจให้อยู่หนทางแห่งความดีงาม ด้วยปัญญารู้เท่าทันโลก มีดุลยภาพและความมั่นคง ในชีวิต มีความสุข ประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยไม่เบียดเบียนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เสริมสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชน ภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา
- ๑.๒.๓ เพื่อบูรณาการเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา ด้วยหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริม

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “บูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์แห่งพระราชา” นี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและภาคสนาม โดยผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ ดังนี้

๑.๓.๑ ด้านเอกสาร : มุ่งศึกษาหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก ตำรา หนังสือ บทความ เอกสาร วิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๓.๒ ด้านเนื้อหา : ศึกษาศาสตร์แห่งพระราชา ในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ได้แก่ ความเป็นมาของศาสตร์แห่งพระราชา และเกษตรทฤษฎีใหม่ ความหมาย ความสำคัญ คุณค่า และประโยชน์ องค์ประกอบสำคัญที่เกี่ยวข้องในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่

๑.๓.๓ ด้านกลุ่มเป้าหมาย : สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิจากกลุ่มเป้าหมาย ผู้มีประสบการณ์และประสบความสำเร็จ หรือเกี่ยวข้องโดยตรงเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา โดยแบ่งเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ ๑ นักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ ด้านการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ๗ ท่าน

กลุ่มที่ ๒ เกษตรกร/เจ้าหน้าที่ ที่ทำงานด้านเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา ๕ ท่าน

กลุ่มที่ ๓ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ๒ ท่าน

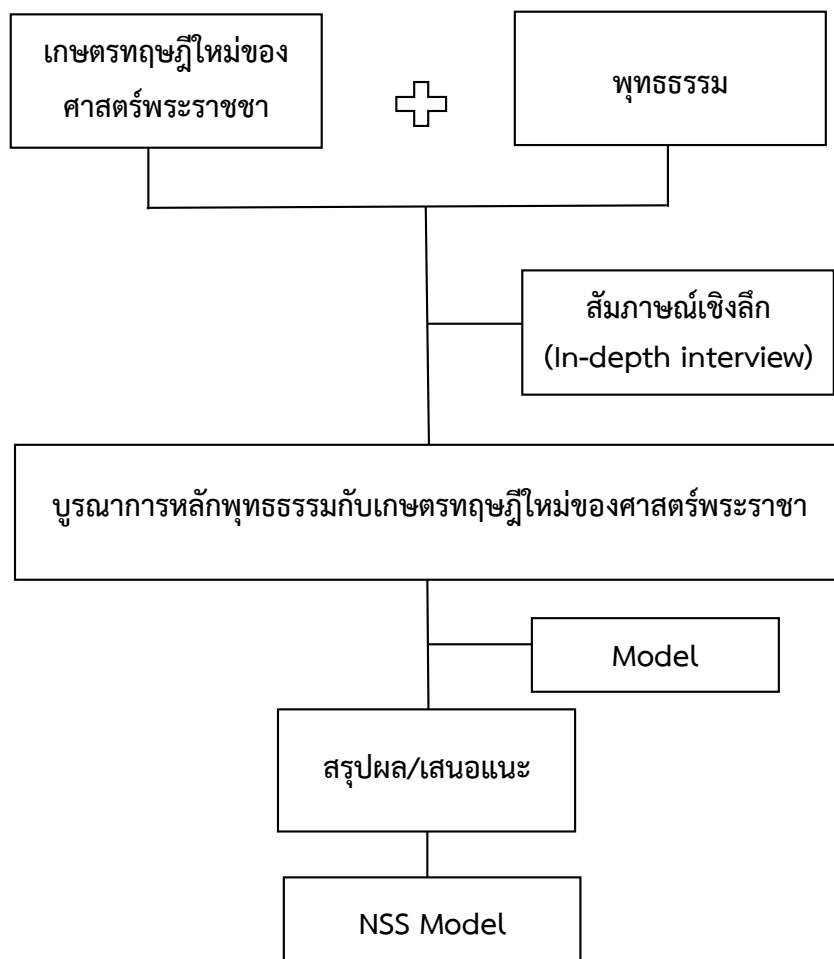
๑.๓.๔ ด้านระยะเวลา : ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ โดยประมาณการกำหนดระยะเวลาตั้งแต่เดือนสิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๖๑ ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๖๒ รวมระยะเวลาในการทำวิจัย ๗ เดือน

๑.๓.๕ ด้านพื้นที่ : นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ เกษตรกร ที่มีชื่อเสียงในภาคกลางและภาคตะวันออก

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๔.๑ เกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชาเป็นอย่างไร
- ๑.๔.๒ หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชามีอะไรบ้าง
- ๑.๔.๓ การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชาเป็นอย่างไร

๑.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๖.๑ บูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ หมายถึง การนำหลักพุทธธรรม มาประยุกต์ใช้กับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวทางของศาสตร์แห่งพระราชา โดยยึดหลักธรรม ๓ อย่าง ได้แก่ ๑) หลักนาถกรรมธรรม ๑๐ ๒) หลักสังคหวัตถุ ๔ ๓) หลักสัปปุริสธรรม ๗ เพื่อนำมา บูรณาการให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการทำเกษตรทฤษฎีใหม่และหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา

๑.๖.๒ เกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา หมายถึง แนวทางหรือหลักการในการ จัดการทรัพยากรระดับไร่นาคือที่ดินและน้ำ เพื่อการเกษตรในที่ดินที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้เกิด ประโยชน์สูงสุดอย่างยั่งยืน สามารถประยุกต์หรือดัดแปลงปรับใช้หลักการดังกล่าวให้เข้ากับสภาพภูมิ ประเทศ อากาศ และปัจจัยอื่น ๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างเสถียรภาพของการผลิต เสถียรภาพ ด้านอาหารประจำวัน ความมั่นคงของรายได้ ความมั่นคงของชีวิต และความมั่นคงของชุมชนชนบท อาศัยหลักการพึ่งพาตนเองมากขึ้น ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ส่งเสริมความเป็นอยู่ของชีวิตที่เรียบง่าย พออยู่พอกิน เหลือจึงแบ่งปัน หรือจำหน่ายเป็นรายได้ในครัวเรือนต่อไป

๑.๖.๓ ศาสตร์พระราชา หมายถึง แนวทางการพัฒนาของในหลวงรัชกาลที่ ๙ เพื่อแก้ปัญหาวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนคนไทยให้ดีขึ้น อาศัยระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่ดี ตั้งอยู่บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยความพอดี นอกไปจากนี้ ยังเป็นการพัฒนาที่อนุโลมและรวมขอมกับสภาพของธรรมชาติ และสภาพของสังคมจิตวิทยาแห่งชุมชน ที่สำคัญคือ การไม่ผูกมัดติดอยู่กับวิชาการและเทคโนโลยีที่แข็งตัว และไม่เหมาะสมกับสภาพที่แท้จริงของคนไทย ทำให้การดำเนินงานไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้อย่างสมบูรณ์เต็มที่

๑.๗ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่อง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา” ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

ศาสตราจารย์ ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช สมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ ได้วิเคราะห์ทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริว่า ทฤษฎีใหม่เป็นส่วนหนึ่งในบริบทของเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นสัมมาทฤษฎีที่อยู่เหนือระนาบแนวความคิดในทฤษฎีของการพัฒนาต่าง ๆ ที่ขาดและพร่องทางจริยธรรม โดยเห็นว่ามีมิติทางจริยธรรมของทฤษฎีใหม่และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนั้น มีอยู่ในพุทธปรัชญาแล้วแต่ยังไม่มีผู้ใดนำมาจัดระบบและนำเสนออย่างเป็นรูปธรรมเท่านั้น “ทฤษฎีใหม่” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นทฤษฎีที่แตกต่างไปจากทฤษฎีอื่น ๆ ตรงที่มีจริยธรรมกำกับ จึงเรียกได้ว่าเป็นสดมภ์หลักของระบบ ความคิดและเชื่อมโยงกับมนุษย์โดยตรง ดังที่เรียกกันว่า “คนเป็นศูนย์กลาง” (Human – Centered) โดยเฉพาะคนผู้ยากไร้ด้อยโอกาสในชนบท ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีมิติด้านจริยธรรมของการอยู่ร่วมกันของสิ่งที่แตกต่างกันหลากหลาย โดยไม่จำเป็นต้องคู่ ตรงข้าม ขัดแย้ง แข่งขัน ครอบงำ ซึ่งกันและกัน หากแต่เอื้ออาทรเกื้อกูล และทำให้เกิดดุลยภาพที่ เคลื่อนไหวได้ (Dynamic Balance) ช่วยกันแบบน้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า อันเป็นการพึ่งพิงอิงกัน (Interdependence) มากกว่าเป็นเพียงการ “พึ่งพาอาศัย” (Dependence) ซึ่งเป็นหลักการในการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริโดยทั่วไปอยู่แล้ว

ทฤษฎีใหม่ : มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด ได้ชี้ให้เห็นว่าทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นแบบ “พหุนิยม” มีความหลากหลายที่ผสมผสานกันได้ และไม่เพียง “เอกลัทธิ” หรือ “ทวินิยม” คือไม่จำเป็นต้องเลือกระหว่างเกษตรกรรมหรือ อุตสาหกรรม เพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง ทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงมีความยิ่งใหญ่ทางความคิดเป็นความคิดใหม่ที่แหวกออกจาก กรอบความคิดเก่าของทฤษฎีตะวันตก ที่ครอบงำสังคมไทยและสังคมอื่นมาช้านานจนถอนตัวไม่ขึ้น^๔

^๔ ศ. ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช, **ทฤษฎีใหม่: มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด** (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิคอนราด อเดนาวร์, ๒๕๔๑), หน้า ๗.

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ได้กล่าวถึงการทำให้เกษตรทฤษฎีใหม่ว่า “บ้านเมืองเรานั้นขาดมากที่สุดคือ เรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการนี้เป็นเรื่องที่เราบกพร่องมากที่สุด ไม่ว่าเรื่องอะไรทั้งสิ้นหยิบขึ้นมาเถอะครับ เรามีความล้มเหลวทางด้านการจัดการทั้งสิ้น ” ในหลวงพระองค์ทรงเริ่มจากข้อมูลพื้นฐานก่อนว่า การถือครองโดยทั่วไปในปัจจุบันก็เห็นว่าประมาณคนละ ๑๕ ไร่ แต่ความจริงแล้ว สูตรของพระองค์ครอบคลุมจักรวาล คือหมายถึงเท่าไรก็ได้แล้วแต่แต่โดยทั่วไปจะครองครองถัวเฉลี่ย ๑๕ ไร่ ก็เลยตั้ง ๑๕ ไร่ เป็นเกณฑ์ตัวอย่าง จะมีการวางระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ คือบนพื้นที่นั้นจะต้องมีน้ำ ดิน ป่าจืดต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตผลที่สุด พระองค์ได้เสนอสูตร ๓๐:๓๐:๓๐:๑๐ กล่าวโดยสรุป คือการแบ่งพื้นที่ทำกินออกเป็น ๔ ส่วน โดยอาศัยสูตร ๓๐:๓๐:๓๐:๑๐

๓๐ แรก ประมาณ ๓-๔ ไร่ ในกรณีที่ประมาณ ๑๕ ไร่ ต้องขุดสระน้ำ

๓๐ ที่สอง ต้องปลูกไม้ผลยืนต้น ผักหญ้าต่าง ๆ ใช้อุปโภคด้วย ขายด้วย

๓๐ ถัดไปปลูกข้าว อีก ๑๐ % เป็นเรื่องของโครงสร้างถนนหนทาง บ้านเรือนที่อยู่อาศัย

ฯลฯ^๙

ดร. มนูญ มุกข์ประดิษฐ์ รองเลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ได้กล่าวถึง เกษตรทฤษฎีใหม่ว่า “เกษตรทฤษฎีใหม่” นั้นเป็นสัมมาทฤษฎีขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เน้นและให้น้ำหนักเรื่อง คุณธรรมและจริยธรรมเป็นหลัก “ทฤษฎี” นี้จึงแตกต่างจากทฤษฎีอื่นตรงที่ไม่มีลักษณะปลอดจากข้อพิจารณา ดานคุณค่าหรือ Value- Free ในทางตรงกันข้าม กลับมีจริยธรรม เป็นพื้นฐานสำคัญ เป็นทฤษฎีและแนวคิดที่เฉพาะเจาะจงเน้น “คนเป็นศูนย์กลาง” (Human – Centered) โดยเฉพาะเกษตรกรรมยุคใหม่ ซึ่งเป็นคนสวนใหญ่ของประเทศนั่นเอง โดยมีความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ที่จะอธิบายและวิเคราะห์สาระสำคัญและความหมายที่แท้จริงของ “ทฤษฎีใหม่” อันเป็นกระบวนการวิธีหนึ่งในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง อันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ใดทรงพระกรุณาพระราชทานไว้ เพื่อเป็นสวนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาวิกฤติการณ์ทางด้านเศรษฐกิจของชาติ ซึ่งพสกนิกรชาวไทยทั้งประเทศกำลังประสบอยู่

ด้วยพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ “ทฤษฎีใหม่” ของพระองค์ที่ใดพระราชทานไว้มีนัยสำคัญคือ อยู่เหนือระนาบแนวคิดเชิงทฤษฎีของนักวิชาการ ซึ่งถ่ายทอดมาจากตำราอันปลูกฝังมาจากสำนักวิชาการทางด้านตะวันตกเกือบทั้งสิ้น นั่นก็คือทฤษฎีที่ทวนกระแสศาสตร์และทฤษฎีทั้งหลาย เนื่องจากเป็นการมุ่งเน้น ทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมเป็นสำคัญและตั้งมั่นอยู่ในความอาทรเกื้อกูลกันระหว่างคนกับคนและคนกับธรรมชาติ มีมิติที่หลากหลาย และมองสรรพสิ่งเป็นองค์รวม (Holistic) และมีได้มีลักษณะปลอดจากข้อพิจารณาด้านคุณค่า (Value – Free) อันเป็นไปตามหลักแห่งพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น “ทฤษฎีใหม่” อันเป็นกระบวนการวิธีหนึ่งของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริซึ่งอาจถือได้ว่าเป็น “เศรษฐกิจ ทางเลือก” และเป็นประโยชน์ในการที่จะนำไปปรับใช้ให้เป็นประโยชน์สูงสุดต่อบานเมืองสืบไป^{๑๐}

^๙ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล. **ใต้เบื้องพระยุคลบาท** (กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๔๓), หน้า ๙๕.

^{๑๐} มนูญ มุกข์ประดิษฐ์, “การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๔๕.

ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร ประธานมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง จ.ชลบุรี ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (๒๓ พฤศจิกายน ๖๐) ได้กล่าวว่า

ความพยายามรวบรวมองค์ความรู้เรื่อง “ศาสตร์แห่งพระราชา” รวมทั้งภูมิปัญญาของพลเมืองในทุกภูมิสังคมบนผืนแผ่นดินจะเป็นประโยชน์ เป็นภูมิคุ้มกันถือเป็นการตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาทภายใต้สถานการณ์วิกฤตรอบด้านที่เขียวกรากไหลสู่สังคมไทย ทั้งภัยคุกคามจากธรรมชาติที่แปรปรวน โรคระบาดทั้งในพืชและสัตว์ไม่เว้นแม้แต่คน ภัยคุกคามทั้งสองประการนำไปสู่ชนวนทำให้เกิดภัยคุกคามทางเศรษฐกิจ ข้าวยากหามาแพงและภัยความขัดแย้งทางสังคม แย่งน้ำ แย่งอาหาร แย่งพื้นที่ทำกิน ในที่สุดมนุษย์ก็ต้องลุกขึ้นมาทำลายล้างกันเอง เพื่อผลประโยชน์ ความอยู่รอดของตนเองและพวกพ้อง ในภาวะเช่นนี้สิ่งสำคัญยิ่ง คือต้องปลุกธรรมะในใจคน ให้รู้จักคำว่า “พอเพียง” รู้จักการแบ่งปันเอื้ออาทร รู้จักการอนุรักษ์ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า ดังนั้น “ศาสตร์แห่งพระราชา” จึงเป็นแนวคิด ภูมิปัญญา นำสู่การปฏิบัติ เพื่อทำคนให้เป็นคน จึงเปรียบเสมือนแผนที่และป้ายชี้ทางให้กับผู้คนในสังคม ผ่านการลงมือทำจริง จนเห็นผล ตำตา สร้างทางรอดให้กับชุมชนพื้นที่ป่าต้นน้ำได้อย่างยั่งยืนอย่างแท้จริง^{๑๑}

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) ได้รวบรวมทฤษฎีใหม่ ไว้ในหนังสือ จอมปราชญ์แห่งการพัฒนาว่า ปัญหาหลักของเกษตรกรในอดีตจนถึงปัจจุบันที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การขาดแคลนน้ำเพื่อเกษตรกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตพื้นที่อาศัยน้ำฝน ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศและส่วนมากเป็นนาข้าวและพืชไร่ นอกจากนี้ยังมีความเสี่ยงกับความแปรปรวนของสภาพดิน ฟ้า อากาศ และฝนทิ้งช่วง

แม้ว่าจะมีการขุดบ่อหรือสระเก็บน้ำไว้ใช้บ้างแต่ก็ไม่มีขนาดแน่นอน หรือ ทฤษฎีใหม่ มีปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นปัญหาให้น้ำใช้ไม่เพียงพอ รวมทั้งระบบการปลูกพืชไม่มีหลักเกณฑ์ใด ๆ และส่วนใหญ่ปลูกพืชเชิงเดี่ยวด้วยเหตุนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงได้พระราชทานพระราชดำริเพื่อเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรที่ประสบความยากลำบากดังกล่าวให้สามารถผ่านพ้นช่วงเวลาวิกฤติ โดยเฉพาะการขาดแคลนน้ำได้โดยไม่เดือดร้อนและยากลำบากนัก พระราชดำรินี้ ทรงเรียกว่า “ทฤษฎีใหม่” อันเป็นแนวทางหรือหลักการในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด^{๑๒}

นางสาวดลพัฒน์ ยศธร ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธศาสตร์” ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดในการพัฒนาประเทศ โดยอาศัยการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นแกนหลักนั้นแม้จะก่อให้เกิดผลสำเร็จในหลายด้านแต่ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดผลอันไม่พึงปรารถนาต่อประชาชนทั้งในด้านชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม ทรัพยากรธรรมชาติรวมถึงปัญหาอื่น ๆ อีกด้วย ซึ่งเดิมแนวความคิดนี้เริ่มขึ้นจาก ทางโลกตะวันตกแล้วเผยแพร่มาสู่โลก

^{๑๑} วีระยุทธ์ สวรรณทิพย์, ศาสตร์แห่งพระราชา แนวคิด ภูมิปัญญา นำสู่การปฏิบัติเพื่อทำคนให้เป็นคน, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๕๓), หน้า ๒๓.

^{๑๒} สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.), จอมปราชญ์แห่งการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๕), หน้า ๒๖.

ตะวันออกนับจากหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ผลกระทบ ด้านลบที่ไม่พึงปรารถนาที่สำคัญ คือ การพัฒนาทำให้ช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนมีมากขึ้น ทรัพยากรและสุขภาพอนามัยของคน ในสังคมที่ยากจน เสื่อมโทรมลง คนจนไม่สามารถที่จะพัฒนาตนเองได้ จึงมีความพยายามที่จะวาง แนวทางพัฒนาใหม่ ที่เรียกว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนอันหมายถึง การพัฒนาที่ตอบสนองต่อความ ต้องการของคนรุ่นปัจจุบันโดยไม่กระทบกระเทือนถึงความสามารถของ คนรุ่นต่อไปในการที่จะ ตอบสนองความต้องการของคนในอนาคต จากการวิจัย ของนางสาวดลพัฒน์ ยศธร เสนอว่า การ พัฒนาตามแนวพุทธศาสตร์เป็นการพัฒนาที่ถูกทาง (สัมมาพัฒนา) และการพัฒนาที่ได้สมดุล (สม พัฒนา) จะนำไปสู่ผลสำเร็จในการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ด้วยการศึกษาแบบ “ไตรสิกขา” คือ การลงมือ ปฏิบัติ (ปฏิบัติ) เพื่อให้เข้าใจในหลัก ปฏิจจนูปบาท คือ กฎแห่ง ธรรมชาติ หรือ กฎของชีวิตอันจะ นำไปสู่ผลสำเร็จ (ปฏิเวธ) ขณะเดียวกันก็ศึกษาวิชาการอื่น ๆ (วิชาการทางโลก) ไปด้วยโดย กระบวนการศึกษานั้นต้องประกอบไปด้วยกัลยาณมิตรด้วย

แม้ว่าผลวิจัยนี้จะเป็นการนำเสนอแนวคิดโดยนำหลักปรัชญา และหลักพุทธธรรมเพื่อ เสนอให้ทดลอง ปฏิบัติ และตัวแนวคิดและปรัชญาในเรื่องนี้ ก็ได้มีการพูดกันมาก่อนแล้วพอสมควร แต่ก็นำเสนอเรื่อง ของ “ไตรสิกขา” และปฏิจจนูปบาทให้เข้าสู่การดำรงชีวิตและกระบวนการพัฒนา เป็นสิ่งที่น่าสนใจยิ่งและนอกไปจากนั้น งานวิจัยชิ้นนี้ ชี้ว่า หลักทางพระพุทธศาสนาอื่น ๆ ในทุกหมวด สามารถนำไปใช้ ในการพัฒนาคน พัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อมได้ จึงเห็นว่าน่าจะ นำประเด็นความรู้ เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแทรกไว้ในหลักสูตรต่าง ๆ ในลักษณะของการ ผสมผสานเนื้อหาสาระ และที่สำคัญที่สุด น่าจะเป็นการกระตุ้นให้ผู้บริหารทุกระดับศึกษาหาความรู้ ทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง เพื่อนำไปพัฒนาตนเองก่อนที่จะไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนสืบไป^{๓๓}

ผู้วิจัยมองว่า การเสนอเรื่อง “ไตรสิกขา” เป็นเรื่องที่น่าสนใจเพราะมีความเชื่อมโยงกับ หลักการพัฒนาตนเอง เมื่อนำประยุกต์เข้ากับการทำเกษตร ทำให้มองเห็นว่าจะต้องดำเนินชีวิตไปใน ทิศทางใด แต่เรื่อง ปฏิจจนูปบาท นั้น ผู้วิจัยมองว่า การนำหลักธรรมดังกล่าวมาอธิบายให้สอดคล้อง กับการทำเกษตร เป็นเรื่องยากที่เกษตรกรจะทำความเข้าใจ และเป็นเรื่องยากที่จะนำมาใช้ได้จริง เนื่องจาก หลักปฏิจจนูปบาท เป็นหลักธรรมขั้นสูงเกินไป

ปนัดดา พงษ์ณภาพิโล ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม การเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม การเกษตรทฤษฎีใหม่ แบ่ง ขั้นตอนการวิจัยออกเป็น ๒ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ ๑ วิจัยสำรวจข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนา หลักสูตรฝึกอบรม : การเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ พบว่า บุตรเกษตรกรมีความต้องการ เข้าฝึกอบรม สูงถึงร้อยละ ๙๒.๕ และต้องการฝึกอบรมในเรื่องโรคแมลงศัตรูพืชและการป้องกันกำจัด ศัตรูพืช และผลิตไม้ผลและการผลิตพืชในการเกษตรผสมผสาน ตามลำดับ ขั้นตอนที่ ๒ พัฒนา เป็น การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ซึ่งประกอบด้วย ๖ องค์ประกอบ คือ

- ๑) หลักการ หลักสูตรนี้มุ่งเน้นให้บุตรเกษตรกรได้พัฒนาความรู้ เจตคติทักษะและ

^{๓๓} นางสาวดลพัฒน์ ยศธร, รูปแบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธศาสตร์, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๔๔.

ประสบการณ์ที่ได้จากการฝึกอบรมไปใช้ในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีพในลักษณะพึ่งตนเอง รู้จักบริหารจัดการเกี่ยวกับการเกษตรอย่างสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพของบุคคลในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

๒) จุดประสงค์ เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกษตรทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิตธุรกิจการเกษตร รู้จักใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่าเกิดประโยชน์สูงสุด จนสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นในลักษณะที่พึ่งตนเองได้

๓) โครงสร้างและเนื้อหา ให้ความสำคัญต่อภาคความรู้ที่จะนำไปปฏิบัติ การทัศนศึกษา การวิเคราะห์และการวางแผน และสามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ

๔) เทคนิควิธีการ นิยมใช้รูปแบบการสอนหรือการอบรมทั่วไป โดยมีสื่อประกอบ เช่น วิดีทัศน์ สไลด์ การระดมสมอง การสาธิต การจำลองสถานการณ์ ตลอดจนการฝึกปฏิบัติและการศึกษาดูงาน

๕) ระยะเวลา ระยะเวลาที่เหมาะสมในภาคทฤษฎี ๓๗ ชั่วโมง ภาคฝึกปฏิบัติ ๑๒ ชั่วโมง และกิจกรรมเสริมหลักสูตร ๑๓ ชั่วโมง รวมระยะเวลาตลอดหลักสูตร ๖๒ ชั่วโมง

๖) การประเมินผล ควรจะมีการทดสอบก่อน ระหว่างการและหลังการฝึกอบรม รวมถึงมีการติดตามหลังการฝึกอบรมไปแล้ว เพื่อทราบถึงความเปลี่ยนแปลง^{๑๔}

สมศักดิ์ ลาติ ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาการดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถม สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี” ผลการวิจัยพบว่า การตั้งปัญหาเกษตรทฤษฎีใหม่ว่า ทำอย่างไร การประกอบอาชีพทางการเกษตรจึงจะพออยู่ พอกิน พอใช้ ในครัวเรือน อย่างพอเพียง หรือเหลือจำหน่ายเป็นรายได้เสริมในการยังชีพให้กับครอบครัว การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการที่จะแก้ปัญหาและลดความเสี่ยงต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ หรือระบบกลไกของการตลาด เกษตรทฤษฎีใหม่จากแนวพระราชดำริ ซึ่งเป็นวิธีการนำเอาเกษตรในรูปแบบต่าง ๆ หลาย ๆ อย่าง ไม่ว่าจะเป็นการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์มาจัดการปรับแต่งให้เหมาะสม ผสมผสานกันได้อย่างสอดคล้องและลงตัว สามารถปฏิบัติตามได้ง่ายไม่ซับซ้อนยุ่งยาก ย่อมทำให้เกษตรกรผู้ปฏิบัติมีสภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความมั่นคงในชีวิตและมีมาตรฐานการครองชีพที่สูงขึ้น

นอกจากนี้ จากการวิเคราะห์ของสมศักดิ์ ลาติ พบว่า การประยุกต์ใช้ทฤษฎีใหม่ในด้านการพัฒนาและการใช้หลักสูตรพบว่า ทฤษฎีใหม่เป็นทฤษฎีที่ช่วยให้เกษตรกรสามารถที่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมให้เกิดผลพอเพียงที่จะเลี้ยงตนเองให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสมกับอัตราภาพ การศึกษาจึงน่าจะทำหน้าที่ในด้านการพัฒนาสติปัญญาของบุคคลให้สามารถพึ่งพาตนเองในการดำรงชีวิตและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้ หลักสูตรจึงควรเน้นที่การพึ่งตนเองในการดำรงชีวิตและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ดังนั้น หลักสูตรจึงควรที่จะประกอบไปด้วยสาระที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน และปัญหาในการดำรงชีวิต โดยมีการบูรณาการความรู้

^{๑๔} ปนัดดา พงษ์นภาพิไล, “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม การเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๓), หน้า ๔๙.

ทักษะ และเจตคติที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจและมีการพัฒนาในเรื่องนั้น ๆ แต่เนื่องจากกิจกรรมการดำรงชีวิตประจำวันแต่ละแห่งอาจมีลักษณะแตกต่างกัน ดังนั้นการจัดสาระของหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่นเป็นเรื่องสำคัญ^{๑๕}

ประธินพร แพทย์รังสี ได้วิจัยเรื่อง “การประเมินโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองแบบ พอเพียง ตามแนวพระราชดำริ ในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ศึกษาเฉพาะกรณีเกษตรกรในอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่มีความสำเร็จ สามารถแยกประเด็นความสำเร็จได้ดังนี้

๑. ด้านเทคโนโลยี สามารถทำให้เกษตรกรนำเอาภูมิปัญญาของท้องถิ่นมาผสมผสานร่วมกับภูมิปัญญาสมัยใหม่ที่ได้รับการฝึกอบรมจากโครงการมาใช้ร่วมกันได้ ที่สำคัญพบว่า มีการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาการผลิตระหว่างเกษตรกรด้วยกันและการเพิ่มทักษะในการผลิตโดยอาศัยองค์ความรู้จากสถาบันราชภัฏ โดยการประสานงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

๒. ด้านเศรษฐกิจ จากความหลากหลายของชนิดพืชที่เกษตรกรปลูกและสัตว์เลี้ยง ทำให้เกษตรกรมีรายได้ประจำวันจากการจำหน่ายพืชสวนครัว เฉลี่ยวันละ ๓๐๐-๕๐๐ บาท ต่อวัน และมีรายได้หลักจากการจำหน่ายผลไม้ และสัตว์เลี้ยง ซึ่งจะมีปีละ ๑-๒ ครั้ง อีกทั้งยังทำให้ต้นทุนในการครองชีพของเกษตรกรต่ำลง เนื่องจากภาระค่าใช้จ่ายด้านอาหารลดลง

๓. ด้านทรัพยากร พบว่า มีการเกื้อหนุนกันระหว่างทรัพยากรพัฒนา (วงนอก) สามารถนำมาใช้ผลิตทรัพยากรของท้องถิ่น (วงใน) ทำให้เกิดการผลิตตลอดปี และได้ผลผลิตสูงขึ้น

๔. ด้านจิตใจ พบว่าเกิดการรักใคร่กลมเกลียว ช่วยเหลือกันมากขึ้นในชุมชน เกิดจิตใจที่มุ่งพัฒนาทั้งความรู้ของตนเอง และพัฒนาชุมชนของตนเองให้ดีขึ้น

๕. ด้านสังคม พบว่า ไม่สามารถสรุปได้แน่ชัดว่า ความสำเร็จด้านสังคมที่ชุมชนมี เช่น การเผยแพร่ชื่อเสียงความสำเร็จชุมชน เกิดจากโครงการฯ ทั้งหมดเนื่องจาก เกษตรกรในแต่ละตำบลที่เข้าร่วมโครงการจะมีเพียง ๓ คนเท่านั้น ประกอบกับต้องอาศัยปัจจัยอื่น ๆ อีกมาก แต่ก็มีความเห็นว่า สังคมของชุมชนจัดขึ้นเนื่องจากเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมที่ดีของผู้เข้าร่วมโครงการฯ จากประชาชนทั่วไป^{๑๖}

พระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ อโนมปัญโญ / กองสินธุ์) ได้วิจัยเรื่อง การเกษตรแนวพุทธเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจชุมชน พบว่า แนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระพุทธศาสนา ได้แสดงให้เห็นองค์รวมในหลักพุทธธรรมทั้งที่ภูมิคุ้มกันมีกตประโยชน์ และไตรสิกขา ตลอดจนหลักธรรมโดยทั่วไปว่า มีความสัมพันธ์และ สอดคล้องต้องกันตลอดมา เกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนว พระราชดำริก็ได้เน้นนำเอาหลักพุทธธรรม ในเรื่อง “มัชฌิมาปฏิปทา” หรือ การเดินสายกลาง มาเป็นหลัก พื้นฐาน โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนในชาติดำรงอยู่ในความพอเพียงทั้งในการบริโภค และการดำเนินชีวิต อีกทั้ง ยังมี

^{๑๕} สมศักดิ์ ลาดี, “การศึกษาการดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถม สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี” วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓), หน้า ๖๗.

^{๑๖} ประธินพร แพทย์รังสี, “การประเมินโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองแบบ พอเพียง ตามแนวพระราชดำริ ในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ศึกษาเฉพาะกรณีเกษตรกรในอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๔), หน้า ๒๖.

ความซื่อสัตย์ มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร ความเป็นอิสระ และมีความมั่นคงในจิตใจ ไม่ตกไปสู่ กระแส วัตถุนิยม และบริโภคนิยมได้โดยง่าย ให้ลด ละ เลิก ความโลภและการเบียดเบียน ให้รู้จัก มัธยัสถ์ อุดออม ไม่เอารัด เอาเปรียบ รู้จักเมตตาและการให้ ตลอดจน ให้ประสานประโยชน์ ระหว่าง ตนกับผู้อื่นและสังคม ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ที่เป็นเช่นนี้อธิบายได้ว่า เพราะหลักการเหล่านี้ มี ปรากฏอยู่ในหลักพุทธธรรมใน พระพุทธศาสนาอันเป็นรากฐานของวัฒนธรรมและ สังคมไทยมานาน เป็นพุทธวิธีที่แสดงให้เห็นวิถีแห่งความมีชีวิตอันประเสริฐ และพร้อมจะพัฒนาให้สูงขึ้น ทั้งทางด้าน กายและด้านจิตใจ อันควรจะเป็นจุดหมาย สูงสุดของพุทธศาสนิกชนอีกด้วย

การเกษตรแนวพุทธนั้น มีทั้งประโยชน์ในปัจจุบันคือประโยชน์เพื่อตนเอง ครอบครัว ญาติ มิตรสหาย และประโยชน์ในอนาคต ทั้งนี้ก็อธิบายได้ว่า ประโยชน์ในระดับทฤษฎีมีกัตถะ คือ ประโยชน์ในปัจจุบันหรือประโยชน์สำหรับตนเอง ครอบครัว เมื่อปฏิบัติได้ตามหลักของโภควิภาค ตามที่พระพุทธเจ้า ตรัสไว้แล้ว ย่อมไม่ประสบปัญหาด้านการเงิน การดำเนินชีวิต ใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข ส่วนประโยชน์ในระดับสัมปรายิกัตถะ คือประโยชน์ในอนาคตหรือในภายภาคหน้า เมื่อ ปัจจุบันไม่ประสบปัญหาด้านการเงิน การดำเนินชีวิตในอนาคตย่อมมีหลักประกันว่า จะไม่ประสบกับ ปัญหาที่ไม่คาดคิด หรือเมื่อประสบกับปัญหาที่ไม่คาดคิดย่อมมีวิธีแก้ไขไปได้ด้วยดี เพราะได้ เตรียมพร้อมไว้แล้ว

ทั้งนี้ ยังเป็นการแก้ปัญหาแบบองค์รวม ทำให้มีวิถีชีวิตที่มีสมดุล มีอาหารการกินในไร่นา ของตนเอง ทั้งมีความรู้สึกชีวิตปลอดภัย เพราะไม่ต้องเสี่ยงภัยต่อสารพิษ ใช้เวลาอยู่ กับไร่นามากขึ้น และเกิดความขยัน อดทนอยู่ในไร่นา เพราะรู้สึกสบายใจและมีงานทำในไร่นาตลอดวัน มีความ สุขสงบในชีวิตเพราะได้อยู่ยกตนหมากรากไม้ รู้จักปรับตัวในการทำเกษตรตามแนวพุทธที่เน้นการ พึ่งพียงจนสามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีผลผลิตใช้เอง กินเอง มีความสมดุลกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติกับ พฤติกรรมที่ไม่ฟุ้งเฟ้อ เศรษฐกิจเกิดความสมดุล พอกินพอใช้ไม่ขาดทุน ไม่เป็นหนี้จึงมีชีวิตที่สงบ ไม่ ทำลายสิ่งแวดล้อม^{๑๗}

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า เกษตรทฤษฎีใหม่เป็นแนวทางที่ สามารถแก้ไขปัญหาคาใจความยากจนได้อย่างยั่งยืน เป็นวิธีการทำเกษตรแบบองค์รวม ยึดหยุ่นปรับเปลี่ยนตาม ความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ เป็นวิธีการแก้ปัญหาคาใจขาดแคลนน้ำเพื่อการทำเกษตรในช่วงฝนทิ้ง ช่วง มีการคำนวณ และการดำเนินการอย่างเป็นระบบ ส่งเสริมความมั่นคงในชีวิตและความเข้มแข็งใน ชุมชนได้

อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยมองว่า การทำเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น มีระยะการดำเนินการมาตั้งแต่หลัง ช่วงภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่แตก ปี ๒๕๔๐ และสามารถตอบโจทย์แก้ปัญหาชีวิตของเกษตรกร เรื่อยมา แต่ปัจจุบัน ระบบทุนนิยมได้เข้ามาบีบคั้น และทำความเจริญให้กับประเทศไทยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในภาคเกษตรกรรม ทำให้เกษตรกรบางส่วนหันกลับไปพึ่งเชิงเดี่ยวเช่นเคย แม้มอง ว่าจะเป็นเรื่องที่ดี แต่ก็มีความเสี่ยงสูง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการกระตุ้นเตือนให้เกษตรกร ไม่ลืมทั้ง หลักเกษตรทฤษฎีใหม่ และทำให้เห็นว่า เกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นหลักการที่ใช้ได้จริงในยุคปัจจุบัน และ

^{๑๗} พระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ อโนมฺพโล / กองสินธุ์), “การเกษตรแนวพุทธเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจ ชุมชน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๗.

จะต้องนำเอาหลักพุทธธรรมมาบูรณาการ เพื่อเสริมสร้างความมั่นใจให้แก่เกษตรกรว่า สามารถพึ่งพาตนเองได้จริง และจะนำพาชีวิตให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนได้ และผู้วิจัยมองว่า สิ่งที่ยังขาดเหลืออยู่ในการนำหลักธรรมมาบูรณาการกับเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น คือการนำหลักธรรมที่เข้าด้วยกันแต่ละขั้นตอนของเกษตรทฤษฎีใหม่ ได้แก่ ขั้นตอนการผลิต ขั้นรวมพลัง และขั้นก้าวหน้า มาผสมผสานจนเกิดเป็นรูปแบบที่ชัดเจนและสามารถนำไปใช้ได้จริงต่อไป

๑.๘ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษางานวิจัยเรื่อง “บูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์แห่งพระราชา” นี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

๑.๘.๑ ค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชาและวิเคราะห์เกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา

๑.๘.๒ ค้นคว้าเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา

๑.๘.๓ ลงพื้นที่ภาคสนาม สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ และ บูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา

๑.๘.๔ นำเสนอผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

๑.๘.๕ จัดพิมพ์เผยแพร่ และนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๙.๑ ได้ทราบแนวคิดทฤษฎีของศาสตร์แห่งพระราชา ในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ

๑.๙.๒ ได้ทราบหลักพุทธธรรมที่ประยุกต์ใช้ในศาสตร์แห่งพระราชา ในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ

๑.๙.๓ ได้ทราบการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์แห่งพระราชา

๑.๙.๔ สามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวทางตามโครงการในพระราชดำริที่เกี่ยวข้องได้จริง

บทที่ ๒

หลักการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา

ในบทที่ ๒ นี้ ผู้วิจัยได้ ศึกษาและค้นคว้ารายละเอียดของแนวคิด การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ที่มา หลักการแนวคิด ขั้นตอนวิธีการดำเนินการ คุณประโยชน์ ปัญหาและอุปสรรคของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ข้อควรระมัดระวังสำหรับเกษตรทฤษฎีใหม่ และเกษตรกรตัวอย่างที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมจากเอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเข้าไว้ด้วยกัน โดยมีเนื้อหาสาระสำคัญดังนี้

๒.๑ ที่มาแห่งพระราชดำริ เกษตรทฤษฎีใหม่

หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ เสด็จเยี่ยมราษฎรที่บ้านกุดตอแก่น ตำบลกุดสิมคุ้มใหญ่ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๓๕ ได้ทรงเห็นสภาพความยากลำบากของราษฎรในการทำเกษตรในพื้นที่อาศัยน้ำฝน (ปลูกข้าวได้ ประมาณ ๑ ถึง ๑ ไร่) เพาะปลูกได้ปีละครั้งในช่วงฤดูฝนเท่านั้น มีความเสี่ยงในการเสียหายจากความแปรปรวนของดินฟ้าอากาศของประเทศ แม้ว่าจะมีการขุดบ่อเก็บน้ำไว้บ้าง แต่ก็มีขนาดไม่แน่นอน น้ำใช้ยังไม่พอเพียง รวมทั้งระบบการปลูกพืชไม่มีหลักเกณฑ์และส่วนใหญ่ปลูกพืชชนิดเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ จึงทรงศึกษารวบรวมข้อมูล นำมาวิเคราะห์และได้พระราชทานพระราชดำริ เพื่อให้สามารถผ่านพ้นช่วงเวลาวิกฤตการณ์ขาดแคลนน้ำได้โดยไม่เดือดร้อนและยากลำบากนัก พระราชดำรินี้ทรง เรียกว่า “ทฤษฎีใหม่” อันเป็นแนวทางการจัดการดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานพระราชดำรัสแก่บรรดาคณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคลในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๕^๑ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรดา พระราชวังดุสิตความว่า

...ถามชาวบ้านที่อยู่นั้นว่าเป็นอย่างไรบ้างปีนี้ เขาบอกว่าเก็บข้าวได้แล้วข้าวก็อยู่ตรงนั้นกองไว้เราก็ไปดูข้าว ข้าวนั้นมีรวงจริงแต่ไม่มีเมล็ดหรือรวงหนึ่งมีซีกสองสามเมล็ด ก็หมายความว่า ๑ ไร่ คงได้ข้าวประมาณซีกถึงเดียวหรือไม่ถึงถึงต่อไร่ เขาทำไมเป็นอย่างนี้ เขาบอกว่าเพราะไม่มีฝน เขาปลูกกล้าไว้แล้วเมื่อขึ้นมาก็ปักดำ ปักดำไม่ได้เพราะว่าไม่มีน้ำ ก็ปักในทรายทำรู ในทรายแล้วก็ปักลงไป เมื่อปักแล้วตอนกลางวันก็เฝ้ามันลงไปแต่ตอนกลางคืนก็ตั้งตัวตรงขึ้นมาเพราะมีน้ำค้าง และในที่สุด ก็ได้รวง แต่ไม่มีข้าว ข้าวเท่าไร อันนี้เป็นบทเรียนที่ดี... แสดงให้เห็นว่าข้าวนี้เป็นพืชแข็งแกร่งมากขอให้ได้มีน้ำค้างก็พอ แม้จะเป็น ข้าวธรรมดา ไม่ใช่ข้าวไร่ ถ้าหากว่า เราช่วยเขาเล็กน้อย ก็สามารถที่จะได้ข้าวมากขึ้นหน่อยพอที่จะกิน ฉะนั้น

^๑ อ้างใน ราศี บุชรัตนพันธุ์, ทฤษฎีใหม่ในหลวง: ชีวิตที่พอเพียง, (สมุทรปราการ: ภัคธรณ, ๒๕๔๓),

โครงการ ที่จะทำมิใช่ต้องทำโครงการใหญ่โตมากจะได้ผล ทำเล็ก ๆ ก็ได้ จึงเกิดความคิดขึ้นมาว่าในที่เช่นนั้นฝนตกดีพอสมควร แต่ลงมาไม่ถูกระยะเวลา

จากข้อความข้างต้นนั้น เป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดของพระองค์ท่าน ในการที่จะหาวิธีช่วยเหลือชาวนาให้มิแห้งน้ำเพียงพอต่อการปลูกข้าวในยามที่ฝนทิ้งช่วง จึงเป็นที่มาของการขุดสระเพื่อใช้เป็นแหล่งกักเก็บน้ำไว้ใช้ ต่อมาเมื่อในช่วงนอกฤดูทำนา ก็สามารถนำน้ำในสระ มาใช้ในการทำเกษตร โดยให้เกษตรกรทำการปลูกพืชหมุนเวียน และ หรือปลูกพืชไว้ให้หลายหลากชนิด บนพื้นที่เดียวกันอย่างที่เราเรียกว่า ไร่นาผสมผสาน หรือไร่นาสวนผสม เพื่อเฉลี่ยความเสี่ยงไม่ให้เกิดความเสียหายเมื่อตลาดหรือสภาพแวดล้อมเกิดความแปรปรวน หรือวิกฤติ เรื่องนี้พระองค์ได้ทรงนำมาเน้นย้ำอีก เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๗^๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มี พระราชดำรัสพระราชทาน แก่บุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าพระพรชัยมงคล ในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิตดาลัย สวนจิตรลดา สาระเกี่ยวกับเรื่อง "ทฤษฎีใหม่" มีเนื้อความดังต่อไปนี้

"ทฤษฎีใหม่นี้มิได้เป็นการแจกจ่ายที่ดิน เป็นที่ดินของประชาชนเอง เรื่องนี้เริ่มต้นที่จังหวัดสระบุรี ที่ต้องพูดเพราะว่าแม่ได้พูดเรื่องที่เป็นต้นเหตุของเรื่องนี้มาแล้ว แต่ว่าไม่ได้พูดอย่างชัดแจ้ง เรื่องนี้เริ่มที่สระบุรีเมื่อหลายปีแล้วก่อนหน้านั้นได้มีจินตนาการความคิดฝันไม่ได้ไปดูตำรา ไม่ได้ค้นตำรา แต่ค้นในความคิดฝันในจินตนาการ เรานึกถึงว่าจะต้องมีแห่งหนึ่งที่จะเข้ากับเรื่องของเราเรื่องของเรา เกี่ยวข้องกับบุคคลหนึ่งที่มีบรรพบุรุษมาจากอินเดีย ผ่านลังกาแล้วมายังเมืองไทยบรรพบุรุษเขา ไปพระพุทธรูปบาทสระบุรี พระเจ้าอยู่หัวในครั้งก่อนโน้น โปรดเสด็จไปสระบุรีกับเสนาอำมาตย์เพื่อนมัสการพระพุทธรูปบาทสระบุรี ใกล้อำเภอมอเมือง มีวัดแห่งหนึ่งชื่อว่า "วัดมงคล" เขาชอบเพราะคำว่า "มงคล" นั้นมันดี มันเป็นมงคล มันก้าวหน้าเขาผ่านมาและได้ไปวัดแห่งนั้นและได้บริจาคเงินให้กับ วัดสำหรับสร้างอุโบสถ ปูของพระเอกก็ยังได้ให้เงินส่วนหนึ่งสำหรับสร้างฝายเพราะที่ตรงนั้นไม่ค่อย เหมาะสมสำหรับทำนา นี่ก็ประมาณ ๙๐ ปีมาแล้ว ลงท้ายเรื่องนี้ซึ่งเป็นเรื่องในจินตนาการก็เป็นจริง

ได้ดูแผนที่สระบุรีทุกอำเภอ หาๆ ไปลงท้ายได้เจอวัดชื่อมงคลอยู่ห่างจากอำเภอมอเมือง ประมาณ ๑๐ กิโลเมตร แล้วก็เหมาะในการพัฒนา จึงไปซื้อที่ ซื้อด้วยเงินส่วนตัว และเพื่อนฝูงได้ร่วมบริจาค เงินจำนวนหนึ่ง ได้ซื้อ ๑๕ ไร่ ที่ใกล้วัดมงคล หมู่บ้านวัดใหม่มงคล ได้ส่งคนไปพบชาวบ้าน เขาก็ไม่ทราบว่ามาจากไหน ไปพบชาวบ้านสืบถามว่าที่นี่มีที่จะขายไหม เขาก็เชิญขึ้นไปบนบ้าน แล้วเขาก็บอกว่าตรงนี้มี ๑๕ ไร่ที่เขาจะขาย ในที่สุดก็ซื้อก่อนตั้งมูลนิธิชัยพัฒนาที่เป็นเวลาประมาณ ๗ ปี ไปซื้อที่ตรงนั้นคนพวกนั้นก็งกกัน เขาเล่าให้ฟังว่ามีคนเขาฝันว่าพระเจ้าอยู่หัวมาแล้วก็มาช่วยเขา เขาก็ไม่ทราบว่าคนที่มานี้เป็นใคร แต่สักครูหนึ่งเขามองไปที่ปฏิทินเขามองดู เอ๊ะ คนนี้ คนที่อยู่ข้างหลังพระเจ้าอยู่หัวนั่น เอ๊ะ คนนี้ก็อยู่ข้างหลังพระเจ้าอยู่หัวในรูปใกล้ๆ เขาก็เลยนึกว่า เอ๊ะ พวกนี้มาจากพระเจ้าอยู่หัว เขาก็เลยบอกว่าขายที่นั่นก็เลยซื้อที่ ๑๕ ไร่ และไปทำศูนย์บริการ ทางราชการโดยกรมชลประทาน กรมพัฒนาที่ดิน กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร ทางนายอำเภอและผู้ว่าราชการจังหวัดสระบุรี ได้

^๒อ้างใน สารสนเทศส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร, เกษตรทฤษฎีใหม่, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.ekaset.net/index.php?option=com_content&task=view&id=319&Itemid=29 [๒ มีนาคม ๒๕๖๒].

ช่วยกันทำโครงการนี้ โครงการนี้ใช้เงินของมูลนิธิชัยพัฒนาส่วนหนึ่ง ใช้เงินของราชการส่วนหนึ่ง โดยวิธีขุดบ่อน้ำเพื่อใช้น้ำนั้นมาทำการเพราะปลูกตาม "ทฤษฎีใหม่" ซึ่ง "ทฤษฎีใหม่" นี้ยังไม่เกิดขึ้น พอขุดบ่อน้ำนั้น ต่อมาก็ซื้อที่อีก ๓๐ ไร่ ก็กลายเป็น ศูนย์พัฒนาหลักมีว่าแบ่งที่ดินเป็นสามส่วน ส่วนหนึ่งเป็นสำหรับปลูกข้าว อีกส่วนหนึ่งสำหรับปลูกพืชไร่ พืชสวนและก็มีทั้งสำหรับขุดสระน้ำ ดำเนินการไปแล้ว ทำอย่างธรรมชาติอย่างชาวบ้าน ในที่สุดก็ได้ข้าวและได้ผัก ขายข้าวและผักนี้มีกำไร ๒ หมื่นบาท ๒ หมื่นบาทต่อปี หมายความว่าโครงการนี้ใช้การได้ เมื่อใช้งานได้ก็ขยายโครงการ "ทฤษฎีใหม่" นี้ โดยให้ทำที่อื่น นอกจากมีสระน้ำในที่นี้ แล้วจะต้องมีอ่างเก็บน้ำที่ใหญ่กว่าอีกแห่งเพื่อเสริมสระน้ำ ในการนี้ก็ได้รับความร่วมมือจากบริษัทเอกชนซื้อที่ดินด้วยราคาที่เป็นธรรม ไม่ใช่ไปเวนคืนและสร้าง อ่างเก็บน้ำ

ฉะนั้น ในบริเวณนั้นจะเกิดเป็นบริเวณที่พัฒนาแบบใหม่ ถึงเรียกว่า "ทฤษฎีใหม่" ซึ่งเข้าใจว่า จะดำเนินการไปได้ในที่นี้ แต่ที่อื่นยังไม่ทราบว่าจะทำได้หรือไม่ ที่นายฯ บอกทั่ว ประเทศก็ยังไม่แน่ใจว่าจะทำได้หรือไม่ เพราะว่าต้องมีปัจจัยสำคัญคือปัจจัยน้ำ แล้วก็ต้องสามารถที่จะให้ประชาชนเข้าใจและยินยอม ถ้าเขาไม่ยินยอมก็ทำไม่ได้ถึงมาทำที่กาฬสินธุ์ที่เคยเล่าให้ฟังในชุมชนอย่างนี้แล้วว่าทำที่อำเภอเขาวง (โครงการพัฒนาพื้นที่เกษตรน้ำฝนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ บ้านแดนสามัคคี บ้านกุดตอแก่น บ้านคุ้มเก่า อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์) ที่ไปปีนั้น เล่าเรื่องที่เดิน ทางไป "ทางดิสโก้" เป็นทางทุลักทุเลมาก ที่ "ทางดิสโก้" ขอแจ้งให้ทราบว่า ปีแรกทำนา ๑๒ ไร่ ได้ข้าวตามที่กะเอาไว้ พอสำหรับผู้ที่อยู่ตรงนั้นพอกินได้ในตลอดปี จึงทำให้ประชาชนในละแวก นั้นมีความเลื่อมใสและยินดียินยอมให้ทำแบบนี้ในที่ของเขาอีก ๑๐ แปลง หลังจากที่ทำอีก ๑๐ แปลงก็ได้ผล ปีนี้เขาขออีก ๑๐๐ แปลง

การขุดสระนั้นก็ต้องสิ้นเปลือง ชาวบ้านไม่สามารถที่จะออกค่าใช้จ่ายสำหรับการขุดก็ต้องออกให้เขา มูลนิธิชัยพัฒนาและทางรายการก็ได้ช่วยกันทำ โดยที่ชาวบ้านไม่ต้องสิ้นเปลืองมากมายฉะนั้น "ทฤษฎีใหม่" นี้จะขยายต่อไป อาจจะทั่วประเทศ แต่ต้องช้า ๆ เพราะว่าต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย ไม่ใช่ค่อย ๆ ทำและเมื่อทำแล้วก็นึกว่าเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะทำให้ประชาชน มีกินแบบตามอัตภาพ คือไม่รวยมากแต่ก็พอกิน ไม่อดอยาก ฉะนั้น ก็นึกว่า "ทฤษฎีใหม่" นี้คงมีประโยชน์ได้ แต่ต้องทำด้วยความระมัดระวัง"

หลังจากที่พระองค์ได้ทรงทดลองเริ่มต้นจากที่ดิน ณ บริเวณหมู่บ้านวัดมงคลชัยพัฒนา อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี ซึ่งเดิมชื่อว่า "วัดมงคล" ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า "วัดมงคลชัยพัฒนา" เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๔๖ ได้โปรดเกล้าฯ ให้พัฒนาที่บริเวณดังกล่าวออกเป็น ๒ แปลง คือ แปลงที่ ๑ เป็นแปลงสาธิตการเกษตรกรรมแบบผสมผสาน พื้นที่แปลงที่ ๒ เป็นแปลงสาธิตทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริตั้งแต่ปี ๒๕๓๖

^๓ อมรินทร์, พระราชดำรัสพระราชทานแก่บุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดาฯ พระราชวังดุสิต วันอาทิตย์ที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๗. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.amarin.co.th/royalspeech/speech37.htm> [๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒].

ทฤษฎีใหม่ของพระองค์เริ่มต้นการคำนึงถึง “ความพอเพียง” ก่อน คือ เหมาะสำหรับการเกษตรกรที่มีที่ดินแปลงเล็กประมาณ ๑๕ ไร่ จึงกำหนด ๑๕ ไร่ เป็นเกณฑ์ตัวอย่าง มีการวางระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ คือ น้ำ ดิน และปัจจัยต่าง ๆ เพื่อสอดคล้องกับการดำรงชีวิต พระองค์เสนอสูตรในอัตราส่วน ๓๐:๓๐:๓๐:๑๐

อัตราส่วน ๓๐ แรก คือ พื้นที่ ๓-๔ ไร่ ต้องขุดสระลึกประมาณ ๔ เมตร มีน้ำประมาณ ๑๙,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตรโดยเฉลี่ย นอกจากน้ำมีไว้เพื่อการเพาะปลูกแล้ว ยังไว้เป็นที่เลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น เลี้ยงปลา เป็นต้น บรรดาโครงการตามแนวพระราชดำริทั่วประเทศ ประมาณ ๒,๗๐๐ โครงการ มีประมาณ ๗๐ เปอร์เซนต์ เป็นโครงการเกี่ยวกับน้ำ ซึ่งเป็นโครงการอันดับหนึ่งของโครงการทั้งหมด

อัตราส่วน ๓๐ ที่สอง เป็นพื้นที่สำหรับปลูกพืชดังกล่าว เรียกว่า “ไร่นาสวนผสม”

อัตราส่วน ๓๐ ที่สาม เป็นพื้นที่สำหรับปลูกข้าว ข้าวคือศักดิ์ศรีของคนไทยมาตั้งแต่โบราณ ผู้มีข้าวไม่ต้องพึ่งพาใครกิน ผลิตผลมาจากพื้นที่ทำนา ๔-๕ ไร่ อย่างน้อย พอกินในครอบครัว ประมาณ ๔-๕ คน

อัตราส่วน ๑๐ สุดท้าย เป็นเรื่องของโครงการสร้างถนนหนทาง บ้านเรือนที่อยู่อาศัย คือ เป็นโครงการเกี่ยวกับอำนวยความสะดวกแก่เกษตรกร

หลักการของทฤษฎีใหม่สอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นหลักปฏิบัติสำหรับเกษตรกร ซึ่งหวังผลพอเพียงเพื่ออรรถภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีปัจจัยสำร่งชีวิตอย่างไม่ขาดแคลน^๔

ในขณะนั้น เป็นช่วงระยะเวลาของการสิ้นสุดแผนพัฒนาฉบับที่ ๘ (พ.ศ.๒๕๔๐) ประเทศไทยต้องประสบกับภาวะวิกฤติร้ายแรงทางด้านเศรษฐกิจ ที่เรียกกันว่า “เศรษฐกิจฟองสบู่แตก” ซึ่งทำความเสียหายร้ายแรงต่อระบบเศรษฐกิจสวนรวมอย่างมหาศาล และเปนนที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าเป็นผลจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมขามชาติ ซึ่งนักวางแผนเศรษฐกิจของไทยนำแนวทางปฏิบัติมาจากโลกตะวันตกนั่นเอง ในระยะเวลาดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่๙ ได้พระราชทานพระราชดำริ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและกระบวนวิธี ในการดำเนินงานในรอบของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงประการหนึ่งก็คือ “ทฤษฎีใหม่” อันเปนนทฤษฎีของการใช้ประโยชน์จากที่ดินทำกินขนาดเล็กเพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุด เพียงพอกับการดำรงชีวิตของเกษตรกร

และทฤษฎีใหม่นั้น มิใช่เป็นเพียงทฤษฎีของการพลิกฟื้นพัฒนาที่ดินทำกินของเกษตรกรเท่านั้น หากยังครอบคลุมถึงปรัชญาในการดำเนินชีวิต อันเปนวนิถีชีวิตที่เหมาะสมและพึงปรารถนาของคนไทย ซึ่งสอดคล้องกับวิถีแห่งพุทธะ ซึ่งสามารถจะสร้างสรรค์คุณภาพแห่งชีวิตที่ดี มีความพอเพียง และมีจิตใจอันสงบสุขมีภูมิคุ้มกัน เพื่อที่จะมีชีวิตและดำรงชีวิตอยู่อย่างผู้มีปัญญาในสังคมและชุมชนที่เข้มแข็งของตนต่อไป ซึ่งสอดคล้องอย่างยิ่งกับแนวทางทางพุทธธรรมที่ว่า เปาหมายของการพัฒนาชีวิต เพื่อการพัฒนาสังคมที่ดีงาม และสังคมที่ดีงามจักเสริมสร้างสมรรถนะของบุคคลในการเข้าถึงความผาสุกและดีงามในระดับที่สูงขึ้นไปด้วย^๕

^๔ รงค์ ประพันธ์พงศ์, เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่, (กรุงเทพมหานคร: สถาพรบุ๊คส์, ๒๕๕๐) หน้า ๕๔-๕๕.

^๕ พระไพศาล วิสาโล, พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๒), หน้า ๒.

สำหรับ “ทฤษฎีใหม่”^๖ ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ที่ได้ทรงพระราชทานไว้ นักปราชญ์และนักวิชาการจากหลากหลายสาขา ต่างก็มีความเห็นตรงกันว่า ทฤษฎีใหม่เป็นสัมมาทฤษฎี (ทฤษฎีที่ถูกต้อง ดีงาม) เพราะเป็นทฤษฎีที่คำนึงถึงมิติ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยชีวิตมนุษย์รอบด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมิติทางดานจริยธรรม ของการอยู่ร่วมกันของสิ่งที่แตกต่างหลากหลาย ไม่มีวัตถุประสงค์ที่จะขัดแย้ง แข่งขัน ครอบงำ หากแต่เป็นไปด้วยความกรุณา เอื้อต่อกันและเกิดภาวะที่เรียกกันว่า เป็น “ดุลยภาพที่เคลื่อนไหวได้” (Dynamic Balance) ช่วยกันแบบน้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า เป็นการ “พึ่งพิง - อิงกัน” (Interdependence) มากกว่าการเป็นแค่การ “พึ่งพาอาศัย” (Dependence)

ฉะนั้น โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ จึงเป็นทฤษฎีที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง ด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่เกษตรกร โดยให้เกษตรกรทำการปลูกพืชหมุนเวียนหรือปลูกพืชไว้ให้หลายหลากชนิดบนพื้นที่เดียวกันอย่างที่เราเรียกว่า “ไร่นาผสมผสาน หรือไร่นาสวนผสม” ด้วยวิธีการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม เพื่อให้เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้ ให้มีรายได้ไว้ใช้จ่าย และมีอาหารไว้สำหรับบริโภคตลอดปี เพื่อเป็นการลดความเสี่ยงไม่ให้เกิดความเสียหาย เมื่อตลาดหรือสภาพแวดล้อมเกิดความแปรปรวนหรือเกิดวิกฤติขึ้น เป็นกระบวนการผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ยึดหลักการพึ่งพาตนเอง ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ มีการวางแผนการดำเนินการอย่างเป็นระบบ ตลอดจนเน้นความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชนส่งผลให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน

สำหรับเกษตรทฤษฎีใหม่นี้ ถือเป็นหนึ่งในองค์ความรู้ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ทรงคิดค้นและดำเนินการมากกว่า ๓,๐๐๐ โครงการ เรียกอีกอย่างว่า “ศาสตร์แห่งพระราชา” ซึ่งพระองค์ทรงนำองค์ความรู้จากการวิเคราะห์ ประสบการณ์จริงที่พระองค์ทรงพบมาแต่ละถิ่นฐาน มาวิเคราะห์ นำเทคโนโลยีสมัยใหม่และองค์ความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านมาประยุกต์เข้าด้วยกัน เพื่อแก้ปัญหาความทุกข์ยากลำบากของพสกนิกรชาวไทย

ทั้งนี้ ดร. สุเมธ ตันติเวชกุล^๗ เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ได้กล่าวย้าว่า ในบรรดาศาสตร์พระราชาทรงมหานั้น พระองค์ท่านยึดหลักการพอดี ในการเข้ามาแก้ปัญหาชีวิตของชาวบ้าน ภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้น เศรษฐกิจพอเพียงจึงไม่ใช่เศรษฐกิจสำหรับคนยากจน ไม่ใช่เศรษฐกิจที่จะต้องมาห่อตัว พระองค์ท่านให้ร่ำรวย แต่ร่ำรวยแล้วต้องรักษาให้คงอยู่ ร่ำรวยและต้องยั่งยืน และต้องกระจายอย่างทั่วถึง พระองค์ท่านรับสั่งไว้สามคำ เป็นหลักสามประการ และฐานใหญ่ไว้หนึ่งฐานเป็นแนวทางของการพัฒนาประเทศ และจะนำไปใช้ในการบริหารงานในองค์กรใด ๆ ก็ได้ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง ให้ใช้เหตุผล อย่าใช้กิเลสตัณหาเป็นเครื่องนำทาง อย่าเอาแต่กระแส ต้องมีความกล้าหาญเพียงพอที่จะเลือกหนทางว่า ประเทศต้องการจะพัฒนาไปทางไหน ไม่จำเป็นต้องตามกระแสของโลก

^๖ ศ.ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช, **ทฤษฎีใหม่: มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันนโยบายศึกษา, ๒๕๔๑), หน้า ๗.

^๗ รงค์ ประพันธ์พงศ์, **เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่**, (กรุงเทพมหานคร: สถาพรบุ๊คส์, ๒๕๕๐), หน้า ๘๔ - ๘๕.

ประการที่สอง ทำอะไรพอประมาณ การพอประมาณ คือการตรวจสอบศักยภาพของตนเองก่อน ฐานของตนเองอยู่ตรงไหน การจะพัฒนาอะไรต้องดูจากศักยภาพที่มีความเข้มแข็งก่อน

ประการที่สาม ทำอะไรให้มีภูมิคุ้มกันตลอดเวลา เพราะไม่รู้พรุ่งนี้จะมีอะไรขึ้น ปัจจุบันสถานการณ์ต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้การวางแผนพัฒนาทำได้ยาก มีปัจจัยความเสี่ยงสูงอยู่ตลอดเวลา จึงต้องมีวิสัยทัศน์ ตัวอย่างเช่น เรื่องราคาน้ำมันต้องมองในอนาคต ถ้าน้ำมันโหดเชลมาใช้ จะช่วยลดความเสี่ยงด้านราคาน้ำมันได้หรือไม่ เป็นต้น

นอกจากสามคำนี้ พระองค์ท่านทรงให้พื้นฐานรองรับที่สำคัญอีกคำหนึ่ง คือ คนต้องดีด้วย ต้องมีจริยธรรมและคุณธรรม มีธรรมาภิบาล พระองค์ท่านทรงวางหลักการไว้ดีมาก แต่ปัญหาเกิดจากยังไม่มีคามพยายามที่จะสร้างความเข้าใจกัน จึงรวมความว่า ศาสตร์แห่งพระราช คือศาสตร์เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนชาวสยาม ประโยชน์สุขที่ว่ำนั้นคือ ไม่ว่าจะมีการสร้างความร่ำรวยหรือการสร้างประโยชน์ใด ๆ ต้องนำไปสู่ “ความสุข” ของประชาชนทั้งประเทศเป็นเป้าหมายหลัก

๒.๒ หลักการ แนวคิด เกษตรทฤษฎีใหม่

ปัญหาหลักของเกษตรกรในอดีตจนถึงปัจจุบันที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การขาดแคลนน้ำเพื่อเกษตรกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตพื้นที่อาศัยน้ำฝน ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศ และส่วนมากเป็นนาข้าวและพืชไร่ นอกจากนี้ ยังมีความเสี่ยงกับความแปรปรวนของสภาพดิน ฟ้า อากาศ และฝนทิ้งช่วง แม้ว่าจะมีการขุดบ่อหรือสระเก็บน้ำไว้ใช้บ้างแต่ก็ไม่มีขนาดแน่นอน หรือมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นปัญหาให้น้ำใช้ไม่เพียงพอ รวมทั้งระบบการปลูกพืชไม่มีหลักเกณฑ์ใด ๆ และส่วนใหญ่ปลูกพืชเชิงเดี่ยวด้วยเหตุนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงได้พระราชทานพระราชดำริเพื่อเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรที่ประสบความยากลำบากดังกล่าวให้สามารถผ่านพ้นช่วงเวลาวิกฤติโดยเฉพาะการขาดแคลนน้ำได้โดยไม่เดือดร้อนและยากลำบากนัก พระราชดำรินี้ ทรงเรียกว่า “ทฤษฎีใหม่” อันเป็นแนวทางหรือหลักการในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด^๔

ดังพระราชดำรัสที่ตรัสถึงเรื่องดังกล่าวนี้ว่า “ในประเทศอย่างประเทศไทย น้ำจะมีมากเป็นระยะหนึ่ง จนน้ำท่วม จนกระทั่งทำให้เดือดร้อน ทำให้พืชพันธุ์ธัญญาหารเสียไป ตายไป เน่าไป และเมื่อเสร็จแล้วหลังจากระบายน้ำออกไป ด้วยความเหน็ดเหนื่อยและมีความสิ้นเปลืองก็แห้งไม่สามารถที่จะทำการเพาะปลูก ก็อด จน ฉะนั้นจึงทำทฤษฎีใหม่เพื่อมีโอกาส ถ้าน้ำมีพอในปีไหนก็สามารถที่จะทำการเกษตร หรือการปลูกข้าวที่เรียกว่านาปี ทำได้ และถ้าต่อไปในหน้าแล้งน้ำมีน้อยก็สามารถที่จะใช้น้ำที่กักเอาไว้ในสระเก็บน้ำของแต่ละแปลงมาปลูก แม้แต่ข้าวก็ยังปลูกได้ ไม่ต้องไปเบียดเบียนชลประทานระบบใหญ่ และก็อาจจะปลูกผัก หรือเลี้ยงปลา หรือทำอะไรก็ได้ ฉะนั้น ทฤษฎีใหม่นี้มีไว้สำหรับป้องกัน หรือถ้าในโอกาสปกติทำให้ร่ำรวยขึ้น ถ้าในโอกาสที่มีอุทกภัยก็สามารถที่จะฟื้นตัวได้โดยไม่ต้องให้ราชการไปช่วยมากเกินไป ทำให้ประชาชนพึ่งตนเองได้อย่างดี”^๕

^๔ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงานกปร.), **จอมปราชญ์แห่งการพัฒนา ทฤษฎีใหม่**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๕), หน้า ๒-๓.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕.

“ทฤษฎีใหม่” จึงเป็นหลักและวิธีการพื้นฐานสำหรับเกษตรกร ซึ่งอาจรวมไว้ในบริบทของเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริได้ เดิมที “ทฤษฎีใหม่” มองดูคล้ายกับเป็นวิธีการ (Methodology) หรือมาตรการ (Measures) ในด้านเทคนิคเชิงปฏิบัติของการใช้ประโยชน์สูงสุด จากพื้นที่เกษตรกรรมขนาดเล็ก ที่ถั่วเฉลี่ยของเกษตรกรใช้เป็นที่ทำกินทั่วประเทศ คือประมาณไม่มากกว่า ๑๕ ไร่ และภายในพื้นที่เกษตรกรรมอันจำกัดนี้ จะถูกแบ่งเป็นสัดส่วนตามความจำเป็น และความสำคัญเพื่อสร้างผลผลิต โดยมีนาข้าวขนาดเล็กเป็นหลักสำคัญเหตุผลง่าย ๆ ในเฉพาะประเด็นเรื่องข้าว ก็คือ คนไทยทุกคนต้องบริโภคข้าว ข้าวคือสิ่งจำเป็นที่สุดในการครองชีวิตมีข้าวสำรองในครัวเรือน ก็คือมีอาหารสำหรับบริโภค และแม้ในสภาพที่ยากแค้นที่สุด คือ ไม่มีเงินออมไว้อาหารเลยก็ตาม แต่การมีข้าวเป็นหลัก ก็สามารถเก็บพืชผักอื่นและปศุสัตว์ เช่น หมู ไก่ เป็ด เป็นอาหารเลี้ยงตนและครอบครัวได้ต่อเมื่อมีมากเกินพอจึงนำไปจำหน่ายแลกเปลี่ยนกันใน ชุมชนนั้น เมื่อมีนาข้าวเป็นหลัก สำหรับการปลูกข้าวแล้ว สิ่งสำคัญที่สุด ต่อมาก็คือต้องมี “น้ำ” เพื่อนาข้าวและการเพาะปลูก ดังที่มีพระราชดำรัสอยู่เสมอว่า “สำคัญคือ ต้องมี น้ำ น้ำ คือชีวิต ไม่มีไฟยังพออยู่ได้ แต่หากขาดน้ำ ชีวิตก็อยู่ไม่ได้”^{๑๐} หลักการแนวคิดดังกล่าว เป็นวิธีการทำเกษตรพื้นฐาน ไม่ซับซ้อน แต่แฝงไปด้วยแนวคิดการดำรงชีวิตด้วยการพึ่งพาตนเอง มีการบริหารจัดการพื้นที่ทำกินอย่างเป็นระบบ ไม่ต้องรอคอยความช่วยเหลือจากทางราชการเพียงอย่างเดียว ดังที่พระองค์มีดำรัสไว้ว่า “ทฤษฎีใหม่นี้ มีไว้สำหรับป้องกันความขาดแคลนในยามปกติก็จะทำให้มีรายได้มากขึ้น ในยามที่มีอุทกภัย ก็สามารถที่จะฟันตัวได้เร็ว โดยไม่ต้องให้ทางราชการไปช่วยมากเกินไป ทำให้ประชาชนมีโอกาสพึ่งตนเองได้อย่างดี ฉะนั้น จึงได้สนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่...”^{๑๑}

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ได้กล่าวถึงการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ว่า “บ้านเมืองเรานั้นขาดมากที่สุดคือ เรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการนี้เป็นเรื่องที่เราบกพร่องมากที่สุด ไม่ว่าเรื่องอะไรทั้งสิ้นหยิบขึ้นมาเถอะครับ เรามีความล้มเหลวทางด้านการจัดการทั้งสิ้น ” ในหลวงพระองค์ทรงเริ่มจากข้อมูลพื้นฐานก่อนว่า การถือครองโดยทั่วไปในปัจจุบันก็เห็นว่าประมาณคนละ ๑๕ ไร่ แต่ความจริงแล้ว สูตรของพระองค์ครอบจักรวาล คือหมายถึงเท่าไรก็ได้แล้วแต่แต่โดยทั่วไปจะครองครองถั่วเฉลี่ย ๑๕ ไร่ ก็เลยตั้ง ๑๕ ไร่ เป็นเกณฑ์ตัวอย่าง จะมีการวางระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ คือบนพื้นที่นั้นจะต้องมีน้ำ ดิน ปัจจัยต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตผลที่สุด พระองค์ได้เสนอสูตร ๓๐:๓๐:๓๐:๑๐ กล่าวโดยสรุป คือการแบ่งพื้นที่ทำกินออกเป็น ๔ ส่วน โดยอาศัยสูตร ๓๐:๓๐:๓๐:๑๐

...๓๐ แรก ประมาณ ๓-๔ ไร่ ในกรณีที่มีประมาณ ๑๕ ไร่ ต้องขุดสระน้ำ

๓๐ ที่สอง ต้องปลูกไม้ผลยืนต้น ผักหญ้าต่าง ๆ ใช้อุปโภคด้วย ขายด้วย

๓๐ ถัดไปปลูกข้าว

อีก ๑๐ % เป็นเรื่องของโครงสร้างถนนหนทาง บ้านเรือนที่อยู่อาศัย ฯลฯ^{๑๒}

^{๑๐} มนูญ มุกข์ประดิษฐ์, **ประทีปแห่งแผ่นดิน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทไทยประกันชีวิต จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๖๗.

^{๑๑} ราศี บุชรรัตนพันธุ์, **ทฤษฎีใหม่ในหลวง: ชีวิตที่พอเพียง**, หน้า ๕๐.

^{๑๒} ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล, **ใต้เบื้องพระยุคลบาท**, (กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๔๓), หน้า ๙๕.

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ มีความเห็นว่า “ทฤษฎีใหม่” มีความลึกซึ้งและเป็นแก่นแห่งการ พัฒนาอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพียงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเกษตรเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวเนื่องกับ ชุมชน เกี่ยวเนื่องกับชนบท เกี่ยวเนื่องกับการผลิต เกี่ยวเนื่องกับวิทยาศาสตร์ เกี่ยวเนื่องกับ ธรรมชาติ เกี่ยวเนื่องกับการปกครอง เกี่ยวเนื่องกับการรวมตัวของสมาชิกครอบครัว และที่สำคัญที่สุด คือ เกี่ยวเนื่องกับวิถีคิดและจิตสำนึกของคน ทั้งนี้ เพราะปรัชญาแห่งทฤษฎีใหม่เป็นปรัชญาที่ว่าด้วย การ พัฒนาอย่างสมบูรณ์ที่สุด เป็นการมองสังคมอย่างองค์รวมไม่แยกการพัฒนาออกจากกัน^{๑๓}

ในขณะที่ ศ. ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้ให้มุมมองเรื่องหลักการและแนวคิดทฤษฎีใหม่นี้ ว่า ทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เป็นความยิ่งใหญ่ทางความคิด เนื่องจากเป็นความคิดที่แหวกออกจากกรอบความคิดเก่าของตะวันตก ซึ่งครอบงำสังคมไทยและสังคมอื่นมาเป็นเวลาช้านาน และใคร่บุดวยว่า “ทฤษฎีใหม่” เป็นแนวคิดที่ก้าวพ้นเพดานความคิดแบบวิภาษวิธี (Dialectical) ซึ่งถือว่ามี thesis-Antithesis-Synthesis ทฤษฎีใหม่จึงแตกต่างไปจากแนวคิดดังกล่าว เนื่องจากยอมรับการดำรงอยู่ร่วมกันของสิ่งที่แตกต่างกัน เช่น เกษตรแบบพึ่งตนเอง การดำรงอยู่รวมกับการผลิตทางเกษตรอุตสาหกรรมที่ไฮเทคโนโลยีสูง หรืออุตสาหกรรมประเภทให้บริการได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงจากลักษณะเกษตรพอเพียงไปเป็นการผลิตรูปแบบอื่น ทฤษฎีที่หลายประเทศนำมาใช้เป็นหลักการปกครองคือทฤษฎีที่มีพื้นฐานมาจากระบบคิดแบบวัตถุนิยมวิภาษ (Dialectical Materialism) ซึ่งวิเคราะห์ถึงการครอบงำที่ทำให้คนส่วนใหญ่ต้องพึ่งพาคนส่วนน้อย (Dependence) การพึ่งพา (Dependence) จึงเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาจำต้องปลดปล่อยออกไป...^{๑๔}

ดร. มนูญ มุกข์ประดิษฐ์ ได้กล่าวถึง เกษตรทฤษฎีใหม่ว่า “เกษตรทฤษฎีใหม่” นั้น เป็นสัมมาทฤษฎีขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และให้น้ำหนักเรื่อง คุณธรรมและ จริยธรรมเป็นหลัก “ทฤษฎี” นี้ จึงแตกต่างจากทฤษฎีอื่นตรงที่ไม่มีลักษณะปลอดจากข้อพิจารณา ดานคุณค่าหรือ Value- Free ในทางตรงกันข้าม กลับมีจริยธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญ เป็นทฤษฎีและ แนวคิดที่เฉพาะเจาะจง เน้น “คนเป็นศูนย์กลาง” (Human-Centered) โดยเฉพาะเกษตรกรผู้ยากไร้ ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศนั่นเอง โดยมีความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ที่จะอธิบายและวิเคราะห์ สาระสำคัญและความหมายที่แท้จริงของ “ทฤษฎีใหม่” อันเป็นกระบวนการหนึ่ง ในแนวคิดเศรษฐกิจ พอเพียง อันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ใดทรงพระกรุณา พระราชทานไว้ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาวิกฤติการณ์ทางด้านเศรษฐกิจของชาติ ฟื้นฟูชนบทชาวไทยทั่วประเทศกำลังประสบอยู่ ด้วยพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้

“ทฤษฎีใหม่” ของพระองค์ที่ใดพระราชทานไว้ มีนัยสำคัญคือ อยู่เหนือระนาบแนวคิด เชิงทฤษฎีของนักวิชาการ ซึ่งถ่ายทอดมาจากตำราอันปลูกฝัง มาจากสำนักวิชาการทางด้านตะวันตก เกือบทั้งสิ้น นั่นก็คือทฤษฎีที่ทวนกระแสศาสตร์และทฤษฎีทั้งหลาย เนื่องจากการมุ่งเน้นทางด้าน คุณธรรมและจริยธรรมเป็นสำคัญและตั้งมั่นอยู่ ในความอาทรเกื้อกูลกันระหว่างคนกับคนและคนกับ ธรรมชาติ มีมิติที่หลากหลาย และมองสรรพสิ่งเป็นองค์รวม (Holistic) และมีได้มีลักษณะปลอดจาก ข้อพิจารณาด้านคุณค่า (Value – Free) อันเป็นไปตามหลักแห่งพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น

^{๑๓} พลเอกเปรม ติณสูลานนท์, ปรัชญาการพัฒนา: ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๑), หน้า ๔๐.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

“ทฤษฎีใหม่” อันเป็นกระบวนการวิธีหนึ่งของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริซึ่งอาจถือได้ว่าเป็น “เศรษฐกิจ ทางเลือก” และเป็นประโยชน์ในการที่จะนำไปปรับใช้ให้เป็นประโยชน์สูงสุดต่อบานเมืองสืบไป

“ทฤษฎีใหม่” หากมองด้วยสายตาของนักวิชาการเกษตรจะต้องให้ความเห็นตรงกันว่า คือ การจัดสรรที่ทำกินขนาดเล็กให้มีสวนของพื้นดิน พื้นน้ำ และการทำเกษตรกรรมครบวงจร อย่างไรก็ตาม ก็น่าคิดว่า “ทฤษฎีใหม่” มิใช่การจัดการพื้นที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในครัวเรือนเพียงประการเดียว แต่ทฤษฎีใหม่มุ่งเน้นความหมายกว้างขวางไปถึงปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง การพึ่งพาตนเอง การพึ่งพิงอิงอาศัยกัน (Inter-dependence) เรื่องคุณธรรมแห่งการอยู่ร่วมกันตามแนววิถีชีวิตคนไทย โดยมุ่งเน้นในเรื่อง ความอาทร เกื้อกูล เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละ ไม่เอาเปรียบ และ การไม่โลภ เป็นต้น^{๑๕} สอดคล้องกับหลักการในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ชัดเจน ในเศรษฐศาสตร์แนวพุทธว่า ในบรรดาองค์ประกอบของการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ที่มีหลากหลายนั้น สิ่งสำคัญที่ควรพูดถึง คือ “จริยธรรม” ซึ่งมีผลสัมพันธ์กับเศรษฐกิจและเศรษฐศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง ไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม การไม่โลภ การไม่เอาเปรียบ ความซื่อสัตย์สุจริต ล้วนแต่เป็นปัจจัยให้เกิดความมั่นคงและตั้งงามทางเศรษฐกิจทั้งสิ้น คุณค่าทางจิตใจเหล่านี้จึงเป็นทั้งปัจจัยและตัวแปรในเชิงการ สร้างผลผลิต และประสิทธิภาพในการผลิตทั้งสิ้น^{๑๖}

ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร ประธานมูลนิธิสิริกรรมธรรมมาตมอึ้ง จ.ชลบุรี ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (๒๓ พฤศจิกายน ๖๐) กล่าวถึง ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริว่า เป็นการพัฒนาด้านการเกษตร โดยทำการเพาะปลูกพืชหลายอย่างในที่เดียวกัน หรือปลูกผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกัน โดยได้ทรงมีพระราชกระแสรับสั่งให้มูลนิธิชัยพัฒนา ทดลองทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๒ ในที่ดินประมาณ ๑๕-๑๖ ไร่ ที่มีสภาพแห้งแล้งขาดธาตุอาหาร ซึ่งอยู่ติดกับวัดมิ่งมงคลชัยพัฒนา จังหวัดสระบุรี โดยใช้หลักการประสานงานระหว่าง “ชาวบ้าน” “วัด” และ “ราชการ” เรียกย่อ ๆ ว่า “บวร” ทรงให้วัดเป็นศูนย์กลางความร่วมมือ เพราะทรงมีวัตถุประสงค์ให้ชาวบ้าน วัดและราชการได้รู้จักสามัคคีช่วยเหลือกันพัฒนาท้องถิ่น หลังจากทดลองจนประสบผลสำเร็จในปี ๒๕๓๕ จึงขยายผลไปดำเนินการที่บ้านกุดตอแก่น ตำบลคุ้มเก่า อำเภอกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นถิ่นทุรกันดาร แห้งแล้งมาก อาศัยเพียงน้ำค้างหล่อเลี้ยงเมล็ดข้าวเท่านั้น นา ไร่ ได้ผลผลิตเพียง ๒-๓ ถังต่อไร่ เมื่อนำหลักการพัฒนาทฤษฎีใหม่ไปใช้ก็ประสบผลสำเร็จ โดยได้ผลผลิตไร่ละกว่า ๒๐ ถัง ทำให้ชาวบ้านมีความสุข บุตรหลานที่จากไปต่างถิ่นก็กลับมา อยู่บ้านกับครอบครัวอย่างอบอุ่น^{๑๗}

^{๑๕} มนูญ มุกขประดิษฐ์, “การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๘๓.

^{๑๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ*, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลดิมทอง, ๒๕๓๘), หน้า ๑๓.

^{๑๗} ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร, “ทฤษฎีใหม่ : แนวคิดและปฏิบัติการสำหรับเกษตรกรรายย่อย”, *วารสารพัฒนาลังคม* ๑ (๑). (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๔๐): ๔๐-๔๕.

เกษตรทฤษฎีใหม่จึงเป็นวิธีการทำเกษตรแบบผสมผสาน ภายใต้หลักการบริหารจัดการที่ดินและน้ำที่เกษตรกรมีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทดแทนการทำเกษตรแบบเชิงเดี่ยว ที่มีความเสี่ยงเรื่องราคาที่ไม่แน่นอน เกษตรกรไม่สามารถกำหนดราคาผลผลิตเองได้ และมีค่าใช้จ่ายเรื่องปุ๋ยและยาพอสสมควร ส่งผลให้มีหนี้สินจำนวนมาก เกษตรกรบางรายจำเป็นต้องขายไร่นาตนเองเพื่อใช้หนี้ ฉะนั้นเกษตรทฤษฎีใหม่จึงเป็นทางออกสำหรับเกษตรกร ในการบริหารจัดการที่ดิน ไร่นาสวนอย่างเป็นระบบสามารถนำเทคโนโลยีสมัยใหม่กับภูมิปัญญาชาวบ้านมาประยุกต์ใช้ให้เกิดผลผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ

ในเรื่องดังกล่าวนี้ รศ.ดร.พัฒนา สุขประเสริฐ คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มองว่า เกษตรทฤษฎีใหม่ (New Theory of Agri-Farming System หรือ New Theory of Agriculture) เป็นระบบการเกษตรที่ให้ความสำคัญมากกับการใช้เหตุผลและความรู้ในเชิงวิชาการ ในการบริหารจัดการกับสิ่งที่มีอยู่จริงและสอดคล้องกับภูมิสังคมโดยการได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัจจัยการผลิต เช่น ปัจจัยการผลิตและสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการผลิต โดยการที่เกษตรกรต้องใช้ความมุ่งมั่น ความอดทนและมีความตั้งใจจริง พร้อมด้วยความรู้ ความวิริยะ อุตสาหะอย่างต่อเนื่อง ร่วมกับการพัฒนาขีดความสามารถและการสร้างการมีส่วนร่วมได้อย่างต่อเนื่องในเรื่องการทำกิจกรรมอย่างเต็มกำลังความสามารถ ดังนั้น เกษตรทฤษฎีใหม่ จึงเป็นระบบการเกษตรที่จะต้องใช้ความรู้ทักษะและประสบการณ์ด้วยความรอบคอบ เพื่อให้ได้รับผลตอบแทนตรงตามเป้าหมายที่ต้องการ และก่อให้เกิดเป็นกลุ่มและเครือข่ายของการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง นำไปสู่ความมีเสถียรภาพและความสมดุลทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และสิ่งแวดล้อม^{๑๘} ซึ่งจะนำไปสู่ภาวะความยั่งยืนได้อย่างมั่นใจ เพราะเป็นระบบการเกษตรที่เกิดจากการบูรณาการระหว่างภูมิปัญญาชาวบ้านและภูมิสังคมได้อย่างสอดคล้องกับความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่

๒.๓ ขั้นตอนการดำเนินงานตามหลักเกษตรทฤษฎีใหม่

“ทฤษฎีใหม่” เปนทฤษฎีที่มีลักษณะง่าย ๆ ไม่สลับซับซ้อน (Simplicity) อันเปนลักษณะเด่นชัดของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริโดยทั่วไป คือ “ตองง่าย” และนำไปปฏิบัติได้จริงจะไม่ทรงโปรดยอะไรที่เปนศาสตรยาก ๆ และ นำไปปฏิบัติโดยยาก ดังที่ใดเคยมีพระราชดำรัสเสมอว่า “ตองทำให้ง่าย”^{๑๙} มีการบริหารและจัดแบ่งที่ดินแปลงเล็กออกเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน เพื่อประโยชน์สูงสุดของเกษตรกร ซึ่งไม่เคยมีใครคิดมาก่อน มีการคำนวณโดยหลักวิชาการเกี่ยวกับปริมาณน้ำที่จะกักเก็บให้พอเพียงต่อการเพาะปลูกได้ตลอดปี และมีการวางแผนที่สมบูรณแบบสำหรับเกษตรกรรายย่อย โดยพระองค์ทรงแบ่งขั้นตอนการทำทฤษฎีใหม่ไว้ เป็น ๓ ขั้นตอน ดังนี้

^{๑๘} รศ.ดร.พัฒนา สุขประเสริฐ, ก้าวจากเกษตรทฤษฎีใหม่ สูเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน, ๒๕๕๘), หน้า ๖๔.

^{๑๙} สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.), แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, (กรุงเทพมหานคร: บ.๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔.

๒.๓.๑ เกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๑ ขั้นต้น (การผลิต)

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่ง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการผลิต หลักพื้นฐานที่สำคัญที่จะปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่งนี้ คือ เกษตรกรหรือเจ้าของที่ดินต้องมีพื้นที่ทำมาหากินแปลงเล็ก ๆ หรือค่อนข้างจำกัด ไม่เกิน ๑๕ ไร่ ทั้งนี้ สถานะพื้นฐานของเกษตรกร คือ มีพื้นที่น้อย ค่อนข้างยากจน อยู่ในเขตเกษตรน้ำฝนเป็นหลัก โดยในขั้นที่ ๑ นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างเสถียรภาพของการผลิต เสถียรภาพด้านอาหารประจำวัน ความมั่นคงของรายได้ ความมั่นคงของชีวิต และความมั่นคงของชุมชนชนบทเป็นเศรษฐกิจพึ่งตนเองมากขึ้น ซึ่งในระยะเริ่มแรกเกษตรกรต้องมีความเป็นอยู่ที่ประหยัด มีความพอเพียงและสามารถเลี้ยงตัวเองได้ก่อน ทั้งนี้ต้องอาศัยความขยัน มานะ อดทน รวมถึงต้องรู้ รัก สามัคคี ในท้องถิ่นของตนเอง มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หลังจากนั้น จึงกำหนดเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายของการผลิตว่า ต้องการผลิตข้าวสำหรับการบริโภคได้เพียงพอ ตลอดปี โดยครอบครัวหนึ่งทำนา ๕ ไร่ ก็จะมีข้าวพอกิน สำหรับหลักปฏิบัติในการดำเนินงานจะต้องมีหลักในการบริหารจัดการทรัพยากรดินและน้ำเป็นสำคัญร่วมกับการบริหารจัดการเวลา เงินทุนและกำลังคน^{๒๐}

พื้นที่ส่วนที่หนึ่ง : สระกักเก็บน้ำ พื้นที่ประมาณร้อยละ ๓๐ ส่วนแรกให้ขุดสระเก็บกักน้ำเพื่อใช้สำหรับเก็บน้ำฝนในฤดูฝนและใช้เสริมการปลูกพืชในฤดูแล้ง ตลอดจนการเลี้ยงสัตว์น้ำและพืชน้ำต่าง ๆ เช่น เลี้ยงปลา ปลูกผักบุ้ง ปลูกผักกะเฉด และอื่น ๆ เป็นต้น การขุดสระน้ำจำเป็นต้องคำนึงถึงลักษณะของดินว่า มีความสามารถเก็บน้ำได้หรือไม่ ดังนั้น จึงควรมีการตรวจสอบสภาพดินก่อนดำเนินการขุดสระและอีกประการหนึ่ง คือตำแหน่งของการขุด สระน้ำ เนื่องจากสระน้ำต้องอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติ จึงควรอยู่ในพื้นที่ที่สามารถรับน้ำได้มากที่สุด ส่วนพื้นที่ที่อยู่ใกล้กับแหล่งน้ำ ควรขุดสระอยู่ใกล้และต้องสะดวกต่อการนำน้ำไปใช้ประโยชน์ด้วย ขนาดของสระน้ำที่ขุดต้องมีความสอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและสภาพแวดล้อม กล่าวคือถ้าเป็นพื้นที่ทำการเกษตรอาศัยน้ำฝนธรรมชาติอย่างน้อยต้องมีน้ำ ๑,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตรต่อไร่ (การทำนา ๕ ไร่ ปลูกพืชไร่ ไม้ผล ๕ ไร่ รวมพื้นที่ ๑๐ ไร่ ต้องใช้น้ำ ๑๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร) ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงการระเหยของน้ำในอ่างเก็บน้ำหรือสระน้ำ เพราะโดยเฉลี่ยแล้วในแต่ละวัน น้ำจะระเหยออกไปประมาณวันละ ๑ เซนติเมตร ถ้าฝนไม่ตกนานวัน ก็ต้องคำนวณปริมาณน้ำ และใช้น้ำอย่างประหยัดและเกิดประสิทธิภาพมากที่สุด ขณะเดียวกันก็ต้องหาแหล่งน้ำเพิ่มเติมไว้ด้วย

ส่วนพื้นที่ทำการเกษตรที่อยู่ใกล้กับแหล่งน้ำหรือเขตชลประทาน สระน้ำอาจมีขนาดเล็กหรือ ตื้น แล้วยาวตามความเหมาะสม เพราะมีน้ำเข้ามาเติมอยู่เรื่อย ๆ อย่างไรก็ตาม การขุดสระหรือ อ่างเก็บน้ำ เกษตรกรจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก เช่น หน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชนหรือองค์กรมูลนิธิต่าง ๆ สำหรับการจัดการดิน ในระหว่างการขุดสระน้ำจะมีดินที่ถูกขุดขึ้นมาเป็นจำนวนมาก หน้าดิน ควรแยกกองไว้ต่างหาก เพื่อนำดินไม่ดี มาถมทำขอบสระหรือยกร่องเพื่อปลูกไม้ผล การดูแลรักษาสระน้ำ ควรปลูกหญ้าแฝกล้อมรอบบริเวณขอบสระเพื่อเป็นการป้องกันการพังทลายของดินและสามารถป้องกันการระเหยของน้ำได้อีกด้วย

พื้นที่ส่วนที่สอง : ปลูกข้าว พื้นที่ส่วนที่สองร้อยละ ๓๐ นี้ ให้ปลูกข้าวเพื่อใช้บริโภคสำหรับครอบครัวให้พอเพียงตลอดทั้งปี ไม่ต้องไปซื้อหาในราคาที่แพง ทุกครัวเรือนสามารถอยู่รอด

^{๒๐} มูลนิธิชัยพัฒนา, “ทฤษฎีใหม่”, วารสารมูลนิธิชัยพัฒนา, (๒๕๓๗): ๒๓ - ๒๘.

และพึ่งตนเองได้ นอกจากนี้ การปลูกข้าวจะต้องพิจารณาถึงการคัดเลือกพันธุ์และเทคโนโลยีในการผลิตที่มี ความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ตลอดจนลักษณะสังคมของเกษตรกร ควรปลูกข้าวสำหรับการบริโภค ก่อนแล้วจึงใช้พื้นที่นาที่เหลือปลูกข้าวพันธุ์อื่นที่ตลาดต้องการเป็นลำดับรองลงมา

พื้นที่ส่วนที่สาม : ปลูกไม้ผล พืชไร่ พืชผัก พื้นที่ส่วนที่สามร้อยละ ๓๐ ของพื้นที่ ให้ปลูก ไม้ผล พืชไร่ พืชสวน พืชสมุนไพร ฯลฯ เพื่อใช้ในการบริโภค ถ้าเหลือจากการบริโภค ก็นำไปจำหน่าย เพื่อเป็นการเสริมรายได้ การปลูกพืชหลากหลายชนิดจะเป็นการช่วยกระจายเงินทุน แรงงาน น้ำและ ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ตลอดจนช่วยลดความเสี่ยงของความแปรปรวนอันเกิดจากธรรมชาติ เศรษฐกิจ และความเสียหายที่เกิดจากโรคพืช หรือแมลงศัตรูพืชด้วยแนวทางในการเลือกปลูกพืชผสมผสาน พืชหลายชนิดทำประโยชน์ได้มากกว่าหนึ่งอย่าง หรืออเนกประสงค์ การเลือกปลูกพืชผสมผสานหลาย อย่างในพื้นที่เดียวกันต้องอาศัยคำแนะนำทางวิชาการและประสบการณ์หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน เพราะพืชพรรณบางชนิดอยู่ร่วมกันได้ บางชนิด ปลูกร่วมกันไม่ได้

นอกจากนี้ พระองค์ยังส่งเสริมให้มีการปลูกป่าเสริมในพื้นที่ทำกินด้วยหลักปลูกป่า ๓ อย่างได้ประโยชน์ ๔ อย่าง^{๒๑} ซึ่งเป็นการรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติด้วยพระปรีชาญาณอย่างชาญฉลาดให้เกิดประโยชน์แก่ปวงชนมากที่สุดยาวนานที่สุดและทั่วถึงกัน เป็นการปลูกป่าในเชิงผสมผสาน ทั้งด้านเกษตรวนศาสตร์และเศรษฐกิจสังคมไว้เป็นมรดกวิธีปลูกป่าแบบลักษณะเบ็ดเสร็จนั้นไว้ด้วย ดังพระราชดำรัสว่า

...ป่าไม้ที่จะปลูกนั้น สมควรที่จะปลูกแบบป่าใช้ไม้หนึ่ง ป่าสำหรับใช้ผลหนึ่ง ป่าสำหรับใช้เป็น ฟืนอย่างหนึ่ง อันนี้แยกออกไปเป็นกว้างๆใหญ่ๆ การที่จะปลูกต้นไม้สำหรับได้ประโยชน์ดังนี้ ใน คำวิเคราะห์ของกรมป่าไม้รู้สึกจะไม่ใช่ป่าไม้ แต่ในความหมายของการช่วยเหลือเพื่อต้นน้ำลำธารนั้น ป่าไม้นั้นจะเป็นส่วยผลไม้ก็ตามหรือเป็นสวนไม้พืชนั้นแหละเป็นป่าไม้ที่ถูกต้อง เพราะทำหน้าที่เป็นป่า คือ เป็นต้นไม้และทำหน้าที่เป็นทรัพยากรในด้านสำหรับให้ผลที่มาเป็น ประโยชน์แก่ประชาชนได้... และได้มีพระราชดำรัสเพิ่มเติมว่า “...การปลูกป่าถ้าจะให้ราษฎรมี ประโยชน์ให้เขาอยู่ได้ ให้ใช้วิธีปลูกไม้ ๓ อย่าง แต่มีประโยชน์ ๔ อย่าง คือ ไม้ใช้สอย ไม้กินได้ ไม้เศรษฐกิจ โดยรองรับการชลประทาน ปลูกรับซับน้ำ และปลูกอุดช่องโหลตามร่องห้วย โดย รับน้ำฝนอย่างเดียว ประโยชน์อย่างที่ ๔ ได้ระบบอนุรักษ์ดินและน้ำ...

พระราชดำริเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ดำเนินการในหลายส่วนราชการ ทั้งกรมป่าไม้และ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริทุกแห่ง คือ การปลูกป่าใช้สอย โดยดำเนินการปลูก พันธุ์ไม้โตเร็วสำหรับตัดกิ่งมาทำฟืนเผาถ่าน ตลอดจนไม้สำหรับการก่อสร้างและหัตถกรรมส่วน ใหญ่ได้มีการปลูกพันธุ์ไม้โตเร็วเป็นสวนป่า เช่น ยูคาลิปตัส ขี้เหล็ก ประดู่ แคน แกะถิ่นยักษ์ และสะเดา เป็นต้น แปลความสรุปอย่างเข้าใจง่าย ปลูกไม้ให้พอกอยู่ พอกิน พอใช้ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและระบบ นิเวศ

- พอกอยู่ หมายถึง ไม้เศรษฐกิจปลูกไว้ทำที่อยู่อาศัย และจำหน่าย
- พอกิน หมายถึง ปลูกพืชเกษตรเพื่อการกินและสมุนไพร

^{๒๑} สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.), ปลูกป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.tsdf.or.th/th/royally-initiated-projects/10760> [๑๙ กันยายน ๒๕๖๑].

- พอใช้ หมายถึง ปลุกไม้ไว้ใช้สอยโดยตรงและพลังงาน เช่น ไม้ฟัน, และไม้ไผ่ เป็นต้น
- ประโยชน์ต่อระบบนิเวศ สร้างความสมบูรณ์และก่อให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ป่า

โดยวิธีการดำเนินการปลุกป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง มีวิธีการดังต่อไปนี้

๑. การจัดแบ่งที่ดินทำกินเพื่อใช้ปลุกป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง จากพื้นที่ทำกินอยู่เดิมที่เป็นพื้นที่สวน ไร่หรือนา แบ่งพื้นที่ออกมาร้อยละ ๓๐-๕๐ โดยมีรูปแบบการจัดแบ่ง ๓ รูปแบบดังนี้

๑.๑ พื้นที่จัดแบ่งปลุกป่า ๓ อย่างประโยชน์ ๔ อย่าง

จัดแบ่งโดยใช้พื้นที่รอบแนวเขตพื้นที่ทำกิน ปลุกในพื้นที่ร้อยละ ๓๐-๕๐ ตามแนวเขตแดนพื้นที่ ทำกินพื้นที่จัดแบ่งปลุกป่า ๓ อย่างประโยชน์ ๔ อย่าง

๑.๒ จัดแบ่งออกมาชัดเจนเป็นส่วน ปลุกในพื้นที่ร้อยละ ๓๐-๕๐ โดยจัดส่วนอยู่ด้านหนึ่งของพื้นที่จัดแบ่งเป็นรั้วหรือแถบตามความเหมาะสม

๑.๓ พื้นที่จัดแบ่งปลุกป่า ๓ อย่างประโยชน์ ๔ อย่าง

๒. การจัดองค์ประกอบพันธุ์ไม้ตามวัตถุประสงค์ โดยการปลุกพันธุ์ไม้ในพื้นที่ตามความเหมาะสม แต่ให้ต้ององค์ประกอบซึ่งให้เกิดความพออยู่ พอกิน พอใช้ ดังนี้

๒.๑ ปลุกเพื่อให้เกิดความเพียงพอในด้านพออยู่ เช่น การปลุกต้นไม้สำหรับใช้เนื้อไม้มาปลูกสร้างอาคารบ้านเรือนที่อยู่อาศัย เช่น ไม้ตะเคียนทอง สัก ยางนา มะฮอกกานี กระทินเทพา จำปาทอง ฯลฯ

๒.๒ ปลุกเพื่อให้เกิดความเพียงพอในด้านการพอกิน เช่นการปลุกต้นไม้สำหรับใช้กินเป็นอาหาร เป็นยาสมุนไพร เป็นเครื่องต้ม ตลอดจนพืชที่ปลุกเพื่อการค้าขายผลผลิตเพื่อดำรงชีพ เช่น ไม้ผลต่าง ๆ ได้แก่ เงาะ ทุเรียน มังคุด ลองกอง มะม่วง ฯลฯ ไม้ที่ให้ผลผลิตเพื่อขาย เช่น ปาล์ม มะพร้าว ยางพารา ฯลฯ

๒.๓ ปลุกเพื่อให้เกิดความเพียงพอในด้านการพอใช้ เช่น ปลุกต้นไม้สำหรับใช้สอยในครัวเรือน ใช้พลังงาน ใช้เป็นเครื่องมือต่าง ๆ ในการประกอบอาชีพ ได้แก่ ไม้ไผ่, หวาย สำหรับจักสานเป็นเครื่องเรือน ของใช้ ฯลฯ ไม้โตเร็วบางชนิดที่ใช้เป็นไม้ฟัน ถ่าน ไม้พลังงาน เช่น สบู่ดำ ปาล์ม ฯลฯ ไม้ทำเครื่องมือการเกษตร ได้แก่ การทำด้ามจอบ มีด ขวาน ทำรถเข็น โต๊ะ เก้าอี้ ตู้ ฯลฯ

องค์ประกอบตามวัตถุประสงค์ ป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง

๓. จัดโครงสร้างและลำดับขั้นต้นไม้ในป่า ๓ อย่างประโยชน์ ๔ อย่าง เป็นการจัดโครงสร้าง พันธุ์ไม้ให้มีสภาพใกล้เคียงกับป่า เพื่อเป็นประโยชน์ต่อความสมดุลของระบบนิเวศ โดยให้มีชั้นเรือนยอด ๓ ชั้น ได้แก่ เรือนยอดชั้นบน เรือนยอดชั้นกลาง เรือนยอดชั้นล่าง และหากจัดโครงสร้างด้านการใช้ประโยชน์จะเป็น ๔ ระดับ คือ ชั้นบน ชั้นกลาง ชั้นล่างและชั้นใต้ดิน ตามรูปแบบเกษตร ๔ ชั้น สวนโบราณ สวนสมรม

๓.๑ ไม้เรือนยอดชั้นบนได้แก่ ไม้ที่ปลุกใช้เนื้อไม้ทำที่อยู่อาศัย เช่น ตะเคียนทอง สัก ยางนา สะเดา จำปาทอง ฯลฯ และไม้ที่ลำต้นสูงและที่ลูกเป็นอาหารได้ เช่น สะตอ เหยียง กระท้อน มะพร้าว หมาก ฯลฯ

๓.๒ ไม้เรือนยอดชั้นกลางส่วนใหญ่เป็นไม้เพื่อการกิน การขาย การใช้เป็นอาหาร และสมุนไพร เช่น มะม่วง ขนุน ชมพู มังคุด ฝรั่ง ลิ้นจี่ ลองกอง ปาล์ม ฯลฯ

๓.๓ ไม้ที่ปกคลุมผิวดิน ทั้งที่เป็นอาหาร สมุนไพรและของใช้ เช่น กาแฟ ผักป้าชนิดต่าง ๆ ชะพลู มะนาว หวาย สับดำ ฯลฯ

๓.๔ พันธุ์พืชที่ใช้ประโยชน์จากส่วนที่อยู่ใต้ดิน (พืชหัว) เป็นพืชที่ปลูกเพื่อความพอเพียงในด้านการกิน ได้แก่ กลอย ขิง ข่า กระชาย กระเทียม ฯลฯ ซึ่งกระบวนการปลูกในรูปแบบดังกล่าวจะได้พันธุ์ไม้ที่เกิดป่า ๓ อย่าง คือ ป่าเพื่อพออยู่ ป่าเพื่อพอกินและป่าเพื่อพอใช้ และจะได้ประโยชน์เพิ่มในด้านการรักษาสมดุลด้านสิ่งแวดล้อม

๔. กระบวนการสร้างมูลค่าต้นไม้ ในโครงการปลูกป่า ๓ อย่างประโยชน์ ๔ อย่าง เป็นการให้คุณค่าไม้ ให้เป็นมูลค่าเพื่อเกิดการพออยู่ตามนัยที่ ให้พอรักษาที่ดินทำกินให้อยู่กับเจ้าของผู้ทำกิน ให้เป็นมูลค่าเพื่อการศึกษาเรียนรู้ ในการลดค่าใช้จ่ายจากพืชที่ปลูกไว้บริโภคเอง

๕. พื้นที่ปลูกป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง

๕.๑ ในพื้นที่ทำกินของประชาชนในชุมชนที่อยู่ในหรือรอบแนวเขตป่า

๕.๒ ชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามความเหมาะสม

๕.๓ ในพื้นที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของชุมชน

พื้นที่ส่วนที่สี่ : ที่อยู่อาศัยและโรงเรียนรวมถึงอื่น ๆ พื้นที่ส่วนที่สี่ คือร้อยละ ๑๐ สำหรับไว้ใช้เป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ ถนน คันดิน โรงเรียน เรือนเพาะชำและอื่น ๆ การเลี้ยงสัตว์และเลี้ยงปลาควรคำนึงถึงแรงงาน เงินทุนและพื้นที่ที่เหลือ เพื่อเป็นรายได้เสริม และอาหารประจำวันสำหรับครอบครัว เช่น หมู ไก่ ปลา เป็ด กบ เป็นต้น สำหรับเทคนิคในการเลี้ยงสัตว์ ตามแนวทางทฤษฎีใหม่สามารถขอคำแนะนำและคำปรึกษาจากนักวิชาการ เช่นเดียวกับการ ปลูกพืช การสร้างโรงเรียน คอกสัตว์หรือเล้าสัตว์ค่อมบ่อปลาหรือการขุดบ่อปลาให้มีระดับความลึก ต่าง ๆ กัน เป็นต้น

นอกจากนี้ การบริหารจัดการทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๑ ยังกินความหมายรวมถึงการบริหารจัดการภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในระดับกิจการหรือบริษัท ที่เน้นถึงการดำรงอยู่ของกิจการหรือความอยู่รอดในธุรกิจ^{๒๒} สามารถพัฒนาองค์กรให้มีความเข้มแข็ง เป็นอิสระ (Independent) ดำเนินกิจการโดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ภายในองค์กรเองได้ มีรายรับที่เพียงพอต่อการดำเนินกิจการปราศจากภาระหนี้สิน หรือมีความสามารถในการชำระหนี้ในระยะเวลาที่กำหนดหรือ เมื่อเจ้าหน้าที่วงถามโดยชอบ เมื่อพิจารณาเทียบทุนหรือรายรับของกิจการ มีบรรษัทภิบาล (Corporate Governance) โดยยึดหลักของความถูกต้อง มีคุณธรรม และโปร่งใส จัดเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน

สรุปว่า เกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นการผลิต เป็นขั้นตอนที่เกษตรกรจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจที่ชัดเจนในการบริหารจัดการที่ดินทำกินของตนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ภายใต้หลักการ ๓๐:๓๐:๓๐:๑๐ แต่จะต้องขึ้นอยู่กับสภาพบริบทความเป็นจริงของแต่ละพื้นที่ว่า มีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด ที่จะนำหลักการดังกล่าวมาใช้ โดยจะต้องสามารถยืดหยุ่น ปรับให้เข้ากับพื้นที่ได้จริง และจะต้องดำเนินการภายใต้กรอบของความพอเพียง คือค่อยเป็นค่อยไป เพราะการขุดสระจะต้องใช้

^{๒๒} พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์, เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงอะไร, (กรุงเทพมหานคร: วนิดาการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๙๐.

งบประมาณมากพอสมควร การปลูกพืชที่จะต้องมีความรู้เรื่องโรค แมลง และการต้องการของน้ำในแต่ละชนิดของพืช ดังนั้น ในขั้นตอนนี้ จึงเป็นขั้นที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะความรู้ ความเข้าใจในหลักการบริหารจัดการที่ดิน และสภาพแวดล้อมของภูมิประเทศที่เกษตรกรอาศัยอยู่ด้วย

๒.๓.๒ เกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๒ ขั้นกลาง (การรวมพลัง)

เมื่อเกษตรกรเข้าใจในหลักการและได้ปฏิบัติในที่ดินของตนจนได้ผลผลิตแล้ว ก็ต้องเริ่มก้าว ไปสู่ขั้นที่สอง คือให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ในการที่เข้ามาร่วมแรงร่วมใจกัน ดำเนินการในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. การผลิต เกษตรกรจะต้องร่วมมือในการผลิตโดยเริ่มตั้งแต่ ขั้นเตรียมดิน การหาพันธุ์พืช ปุ๋ย การหาน้ำและอื่น ๆ เพื่อการเพาะปลูก

๒. การตลาด เมื่อมีผลผลิตแล้ว จะต้องเตรียมการต่าง ๆ เพื่อการขายผลผลิตให้ได้ประโยชน์ สูงสุด เช่น การเตรียมลานตากข้าวร่วมกัน การจัดหาขี้นกขี้วัวขี้หมูมาใส่ข้าว เตรียมหาเครื่องสีข้าว ตลอดจน การรวมตัวกันขายผลผลิตให้ได้ราคาดีและเป็นการลดค่าใช้จ่ายลงด้วย

๓. ความเป็นอยู่ เกษตรกรจะต้องมีความเป็นอยู่ที่ดีพอสมควร โดยมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น อาหารการกินต่าง ๆ กะปิ น้ำปลา เสื้อผ้าที่พอเพียง

๔. สวัสดิการ ในแต่ละชุมชนควรมีสวัสดิการและบริการที่จำเป็น เช่น มีสถานอนามัยเมื่อป่วยไข้ หรือมีกองทุนไว้ให้กู้ยืมเพื่อประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ

๕. การศึกษา มีโรงเรียนและชุมชนมีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษา เช่น มีกองทุนเพื่อการศึกษาเล่าเรียนให้แก่เยาวชนของชุมชนเอง

๖. สังคมและศาสนา ชุมชนควรเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาสังคมและจิตใจ โดยมีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน กิจกรรมทั้ง ๖ กิจกรรมดังกล่าวข้างต้น จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง อาทิ ส่วนราชการ องค์กรเอกชน มูลนิธิต่าง ๆ ตลอดจนสมาชิกในชุมชนด้วย

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง หรือขั้นกลางนี้ ยังรวมไปถึงความพอเพียงในระดับกลุ่มธุรกิจ หรือจัดเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ที่เน้นถึงการรวมกลุ่มในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กิจกรรมร่วมค้า (Joint Venture) สหพันธ์ธุรกิจ (Consortium) เพื่อต้องการบรรลุเป้าหมายทางธุรกิจร่วมกัน ด้วยการแบ่งปันหรือใช้ทรัพยากรในกิจกรรมร่วมกัน หรือการรวมกลุ่มในแนวตั้งตามสายอุปทาน (Supply Chain) เพื่อการสร้างประสิทธิภาพและการลดต้นทุนค่าใช้จ่าย จากการควบคุมรวมหน่วยธุรกิจในสายอุปทานนั้น ๆ ตลอดจนการรวมกลุ่มในลักษณะสมาคมการค้า (Association) เพื่อการรับรู้และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในธุรกิจที่ดำเนินอยู่^{๒๓}

ที่นี่ การรวมกลุ่มในระดับที่สองนี้ จะต้องเป็นไปเพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่กลุ่มและส่วนรวมบนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนกัน การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตามกำลังและความสามารถของตน จึงจะสามารถทำให้กลุ่มในรูปแบบต่าง ๆ ดังที่กล่าวมา เกิดความพอเพียงในวิถีปฏิบัติอย่างแท้จริง

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๑.

๒.๓.๓ เกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๓ ก้าวหน้า (การร่วมมือกับแหล่งทุน)

เมื่อดำเนินการผ่านพ้นขั้นที่สองแล้ว เกษตรกรจะมีรายได้ดีขึ้นฐานะมั่นคงขึ้น เกษตรกรหรือ กลุ่มเกษตรกรก็ควรพัฒนาก้าวหน้าไปสู่ขั้นที่สามต่อไป คือการติดต่อประสานงานเพื่อจัดหาทุนหรือ แหล่งเงินทุน เช่น ธนาคารพาณิชย์ องค์กรการเงิน รวมถึงบริษัทห้างร้านเอกชน เช่น ปิ๊มน้ำมัน ร้าน ขายปุ๋ย เป็นต้น เข้ามาช่วยในการทำธุรกิจ การลงทุนและพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ฝ่ายเกษตรกรและ ฝ่ายธนาคารกับบริษัทจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน กล่าวคือ

๑. เกษตรกรขายข้าวได้ในราคาสูง ไม่ถูกกดราคา

๒. ธนาคารกับบริษัทสามารถซื้อข้าวบริโภคในราคาต่ำ ซื้อข้าวเปลือกโดยตรงจากเกษตรกร และนำมาสีเอง

๓. เกษตรกรซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคได้ในราคาต่ำ เพราะรวมกันซื้อเป็นจำนวนมาก (เป็นร้านสหกรณ์ ซื้อในราคาขายส่ง)

๔. ธนาคารกับบริษัทจะสามารถกระจายบุคลากร เพื่อไปดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดผลดียิ่งขึ้น มีกองทุนเพื่อการศึกษาเล่าเรียนให้แก่เยาวชนของชุมชนเอง

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๓ จัดว่าเป็นความพอเพียงในระดับเครือข่าย จัดเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ที่เน้นถึงการรวมกลุ่มในแนวราบในลักษณะของเครือข่ายวิสาหกิจ (Cluster) เพื่อการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขัน มีการติดต่อประสานความร่วมมือระหว่างกลุ่มธุรกิจต่าง ๆ กับหน่วยอื่น ๆ ในสังคม ก่อให้เกิดการพัฒนาภายใต้รูปแบบของการพึ่งพิงอิงกัน (Inter-dependent) สงเคราะห์เกื้อกูลมีจริยธรรม มีความสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม หรือบรรษัทภิบาล (Corporate Social Responsibility) ร่วมกันทำให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในเครือข่ายได้รับประโยชน์กันโดยถ้วนหน้า^{๒๔}

การร่วมมือกันของทุกฝ่าย จนกลายเป็นเครือข่ายนี้ เรียกอีกอย่างว่า เศรษฐกิจชุมชนย่อมส่งเสริมให้เกิดระบบการผลิต การแลกเปลี่ยน และการวิภาคของชุมชนที่มีความสอดคล้องกับชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมภายใต้เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยระบบเศรษฐกิจชุมชน มิใช่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่สนับสนุนให้ผู้เป็นเจ้าของทุนแสวงหาผลประโยชน์สูงสุดเพื่อตนเอง แต่ในขณะเดียวกัน ก็มีใช้ระบบเศรษฐกิจที่ควบคุมโดยรัฐและบงการจากรัฐ เศรษฐกิจชุมชนเป็นระบบที่สมาชิกของชุมชนร่วมกันบริหารจัดการ โดยมุ่งให้บรรลุถึงความพอเพียง ความเป็นธรรม และความสงบสุข ภายในชุมชน เศรษฐกิจชุมชนสามารถดำเนินการได้ภายใต้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจหลักของประเทศ และมีศักยภาพเพียงพอในการแข่งขันกับภาคเอกชนในตลาดสินค้าเดียวกัน ในขณะเดียวกันก็จะปกป้องคุ้มครองมิให้เศรษฐกิจทุนนิยมเข้าครอบงำชุมชนในพื้นที่ชนบท ทั้งนี้โดยความร่วมมือกันระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภคในการดำเนินเศรษฐกิจของชุมชนในรูปของสหกรณ์

สหกรณ์ในบริบทของเศรษฐกิจชุมชนจะเป็นสหกรณ์อเนกประสงค์ คือสหกรณ์ที่ดำเนินการครบวงจร โดยทำการผลิตสินค้าและบริการเพื่อความพอเพียงของชุมชนเท่าที่จะพึงกระทำได้ ทั้งในแนวตั้งและในแนวนอน เช่น ในกรณีข้าว ก็ตั้งแต่การทำนา การสีข้าว การแปรรูปข้าวไปสู่

^{๒๔} อ้างแล้ว.

ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ การบรรจุหีบห่อ การตลาดภายในประเทศและการส่งออก และกิจกรรมทางเศรษฐกิจจะไม่จำกัดเฉพาะในเรื่องข้าว แต่จะขยายไปสู่ผลผลิตการเกษตรอื่น ๆ ที่สามารถผลิตควบคู่ไปกับข้าวได้และสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ในการผลิตทุกขั้นตอน จนกระทั่งถึงการตลาดที่สมบูรณ์

กิจกรรมรวมพลังจัดตั้งสหกรณ์จะให้ความเป็นปึกแผ่นและมีอำนาจต่อรองกับนายทุนทั้งในด้านการผลิตและการตลาด ที่แน่นอนที่สุดก็คือการยึดการหลักการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ รวมทั้งการพึ่งตนเองในด้านการเงินภายใต้ระบบธนาคารสหกรณ์

สำหรับรัฐนั้นก็มิบทบาทสำคัญในการให้ความสนับสนุน เศรษฐกิจชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการวิจัยและพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อให้สามารถผลิตสินค้าได้หลากหลาย มีคุณภาพและมาตรฐาน อีกทั้งมีต้นทุนการผลิตที่จะทำให้ผลิตภัณฑ์มีราคาจำหน่ายที่แข่งขันในตลาดเสรีได้ การใช้ระบบสหกรณ์สำหรับการดำเนินเศรษฐกิจชุมชนจะเป็นวิธชุมชนแบบใหม่ที่ก้าวหน้าและทันสมัย และสามารถยืนอยู่บนขาของตนเอง โดยไม่ต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอก หรือความช่วยเหลือจากต่างประเทศ

วิธชุมชนดังกล่าวนี้ เป็นสิ่งที่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยมีความต้องการ เพราะเป็นแนวทางที่จะขจัดบรรดาจุดอ่อนของการพัฒนาเศรษฐกิจในระยะที่ผ่านมาได้มาก ไม่ว่าจะเป็นในด้านการวิภาคโคกทรัพย์ การพึ่งตนเองทางเทคโนโลยี การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งปัญหาทางสังคมอื่น ๆ เช่น ชุมชนแออัด อาชญากรรม และการย้ายภูมิลำเนาเพื่อแสวงหางานและเงิน ที่สำคัญที่สุดก็คือ วิธชุมชนดังกล่าวนี้ คือแนวทางการขจัดปัญหาความยากจนให้หมดสิ้นไปได้ที่มีประสิทธิภาพที่สุด^{๒๕}

ทฤษฎีใหม่จึงมีเป้าหมายขั้นต้น คือ พึ่งตนเองให้ได้ และก้าวสู่ความเข้มแข็งด้วยการรวมกลุ่มชุมชน สร้างความร่วมมือในรูปแบบของสหกรณ์ เพื่อดูแลกันและกันในชุมชน สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีศาสนาเป็นศูนย์กลาง ก่อนขยายสู่ขั้นที่สาม คือ การต่อยอดความยั่งยืนในรูปของการเชื่อมโยงแหล่งทุนภายนอก และบริษัทพลังงานเพื่อขยายรูปแบบการผลิตสู่วิสาหกิจชุมชนด้วยการสนับสนุนของธนาคาร และบริษัทห้างร้าน หน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ เป็นการสร้างความยั่งยืนในระยะยาว^{๒๖} แม้จากทฤษฎีจะดูเหมือนว่าสามารถดำเนินการได้เป็นขั้นเป็นตอน และน่าจะสำเร็จได้โดยง่าย แต่การจะนำ 3 ขั้นตอนของทฤษฎีใหม่ไปปฏิบัติให้สำเร็จนั้นมีสิ่งที่ต้องคำนึงถึงหลายประการ และที่สำคัญต้องไม่ลืมเรื่องของ “ความยืดหยุ่น” ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงกล่าวไว้บ่อยครั้งว่า “อย่าติดตำรา” เหตุเพราะสิ่งที่พระองค์ท่านทรงพระราชดำรินั้นเป็น “ทฤษฎีใหม่” ย่อมยังไม่มีในตำราใด ๆ และด้วยความเป็นทฤษฎีใหม่นี้ สิ่งต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นก็เป็นเพียง “Tentative Formula” หรือสูตรคร่าวๆ เมื่อนำไปปฏิบัติจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมของสภาพพื้นที่และปัจจัยอื่น ๆ ที่แตกต่างกันไปตามแต่ละครอบครัวซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามภูมิสังคม

^{๒๕} ดร. วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, ราชบัณฑิต, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับ ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๔๖), หน้า ๑๙๑ - ๑๙๓.

^{๒๖} มูลนิธิสิทธิมนุษยชน, ทฤษฎีใหม่สู่การปฏิบัติ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://agrinature.or.th/node/160> [๒ มกราคม ๒๕๖๒].

๒.๔ ความแตกต่างของเกษตรทฤษฎีเก่าและเกษตรทฤษฎีใหม่

ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร^{๒๗} ได้อธิบายความแตกต่างระหว่างเกษตรทฤษฎีเก่าและเกษตรทฤษฎีใหม่ว่าย่างน่าสนใจว่า หลักการของทฤษฎีเก่า เน้นเรื่องกำไรสูงสุด การสร้างผลผลิตมวลรวม เน้นการดูแลตลาดเป็นตัวกำหนดราคา ซึ่งเป็นแนวคิดเดิมของ อัดัม สมิท บิดาแห่งเศรษฐศาสตร์ เช่น ถ้าเริ่มจะปลูกอะไร ต้องศึกษาตลาดก่อน ราคานี้ดี ก็ปลูกตามตลาด แต่เกษตรทฤษฎีใหม่ของ พระองค์ท่าน คิดขึ้นใหม่ แต่ก็ไม่ได้ยึดตามทฤษฎีคอมมิวนิสต์อีก เพราะโลกมันมีสองข้าง มีค่ายเสรีนิยม มาจากอังกฤษ ค่ายสังคมนิยมมาจากเยอรมันเป็นคนสร้างทฤษฎีใหม่ขึ้น เราก็ต้องเข้าใจว่า สองทฤษฎี มันไม่ตรงกัน พระองค์ท่านก็ไม่ได้ว่าอะไร แล้วพระองค์ก็มาสร้างทฤษฎีที่สามใหม่ เป็นของพระองค์ท่านเอง

ประการต่อมาคือ ทุกทฤษฎีใหม่ มักจะพบนวัตกรรมใหม่ จึงจะเรียกมันว่า ทฤษฎีใหม่ ถ้าไม่มีนวัตกรรมอะไรเลย ก็เป็นเรื่องเหมือนเดิม แล้วมันจะเป็นทฤษฎีใหม่ได้อย่างไร คำถามคือ ทฤษฎีใหม่ของพระองค์ท่าน มีอะไรเป็นนวัตกรรมบ้าง ก็ต้องรู้ ฉะนั้น การทำงานสิ่งใหม่ ๆ มันก็เกิดความรู้ใหม่ ๆ เข้ามา อันนี้ เรียกว่า นวัตกรรม และสุดท้ายวิธีทำงานแบบทฤษฎีเก่า คือ ให้ลงทุนมาก ๆ ของพระองค์ท่านบอก ไม่ให้ลงทุนมาก ให้ทำแบบคนจน ถ้าไปลงทุนมาก ๆ เล้งตลาดเลย ตลาดนี้ ก็โลoser ร้อย อายกรวย ลงทุนไปเลย หนึ่งล้าน หวังจะขายได้ห้าล้าน บังเอิญราคาตก ลงทุนเป็นล้าน ขายได้แปดแสน ขาดทุนไปแล้วสองแสน อันนี้คือระบบทฤษฎีเก่า เรียกว่า เสรีนิยม หรือ ทุนนิยม แต่พระองค์ท่านบอก ไม่ใช่ความโลภ เห็นราคาร้อยหนึ่ง ก็เฮกัน พากันปลูก เหมือนยางพารา ราคาขึ้นไปเป็นร้อย เฮกัน พากันปลูกทั่วประเทศ สุดท้ายเหลือ ๓๐ บาท สุดท้ายก็เจ๊งในที่สุด เพราะเอาตลาดนำ นั่นคือทฤษฎีเก่า แต่ท่านก็ได้ว่า ไม่ดีนะ ใช้ตลาดนำดี ก็ต้องยอมรับนะว่า มันเป็นทฤษฎีเก่า ทฤษฎีเก่าดี แต่มีความเสี่ยง ก็ต้องมาบริหารความเสี่ยง ราคาดี ก็แน่นอน เมื่อราคาดี คนก็ต้องแย่งกันปลูก แย่งกันขาย สุดท้าย ราคาก็ต้องตก

ทฤษฎีใหม่ของพระองค์ท่าน ไม่ได้คิดแบบนั้น ต้องคิดว่า พอกินก่อน เน้นที่พอเพียง พอกินหรือยัง? พอใช้หรือยัง? มีสภาพแวดล้อมพอหรือยัง? มีบ้านพออยู่หรือยัง? ทำบุญทำทาน พอหรือยัง? ไม่ใช่มุ่งแต่จะขายเอาตลาดนำ ผลิตแล้วเหลือ มันก็ต้องเน้นเอามาทำบุญ ทำทาน เพราะทฤษฎีใหม่ของพระองค์ เน้นที่คุณธรรม ท่านบอกว่า มันจะไปไม่รอด ถ้าไม่มีคุณธรรม การแข่งขันเสรี ทฤษฎีเก่า เขาไม่สนใจเรื่องคุณธรรม เขาสนใจ แข่งกันว่า ใครชนะ ก็รวยไป ใครแพ้ก็เจ๊งไป นี่คือการแรกเลย เรื่องที่ห้า คือปรัชญาเบื้องหลังมัน

สรุปแล้วถ้าจะรู้จักทฤษฎีใหม่ให้ลึกซึ้ง เพียงพอ ให้สมกับที่ทรงได้คิดค้นมา ต้องรู้อย่างน้อยมา ๕ เรื่อง ๑.ปรัชญาเบื้องหลังทฤษฎีเก่าและใหม่คืออะไร? ๒. กฎเกณฑ์ของทฤษฎีใหม่ที่พระองค์ทรงสร้างขึ้นมานั้นมีกฎเกณฑ์อะไรบ้าง? ๓. มันแปลงไปสู่การปฏิบัติได้อย่างไร? มีขั้นตอนอย่างไรในการแปลงไปสู่การปฏิบัติ ๔.มันมีอะไรที่เป็นสิ่งใหม่ มันก็ต้องมีอะไรใหม่ ถ้ามันเหมือนเก่าจะไปเรียกทฤษฎีใหม่ได้อย่างไร มันก็ต้องมีอะไรใหม่ ๆ เข้ามา ซึ่งเรียกว่า นวัตกรรม อะไรที่ใหม่ ๆ

^{๒๗} สัมภาษณ์ ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร, ตำแหน่ง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

กิจกรรมใหม่ และสุดท้าย ข้อ ๕ วิธีบริหารจะต้องไม่ลงทุนมาก เหมือนกับทฤษฎีเก่า ๆ คือทำแบบคนจน ฉะนั้น เราต้องศึกษาให้รอบด้าน

ดังนั้น ทฤษฎีใหม่ในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ นอกจากจะเป็นการบริหารจัดการพื้นที่จำนวนน้อยแล้ว สำคัญกว่านั้นคือ เป็น “แนวทางในการดำเนินชีวิต” เพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ ซึ่งเป็นจุดเด่นที่สำคัญของทฤษฎีใหม่ นอกจากนี้ แนวคิดในการดำเนินการของเกษตรทฤษฎีใหม่ก็มีลักษณะเฉพาะ กล่าวคือ เป็นลักษณะของการทำเกษตรแบบองค์รวม หรือการทำเกษตรแบบผสมผสาน เน้นการกระจายความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากความไม่แน่นอนของสภาพดินฟ้าอากาศ ความไม่แน่นอนของราคาสินค้าตลาด และความไม่แน่นอนเรื่องโรคภัยเกี่ยวกับพืช หลักการบริหารจัดการของเกษตรทฤษฎีใหม่แตกต่างจากเกษตรทฤษฎีเก่าอย่างชัดเจน

เนื่องจากเกษตรทฤษฎีเก่ามุ่งเน้นที่กำไรเป็นหลัก เน้นการทำให้มาก ซึ่งเสี่ยงต่อการขาดทุน และอาจก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา เช่น ปัญหาหนี้สิน ปัญหาการย้ายถิ่นฐาน ปัญหาสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งได้รับผลกระทบจากการแนวคิดที่ขาดการนำไปใช้อย่างรอบคอบ และมุ่งเน้นที่การเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลักไม่ได้สนใจผลกระทบที่จะตามมา ซึ่งเป็นเรื่องที่จะต้องศึกษาทำความเข้าใจให้เห็นประเด็นความแตกต่างของแนวคิดทั้งทฤษฎีใหม่และทฤษฎีเก่าให้ชัดเจน เพื่อเป็นการง่ายต่อการนำไปใช้ได้จริงโดยผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเปรียบเทียบความแตกต่างในการจัดการด้านต่าง ๆ กับการทำเกษตรทฤษฎีเก่า^{๒๘} ซึ่งสามารถสรุปข้อเปรียบเทียบ ดังตารางที่ ๒.๑ ดังนี้

การจัดการ	เกษตรทฤษฎีเก่า	เกษตรทฤษฎีใหม่
พื้นที่	เกษตรเชิงเดี่ยว ปลูกพืชชนิดเดียวเต็มพื้นที่	แบ่งพื้นที่ ๓๐ : ๓๐ : ๓๐ : ๑๐
ดิน	ทำนาแบบขั้นบันได ลดการชะล้างหน้าดิน	ทำนาแบบขั้นบันไดลดการชะล้างหน้าดิน ปลูกแฝกยึดหน้าดิน ลดการพังทลาย ปลูกแฝกรอบโคนต้นไม้ช่วยกักเก็บน้ำใน
น้ำ	ระบบเขื่อนกักเก็บน้ำและปล่อยน้ำ ตามระบบชลประทาน	ขุดสระโดยการคำนวณปริมาณน้ำ ให้เพียงพอต่อการทำนา ทำสวน จัดหาแหล่งน้ำเสริมโดยใช้ทฤษฎี อ่างใหญ่เติมอ่างเล็ก
อาหาร	ขายผลผลิตเพื่อนำเงินไปซื้ออาหาร	ปลูกข้าวพอกินในครัวเรือน ปลูกผักสวนครัว พืชน้ำ ปลูกผลไม้ เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ พึ่งตนเองได้ด้านอาหาร
ที่อยู่อาศัย	ขายผลผลิตเพื่อนำเงินไปสร้างบ้าน	ปลูกไม้เพื่อสร้างบ้าน ทำเฟอร์นิเจอร์

^{๒๘} มูลนิธิกรสิกรรมธรรมชาติ, ความแตกต่างของเกษตรทฤษฎีและเกษตรทฤษฎีใหม่, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://agrature.or.th/node/160> [๒ มกราคม ๒๕๖๒].

		และเครื่องเรือน
ข้าวของที่ จำเป็น	ขัดสน เมื่อราคาผลผลิตตก หรือได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติ	เพื่อจับจ่ายใช้สอยในสิ่งที่จำเป็น พึ่งตนเองได้แม้มีภัยธรรมชาติ
ยารักษา โรค	เจ็บป่วยจากเกษตรเชิงเดี่ยว การใช้ยาฆ่าแมลง และสารเคมี	พึ่งตนเองด้วยปัญญา ลดการใช้เคมีใช้ธรรมชาติสู้ธรรมชาติ ภูมิปัญญาชาวบ้านสมุนไพรต้านโรค

๒.๕ ประโยชน์ของเกษตรทฤษฎีใหม่

จากพระราชดำรัสของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ นั้น พอจะสรุปถึงประโยชน์ของทฤษฎีใหม่ได้ ดังนี้

๑) เกษตรกรมีงานทำตลอดทั้งปี

ทฤษฎีใหม่นี้ ทำให้ประชาชนพออยู่พอกินสมควรแก่อัตภาพในระดับที่ประหยัด ไม่อดอยาก และเลี้ยงตนเองได้^{๒๙} เพราะโดยปกติแล้วเกษตรกรที่อยู่นอกเขตชลประทานนั้น จะประกอบอาชีพหรือปลูกพืชเพียงปีละครั้ง มีช่วงระยะเวลาการทำงานในแต่ละปี ประมาณ ๓-๔ เดือน เท่านั้น เวลาที่เหลือก็เป็นการว่างงาน ตามฤดูกาล บางรายก็ต้องเดินทางไปทำงานที่อื่น แต่เมื่อเกษตรกรเข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่แล้ว ทำให้มีงานทำตลอดทั้งปี ไม่ต้องระเห่ร่อนไปหางานทำในต่างถิ่นเหมือนเมื่อก่อน นับว่าเกษตรทฤษฎีใหม่ ช่วยแก้ปัญหาการว่างงานในท้องถิ่น ในยามว่างตามฤดูกาลในเขต ชนบทได้เป็นอย่างดี^{๓๐}

๒) แก้ปัญหาสังคม

เมื่อเกษตรกร มีอาหารไว้บริโภค มีงานทำ มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ เกษตรกรไม่ต้องไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมหรือบริการตามเมืองหลวงหรือหัวเมืองใหญ่ๆ ของประเทศ ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา เช่น ปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย ชุมชนแออัด นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาในด้านครอบครัวของเกษตรกรเอง ครอบครัวขาดความอบอุ่น เนื่องจากคนในวัยแรงงาน ต้องจากครอบครัวไปทำงานที่อื่น ทิ้งให้คนชราและเด็ก ๆ อยู่บ้านตามลำพัง สภาพเช่นนี้ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย เช่น เด็ก ๆ ไม่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากบิดามารดา ขาดความอบอุ่น หรือปัญหาเด็กติดยาเสพติด ปัญหาเหล่านี้ก่อให้เกิดปัญหาครอบครัว สังคม และประเทศชาติโดยรวม เมื่อเกษตรกรเข้าร่วมทำเกษตรทฤษฎีใหม่ จะทำให้เกษตรกรมีงานทำที่บ้านตนเอง มีเวลาอบรมเลี้ยงดูบุตรธิดา ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้จะลดน้อยไป^{๓๑}

^{๒๙} มูลนิธิชัยพัฒนา, **ทฤษฎีใหม่**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.chaipat.or.th/2010-06-03-06-17-29.html> [๘ กันยายน. ๒๕๖๑].

^{๓๐} สุพรรณ เพื่องบุญ, “การพัฒนาสื่อประสม เรื่อง เกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ ร.๙ ผ่านระบบเครือข่าย”, การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒.

^{๓๑} วัลลภ พรหมทอง, **เกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์ จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒ - ๑๕.

๓) ลดปัญหาขาดแคลนน้ำสำหรับทำเกษตรในหน้าแล้ง

เป็นที่ทราบกันดีว่า พื้นที่การทำเกษตรส่วนใหญ่ของประเทศไทย ร้อยละ ๗๐ อยู่นอกเขตชลประทาน ซึ่งต้องอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว หรือถ้าจะกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ประเทศไทยมีระบบชลประทานทั้งประเทศประมาณ ร้อยละ ๒๑ ของพื้นที่ทำเกษตรเท่านั้น หากแบ่งตามรายภาค พบว่าภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้มีระบบชลประทาน ประมาณร้อยละ ๒๓ และ ๑๖ ตามลำดับ หลักการของเกษตรทฤษฎีใหม่ คือ การขุดสระน้ำเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในหน้าแล้ง ทำให้เกษตรกร เอาน้ำที่เก็บไว้ในสระ มาปลูกพืชผักต่าง ๆ ได้ แม้แต่ข้าวก็ยังปลูกได้ โดยไม่ต้องเบียดเบียนชลประทาน โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นับว่าเป็นวิธีแก้ปัญหาวิกฤตการณ์ภัยแล้งแก่เกษตรกรไทยได้ในระดับหนึ่ง^{๓๒}

๔) มีอาหารเพียงพอ ปลอดภัย เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีรายได้มากขึ้น

เกษตรทฤษฎีใหม่ มีการแบ่งพื้นที่ออกเป็นส่วนๆ ได้แก่ ส่วนแรก ร้อยละ ๓๐ สำหรับขุดสระน้ำ เลี้ยงปลาไว้บริโภคในครัวเรือนได้ ส่วนที่ ๒ ร้อยละ ๓๐ สำหรับปลูกข้าว เกษตรกรมีข้าวไว้บริโภคตลอดทั้งปี โดยไม่ต้องซื้อข้าวกิน ส่วนที่ ๓ ปลูกพืชหมุนเวียน ต่าง ๆ เช่น พืชไร่ ผลไม้ พืชผักสวนครัว นอกจากนี้ บริเวณที่อยู่อาศัยยังใช้สำหรับเลี้ยงสัตว์ เพาะเห็ด เป็นต้น เอาไว้บริโภคในครัวเรือนสลับเปลี่ยนหมุนเวียนในแต่ละวันได้ เกษตรทฤษฎีใหม่ ส่งเสริมให้เกษตรกร ไม่ใช้สารเคมี ที่เป็นอันตรายต่อคนและสัตว์ มีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพจากมูลวัว มูลไก่ สำหรับการเพาะปลูกพืชผักสวนครัว ทั้งยังมีการนำเอาภูมิปัญญาชาวบ้านมาจัดการเรื่องแมลงที่มารบกวนพืชผัก ทำให้เกษตรกร ไม่ต้องเสี่ยงอันตรายจากสารพิษ ยาฆ่าแมลง การทำเกษตรอินทรีย์ คือกระบวนการทำการเกษตรปลอดสารเคมีทุกชนิด ทั้งการเลี้ยงสัตว์และการปลูกพืชผัก ผลไม้ต่าง ๆ จึงสัมพันธ์กับหลักของเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่มุ่งให้เกิดความปลอดภัยแก่ชีวิตคนและสัตว์ เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม พื้นดินและน้ำปลอดภัยจากยาฆ่าหญ้า โดยใช้กระบวนการธรรมชาติบำบัดอิงอาศัยกันและกัน สร้างเสถียรภาพแห่งชีวิตที่ปลอดภัยแก่ตนเองและครอบครัว ตลอดถึงชุมชนด้วย ในปีที่ผ่านมาตามฤดูกาลโดยมีน้ำดีตลอดปี ทฤษฎีใหม่นี้ก็สามารถสร้างรายได้ให้ร่ำรวยขึ้นได้ เพราะเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นระบบการจัดสรรพื้นที่ทำกิน โดยปลูกพืชหมุนเวียนหลายชนิดตลอดทั้งปีมีการทำปุ๋ยคอกขนาดเล็ก เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ไข่ เป็นต้น เกษตรกรสามารถนำผลผลิตเหล่านี้มาจำหน่าย ทำให้มีรายได้หมุนเวียนตลอดทั้งปี^{๓๓}

๕) พืชโตเร็วเมื่อเกิดอุทกภัย

เกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นการทำการเกษตรแบบผสมผสาน เป็นการกระจายความเสี่ยงทางด้านการผลิต ไม่ใช่วิธีการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ฉะนั้น เมื่อกรณีเกิดอุทกภัยขึ้น จะสามารถที่จะฟื้นตัวได้เร็ว ยกตัวอย่างเช่น เมื่อน้ำท่วมทั่วทั้งพื้นที่ แต่ก็ยังมีไม้ยืนต้น ไม้ผล หรือปลาที่เลี้ยงไว้ในกระชัง หรือแม้แต่ไก่

^{๓๒} สุนทร กุลวัฒนวงศ์, ตามรอยพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง - ทฤษฎีใหม่, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ชมรมเด็ก, ๒๕๔๔), หน้า ๒๔.

^{๓๓} รงค์ ประพันธ์พงศ์, เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่, (กรุงเทพมหานคร: สถาปนิกส์, ๒๕๕๐)

ไข่ที่อยู่ในเล้า ซึ่งออกแบบให้อยู่ในบริเวณที่สูง น้ำท่วมไม่ถึง สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้เกษตรกรฟื้นตัวได้เร็ว แตกต่างจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ปลูกข้าวอย่างเดียว เมื่อน้ำท่วมนาข้าวก็เสียหายทั้งหมด ไม่มีอาหารหรือผลิตผลทางการเกษตรอย่างอื่นมาช่วยให้ฟื้นตัวได้เร็ว เกษตรทฤษฎีใหม่ จึงทำให้เกษตรกรช่วยเหลือตัวเองได้ดีในระดับหนึ่ง ไม่ต้องรอคอยความช่วยเหลือของทางราชการอย่างเดียว^{๓๔}

๖) ทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืน

เกษตรทฤษฎีใหม่อันเป็นศาสตร์ของพระราชา เป็นทฤษฎีที่สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม เมื่อนำทฤษฎีนี้ไปปฏิบัติอย่างจริงจัง รวมทั้งยึดหลักการพัฒนาประเทศตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเคร่งครัด สามารถสร้างความมั่นใจได้ว่า ประชาชนจะมีความสุข ลดปัญหาการว่างงาน และลดปัญหาขาดแคลนอาหารสำหรับบริโภค ปัญหาต่าง ๆ ของสังคมจะลดน้อยลง ประเทศชาติมีความมั่นคงแข็งแรง ลดการพึ่งพาจากภายนอกหรือต่างประเทศ ดังนั้น การพัฒนาการประกอบอาชีพการเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์แห่งพระราชา จะเป็นการพัฒนาประเทศชาติที่ยั่งยืนตลอดไป

๒.๖ ปัญหาและอุปสรรคของเกษตรทฤษฎีใหม่

ในการดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องศึกษาปัญหาและอุปสรรคสำคัญของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่อย่างรอบคอบและระมัดระวัง และจะต้องมีการศึกษาข้อมูลเป็นอย่างดี เพื่อนำมาปรับใช้ให้เข้ากับพื้นที่ทำเกษตรของตนเอง โดยปัญหาและอุปสรรค มีดังต่อไปนี้

๑) อ่างเก็บน้ำหรือสระ ที่มีน้ำเต็มและได้รับน้ำให้เต็มเพียงปีละหนึ่งครั้ง จะมีการระเหยวันละ ๑ เซนติเมตร โดยเฉลี่ย ในวันที่ไม่มีฝนตก หมายความว่า ในปีหนึ่ง ถ้านับว่าแห้ง ๓๐๐ วัน ระดับของสระจะลดลง ๓ เมตร (ในกรณีนี้ ๓/๔ ของ ๑๙,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร น้ำที่ใช้ได้จะเหลือ ๔,๗๕๐ ลูกบาศก์เมตร) จึงต้องมีการเติมน้ำเพื่อให้เพียงพอ

๒) มีความจำเป็นที่จะมีแหล่งน้ำเพิ่มเติม สำหรับโครงการพัฒนาพื้นที่วัดมงคลชัยพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้สร้างอ่างจุ ๘๐๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร สำหรับเลี้ยง ๓,๐๐๐ ไร่

๓) ลำพังอ่างเก็บน้ำ ๘๐๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร จะเลี้ยงได้ ๘๐๐ ไร่ (โครงการพัฒนาพื้นที่วัดมงคลชัยพัฒนา มีพื้นที่ ๓,๐๐๐ ไร่ แบ่งเป็น ๒๐๐ แปลง) อ่างนี้จึงเลี้ยงได้ ๔ แปลง ลำพังสระในแปลงเลี้ยงได้ ๔.๗๕ ไร่ (๔.๗๕ + ๔ ไร่ = ๘.๗๕ ไร่) จึงเห็นได้ว่า ล่อแหลมมาก แต่คำนึงว่า ๘.๗๕ ไร่นั้นจะทำเกษตรกรรมอย่างสมบูรณ์ได้ อีก ๖.๒๕ ไร่ จะต้องอาศัยน้ำฝน แต่ถ้าคำนึงว่า ในระยะที่ไม่มี ความจำเป็นที่จะใช้น้ำหรือมีฝนตก น้ำฝนที่ตกมาจะเก็บไว้ได้ในอ่างและสระสำรองไว้สำหรับเมื่อต้องการอ่างและสระจะทำหน้าที่เปลี่ยนน้ำฝน (Regulator) จึงเข้าใจว่าในระบบนี้จะมีน้ำเพียงพอ

๔) ปัญหาใหญ่อีกข้อหนึ่ง คือ ราคาการลงทุนค่อนข้างสูงเกษตรกรจะต้องได้รับความ

^{๓๔} มูลนิธิชัยพัฒนา, **ประโยชน์ของทฤษฎีใหม่**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.chaipat.or.th/2010-06-03-06-17-29.html> [๒ มกราคม ๒๕๖๒].

ช่วยเหลือจากภายนอก (ทางราชการทางมูลนิธิ และเอกชน) แต่ค่าดำเนินงานไม่สิ้นเปลืองสำหรับการเกษตรกร”^{๓๕}

ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร^{๓๖} ได้กล่าวถึง ปัญหาหรืออุปสรรคใหญ่ของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ว่า ความรู้ความเข้าใจ ที่ผิดพลาด ความรู้ที่ขาดๆ วินๆ เปรียบเหมือน ตาบอดคลำช้าง ทะเลาะกัน คนหนึ่งก็จับงาบ้าง คนหนึ่งจับหางบ้าง แล้วบอกว่า ไม่เหมือนกัน พอจับขาช้างก็ทะเลาะกัน แล้วก็บอกว่า อันนี้ของกูแน่แหละช้าง มันก็ถูกทั้งหมด งาก็ใช่ หงาก็ใช่ ขาก็ใช่ แล้วก็มาทะเลาะกัน มันไปจับคนละที่กัน เพราะตามันบอด ถ้าจะไม่ให้มันบอด ก็ต้องรู้จักช้างทั้งตัว เหมือนที่ท่านอธิบายไว้ว่า ทฤษฎีใหม่มันมีอยู่ ๕ ระดับ พอไปรู้ระดับเดียว มันก็ไปทะเลาะกันตายเลย หงาก็งา อันนี้ก็ขาช้าง กับสัสช้างช้าง ตีกันอยู่นั่นแหละ ก็ไม่ได้ลงมือทำซักที แล้วจะไปรู้ว่ามันเป็นช้างได้อย่างไร ถ้าทำแล้วจะรู้ว่า เออ ที่ทำที่ฉันเข้าใจมา มันถูกอยู่ แต่ถูกนิดเดียว ถ้าจะให้ป็นรูปเป็นร่างช้าง เพราะมันขาดขา ขาดตัว ขาดหาง ขาดงา ขาดตา ขาดปาก โอ้โฮ ต้องทำอีกเยอะเลย ทำแค่งาช้าง มันไม่เป็นช้าง เขาก็จะรู้ ถ้าลงมือทำ ถ้าเขาเอาแต่เถียงกัน พระองค์ถึงบอกว่า อย่าทะเลาะกัน อย่ามัวแต่พูดมาก ต้องมีความเพียร ทำไปเรื่อยๆ แล้วจะได้คำตอบว่า อ้อ ช้างมันเป็นอย่างนี้นี่เอง

จากข้อความสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวมานั้น พบว่า การมีความรู้ความเข้าใจในหลักเกษตรทฤษฎีใหม่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะหากขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง จะทำให้การดำเนินการผิดพลาด ก่อความเสียหาย และล้มเหลวในที่สุดได้

นอกจากนี้ นายณนทกร พุ่มกล่อม^{๓๗} ได้กล่าวถึงปัญหาหรืออุปสรรคสำคัญอื่น ๆ ของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ไว้อย่างน่าสนใจดังต่อไปนี้

๑) ปัญหาหรืออุปสรรคสำคัญอย่างหนึ่งคือ เกษตรกรเมื่อประสบความสำเร็จแล้ว เมื่อแก่ตัวไป ไม่มีใครมาช่วยสานต่อ เพราะลูกหลานต่างหนีเข้าเมือง ไม่อยากทำงานหนัก เพราะเกษตรทฤษฎีใหม่ต้องใช้แรงงาน คนหนุ่มสาวแห่งกลับเข้ามาทำงานในกรุงเทพมหานคร ทำให้ขาดแคลนแรงงานในครัวเรือน เพราะทำงานในโรงงานสะดวกสบาย ไม่ต้องตากแดด ได้เจอเพื่อนฝูง ก็เลยไปไม่ได้

๒) ไม่สารพัดที่จะปรับใช้กับทางภาคใต้ได้ เพราะทางใต้ไม่มีปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำเหมือนภาคอีสาน และพื้นที่ส่วนใหญ่ไม่ได้ปลูกข้าว เน้นปลูกยางพารา ปาล์ม ไม้ผล เพราะราคาดีกว่า แต่ก็ยังมีทำบ้าง

๓) ความเจริญทางด้านเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ สังคมเมือง เข้ามาเร็ว คนชอบความสะดวกสบาย

^{๓๕} สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงานกปร.), **จอมปราชญ์แห่งการพัฒนา ทฤษฎีใหม่**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๕), หน้า ๒๓-๒๔.

^{๓๖} สัมภาษณ์ ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร, รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๓๗} สัมภาษณ์ นายณนทกร พุ่มกล่อม, ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

๔) ราษฎรขาดความเข้าใจที่ถูกต้อง เพราะคิดว่าการให้แบ่งที่ทำกินออกเป็น ๔ ส่วน ชุตสระ ๑ ส่วน แล้วจะเอาเงินที่ไหนไปชุตสระ คนเกิดความรู้สึกว่า พื้นที่ทำกินหายไป บางคนชุตสระหวังเพียงเอามาเลี้ยงปลา จริงแล้ว สามารถทำได้ ตามหลักทฤษฎีใหม่ แต่จะต้องเป็นปลากินพืช เพราะถ้ามีอะไรเหลือ ก็โยนให้ปลากินได้ทันที จำพวก ปลานิล ปลาไน ปลาตะเพียน เป็นต้น พืชผักที่เหลือจากการขายก็เอามาเลี้ยงปลาได้ แต่คนไม่ได้คิด เพราะไม่ได้ให้ความรู้อย่างถูกต้อง

๕) หน่วยราชการไม่ได้เดินไปด้วยกัน กรมส่งเสริม กรมเกษตร กรมการข้าว ไปคนละทางกัน เก่งไปคนละด้าน ไม่ทำงานร่วมกัน

๖) ทุกวันนี้ การร่วมแรงลงแขกใช้ไม่ได้แล้ว เพราะเรามีรถเกี่ยวข้าว ประหยัด สะดวก รวดเร็ว ไม่ต้องเลี้ยงข้าว เลี้ยงน้ำ ไม่ต้องเสียเวลาเอาข้าวมาตาก นี่คือการเจริญที่เข้ามา ซึ่งเป็นอะไรที่ขัดกันอยู่ แล้วเราก็ต้องยอมรับ

๗) เกษตรกรในหลายเขตพื้นที่ ในจังหวัดปทุมธานี ส่วนใหญ่แล้ว เช่าที่ทำกินจากนายทุนทำการเกษตร จึงไม่สามารถทำเกษตรทฤษฎีใหม่ของในหลวงได้

๘) บางคนขายที่ให้กับนายทุนทำโรงงาน อุตสาหกรรม หมู่บ้านจัดสรร จึงไม่มีที่ทำกิน

๙) ถ้าทำข้าวนาปรัง แล้วทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ล่มจมแน่ ไม่ใช่เกษตรกร ล่มจม แต่เป็นชาติล่มจม เพราะจะต้องสร้างเขื่อน ต้องใช้เงินมหาศาล แล้วเอาน้ำมาใช้ อันนี้ท่านรับสั่งไว้

๒.๗ ข้อควรระมัดระวังสำหรับเกษตรทฤษฎีใหม่

ในการดำเนินงาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชดำรัสเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๘ ณ ศาลาดุสิดาลัย มีความตอนหนึ่ง ดังนี้

...การทำทฤษฎีใหม่นี้มีใช้ของง่าย ๆ แล้วแต่ที่ แล้วแต่โอกาส และแล้วแต่งบประมาณ เพราะว่าเดี๋ยวนี้ประชาชนทราบถึงทฤษฎีใหม่นี้กว้างขวางและแต่ละคนก็อยากได้ ให้ทางราชการชุตสระแล้วช่วย แต่มันไม่ใช่สิ่งง่ายนัก บางแห่งชุตแล้วไม่มีน้ำ แม้จะมีฝนน้ำก็อยู่ไม่ได้ เพราะว่ามันรั่ว หรือบางทีก็เป็นพื้นที่ที่รับน้ำไม่ได้ ทฤษฎีใหม่นี้จึงต้องมีพื้นที่ที่เหมาะสมด้วย ฉะนั้น การที่ปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่หรืออีกนัยหนึ่ง ปฏิบัติเพื่อหาน้ำให้แก่ราษฎร เป็นสิ่งที่ไม่ใช่ง่าย ต้องช่วยกันทำ...^{๓๘}

นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร ได้สรุปข้อพึงระมัดระวังในการดำเนินการตามแนวทางทฤษฎีใหม่ ดังนี้

๑. ทฤษฎีใหม่เป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ซึ่งยังมีอัตราเสี่ยงอยู่ เพราะยังไม่มีผลที่ชัดเจน ฉะนั้น เกษตรกรควรขอรับคำปรึกษาแนะนำจากเจ้าหน้าที่ด้วย

๒. ทฤษฎีใหม่ไม่ได้เป็นการแจกจ่ายที่ดิน แต่เป็นการดำเนินการในที่ดินของเกษตรกรเอง

๓. ก่อนจะชุตสระน้ำต้องพิจารณาลักษณะดินด้วยว่า สามารถเก็บกักน้ำได้หรือไม่

๔. การชุตสระน้ำ ควรที่จะรักษาผิวหน้าดินที่มีความอุดมสมบูรณ์เอาไว้ให้ได้มากที่สุด

^{๓๘} มูลนิธิชัยพัฒนา, ข้อสำคัญที่ควรพิจารณา ทฤษฎีใหม่, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.chaipat.or.th/2010-06-03-06-58-49.html> [๘ กันยายน ๒๕๖๑].

๕. การขุดสระน้ำมีค่าใช้จ่ายสูง เกษตรกรอาจจะไม่สามารถแบกรับภาระในส่วนนี้ได้ ฉะนั้น มูลนิธิและหน่วยงานราชการต้องช่วยเหลือเกษตรกร

๖. ควรจะต้องมีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ที่สามารถจัดทำระบบส่งน้ำเพื่อเชื่อมต่อมายังสระน้ำที่ขุดไว้ในแปลงเพื่อเป็นการสำรองเอาไว้ใช้ในช่วงฤดูแล้ง

๘. ควรเน้นกับเกษตรกรที่ทำนา ทำไร่เป็นหลักอยู่เดิม เกษตรกรที่อยู่ในเขตทำสวน ไม้ยืนต้น และสวนผลไม้อยู่แล้วไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนมาทำเกษตรทฤษฎีใหม่

๘. เจ้าหน้าที่จะต้องมีความเข้าใจในเรื่องทฤษฎีใหม่อย่างถ่องแท้ สำหรับการเผยแพร่ นั้นจะต้องมีรูปแบบ วิธีการอยู่ในแนวทางเดียวกัน

นอกจากนี้ มูลนิธิบูรณชนบทแห่งประเทศไทย (๒๕๕๕) ยังได้กล่าวถึงข้อสำคัญที่ควรพิจารณา ในการดำเนินการทฤษฎีใหม่ นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว ดังนี้

๑. ขนาดของพื้นที่ไม่ใช่หลักเกณฑ์ที่ตายตัว หากพื้นที่การถือครองของเกษตรกรมีน้อย หรือ มากกว่า ๑๕ ไร่ ก็สามารถนำ อัตราส่วน ๓๐ : ๓๐ : ๓๐ : ๑๐ ไปปรับใช้ได้

๒. ควรปลูกพืชหลากหลายชนิด เช่น ข้าวเป็นพืชหลัก ไม้ผล ผัก พืชไร่และพืชสมุนไพร อีกทั้ง ยังมีการเลี้ยงปลาหรือสัตว์อื่น ๆ ซึ่งเกษตรกรสามารถนำมาบริโภคได้ตลอดปีเป็นการลดค่าใช้จ่ายใน ส่วนของอาหารสำหรับครอบครัวและส่วนที่เหลือสามารถจำหน่ายเป็นรายได้แก่ครอบครัวอีกด้วย^{๓๙}

๓. ความร่วมมือร่วมใจของชุมชนจะเป็นกำลังสำคัญในการปฏิบัติตามหลักทฤษฎีใหม่ เช่น การลงแรงช่วยเหลือกันหรือที่เรียกว่า “ลงแขก” นอกจากจะทำให้เกิดความรักความสามัคคีในชุมชนแล้วยังเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงานได้อีกด้วย

จากข้างต้นที่กล่าวมาแล้วนั้น จึงสามารถสรุปข้อควรทำและไม่ควรทำตามหลักการทฤษฎีใหม่ ดังตาราง^{๔๐} ที่ ๒.๒

ข้อควรทำ	ข้อไม่ควรทำ
๑. ปรับอัตราส่วนที่กำหนดไว้ให้เหมาะสมกับพื้นที่และสภาพแวดล้อม ๓๐ : ๓๐ : ๓๐ : ๑๐	๑. อย่าคิดว่าถ้ามีพื้นที่เขตรน้อยกว่า หรือ มากกว่า ๑๕ ไร่ จะทำทฤษฎีใหม่ไม่ได้
๒. ต้องปลูกข้าวให้เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือนตลอดทั้งปี	๒. ไม่ควรเสียดายที่ดินส่วนหนึ่งที่จะ ต้องนำมาขุดเป็นสระน้ำ และถ้ามีสระน้ำอยู่แล้วไม่จำเป็นต้องขุดสระใหม่ เพียงแต่ปรับปรุงให้สามารถเก็บกักน้ำได้
๓. ควรศึกษาสภาพดินก่อนดำเนินการขุดสระ ว่าจะสามารถเก็บกักน้ำได้หรือไม่ โดยปรึกษากับเจ้าหน้าที่	๓. อย่าทำลายหน้าดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ในขณะที่ขุดสระน้ำ
๔. ควรนำหน้าดินจากการขุดสระน้ำ ไปถมไว้ใน	๔. ไม่ควรปลูกพืชหรือไม้ยืนต้นที่ต้องการ น้ำ

^{๓๙} นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร, การพัฒนาที่ยั่งยืน, (จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๙), หน้า ๓๑๒-๓๑๔.

^{๔๐} มูลนิธิชัยพัฒนา, ทฤษฎีใหม่, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.chaipat.or.th/2010-06-03-08-08-09.html> [๘ กันยายน ๒๕๖๑].

บริเวณที่จะทำการเพาะปลูก	มากบริเวณคันขอบสระน้ำ
๕. ควรปลูกผักสวนครัว พืชสมุนไพร บริเวณที่ว่างรอบบ้าน เพื่อลดค่าใช้จ่ายด้านอาหารในครัวเรือน	๕. ไม่ควรปลูกพืชชนิดเดียว
๖. ควรเลี้ยงสัตว์ที่เกื้อกูลต่อกันและ กัน เช่น ไก่ เป็ด หรือหมู บริเวณขอบสระน้ำ หรือบริเวณบ้าน	๖. หากดำเนินการด้านเกษตรกรรมอื่นได้ผลอยู่แล้ว ไม่ควรปรับเปลี่ยนมาทำทฤษฎีใหม่
๗. ควรเลี้ยงปลาในสระน้ำ เพื่อการบริโภคอาหารโปรตีนแล้ว และยังสามารถขายเป็นรายได้เสริมของครอบครัวอีกด้วย	๗. หากสภาพภูมิประเทศไม่เหมาะสมทำทฤษฎีใหม่ไม่ได้ ก็ต้องหาหนทางอื่นที่เหมาะสมต่อไป
๘. ควรปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการพังทลายรอบคันขอบสระน้ำ	๘. อย่าท้อถอยและอย่าเกียจคร้านในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่
๙. การมีความสามัคคีในท้องถิ่น โดยช่วยกันทำแบบ "ลงแขก" จะทำให้ประสบผลสำเร็จ	
๑๐. ควรปรึกษาเจ้าหน้าที่จากกรมพัฒนาที่ดิน กรมวิชาการเกษตร หรือเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง	

๒.๘ เกษตรกรตัวอย่างเกษตรทฤษฎีใหม่

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเกษตรกรที่นำเกษตรทฤษฎีใหม่มาประยุกต์ใช้จนประสบความสำเร็จ สามารถสร้างรายได้ มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความเชี่ยวชาญจนสามารถเปิดศูนย์เรียนรู้ให้แก่ผู้ที่สนใจเกษตรทฤษฎีใหม่ได้เข้าไปศึกษาหาความรู้ได้ ดังนี้

๑) วิลาศ กำเนิดโทน^{๔๑}

เกษตรกรต้นแบบผู้น้อมนำหลักการเกษตรทฤษฎีใหม่ อันเนื่องมาจากพระราชดำริในหลวงรัชกาลที่ ๙ เปลี่ยนแปลงชีวิตของเกษตรกร จ.ชุมพร จากเกษตรกรชาวบ้านสู่เกษตรกรต้นแบบ โดย นายวิลาศ กำเนิดโทน เกษตรกรชาวบ้านหมู่ ๗ ตำบลทุ่งคา อำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร จากเดิมเป็นเกษตรกรปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่นมะพร้าวเพื่อผลิตเป็นน้ำตาลมะพร้าวเพียงอย่างเดียว ถึงแม้จะหาปูหาปลาในลำคลองเป็นอาชีพเสริม แต่รายได้ก็ยังไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน หลังประสบปัญหาเรื่องดังกล่าวเรื่อยมา จนกระทั่งเมื่อปี ๒๕๔๘ สำนักงานเกษตรอำเภอได้ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือโดยการนำเข้าอบรมที่ศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติคาบาน่า อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร และศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเื้อง ตำบลหนองบอนแดง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ๓ ครั้ง เพื่อเรียนรู้ให้ชัดเจนเข้าใจว่าเกษตรทฤษฎีใหม่ปฏิบัติอย่างไร

ประโยชน์ที่ได้รับ มีรายได้จากผลผลิตผักผลไม้ ไข่ไก่ ไข่เป็ด และอื่น ๆ รายได้แบ่งเป็นรายวัน รายเดือน และรายปี เฉลี่ย ๔๐,๐๐๐ – ๕๐,๐๐๐ บาทต่อเดือน และยังสามารถลดรายจ่ายด้านการบริโภค ลดรายจ่ายด้านปุ๋ย และสารเคมี จนนายวิลาศ กำเนิดโทน ได้รับรางวัลเกษตรกร

^{๔๑} Workpoint News, เกษตรกรต้นแบบ ผู้น้อมนำหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ของ ร.๙ มาปรับใช้, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://workpointnews.com/2017/10/13/เกษตรกรต้นแบบ-ผู้น้อมนำ> [๑ มีนาคม ๒๕๖๒].

ดีเด่น และรางวัลบุคคลต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง อีกทั้งได้แบ่งพื้นที่บริเวณบ้านเปิดเป็นเครือข่ายศูนย์เรียนรู้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริระดับตำบล โดยนายวิลาศเป็นวิทยากรให้ความรู้ด้านเกษตรทฤษฎีใหม่แก่นักศึกษา แก่ส่วนราชการ และเกษตรกรทั่วไปด้วย

หลังจากที่ได้นำหลักการเกษตรทฤษฎีใหม่ปัจจุบันไม่มีความทุกข์ร้อนคือ เรามีข้าวกิน มีผักปลาที่เราผลิตเองได้โดยที่เราไม่ต้องไปซื้อหาเหลือเราก็เอามาขาย เกษตรทฤษฎีใหม่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ในหลวงรัชการที่ ๙ ที่ทรงแนะให้เราได้นี้เป็นสิ่งที่ดีและยั่งยืน เพราะว่าตั้งแต่ตนเองทำมาประสบผลสำเร็จพอกินพอใช้ตลอดไม่เดือดร้อนอะไรเลย พระองค์ท่านได้แนะนำเกษตรทฤษฎีใหม่ให้กับประชาชนทุกคน แต่การปฏิบัตินั้นเชื่อว่าทุกคนทำได้ และขอให้ทำอย่างตั้งใจ ผลออกมาจะทำให้เราได้อยู่สุขสบาย

๒) นายสำเริง - นางละอองดาว จันทรคูเมือง^{๔๒}

นายสำเริง - นางละอองดาว จันทรคูเมือง สามัญภรรยา ชาวบ้านร้านหญ้า อยู่เลขที่ ๘๙ หมู่ที่ ๓ ตำบลทุ่งกุลาร้องไห้ อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด พื้นที่รอยต่อ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดสุรินทร์ ทำเกษตรไร่นาสวนผสมตามแนวทฤษฎีใหม่ ๓๐:๓๐:๓๐:๑๐ โดยได้รับการสนับสนุน วชิรินทร์ เขจรวงศ์ เกษตรอำเภอสวรรณภูมิ ประสานงานกับ เรียบ โยธจันทร์ นายกเทศมนตรีตำบลทุ่งหลวง พื้นที่ ๑๒ ไร่ โดยเริ่มต้นการขุดบ่อขนาด ๑,๒๖๐ ลูกบาศก์เมตร เป็นแหล่งกักเก็บน้ำไว้ในฤดูแล้ง เลี้ยงปลา เบญจพรรณ ปลานิล ปลาไน ปลาตะเพียน การเลี้ยงปลาในนาข้าว ปลาดุก จัดรูปแบบนาเป็นไร่นาสวนผสม อย่างสมบูรณ์ที่สุดในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ อีกแห่งหนึ่ง

นอกจากนี้ ยัง เลี้ยงโค กระบือ เป็ด ไก่ ห่าน ไก่วง ขอบบ่อน้ำปลูกพืชผักสวนครัว ข่า ตะไคร้ หอม ผักกาด ขาวปลี เขียวปลี คื่นช่าย ฝรั่ง มะม่วง มะนาว ฝรั่ง กล้วย มะพร้าว น้ำหอม ที่เหลือ ๖ ไร่ ปลูกข้าวหอมมะลิ พอเพียงกับครอบครัว โดยได้รับแรงบันดาลใจ จากการติดตามข่าวทางวิทยุโทรทัศน์ และชื่นชมคนที่มีความสำเร็จในการเกษตรทฤษฎีใหม่ ได้รับคำแนะนำจากเกษตรตำบล เกษตรอำเภอสวรรณภูมิ พร้อมมีการจัดฝึกอบรม วางแผนการจัดการในพื้นที่ ๑๒ ไร่ พื้นที่สูง จัดทำโรงเรือนปศุสัตว์ ที่พักอาศัย ไม้ผล ที่ลุ่มลงมาปลูกพืชผัก ทำบ่อเลี้ยงปลา ปลูกข้าว วันนั้นตนเกิดรายได้จากการขายพืชผัก รายวัน ขายหน่อไม้ ขายปลา โดยเฉพาะ โคขุน ขายเป็นรายปี ๔-๕ ตัว เป็นเงิน ๒๐๐,๐๐๐-๓๐๐,๐๐๐ บาท

นายสำเริงยังกล่าวต่อว่า “ครอบครัวมีความสุขมาก ๆ ครับ ผมอยากให้เกษตรกรในชุมชน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ เรามีอาหารทุกวัน เหลือกินนำไปขาย มีรายได้ เป็นกิจกรรมภายในครอบครัว แรงงานไม่ต้องจ้าง สามัญภรรยา ทำได้ ลูกๆ กำลังเรียนหนังสือ มีเงินพอที่จะส่งลูกๆ เข้ารับการศึกษา”

ด้านนายวิวุฒิ อาศัยผล นายอำเภอสวรรณภูมิ กล่าวว่า พื้นที่อำเภอสวรรณภูมิมีย ๑๕ ตำบล ๑๙๙ หมู่บ้าน ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ ๑๐ ตำบล ๑๓๖ หมู่บ้าน กว้างขวางมาก การพัฒนาพื้นที่มีข้อจำกัดคือ ฤดูแล้งยาวนานมาก ๗-๘ เดือน ได้ผืนดินทุ่งกุลาร้องไห้ คือแห่งเกลือกเหิม ระเบิดขึ้นมา คือความเค็มในฤดูแล้ง เราต้องต่อสู้กับธรรมชาติที่โหดร้ายมายาวนาน แห่งแล้ง แผลงกิน ดินไม่ดี

^{๔๒} วชิรินทร์ เขจรวงศ์, ทำเกษตรทฤษฎีใหม่อย่างไร ให้ประสบความสำเร็จ มีรายรับตลอดปี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.technologychaoban.com/agricultural-technology/article_10411 [๑ มีนาคม ๒๕๖๒].

ท้องฟ้าจรดดิน รัฐบาลหลายยุคหลายสมัย มีการพัฒนาพื้นที่ทุ่งกลาร้องไห้ โครงการไทย-ออสเตรเลีย ขุดลอกคลองในทุ่งกลาร้องไห้ เป็นคลองแบบตลิ่งสูง แต่ไม่มีน้ำในฤดูแล้ง

นายวิวุฒิ กล่าวต่อว่า โครงการที่เป็นรูปธรรมมากที่สุด คือ “โครงการไร่นาสวนผสมตาม แนวทฤษฎีใหม่” เกษตรกรที่เดินตามรอยเท้าพ่ออย่างพอเพียง ประสบความสำเร็จทุกคนทุกราย นอกจากจะเดินทางลัดและหลงทาง อำเภอสวรรณภูมิ มีการสำรวจข้อมูลพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงที่นาไม่ เหมาะสมสู่การเกษตรทฤษฎีใหม่ ใน ๑๙๙ หมู่บ้าน ประมาณการไถไม่ต่ำกว่า ๙๙๙ แปลง โดยเริ่มตั้ง ๑ ไร่ ๓ ไร่ ๕ ไร่ หรือมากกว่า ๑๐ ไร่ พร้อมทั้งจะขยายผลสู่แปลงเกษตรกรแบบอย่าง “ศูนย์เรียนรู้ การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) เครือข่าย หรือ ศพก. ขยายให้เป็นแบบอย่าง ผู้จัดการด้าน ดิน ปุ๋ย น้ำ ข้าว พืช สัตว์ ประมง แปรูปผลผลิตทางการเกษตร และสู่การตลาดอย่างมี คุณภาพ คือพืชอาหารจากการเกษตรอินทรีย์

๓) อรชัญ พันธุ์โล^{๔๓}

ไร่สุขสมาน “คุณอรชัญ พันธุ์โล” เกษตรกรต้นแบบ ที่ประสบความสำเร็จ หลังจากเธอ ได้ปรับเปลี่ยนการทำเกษตรแบบเชิงเดี่ยว มาเป็นเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวทางของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทำให้เธอมีชีวิตที่เปลี่ยนไป ในแบบที่เธอไม่เคยคิดมาก่อน เธอทำ การเกษตรบนเนื้อที่ ๒๘ ไร่ ที่อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ เธอได้เริ่มต้นอาชีพเกษตรกร ตั้งแต่ปี ๒๕๒๙ โดยเริ่มจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เหมือนกับเกษตรกรทั่วไปในยุคนั้น พืชที่ปลูก เช่น ปอ อ้อย ข้าวโพด สลับสับเปลี่ยนกันไป แต่ปัญหา คือ ยิ่งทำยิ่งขาดทุน ด้วยหลายเหตุผล ไม่ว่าจะเป็น ต้นทุนที่สูง เพราะไม่สามารถทำเองได้ จำเป็นต้องจ้างทุกอย่าง และต้นทุนจากปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง แต่ พอถึงเวลาขายราคาคาผลผลิตตก เป็นอย่างนี้อยู่เรื่อยนานถึง ๑๐ ปี สุดท้ายเธอมีหนี้สิน ๒๕๐,๐๐๐ บาท จนเธอได้มารู้จักกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของ ในหลวงรัชกาลที่ ๙ ตัดสินใจศึกษาอย่างจริงจังจาก ศูนย์เรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ หลายๆ แห่ง และค่อยนำมาปรับใช้กับพื้นที่เพาะปลูกของตนเอง ในปี ๒๕๔๙ เริ่มจากการแก้ปัญหาหน้าท่วม และน้ำแล้ง ได้เป็นผลสำเร็จ ด้วยการทำแก้มลิงในพื้นที่ เมื่อถึง ฤดูฝนน้ำท่วม แก้มลิงการปล่อยให้น้ำไหลผ่านออกไป โดยไม่มีอะไรไปขวาง หรือ ช่วงน้ำแล้งก็มีที่กัก เก็บน้ำ พอแก้ปัญหาเรื่องน้ำได้ ทำการเกษตรอะไร ฤดูไหน ก็สามารถทำได้

อรชัญ กล่าวเสริมว่า ได้แบ่งพื้นที่ตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ แบ่งพื้นที่เป็น ๔ ส่วน ดังนี้ ทำนา สลับกับการปลูกพืชไร่ ๓๐% (จำนวน ๖ ไร่) บ่อน้ำ ๓๐% (๗ ไร่) ไม้ผล และไม้ยืนต้น ๓๐% (๑๐ ไร่) และที่เหลือ ๓๐% แบ่งเป็นที่อยู่อาศัย และเลี้ยงสัตว์ (๕ ไร่) สัตว์เลี้ยงประกอบไปด้วย หมู ๒๐ ตัว วัว ๕ ตัว เป็ดเทศ ๓๕ ตัว ไก่ไข่ ๔๐ ตัว ไก่พื้นเมือง ๑๐๐ ตัว ในบ่อน้ำ จะมีปลา หลาย ชนิด และภายในพื้นที่ มีโรงสีข้าว โรงเพาะเห็ด และล่าสุดได้ทำโรงเรือน เพื่อปลูกผักที่มีราคาแพง อย่างผักสลัด และมะเขือเทศราชินี โรงเรือน ๑ โรงใช้พื้นที่ ๑ งาน ใช้เงินลงทุนประมาณ ๔๐,๐๐๐ บาท เป็นการลงทุนที่คุ้มค่า ๑ โรงเรือนปลูกพืชผัก ๒-๓ ครั้งได้ทุนคืน

ส่วนไม้ผล ประกอบด้วย มะม่วง กระท้อน และฝรั่ง และยังไม่มียืนต้น เช่น ตะเคียน ยาง นานา มะค้ำมอญ ไม้สัก ไม้พะยูง ฯลฯ ส่วนของนาข้าว จะทำสลับกับ การปลูกข้าวโพด ถั่วลิสง ถั่วเขียว เป็นการปลูกพืชหมุนเวียน และได้แบ่งพื้นที่จำนวน ๑ ไร่ ทำโครงการชีววิถี ในแปลงจะทำทุกอย่าง ไม่

^{๔๓} MGR Online, “ไร่สุขสมาน” เกษตรกรต้นแบบ ตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ ในหลวง ร.๙, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://mgronline.com/smes/detail/9600000103184> [๑ มีนาคม ๒๕๖๒].

ว่าจะเป็นการทำนา ปลูกผัก ผลไม้ บ่อเลี้ยงปลา และกันพืชที่บางส่วนเพื่อเลี้ยงไก่ และนำน้ำจากบ่อเลี้ยงปลา มารดน้ำผัก และได้ปุ๋ยจากมูลไก่

การปรับเปลี่ยนในครั้งนี้ ใช้เวลาปรับมาเรื่อย สำเร็จอย่างเต็มตัวปี ๒๕๕๒ ใช้เงินลงทุนค่อนข้างสูงถึงหลักล้านบาท แต่เป็นการลงทุนแบบค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ยืมเงินใคร สุดท้ายไม่เป็นหนี้ และหนี้ที่มีอยู่สามารถใช้หมดได้ภายในเวลาไม่กี่ปี หลังจากปรับทำการเกษตรแบบทฤษฎีใหม่

ปัจจุบัน ไร่สุขสมานมีรายได้ ต่อทุกวัน จากการเก็บผลผลิตขายวันละไม่ต่ำกว่า ๒,๕๐๐ บาท รายได้ต่อเดือนหลักแสนบาท คนทำงานเป็นคนในครอบครัวจำนวน ๗ คน ผลผลิตที่ได้เป็นเกษตรปลอดภัย และจากการที่ไม่ใช้สารเคมี ทำให้สามารถลดต้นทุนลดลงไปถึง ๖๐% ที่สำคัญ คือ ผลผลิตที่ได้จะขายได้ในราคาที่สูงกว่า พืชที่ใช้สารเคมี เนื่องจากผลผลิตที่ได้ เป็นเกษตรแบบปลอดภัย ดังนั้น การหาตลาดจึงไม่ใช่เรื่องยาก ปัจจุบัน ผลผลิตของเธอส่งขายให้กับร้านขายสินค้าเพื่อสุขภาพหลายแห่ง ไม่ว่าจะเป็นที่ สันติอโศก เลมอนฟาร์ม และล่าสุด ส่งให้กับร้านเพื่อสุขภาพที่สนามบินสุวรรณภูมิ ฯลฯ เรียกว่า ผลผลิตที่ออกมาสามารถส่งจำหน่ายได้ทั้งหมด และเธอยังรับซื้อสินค้าจากเกษตรกรในพื้นที่ ที่หันมาทำการเกษตรแบบปลอดภัยด้วย

ทุกวันนี้ เธอกินทุกอย่างที่ปลูก และปลูกทุกอย่างที่กิน อาหารทุกมื้อไม่จำเป็นต้องไปซื้อหาจากที่ไหน เพราะในไร่สุขสมานแห่งนี้ มีพร้อมทุกอย่าง และเหลือจากกินก็นำมาขาย แม้แต่ไม้ที่ปลูกบ้าน วันนี้ ไม่ต้องซื้อ เพราะเราปลูกเอง ซึ่งการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ครั้งนี้ เป็นความสำเร็จเกินกว่าที่เราคาดคิด และที่สำคัญช่วยถ่ายทอดให้คนที่อยู่ในพื้นที่ โดยเปิดเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชน ทุกคนที่มาทำอย่างเดียวกับเรา เขามีชีวิตที่ดีขึ้น อย่างมาก จากเป็นหนี้ ก็หมดหนี้ จากขับมอเตอร์ไซด์ วันนี้ ขับกระบะ ชีวิตที่ดีขึ้นในวันนี้ ของครอบครัว และคนในหมู่บ้าน มาจากการน้อมนำเกษตรทฤษฎีใหม่ในหลวง รัชกาลที่ ๙ มาใช้ และครั้งนี้เป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นว่า เกษตรทฤษฎีใหม่ช่วยชุบชีวิตให้กับเกษตรกรไทยได้จริง

๔) กวางทอง ราชิ^{๔๔}

กวางทอง ราชิ อยู่ที่บ้านเลขที่ ๑๖๔ บ้านโคกก่อง ตำบลโคกก่อง อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ เป็นอีกหนึ่งเกษตรกรที่ทำสวนโดยยึดถือและปฏิบัติตามหลักการและแนวทางของเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยมีการแบ่งพื้นที่สำหรับทำนาข้าว ปลูกพืชผักและผลไม้ รวมถึงพื้นที่เลี้ยงสัตว์เอาไว้อย่างเป็นสัดส่วน ซึ่งถือเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ให้กับเขาได้เป็นอย่างดี

- จากเกษตรกรสวนยางสู่การทำสวนตามหลักเกษตรทฤษฎีใหม่

กวางทอง เล่าถึงจุดเริ่มต้นการทำสวนว่า ก่อนที่จะหันมาสนใจเกี่ยวกับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น เคยยึดอาชีพเป็นเกษตรกรยางพาราอยู่ที่บ้านคำภูมาก่อน แต่เนื่องจากอายุที่มากขึ้น และปัญหาเรื่องราคายางพาราที่ตกต่ำ ทำให้เริ่มคิดถึงการหาอาชีพและรายได้เสริม ประกอบกับมีความสนใจในเรื่องศาสตร์ของพระราชฯ และการทำเกษตรทฤษฎีใหม่อยู่เป็นทุนเดิม จึงได้เริ่มต้นทำสวนบนพื้นที่กว่า ๒๔ ไร่ ซึ่งได้เริ่มทำตั้งแต่ ปี ๒๕๕๔ จนถึงตอนนี้ก็เป็นเวลากว่า ๖ ปีแล้ว

^{๔๔} เทคโนโลยีชาวบ้าน, ศูนย์การเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ ประโยชน์ที่มากกว่ารายได้เสริม ของ กวางทอง ราชิ ที่บึงกาฬ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.technologychaoban.com/livestock-technology/article_43937 [๑ มีนาคม ๒๕๖๒].

โดยได้แบ่งพื้นที่ จำนวน ๑๒ ไร่ เอาไว้สำหรับปลูกข้าว ส่วนพื้นที่อีก ๑๒ ไร่ ที่เหลือก็ใช้ปลูกทั้งไม้ผลและพืชผักสวนครัว อาทิ มะม่วง พุทรา มะขาม รวมถึงกล้วยหอมและต้นไผ่ด้วย และจะเน้นปลูกเอาไว้สำหรับกินเองในครอบครัว และหากเก็บผลผลิตได้มากยังสามารถนำไปจำหน่ายได้อีกด้วย

นอกจากการปลูกผลไม้แล้ว ตอนนี้เราได้วางแผนที่จะเพาะเห็ดฟางด้วย โดยจะวางตามแนวต้นไม้และปล่อยให้เห็ดโตเองตามธรรมชาติ เนื่องจากในปัจจุบันคนนิยมบริโภคเห็ดเป็นจำนวนมาก ส่วนเหตุผลที่ทำให้หันมาทำเกษตรตามศาสตร์ของพระราชหรือเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น ไม่ใช่แค่เพราะปัญหาเรื่องอายุที่มากขึ้นหรือความต้องการที่จะหารายได้เสริมให้แก่ครอบครัวเท่านั้น ยังเชื่ออีกด้วยว่าเกษตรทฤษฎีใหม่ของพ่อหลวง รัชกาลที่ ๙ จะสามารถทำให้เรามีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้ นอกจากนี้ ยังทำให้ได้เรียนรู้เรื่องการทำการเกษตรอินทรีย์หรือการทำเกษตรแบบไม่ใช้สารเคมีอีกด้วย

- รายได้เสริมจาก การเลี้ยงวัว และการขยายพันธุ์ส่งขาย

นอกจาก ข้าว ผลไม้ และพืชผักสวนครัวแล้ว ที่สวนยังแบ่งพื้นที่เอาไว้สำหรับเลี้ยงวัวแพะ และปลาด้วย สำหรับวัวที่เลี้ยงนั้นจะเป็นสายพันธุ์บราห์มัน เนื่องจากมีความทนทานต่อสภาพอากาศร้อน รวมทั้งโรคและแมลงได้ดี ทั้งยังไม่ต้องการการดูแลมากนักอีกด้วย โดยวัวและแพะนั้นจะเลี้ยงเอาไว้เพื่อจำหน่าย ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้เป็นอย่างดี

สำหรับวัวจะซื้อมาเพื่อขยายพันธุ์ต่อและส่งขาย โดยวิธีการเลือกพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์นั้นจะต้องเลือกตัวที่มีลักษณะสวยงาม สูง และมีหางที่ยาว ซึ่งวัวที่โตเต็มที่จะสามารถส่งขายได้ในราคา ๓๐,๐๐๐ - ๖๐,๐๐๐ บาท เลยทีเดียว “เรื่องการเลี้ยงวัวและแพะนั้น ได้สร้างคอกเอาไว้อย่างเป็นสัดส่วน ส่วนอาหารนั้นจะเน้นให้เป็นพวกต้นไม้อ้อย กล้วย รวมถึงหญ้าด้วย ดังนั้น ที่สวนจึงมีการแบ่งพื้นที่เอาไว้สำหรับปลูกหญ้าเพื่อนำมาเป็นอาหารให้แก่แพะและวัว ซึ่งถือเป็นการประหยัดต้นทุนในเรื่องของค่าอาหารได้อีกด้วย”

- จุดเริ่มต้นศูนย์การเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่

หลังจากเริ่มต้นทำการเกษตรแบบทฤษฎีใหม่นั้น สิ่งที่ได้เรียนรู้ไม่ได้มีเพียงเรื่องของการจัดสรรพื้นที่หรือการบริหารจัดการน้ำเท่านั้น แต่ยังสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตรอินทรีย์ด้วย เนื่องจากเมื่อมาทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ จึงได้เรียนรู้เรื่องอันตรายและผลเสียจากการใช้สารเคมี การปลูกผักปลอดสารพิษ รวมถึงการทำปุ๋ยอินทรีย์ด้วย จึงสนใจและเริ่มต้นทำการเกษตรอินทรีย์ควบคู่ไปด้วย สำหรับปุ๋ยที่ใช้นั้นจะเป็นปุ๋ยที่ทำเอง โดยจะทำจากผักตบชวา มูลวัว และมูลแพะ ส่วนน้ำหมักชีวภาพส่วนใหญ่จะทำจากเศษอาหารที่เหลือทิ้งจากครัวเรือน ซึ่งการทำปุ๋ยและน้ำหมักชีวภาพใช้เองนั้นนอกจากจะช่วยลดต้นทุนด้านการใช้สารเคมีแล้ว ยังถือเป็นผลดีต่อตัวเกษตรกรเองอีกด้วย

สำหรับสิ่งที่จะเน้นให้ความรู้กับผู้ที่เข้ามาศึกษาและเยี่ยมชมนั้น ไม่ได้มีเพียงแค่รูปแบบการทำเกษตรทฤษฎีใหม่เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงวิธีการทำนาในรูปแบบต่าง ๆ ด้วย โดยจะมีแปลงสาธิตทั้งหมด ๓ แปลง แบ่งเป็นแปลงที่ทำนาโยน นาดำและนาหยอด ซึ่งได้รับความสนใจจากเกษตรกรในพื้นที่บ้านโคกก่อเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ ในอนาคตยังวางแผนที่จะขยายการปลูกพืชผัก ผลไม้ และผลิตข้าวสารปลอดสารพิษเพิ่มเติมอีกด้วย

นอกจากนี้ ที่สวนยังได้เปิดเป็นศูนย์การเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อเป็นแหล่งศึกษาและให้ความรู้แก่ชาวบ้านและเกษตรกรที่มีความสนใจและต้องการเริ่มต้นทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่อีกด้วย เนื่องจากสวนของเราเองก็ถือว่าประสบความสำเร็จทั้งในเรื่องการทำเกษตรทฤษฎีใหม่และการทำเกษตรอินทรีย์ด้วย โดยเปิดให้ผู้สนใจเข้ามาศึกษาการทำเกษตร การจัดสรรพื้นที่ การปลูกพืชผัก และผลไม้ รวมถึงยังเป็นศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับการทำนาในรูปแบบต่าง ๆ อีกด้วย ซึ่งผู้ที่สนใจส่วนมากก็จะเป็นเกษตรกรและชาวบ้านในพื้นที่ และโดยส่วนตัวเชื่อว่าการที่เปิดเป็นศูนย์การเรียนรู้ นั้นนอกจากจะเป็นการให้ความรู้แล้ว ยังถือเป็นการเปิดโอกาสให้คนในพื้นที่ได้เข้ามาสัมผัส ได้มาเห็นกับตาตัวเองว่าการทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่นั้นสามารถสร้างรายได้และชีวิตที่ดีขึ้นได้จริง ๆ”

- เกษตรทฤษฎีใหม่ ประโยชน์ที่มากกว่ารายได้เสริม

การทำเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น นอกจากจะได้เรียนรู้เรื่องการทำสวนอย่างเป็นระบบหรือการจัดสรรพื้นที่อย่างเป็นสัดส่วนแล้ว เกษตรกรยังได้เรียนรู้เรื่องการทำเกษตรอินทรีย์หรือการปลูกผักโดยไม่ใช้สารเคมีด้วย ซึ่งนอกจากจะเป็นการลดต้นทุนในการผลิตแล้ว ยังเป็นผลดีต่อสุขภาพของตัวเกษตรกรเองด้วย นอกจากนี้ ยังได้เรียนรู้และปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงและการพึ่งพาตนเองอีกด้วย เพราะแม้ว่าการทำเกษตรทฤษฎีใหม่จะช่วยสร้างทั้งรายได้หลักและรายได้เสริม แต่หากเกษตรกรไม่มีภูมิคุ้มกันหรือหลักในการดำเนินชีวิต ก็คงไม่สามารถเดินไปสู่การพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่อย่างมั่นคงและยั่งยืนได้อย่างแท้จริง “โดยส่วนตัวแล้วคิดว่า การทำเกษตรทฤษฎีใหม่นั้นไม่ใช่เรื่องยาก แม้ว่าจะระหว่างการเริ่มต้นหรือการเปลี่ยนแปลงอาจเกิดปัญหาขึ้นก็ตาม แต่ “หัวใจ” และ “ศรัทธา” ก็จะเป็นสิ่งที่ช่วยผลักดันให้เราเดินไปถึงจุดหมายที่ตั้งเอาไว้อย่างแน่นอน”

๕) วัฒนา ใจชื่อ^{๔๕}

เกษตรกรหมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านยาง อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม หลังจากเจอกรรมวิธีชีวิตกับความล้มเหลวในการทำอาชีพเกษตร โดยปลูกพืชเชิงเดี่ยวในพื้นที่ ๑๒ ไร่ของตนเอง โดยแรกเริ่มทำอาชีพเกษตรปี พ.ศ.๒๕๓๐ นั้นปลูกฝรั่งในพื้นที่ทั้งหมดที่มี ได้ราคาดีมาก เป็นที่ต้องการของตลาด มีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อถึงบ้าน มีรายได้ ๓,๐๐๐-๔,๐๐๐ บาท/สัปดาห์ ต่อมาเมื่อเกษตรกรในหมู่บ้านหันมาให้ความสนใจปลูกฝรั่งกันมากขึ้นจึงทำให้ราคาถูกลง ผลผลิตล้นตลาด ขายไม่ได้และเหลือเน่าเสียหาย ครอบครัวจึงขาดรายได้ จึงเปลี่ยนความคิดหันมาลองทำปศุสัตว์บ้างโดยเลี้ยงโคพันธุ์ชาร์โรเลส์ แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากต้องแบกรับภาระต้นทุนอาหารที่สูงมาก ในภาวะเศรษฐกิจที่มีการแข่งขันสูง อีกทั้งประสบปัญหาในการทำการเกษตรของตนเองนั้น

ปี ๒๕๕๓ มีเจ้าหน้าที่เกษตรเข้ามาให้คำแนะนำเกี่ยวกับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ หรือการทำเกษตรผสมผสาน การลดต้นทุนการผลิตด้วยวิธีการต่าง ๆ พาศึกษาดูงานเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในอาชีพเกษตร รวมทั้งได้ศึกษาดูงานที่ศูนย์ภูมิรักษ์ธรรมชาติ จังหวัดนครนายก ซึ่งเป็นศูนย์เรียนรู้ตามโครงการพระราชดำริ ทำให้เกิดแนวคิดอยากเปลี่ยนแปลงการทำการเกษตรของตนเองบ้างให้เป็นเกษตรผสมผสานเกิดการเกื้อกูลกันของกิจกรรมในสวนโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีการเลี้ยง ปลา ปลูกพืชที่หลากหลายเช่น ปลูกข้าว ฝรั่ง กลัวยหอมทอง ชะอม มะม่วง เน้นปลูกทุก

^{๔๕} สุภาวดี ขำอิม, การถอดองค์ความรู้ (KM) เกษตรกรต้นแบบในพื้นที่อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://dept.npru.ac.th/npdata/data/files/KM%20%นายวัฒนา%20ใจชื่อ%281%29.pdf> [๑ มีนาคม ๒๕๖๒].

อย่างทีกิน เพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือนและมีผลผลิตออกสู่ตลาดทั้งปี เน้นความยั่งยืนทางอาหาร ไม่ยึดติดว่าจะต้องได้ในปริมาณมากแต่สามารถมีเหลือขายสร้างรายได้ตลอดหาตลาดทำการขายผลผลิตสู่ผู้บริโภคโดยตรงไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง ทำให้สามารถกำหนดราคาได้เอง

นอกจากนี้ยังหันมาใช้สารชีวภัณฑ์แทนสารเคมีซึ่งช่วยลดต้นทุนการผลิตได้เป็นอย่างมาก และได้สุขภาพที่ดีปลอดภัยจากสารเคมีจนปัจจุบันประสบความสำเร็จ มีความเป็นอยู่ที่ดี มีสุขภาพที่ดีขึ้น พึ่งพาตนเองค่อยเป็นค่อยไป พอกิน พอใช้ ดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ครัวเรือนและมีผลผลิตออกสู่ตลาดทั้งปี เน้นความยั่งยืนทางอาหาร ไม่ยึดติดว่าจะต้องได้ในปริมาณมาก แต่สามารถมีเหลือขายสร้างรายได้ตลอดหาตลาดทำการขายผลผลิตสู่ผู้บริโภคโดยตรงไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง ทำให้สามารถกำหนดราคาได้เอง นอกจากนี้ยังหันมาใช้สารชีวภัณฑ์แทนสารเคมีซึ่งช่วยลดต้นทุนการผลิตได้เป็นอย่างมาก และได้สุขภาพที่ดีปลอดภัยจากสารเคมีจนปัจจุบันประสบความสำเร็จ มีความเป็นอยู่ที่ดี มีสุขภาพที่ดีขึ้น พึ่งพาตนเองค่อยเป็นค่อยไป พอกิน พอใช้ ดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ส่วนหลักคิดในการประกอบอาชีพการเกษตรคือ การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการทำการเกษตรและดำเนินชีวิต ดังที่ว่า“ความพอเพียง” หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติทุกระดับให้มีความมั่นคงต่อคุณธรรม คือ มีความซื่อสัตย์อดทน ความเพียร ความรอบคอบและต้องใฝ่รู้ทั้งทางโลกและทางธรรมโดยสม่ำเสมอ

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ เน้นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เน้นเกษตรกรรมธรรมชาติ เลี้ยงดินห่มดิน ให้ดินเลี้ยงพืช ใช้วิชาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ประยุกต์ใช้ในการทำการเกษตร

๖) นางสาวเสาวภา หมีนแก้ว^{๔๖}

เจ้าของไร่เขยหล้าหมีนแก้ว เปิดเผยว่า เคยใช้ชีวิตเป็นสาวโรงงาน ที่ต้องทำงานดึกและเสี่ยงกับสารเคมี จึงกลับบ้านเกิดและใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติในสวน จากมรดกตกทอดเพียง 6 ไร่เศษ โดยทำการเกษตรปลูกพืชหลากหลาย ยึดแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ลองผิดลองถูกในช่วงแรก จึงได้อาศัยการศึกษาเรียนรู้จากผู้ที่ทำเกษตรประสบความสำเร็จ ด้วยการไปขอซื้อพันธุ์ไม้ พร้อมขอคำแนะนำในการปลูกและการดูแลรักษาต้นไม้ เพื่อให้รอดและให้ผลผลิต

ทั้งนี้ จากการศึกษาเรียนรู้ พบว่าปลูกกล้วยไว้ในแปลงจะช่วยปรับปรุงบำรุงดินและช่วยให้พืชอื่น ๆ เจริญเติบโตได้ดี ทำให้เกิดแรงบันดาลใจจากการปลูกกล้วยเพียงหน่อเดียว แต่ทำให้มีรายได้เกือบ ๒๐,๐๐๐ บาท จึงได้รวบรวมกล้วยในแปลงไว้หลากหลายสายพันธุ์ พร้อมทั้งปลูกพืชไม้ผล ไม้ยืนต้นอีกหลายชนิด ทำให้สวนเกิดความร่มรื่น ส่วนน้ำที่ใช้แม้จะมีปัญหาเรื่องน้ำใต้ดินที่นำมาใช้เป็นน้ำกระด้าง ก็ได้แก้ปัญหาโดยสูบน้ำมาพักในถังพักน้ำก่อนที่จะปล่อยเข้าไปในแปลง โดย ๑-๒ ปีแรก

^{๔๖} ปาลัญ ชญา, สาวโรงงานผันตัวพลิกผืนดินสืบสานเกษตรทฤษฎีใหม่ตามรอย ‘ในหลวงร.๙’, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://news.mthai.com/economy-news/agriculture/639119.html> [๑ มีนาคม ๒๕๖๒].

รายได้ยังไม่มาก แต่พอปีที่ ๓ เริ่มมีรายได้วันละ ๓๐๐ บาท จนถึงปัจจุบันมีรายได้วันละ ๑,๐๐๐-๕,๐๐๐ บาท จึงมีการรวมกลุ่มกับสมาชิก ส่งขายทั้งตลาดในประเทศและต่างประเทศ

๗) นายสำนวน ชำนาญ^{๔๗}

นายสำนวน ชำนาญ อายุ ๖๙ ปี อดีตผู้ใหญ่บ้านหนองนกออก ตำบลหนองแวง อำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ทำการเกษตรแบบผสมผสาน ที่มีการปลูกทั้งอินทผลัม มะนาว มะละกอ กล้วย และฝรั่ง โดยเฉพาะอินทผลัม ที่ลงทุนปลูกไว้เมื่อ ๓ ปีก่อนซึ่งขณะนี้ให้ผลผลิตดีมาก โดยนายสำนวน เล่าว่า เดิมทีครอบครัวของตนเอง ยึดอาชีพทำการเกษตรอยู่แล้ว อาทิ ไร่นาสำปะหลัง ไร่ อ้อย และทำนา บนที่ดินมรดกของพ่อ-แม่ จำนวน ๔๖ ไร่ แต่มักประสบปัญหาปัจจัยการผลิตที่สูง ราคาตก และขาดแคลนน้ำเพาะปลูก

จนมาเริ่มศึกษาแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ของ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลที่ ๙ และหลังเกษียณอายุราชการ เมื่อปี ๒๕๕๕ ก็นำความรู้มาทำการเกษตรอย่างจริงจัง เริ่มด้วยการสั่งซื้ออินทผลัม มาจากประเทศอังกฤษ จำนวน ๘๔ ต้น พร้อมปลูกพืชแซม เช่น มะนาว มะละกอ กล้วย ฝรั่ง และผักหวาน ซึ่งสามารถเก็บส่งขายให้แม่ค้าในตลาดหนองบัวแดง ทำรายได้ต่กวินละ ๕๐๐ - ๑,๐๐๐ บาท ส่วนอินทผลัม เมื่อเข้าปีที่ ๓ ก็สามารถเก็บผลผลิตได้ ๔๐๐ กิโลกรัม ส่งขายในราคา กิโลกรัมละ ๕๕๐ บาท โดยมีพ่อค้ามารับถึงสวน

นอกจากนี้ บุตรชาย ซึ่งมีอาชีพครู และเรียนจบทางช่างอิเล็กทรอนิกส์ ยังติดตั้งระบบจ่ายน้ำ ซึ่งช่วยลดต้นทุนเป็นอย่างดี จนมีเงินหมุนเวียนนับแสนบาท นายสำนวน ย้ำว่า การน้อมนำหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ของในหลวงรัชกาลที่ ๙ มาปรับใช้นั้น ได้ผลดี ช่วยให้ประหยัดขึ้น จนปัจจุบันครอบครัวไม่เดือดร้อนและหมดหนี้สิน

๘) นายสุชี บุญแสงส่ง^{๔๘}

นายสุชี บุญแสงส่ง อายุ ๕๖ เกษตรกร ต.สามัคคี อ.ร่องคำ จ.กาฬสินธุ์ หนึ่งในเกษตรกรที่มีความพร้อมในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ ได้ทรงพระราชทานโครงการพระราชดำริเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยได้มอบหมายภารกิจให้ทุกหน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เข้าส่งเสริมและเติมเต็มศักยภาพของเกษตรกร ซึ่งในพื้นที่ จ.กาฬสินธุ์ ๑๘ อำเภอ ในส่วนของ อ.ร่องคำ และ อ.ท่าคันโท มีสำนักงานสหกรณ์ จ.กาฬสินธุ์ เป็นผู้รับผิดชอบพื้นที่ มีเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมด ๒๑๐ ราย ซึ่งเกษตรกรที่เข้าร่วมจะต้องเป็นเกษตรกรที่ได้ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และใช้ชีวิตชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามรอยพ่อหลวงรัชกาลที่ ๙ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

นายสุชี บุญแสงส่ง เล่าว่า วิถีชีวิตเดิมก็เป็นเกษตรกร เป็นมาตั้งแต่รุ่นพ่อรุ่นแม่มาแล้ว พื้นที่มีน้อยปลูกข้าว ทำไร่ก็ได้ผลผลิตน้อยหรือมีรายได้พอเลี้ยงตัวเท่านั้น จึงอพยพครอบครัวไปทำ

^{๔๗} กรณ์วิภา, อดีตผู้ใหญ่บ้าน ปลดหนี้ด้วยเกษตรทฤษฎีใหม่ แถมสร้างรายได้หลักแสนบาทต่อปี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://news.mthai.com/general-news/539296.html> [๑ มีนาคม ๒๕๖๒].

^{๔๘} ข่าวสดออนไลน์, อดีตพ่อค้าลูกขึ้นทอดในเมืองกรุง กลับบ้านเกิดทำเกษตรทฤษฎีใหม่ สร้างรายได้วันละ ๕๐๐ บาท, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.sentangsedtee.com/farming-trendy/article_49182 [๑ มีนาคม ๒๕๖๒].

อาชีพขายลูกชิ้นทอดที่ กทม. ทำอยู่นานเป็นสิบปี ก็พอมีเงินเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ จนกระทั่งประสบอุบัติเหตุมีรถมาเฉี่ยวชนร่างกายเริ่มไม่แข็งแรงเหมือนเดิม ระหว่างที่อยู่พักฟื้นได้ดูข่าว รู้ว่าโครงการปิดทองหลังพระ เข้ามาส่งเสริมในพื้นที่และอยู่ใกล้บ้าน อีกทั้งยังมีเพื่อนบ้านที่ทำแล้วประสบความสำเร็จจริง จึงเก็บของกลับบ้านเลยโดยมุ่งหวังเพียงอย่างเดียวคือการสืบสานเกษตรตามแนวพระราชดำริ เกษตรทฤษฎีใหม่ และปรัชญาเกษตรพอเพียง จนทำให้รู้อีกอย่างคือการทำเกษตรแบบผสมผสาน ปรับประยุกต์ให้เข้ากับพื้นที่และฤดูกาล จากการเรียนรู้ศาสตร์แห่งพระราชฯ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด โดยมีสหกรณ์เป็นผู้สนับสนุน ส่งเสริม ทั้งในส่วนของเงินทุน การทำบัญชีครัวเรือน โอกาสของการเข้าอบรมวิชาการต่าง ๆ และในหน้าที่ที่เลี้ยงที่เข้ามาแนะนำทุก ๆ ด้าน

นอกจากนี้ นายสุชี ยังกล่าวเสริมอีกว่า “เริ่มต้นปลูกพืชอย่างละนิดอย่างละหน่อย ก็มีรายได้แรก ๆ วันละ ๖๐ บาท แต่เราไม่มีรายจ่ายเพราะอยู่บ้านตัวเอง ข้าวปลาอาหารก็ไม่แพงเหมือนกับที่ใช้ชีวิตอยู่ใน กทม. จากนั้นเริ่มเลี้ยงปลา โดยขุดสระน้ำ เลี้ยงกบในบ่อซีเมนต์ เลี้ยงปลาดุกในบ่อซีเมนต์ควบคู่ไป นอกจากนี้ก็ยังมีเลี้ยงจิ้งหรีด เป็ดไข่ เป็ดเนื้อ และไก่พื้นเมือง ไก่ไข่ ทุกอย่างหมุนเวียน จำหน่ายโดยไม่ต้องออกไปเช่าแผงขายโดยขายที่บ้าน ทำให้ตอนนี้มีรายได้เฉลี่ยขั้นต่ำที่ ๕๐๐ บาทต่อวัน ทำไปทุกวัน อยากกินอะไรก็ปลูก ปลูกอะไรไว้ก็กินสิ่งที่เราปลูก วันๆ หนึ่งแทบไม่มีรายจ่ายอะไร ชีวิตก็ดีขึ้น ไม่เครียด เพราะอยู่อย่างพอเพียง มีเงินเก็บ สามารถซื้อที่ขยายออกไปเพิ่มเติม จนตอนนี้มีพื้นที่ทำการเกษตรกว่า ๓ ไร่ มีเงินเก็บจากการออม และจากนี้คงไม่เปลี่ยนอาชีพอื่น คงจะเป็นเกษตรกร สืบสานเกษตรทฤษฎีใหม่ของพ่อหลวงตลอดไป”

๙) วิศิษฐ์ กว้างนอก และ วันเพ็ญ แจ่มใส^{๔๔}

วิศิษฐ์ กว้างนอก และ วันเพ็ญ แจ่มใส สามีภรรยาอาชีพเกษตรกร ชาวบ้าน ต.บึงปรือ อ.เทพารักษ์ จ.นครราชสีมา เจ้าของไร่นวนเอเดน ที่ปัจจุบันได้ตั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตร ให้เกษตรกรในพื้นที่หรือผู้ที่สนใจทั้งหลายได้เข้ามาเยี่ยมชมมากมาย เล่าว่า

ปัจจุบันนี้ได้ปรับปรุงพัฒนาพื้นที่ไร่นานี้จำนวนกว่า ๔๐ ไร่ให้เป็น “พืชเศรษฐกิจหมุนเวียน” สามารถเก็บผลผลิตพืชผลผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนขายสร้างรายได้ตลอดทั้งปี และยังสามารถนำผลผลิตมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อย่างอื่นขายเพิ่มรายได้อีกด้วย โดยจะมีพืชตั้งแต่ “ฝรั่งกิมจู” ปลูกจำนวน ๓ ไร่ ขายผลได้ ๓๕ บาทต่อกิโลกรัม ปลูก “ไผ่ทองสยาม” จำนวน ๒ ไร่ ที่สามารถนำหน่อไม้ ลำต้น หรือกิ่งตอนมาสร้างรายได้ ปลูก “มะนาวแป้นพิจิตร” ๑ จำนวน ๕๐ ต้น ออกลูกตลอดปี สามารถนำไปขายได้ ลูกละ ๒ บาท ปลูก “ข้าวโพดหวาน” จำนวน ๓ ไร่ ใช้เวลา ๒ เดือนก็เก็บผักขายได้ตลอด ปลูก “ต้นดอกทานตะวัน” จำนวน ๓ ไร่ ปลูก “ต้นกาแฟอาบrik้า” จำนวน ๒ ไร่ เพื่อเก็บดอกและเมล็ดไว้แปรรูปขายได้อีก ทั้งนี้ยังมีพืชอื่น ๆ อีกมากอย่าง มะกรูด สะเดา ต้นแค ฯลฯ โดยปลอดจากสารพิษสารเคมีทั้งหมด สร้างรายได้เฉลี่ย ๓ หมื่นบาทต่อเดือน

ด้าน วันเพ็ญ เปิดเผยอีกว่า ก่อนหน้านี้นักกว่า ๒๐ ปี ที่ลงทุนลงแรงปลูก “พืชเศรษฐกิจ” เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง และอื่น ๆ บนเนื้อที่กว่า ๔๐ ไร่ ที่ตนมี ตลอดระยะเวลาที่ทำมานั้นประสบกับปัญหา อย่างเช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม ราคาพืชผลการเกษตรตกต่ำ หรือแม้แต่พืชไร่เป็นโรคต่าง ๆ มากมาย ต้องใช้ทั้งปุ๋ยและยาฆ่าแมลงจนทำให้เสียเงินไปกับการลงทุนจำนวนไม่น้อย ทำให้เกิด

^{๔๔} ส่องท้องถิ่น/รัฐจิตพงศ์ ทิพย์พรชัย, เกษตรกรปลดหนี้แสนได้จริง ตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.dailynews.co.th/article/550796> [๑ มีนาคม ๒๕๖๒].

เป็นหนี้สินพอกพูนนับหลายแสนบาท ซึ่งตนกับสามีก็รู้สึกท้อแท้และหมดหวังกับอาชีพเกษตรกร จึงได้ไปลองสมัครเข้ารับการอบรม “โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่” ตามแนวทางพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช แรกๆ สามีตนก็มีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน และเกิดความสงสัยว่าจะช่วยปลดหนี้ได้จริงหรือไม่ แต่เมื่อในหลวงรัชกาลที่ ๙ ทรงแนะนำและทรงทดลองมาด้วยพระองค์เองแล้ว ตนพร้อมสามีก็ตัดสินใจเปลี่ยนแนวความคิดใหม่หันมาทำ “การเกษตรทฤษฎีใหม่” พื้นที่ด้วยความตั้งใจเพียงระยะเวลา ๒ ปี เริ่มเห็นผลอย่างชัดเจนพบว่าสร้างรายได้ให้ครอบครัวได้ตลอดทุกเดือน และมีเงินไปชำระงวดหนี้สินต่าง ๆ ที่เกิดมาจาก “การทำเกษตรรูปแบบเดิม” ที่เคยเป็นมา จึงถือได้ว่า... “ประสบความสำเร็จจริง” จากการเดินทางรอยทางของในหลวงรัชกาลที่ ๙

๒.๙ สรุป

เกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวทางของศาสตร์แห่งพระราช เป็นหนึ่งในโครงการพระราชดำริ อันเป็นส่วนหนึ่งของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นระบบการทำเกษตรที่มีเป้าหมายหลักในการช่วยเสริมสร้างความมีเสถียรภาพในการประกอบอาชีพการเกษตร ภายใต้หลักการบริหารจัดการที่ดินและน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการนำเอาความรู้ทางด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้กับความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้การทำเกษตรที่มีคุณภาพ โดยให้เกษตรกรทำการปลูกพืชหมุนเวียนหรือปลูกพืชไว้ให้หลายหลากชนิดบนพื้นที่เดียวกันอย่างที่เราเรียกว่า “ไร่นาสผสมผสาน หรือ ไร่นาสวนผสม” ด้วยวิธีการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม เพื่อให้เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้ให้มีรายได้ไว้ใช้จ่าย และมีอาหารไว้สำหรับบริโภคตลอดปี เพื่อเป็นการเฉลี่ยความเสี่ยงไม่ให้เกิดความเสียหาย เมื่อตลาดหรือสภาพแวดล้อมเกิดความแปรปรวนหรือเกิดวิกฤติขึ้น เป็นกระบวนการแบบเศรษฐกิจพอเพียง ยึดหลักการพึ่งพาตนเอง ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ มีการวางแผนการดำเนินการอย่างเป็นระบบ ตลอดจนเน้นความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชนส่งผลให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ เมื่อเกษตรกรมีอาชีพที่มั่นคงจากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่แล้ว จะช่วยแก้ปัญหาการว่างงานในท้องถิ่น การต้องเคลื่อนย้ายไปทำงานที่อื่น การต้องพลัดพรากจากครอบครัว นับว่าเป็นทฤษฎีที่มีความหลากหลายและได้ผลประจักษ์ในทุกองคาพยพ

สำหรับ เกษตรทฤษฎีใหม่นี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ได้ทรงทดลองครั้งแรกที่ตำบลห้วยบง อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี บริเวณใกล้วัดมงคลชัยพัฒนา จนประสบความสำเร็จกลายเป็นต้นแบบแหล่งเรียนรู้ด้านการทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่แก่เกษตรกร โดยมีแนวทางการปฏิบัติพื้นฐานประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน คือ ขั้นที่ ๑ การแบ่งพื้นที่ทำกินทั้งหมด ออกเป็น ๔ ส่วน ในอัตราส่วน ๓๐ : ๓๐ : ๓๐ : ๑๐ (นาข้าว : พืชสวนพืชไร่ : สระน้ำ : ที่อยู่อาศัย) เป็นรูปแบบการจัดส่วนพื้นที่สำหรับการผลิตขั้นต้น ขั้นตอนนี้เกษตรกรจะสามารถดำรงตนอยู่ได้ด้วยความปลอดภัย มีความมั่นคงทางอาหารเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ตลอดทั้งปี ทั้งนี้ เมื่อผลผลิตทางเกษตรมีมาก เกษตรกรสามารถแจกจ่ายไปยังผู้อื่น หรือจะจำหน่ายเป็นรายได้แก่ครอบครัวได้ ต่อมาคือขั้นที่สอง ได้แก่การบริหารจัดการผลผลิตที่ได้มา โดยเกษตรกรรวมตัวกันเป็นกลุ่มในรูปแบบของสหกรณ์ สำหรับทำการตลาดเพื่อมีอำนาจต่อรองราคาสินค้าของกลุ่ม เป็นการดำเนินธุรกิจแบบชุมชน ส่งผลให้ทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ร่วมกัน สร้างเสริมความเข้มแข็งในชุมชน และขั้นสุดท้ายคือการต่อยอดในภาคธุรกิจให้มีการเติบโตยิ่งขึ้นไป โดยอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐและภาคเอกชนเข้ามาช่วยสนับสนุนสินค้าของ

เกษตรกร กระจายไปยังที่ต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เกิดการกระตุ้นสินค้าภาคเกษตรของไทยให้ได้รับการยอมรับจากต่างประเทศ ทำให้ระบบเศรษฐกิจมีความมั่นคงยิ่งขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืน

โดยสรุปแล้ว “ทฤษฎีใหม่” เป็นรูปแบบการดำเนินชีวิต การทำการเกษตรที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้พระราชทานไว้ให้ดำเนินการโดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวคิดในการพัฒนาภาคการเกษตรอย่างเป็นขั้นเป็นตอนในพื้นที่ที่เหมาะสม ทฤษฎีใหม่ มีพื้นฐานความคิดจากการเกษตรผสมผสาน ผสมกับการบริหารจัดการพื้นที่จำนวนน้อย การบริหารจัดการแหล่งน้ำ เพื่อให้เป็นการผลิตเพื่อยังชีพสำหรับเกษตรกร ให้เกษตรกรมีผลผลิตพอกินตลอดทั้งปี จนเมื่อผลผลิตเหลือแล้วจึงนำไปจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว นั่นจึงเป็นทฤษฎีใหม่ขั้นพื้นฐาน

เมื่อก้าวข้ามขั้นพื้นฐานสู่ขั้นก้าวหน้าแล้ว ทฤษฎีใหม่กล่าวถึงการรวมกลุ่มกันของเกษตรกร เพื่อพัฒนาการผลิต สวัสดิการชุมชน และเพื่อการดูแลกันด้วยความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่แบ่งปัน ตลอดจนให้ความสำคัญกับการพัฒนาการศึกษาโดยชุมชน การพัฒนาสังคมและการอยู่ร่วมกันโดยมีศาสนาเป็นศูนย์กลาง ก่อนขยายผลสู่ก้าวต่อไปด้วยการแสวงหาแหล่งทุนเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์และยกระดับคุณภาพชีวิต

จะเห็นได้ว่า ทฤษฎีใหม่ ๓ ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นการผลิต ขั้นการรวมพลัง และขั้นก้าวหน้า เมื่อพิจารณาโดยละเอียดแล้ว พบว่า ในแต่ละขั้นตอนมีความเชื่อมโยงกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ในขั้นการผลิต เกษตรกรจะต้องมีความอดทน มีความขยัน แสวงหาความรู้ใหม่ๆ ใช้ชีวิตอยู่ด้วยความพอดี ส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ สอดคล้องกับหลักการในทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นให้มนุษย์ฝึกตนเองจนสามารถพึ่งพาตนเองได้ เป็นต้น ต่อมาขั้นรวมพลัง เกษตรกรจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชน จึงจำเป็นจะต้องมีหลักธรรมที่ส่งเสริมวิธีการปฏิบัติตนให้อยู่ในชุมชนได้ และสุดท้ายคือ ขั้นก้าวหน้า เกษตรกรจะต้องมีหลักธรรมที่ส่งเสริมให้สามารถกระจายความร่วมมือ ร่วมใจ ซึ่งก่อให้เกิดความเข้มแข็งในภาคธุรกิจการทำเกษตรให้ดียิ่งขึ้นไป

บทที่ ๓

หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา

หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา ผู้วิจัยได้นำหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ ๓ ขั้นตอน ได้แก่ ๑. ขั้นตอนการผลิต เน้นการพึ่งพาตนเอง ๒. ขั้นตอนการรวมพลัง เน้นการมีส่วนร่วมช่วยเหลือกันของคนในชุมชน ๓. ขั้นตอนก้าวหน้าพัฒนา เน้นการพัฒนาก้าวหน้า เป็นตัวตั้ง และนำเอาหลักธรรมที่เห็นว่าสามารถนำมาส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ในแต่ละขั้นตอนได้ มานำเสนอให้เห็นเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ได้แก่ ๑) หลักกานทรณธรรม ๑๐ ส่งเสริมด้านการพึ่งพาตนเอง ๒) หลักสังคหวัตถุ ๔ ส่งเสริมด้านการรวมพลัง และ ๓) หลักสัปปริสธรรม ๗ ส่งเสริมด้านการพัฒนาก้าวหน้า

๓.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่

“เกษตรทฤษฎีใหม่” เป็นหลักการทำการเกษตรที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ทรงพระราชทานแก่เกษตรกรไทยเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการน้ำ และที่ดินที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด สามารถแก้ปัญหาความยากจน ยกระดับฐานะของเกษตรกรให้พออยู่ พอกิน มีภูมิคุ้มกันที่ดีของชีวิต สามารถพึ่งพาตนเองได้ ภายใต้บริบทหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นวิถีเกษตรที่แก้ปัญหาความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้ดีขึ้น สร้างความเข้มแข็งของชุมชน และส่งผลดีต่อการพัฒนาประเทศอย่างมั่นคงยั่งยืน สอดคล้องกับหลักการในทางพระพุทธศาสนา ที่มุ่งเน้นให้มนุษย์มุ่งฝึกฝน พัฒนา แก้ไขปัญหาชีวิตของตนเองจนสามารถพึ่งพาตนเองได้ เมื่อพึ่งพาตนเองได้ ก็สามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้ ฉะนั้น ในบรรดาองค์ประกอบของการแก้ไข ปัญหาชีวิตของมนุษย์นั้น สิ่งสำคัญที่ควรพูดถึง คือ “จริยธรรม” ซึ่งมีผลสัมพันธ์กับเศรษฐกิจและ เศรษฐศาสตร์เป็นอย่างดี ไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม การไม่โลภ การไม่เอาจริงเอาจัง ความซื่อสัตย์สุจริต ล้วนแต่เป็นปัจจัยให้เกิดความมั่นคงและตั้งงามทางเศรษฐกิจทั้งสิ้น คุณค่าทางจิตใจเหล่านี้ จึงเป็นทั้งปัจจัยและตัวแปรในเชิงการ สร้างผลผลิต และประสิทธิภาพในการผลิต^๑

ในการแก้ปัญหาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นนั้น สอดคล้องกับเรื่องราวในกฎมณเฑียรบาล ที่ได้กล่าวถึง วิธีการแก้ไขปัญหาคความยากจน โดยใช้วิธีการทางการเกษตร เข้ามาช่วยแก้ปัญหา โดยพระพุทธเจ้าทรงตรัสถึงเรื่องของ พระเจ้ามหายาจิตรราช ซึ่งได้รับคำแนะนำจากพราหมณ์ บุโรหิตให้แก้ไขปัญหามลภาวะที่ต้นเหตุ คือต้องแก้ไขเรื่องปัญหาเศรษฐกิจและจิตใจของคนให้ดีขึ้นเสียก่อน โดยมอบนโยบาย ๓ ประการ ได้แก่ ๑. พันธุ์พืชและอาหารแก่พลเมืองที่ขะมักเขม้นในเกษตรกรรมและการเลี้ยงปศุสัตว์ ๒. พระราชทานต้นทุนให้แก่พลเมืองผู้ขะมักเขม้นในพาณิชย์กรรม พระราชทานอาหาร ๓. เงินเดือนแก่ข้าราชการที่ขยันขันแข็งในบ้านเมืองของพระองค์ ส่งผลให้

^๑ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลดิมทอง, ๒๕๓๘), หน้า ๑๓.

พลเมืองเหล่านั้นชวนช่วยในหน้าที่การงานของตน ไม่พากันเบียดเบียนบ้านเมืองของพระองค์ และได้มีกองพระราชทรัพย์อย่างยิ่งใหญ่ บ้านเมืองอยู่ร่มเย็น ไม่มีเสี้ยนหนาม ไม่มีการเบียดเบียน ประชาชนต่างชื่นชมยินดีต่อกัน มีความสุขกับครอบครัว อยู่อย่างไม่ต้อง ปิดประตูบ้าน^๒

นอกจากนี้ กสิการทวาชสูตร ยังได้เล่าถึงเรื่องราววิธีการทำนาให้ได้ผลผลิตที่ดี และมีความเกี่ยวโยงกับพระพุทธเจ้า ที่แสดงแสดงธรรมแก่ชาวนา ด้วยวิธีการอุปมาหลักธรรมเข้ากับวิธีการทำนา ดังปรากฏว่า วันหนึ่ง ในขณะที่พราหมณ์คนหนึ่งกำลังเตรียมคราดไถ จะลงไถนา เพื่อหว่านดำแลเห็นพระพุทธเจ้ากำลังเสด็จออกบิณฑบาตในตอนเช้า พราหมณ์เกิดความสงสัย จึงกล่าวว่า เขาต้องไถนา หว่านข้าว จึงมีข้าวกิน พระพุทธเจ้าก็ควรที่จะไถนา หว่านข้าวเสียก่อนแล้วจึงบริโภคน้ำเหมือนอย่างที่เขาทำอยู่ พระพุทธเจ้าตรัสว่า เราก็กไถและหว่านแล้วจึงบริโภคน้ำเหมือนกัน พราหมณ์สงสัยหนักกว่าเดิม ถามว่า ก็ไหนเล่าที่ว่า พระพุทธเจ้าเป็นชาวนา ไม่เห็นมีไถ มีคราด พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า

ศรัทธาเป็นพีช ความเพียรเป็นฝน ปัญญาของเราเป็นแอกและไถ หิริเป็นงอนไถ ใจเป็นเชือก สติของเราเป็นฉาและประดัก เราค้มครองกาย ค้มครองวาจาได้แล้ว สำรวมในการบริโภคน้ำ เราตายแล้ว [คือวาจาสับปลับ] ด้วยคำสัตย์ โสรัจจะของเราช่วยทำงานให้สำเร็จ ความเพียรของเราช่วยนำธูระไปให้ถึงความเกษมจากโยคะ นำไปไม่ถอยหลัง นำไปถึงที่ซึ่งบุคคลไปแล้วไม่เศร้าโศก เราทำนาอย่างนี้ นาที่เราทำนั้นมีผลเป็นอมตะ^๓

จากข้อความดังกล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้มีปัญญาหลักแหลมสามารถนำเอาหลักธรรมมาเปรียบเทียบ และบูรณาการหลักธรรม มาสอนชาวนาให้เข้าใจง่ายถึงและสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตได้จริง จากการยกตัวอย่างที่มีอยู่ใกล้ตัว

ในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งคือการทำเกษตรที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เคารพในธรรมชาติ ส่งเสริมให้เกษตรกรอยู่กับธรรมชาติ ป่าไม้ ซึ่งสอดคล้องกับ วิถีชีวิตของพระสงฆ์ ที่เน้นการอาศัยอยู่กับธรรมชาติไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ดังปรากฏอยู่ใน ฎุดคามสิกขาบท ซึ่งเป็นสิกขาบทเกี่ยวกับการตัดต้นไม้ สิกขาบทนี้มีสาเหตุมาจากพวกกฤษุชาวเมืองอาฬวีทำการก่อสร้างจึงได้ตัดต้นไม้มาทำการก่อสร้าง และได้ทำความเดือดร้อนแก่เทวดาผู้สถิตอยู่บนต้นไม้

เมื่อเทวดาได้รับความเดือดร้อนจึงเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้ากราบทูลความทุกข์ของตน พระพุทธเจ้ารับสั่งให้ประชุมสงฆ์สอบถามหาสาเหตุ เมื่อภิกษุเหล่านั้นยอมรับว่าได้ทำเช่นนั้นจริง พระองค์ทรงติเตียนการกระทำเช่นนั้นแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามว่า “ภิกษุต้องอาบัติปาจิตตีย์ เพราะพรากฎุดคาม”

ฎุดคาม ได้แก่ พืชพันธุ์ ๕ ชนิด คือ

- ๑) พืชพันธุ์เกิดจากเหง้า ได้แก่ ขมิ้น ขิง ว่านน้ำ แฝก แห้วหมู ฯลฯ
- ๒) พืชพันธุ์เกิดจากลำต้น ได้แก่ ต้นโพธิ์ ต้นไทร ต้นติปลี ฯลฯ
- ๓) พืชพันธุ์เกิดจากตา ได้แก่ อ้อย ไม้ไผ่ ไม้้อ ฯลฯ
- ๔) พืชพันธุ์เกิดจากยอด ได้แก่ ผักบุ้งล้อม แมงลัก เถาหญ้านาง ฯลฯ

^๒ ดุรายละเอียดใน ที.สี. (ไทย) ๙/๓๓๘/๑๓๑-๑๓๒.

^๓ ดุรายละเอียดใน ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๙๗/๒๘๓-๒๘๔.

๕) พืชพันธุ์เกิดจากเมล็ด ได้แก่ ถั่ว งา ข้าว ฯลฯ^๔

เห็นได้ว่า ภูตคามในที่นี้ มีความหมายครอบคลุมพืชพันธุ์ในป่าทั้งหมด สิกขาบทข้อนี้ นับว่าได้ช่วยอนุรักษ์ป่าไม้ได้อย่างกว้างขวาง ส่งเสริมการไม่ตัดไม้ ทำลายป่า นอกจากนี้ ในพระวินัยของพระสงฆ์ยังกล่าวถึงข้อห้ามในการเผาป่าอันเป็นการทำลายธรรมชาติป่าไม้และชีวิตของสัตว์ป่า โดยต้นเหตุเกิดจากการที่ พวกภิกษุฉัพพัคคีย์จุดไฟเผากองหญ้า คนทั้งหลายดำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “เหมือนคนเผาป่า” ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงจุดไฟเผากองหญ้า รูปใดจุดเผา ต้องอาบัติทุกกฏ”^๕

สอดคล้องกับ ภัทรพร สิริกาญจน ได้กล่าวไว้ในงานวิจัย เรื่อง “หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ” ตอนหนึ่งว่า

ผู้มีศีลและวินัยอย่างเคร่งครัดย่อมไม่ทำลายชีวิต ไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ เพราะศีลและวินัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งตามหลักพุทธศาสนา ทำให้ชาวพุทธตระหนักถึงคุณค่าของชีวิต ไม่ทำลายมนุษย์ สัตว์ และพืช อันเป็นสิ่งมีชีวิต นอกจากนี้ผู้มีศีลและวินัยยังทะนุบำรุงสิ่งมีชีวิตให้เจริญงอกงามและเป็นประโยชน์แก่อุภยโลก จึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม^๖

ดังนั้น หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาจึงมีความสัมพันธ์กับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่โดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระบบการจัดการของเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งมีแนวทางเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายธรรมชาติ รวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่ก่อให้เกิดความสามัคคี จึงกล่าวได้ว่า เกษตรทฤษฎีใหม่อันเป็นศาสตร์ของพระราชา ดำเนินไปตามหลักของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ซึ่งพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้มุมมองเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวไว้ว่า เศรษฐศาสตร์แนวพุทธนั้นต้องสอดคล้องกับกระบวนการแห่งเหตุและปัจจัยอย่างครบวงจร การที่จะสอดคล้องกับกระบวนการแห่งเหตุปัจจัยอย่างครบวงจร ก็ต้องเป็นไปโดยสัมพันธ์ด้วยดีกับองค์ประกอบทุกอย่างในระบบการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์ องค์ประกอบทั้งสามในการดำรงอยู่ของมนุษย์นั้นจะต้องประสานเกื้อกูลกัน หมายความว่า องค์ประกอบเหล่านี้ประสานกันด้วย เกื้อกูลกันด้วย ในการดำรงอยู่ร่วมกัน และก็เดินไปด้วยกัน ฉะนั้น พฤติกรรมทางเศรษฐกิจของมนุษย์จะต้องเป็นไปในทางที่ไม่เบียดเบียนตัวเอง คือ ไม่ทำให้เสียคุณภาพชีวิตของตนเอง แต่ให้เป็นไปในทางที่พัฒนาคุณภาพชีวิต เสริมคุณภาพชีวิตนั้น นี่เป็นการไม่เบียดเบียนผู้อื่น คือ ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม และไม่ทำให้เสียคุณภาพของ eco systems หรือระบบธรรมชาติแวดล้อม^๗

นอกจากนี้ ศ. ดร.อภิชัย พันธเสน ให้ทัศนะเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนากับระบบเศรษฐศาสตร์ไว้ว่า เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ หมายถึงการนำเอาคำสอน

^๔ วิมพา. (ไทย) ๒/๘๙-๙๒/๒๗๗-๒๗๙.

^๕ วิ.จุ. (ไทย) ๗/๒๘๓/๗๐.

^๖ ภัทรพร สิริกาญจน, หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ แนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน

สุวณโณ ในการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๖), หน้า ๙๗.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๑.

ของพระพุทธเจ้า มาประยุกต์เข้ากับแนวคิดในวิชาเศรษฐศาสตร์ ที่พัฒนามาจากอารยธรรมตะวันตก กล่าวโดยสรุป ก็คือ วิชาที่ว่าด้วยการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่จะทำให้ปัจเจกบุคคลและสังคมบรรลุซึ่งศาสนตีสุข จากการมีชีวิตในโลกวัตถุภายใต้เงื่อนไขของการมีทรัพยากรที่จำกัด^๔

หลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา คือการมุ่งเน้นคำสอนเรื่องปัญญา และการเข้าถึงปัญญานั้นด้วยการลงมือปฏิบัติ ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงให้ความสำคัญและเล็งเห็นถึง การปฏิบัติทั้งทางกาย และใจเพื่อการพึ่งตนเองทุกระดับเป็นอย่างมาก^๕ หลักพุทธธรรม จึงเป็นเรื่องของ “การปฏิบัติ” หรือเป็นการปฏิบัติของพุทธรณปัญญา ซึ่งเขาไปเกี่ยวข้องกับกับการแก้ไขปัญหให้กับชีวิตและความเปนอยู่จริงของมนุษย์ พระพุทธศาสนาเน้นการสอนความจริงที่เป็นประโยชน์ และสั่งสอนเฉพาะสิ่งที่จะนำมาปฏิบัติให้เป็นประโยชน์ในชีวิตจริงได้ ด้วยเหตุนี้ พระพุทธองค์ จึงไม่ทรงสนับสนุนการพยายามเข้าถึง “สัจธรรม” ด้วยวิธีครุ่นคิด และถกเถียงหาเหตุผลเกี่ยวกับปัญหาทางอภิปรัชญา ซึ่งไม่เปนไปเพื่อประโยชน์ และด้วยเหตุที่พระพุทธศาสนา เกี่ยวของสัมพันธ์กับชีวิตจริงของมนุษย์นี้เอง ความเปน “พุทธธรรม” จึงต้องอาศัยการพิจารณาคุณค่าทางจริยธรรมประกอบด้วย^๖ พระพุทธศาสนาจึงมุ่งเน้นเรื่องการฝึกหัดพัฒนาตนเองก่อนเป็นเบื้องต้น เมื่อฝึกฝนพัฒนาดนดีแล้ว จึงสามารถมีตนเป็นที่พึ่งได้^๗

สรุปว่า การทำเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น จะจำเป็นต้องมีหลักธรรมที่มีลักษณะของการพึ่งพาตนเอง มีเคารพในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การมีระเบียบวินัยในตัวเอง การพึ่งพาอาศัยกัน และการแสวงหาความรู้ เพื่อการมีปัญญาในการดำเนินชีวิตให้มีความก้าวหน้า และมีความสอดคล้องกับขั้นตอนของเกษตรทฤษฎีใหม่ คือ ขั้นตอนการผลิต ที่เน้นการพึ่งพาตนเอง โดยจะต้องนำหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพึ่งพาตนเองเข้ามาส่งเสริม ขั้นตอนรวมพลังที่ต้องอาศัยหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการประสานน้ำใจเชื่อมโยงให้คนหนุ่มมาก มีพลังสามัคคีเข้ามาส่งเสริม และ ขั้นตอนก้าวหน้าพัฒนา ที่ต้องอาศัยหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตนเองและชุมชนให้มีความก้าวหน้ามาส่งเสริม ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมไว้ดังนี้

๓.๒ หลักนาถรณธรรม ๑๐ ที่ส่งเสริมด้านการพึ่งพาตนเอง

ในขั้นตอน ๑ ของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่คือ ขั้นตอนของการผลิต ซึ่งเป็นขั้นตอนที่เกษตรกรจะต้องเน้นการพึ่งพาตนเอง หลักการทำเกษตรทฤษฎีใหม่นั้นเกษตรกรจะต้องพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด โดยจะต้องฝึกหัด เรียนรู้ หรือค้นหาประสบการณ์ใหม่ๆ เพื่อให้เกิดกระบวนการทัศน์ที่กว้างขวาง ทนต่อความเปลี่ยนแปลงของโลก นำความรู้ใหม่ๆเหล่านั้น มาประยุกต์ใช้กับภูมิปัญญาชาวบ้าน จนสามารถสร้างนวัตกรรมความเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีในการทำเกษตร

^๔ ศ. ดร.อภิชัย พันธเสน, พุทธเศรษฐศาสตร์ วิวัฒนาการ ทฤษฎีและการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่าง ๆ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๔๗), หน้า ๕.

^๕ พระอาจารย์ชา สุภทฺโท, นอกเหตุเหนือผล, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, ๒๕๔๑), หน้า ๒๙.

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๔๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิตภัณธ์ ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์แพรวแอนโฮม จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๘๗.

^๗ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๕๖/๓๗๔.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ทัศนะในเรื่องการพึ่งตนไว้ว่า ในหลักของการพึ่งตนเองนั้น การพึ่งตนก็คือ ต้องทำให้แก่ตัวเราด้วยตนเอง จึงต้องพัฒนาตัวเอง คือเราพัฒนาตนเองเพื่อให้ทำได้ด้วยตนเอง เมื่อเราทำได้ด้วยตนเอง เราก็พึ่งตนได้ ถ้าเราทำไม่ได้ เราก็ยังพึ่งตนเองไม่ได้ เราจึงต้องพยายามพึ่งตนเองให้ได้ แต่เราจะทำได้ด้วยตนเอง และพึ่งตนได้ เราต้องทำตนให้พึ่งตนได้ โดยฝึกตนขึ้นไป ให้ทำได้ ทำเป็น พระพุทธเจ้าทรงเน้น การทำตนให้พึ่งตนได้ หรือ ทำตนให้เป็นที่พึ่งได้ มากกว่า การเน้นการพึ่งตน ถ้าพูดว่าให้พึ่งตน แต่เขาไม่มีความสามารถที่จะพึ่งตน แล้วเขาจะพึ่งตนได้อย่างไร ก็ได้แต่ขัดกันว่า นี่เธออยากจน เธอก็พึ่งตนสิ ว่าอย่างนั้น มันจะพึ่งตนได้อย่างไร ในเมื่อไม่มีความสามารถที่จะพึ่งตนนั้นได้ เพราะฉะนั้น อย่าพูดแค่พึ่งตน ซึ่งเป็นเพียงคำเริ่มต้น แต่ต้องก้าวไปสู่ การฝึกฝนปฏิบัติ ซึ่งเป็นคำสอนที่แท้ว่า จงพยายามพึ่งตน ด้วยการทำตนให้เป็นที่พึ่งได้ แล้วทำอย่างไรจะให้ตนเป็นที่พึ่งได้ก็ต้องฝึก ต้องศึกษาพัฒนาตน พอพัฒนาตน ก็เข้าไตรสิกขา ซึ่งทำให้ตนเองมีคุณสมบัติมากขึ้น มีคุณภาพดีขึ้น สามารถทำกรรมต่าง ๆ ที่เป็นกุศลยิ่งขึ้น ได้ผลดียิ่งขึ้น เมื่อมีความสามารถทำการทั้งหลายได้ดียิ่งขึ้น ก็พึ่งตนเองได้ พอพึ่งตนเองได้ ก็ไม่ต้องพึ่งคนอื่น ก็เป็นอิสระ กลายเป็นว่า สามารถเป็นที่พึ่งของคนอื่นได้ ฉะนั้น การปฏิบัติในไตรสิกขา คือการพัฒนาตน และการพัฒนาตนก็ทำให้พึ่งตนเองได้ และการพึ่งตนเองได้กับความอิสระ ก็เป็นอันเดียวกัน

ความเป็นอิสระนี้ มิใช่เฉพาะการไม่ต้องคอยพึ่งพาต่อคนอื่นเท่านั้น แต่หมายถึงการไม่ต้องพึ่งพาขึ้นต่อวัตถุมากเกินไปด้วย ดังนั้น อิสระภาพที่สำคัญมากอย่างหนึ่ง จึงหมายถึง การมีความสามารถที่จะมีความสุขในตัวเองได้มากขึ้น โดยพึ่งพาขึ้นต่อวัตถุ เสพบริโภคน้อยลง คือเป็นคนที่ไม่สุขได้ง่าย ไม่ต้องเอาชีวิตไปขึ้นต่อวัตถุ ไม่ต้องเอาความสุขไปฝากไว้กับสิ่งเสพบริโภค ซึ่งจะทำให้ลดการแย่งชิงเบียดเบียนในสังคม พร้อมกันนั้น เมื่อได้พัฒนาตนเอง ให้มีความสามารถมากขึ้น ทั้งในการที่จะมีความสุขที่เป็นอิสระ และในการที่จะทำการสร้างสรรค์ต่าง ๆ ก็จะทำให้ทั้งชีวิตของตนเองและสามารถเกื้อกูลแก่ผู้อื่นหรือแก่สังคมได้มากขึ้น พร้อมไปในคราวเดียวกัน ดังพุทธสุภาษิตที่ว่า

“ตนแลเป็นที่พึ่งของตน บุคคลอื่นใครเล่า พึ่งเป็นที่พึ่งได้

เพราะบุคคล มีตนฝึกฝนดีแล้ว ย่อมได้ที่พัก อันบุคคลได้โดยยาก”^{๑๒}

โดยการพึ่งตนเองนั้นต้องอาศัยหลัก ๔ ประการซึ่งจะมีความสัมพันธ์เป็นอันเดียวกัน แต่แยกในเชิงปฏิบัติให้ใช้ได้เหมาะสมและได้ผลจริงจัง การปฏิบัติจากทุกหลักจะมาบรรจบประสานเป็นอันเดียวกัน ซึ่งหลัก ๔ ประการนี้ได้แก่ ๑.ทำการให้สำเร็จด้วยความเพียรพยายาม ๒.เรียนรู้ฝึกศึกษาพัฒนาตน ให้ชีวิตและสังคมก้าวหน้าไปสู่ความดีเลิศประเสริฐยิ่งขึ้นไป ๓.มีความไม่ประมาท กระตือรือร้น ขวนขวายสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม ไม่ปล่อยให้ความดีผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์ ๔. พึ่งตนเองได้ มีอิสรภาพ พร้อมทั้งจะแผ่แผ่ความสุข เป็นที่พึ่งให้แก่ผู้อื่นได้

สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ที่มุ่งเน้นให้เกษตรกรมีความรู้ความสามารถ ลงมือปฏิบัติ พึ่งพาตนเองได้ ทำให้มีความแข็งแรง มั่นคง ไม่เอนียงไปทางคำนิยมตามกระแสต่าง ๆ จนไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ทั้งนี้ ในการฝึกฝนพัฒนาตนเอง จึงต้องอาศัยองค์ประกอบ ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายใน คือ การมีหลักของใจที่มั่นคง มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจ ที่จะสามารถฝ่าฟันโศกนาฏกรรมจากห้วงโศกของกระแสบริโภคนิยม ส่วนปัจจัย

^{๑๒} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๖๐/๘๒.

ภายนอก คือ เหตุปัจจัยภายนอก ได้แก่ การแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ๆ เพื่อมาประยุกต์ใช้กับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยมององค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมรอบตัวเป็นสำคัญ และใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด มีความเคารพรัก ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมไปด้วยความมั่งง่ายของตนเอง

หลักนาถกรรมธรรม^{๑๓} หมายถึง หลักธรรมที่ว่าด้วยการพึ่งพาตนเอง ที่ส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของ ศาสตราจารย์พระราชา ๑๐ ประการ ได้แก่ หลักศีล หลักพาหุสัจจะ หลักกัลยาณมิตตตา หลักโสวจิตสตา หลักกัมมวิญญูญะ หลักกัมมวิญญูญะ หลักกัมมวิญญูญะ หลักกัมมวิญญูญะ หลักกัมมวิญญูญะ

๓.๑.๑ หลักศีล

ในคัมภีร์ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค ได้แสดงความหมายและประเภทของศีลไว้ว่า ความหมายของศีลนั้นมี ๔ ประการคือ ๑) เจตนาชื่อว่าศีล ๒) เจตสิกชื่อว่าศีล ๓) ความสำรวมชื่อว่าศีล ๔) ความไม่ล่วงละเมิดชื่อว่าศีล^{๑๔}

จัดประเภทของศีลไว้ ๕ ประเภท คือ

- ๑) การละปาณาติบาต ชื่อว่าศีล
- ๒) การเว้นปาณาติบาต ชื่อว่าศีล
- ๓) เจตนาที่เป็นข้อห้ามต่อปาณาติบาต ชื่อว่าศีล
- ๔) ความสำรวมปาณาติบาต ชื่อว่าศีล
- ๕) ความไม่ล่วงละเมิดปาณาติบาต ชื่อว่าศีล^{๑๕}

ในวิสุทธิมรรคได้อธิบายขยายความคำว่าศีลในความหมายเจตนานั้นว่า ได้แก่เจตนาของบุคคลผู้งดเว้นจากบาปธรรมมีปาณาติบาตเป็นต้นหรือเจตนาของบุคคลผู้กำลังบำเพ็ญวัตรปฏิบัติอยู่^{๑๖} คำว่าศีล ในความหมายเจตสิกนั้นได้แก่การงดเว้นจากมโนทุจริต ๓^{๑๗} คือ เจตนาเพ่งเล็งอยากได้ของเขา เจตนาปองร้ายเขา ความเห็นผิดที่เกิดขึ้นทางใจ^{๑๘}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้แสดงให้เห็นความหมายของศีลในแง่ต่าง ๆ ที่เข้าใจได้ง่ายว่า ศีล เป็นระเบียบวินัยเพื่อสร้างสังคมที่เรียบร้อย ไม่เบียดเบียนกัน อยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข เป็นสภาพเกื้อกูลแก่การดำเนินชีวิตและปฏิบัติกิจของสมาชิกทั้งหลาย

ศีล เป็นเครื่องมือควบคุมความประพฤติ ทำให้กายวาจาเรียบร้อยงดงามอยู่ในระเบียบ

^{๑๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๔๕/๓๕๘-๓๖๑.

^{๑๔} ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๓๙/๖๐.

^{๑๕} ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๔๑/๖๒.

^{๑๖} พระพุทธโฆสเถระ, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุทธปาหัง (อาจ อาสนมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๒๔-๒๕.

^{๑๗} วุคิน อินทสระ, สารสำคัญแห่งวิสุทธิมรรค, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เมตตา, ๒๕๕๓), หน้า ๒๙.

^{๑๘} ปัญญา ใช้บางยาง, ธรรมอธิบายหลักธรรมในพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕.

ศีล เป็นความประพฤติที่พึงงามเกื้อกูลของบุคคล ในการสัมพันธ์กับผู้อื่นและต่อสิ่งแวดล้อม อันทำให้เกิดผลดีแก่ชีวิตตัวเองและแก่คนอื่นทั้งหลาย ตลอดทั้งสังคม และสิ่งแวดล้อม

ศีล เป็นข้อปฏิบัติสำหรับกำจัดกิเลสชั้นหยาบ ที่แสดงออกทางกาย วาจา ขัดเกลาค้นให้ ประณีตขึ้น

ศีล เป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมกายวาจาและอาชีวะ ให้อยู่ในสภาพพร้อมที่จะเป็น พื้นฐานของการพัฒนาในระดับสมาธิ เพื่อเสริมสร้างคุณภาพจิต และช่วยให้จิตมีสมรรถภาพที่จะใช้อย่างได้ผล

ศีล เป็นสภาพปกติทางกาย วาจา และอาชีวะ ของผู้ที่มีชีวิตที่พึงงาม หรือคนที่ได้รับการฝึกอบรมดี มีการศึกษาแท้จริง บรรลุภูมิธรรมอันสูงแล้ว^{๑๙}

ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคตอนสี่สิบเทศ ได้แสดงถึงศีลไว้หลายประการ ตั้งแต่ศีลมีอย่างเดียว ศีล ๒ อย่าง ศีล ๓ อย่าง ศีล ๔ อย่างและศีล ๕ อย่าง เฉพาะในศีล ๔ อย่างได้แสดงปาริสุทธิศีล ๔ ไว้ว่า ภิกษุเป็นผู้สำรวมด้วยความสังวร คือปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติมองเห็นภัยในโทษมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ศีลนี้คือ ปาติโมกข์สังวรศีล ภิกษุเห็นรูปด้วยจักขุแล้วไม่ยึดถือซึ่งนิมิต ไม่ยึดถือซึ่งอนุพยัญชนะ อกุศลบาปธรรมทั้งหลายคือ อภิชฌาและโทมนัสย่อมไหลไปสู่ภิกษุ ผู้ไม่สำรวมซึ่งจักขุนทรีย์เป็นต้น ศีลนี้คือ อินทริยสังวรศีล การวิวัติจากมิจฉาอาชีพอันใด ซึ่งเป็นไปด้วยอำนาจแห่งการล่วงละเมิดซึ่งสิกขาบท ๖ ประการ ที่ทรงบัญญัติไว้เพราะการมีอาชีวะเป็นเหตุ มีการหลอกลวง การแสวงหาลาภด้วยลาภเป็นต้น ศีลนี้คือ อาชีวะปาริสุทธิศีล การบริโศกปัจจัย ๔ อันบริสุทธิ์ด้วยการพิจารณา ศีลนี้คือ ปัจจัยสันนิสสิตศีล^{๒๐}

ในข้อนี้ ผู้วิจัยมุ่งหมายเฉพาะ ศีล ๕^{๒๑} หรือที่เรียกว่า เบญจศีลอันเป็นหลักธรรมขั้นพื้นฐาน เป็นกติกาทิศังคม ๕ ประการ ได้แก่

- ๑) เว้นจากปาณาติบาต คือ ไม่ทำลายชีวิต : จับเอาสาระว่า ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิต ที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านชีวิตร่างกาย
- ๒) เว้นจากอทินนาทาน คือ ไม่เอาสิ่งของที่เขามีได้ให้ หรือไม่ลักขโมย จับเอาสาระว่า ความประพฤติหรือดำเนินชีวิต ที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านทรัพย์สินและกรรมสิทธิ์
- ๓) เว้นจากกาเมสุมิฉาจาร คือ ไม่ประพฤติในกามทั้งหลาย จับเอาสาระว่า ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิต ที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านคู่ครอง บุคคลที่รักหวงแหน ไม่ผิดประเพณีทางเพศ ไม่นอกใจคู่ครองของตน ไม่ทำลายสายตระกูลวงศ์ของผู้อื่น
- ๔) เว้นจากมูสาวาท คือ ไม่พูดเท็จ จับเอาสาระว่า ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิต ที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่น ด้วยวาจาเท็จ โกหกหลอกลวง ตัดรอนประโยชน์หรือแกล้งทำลาย
- ๕) เว้นจากสุราเมรัยและของมึนเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท คือ ไม่เสพของมึนเมา

^{๑๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๔๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลีธัมม์ ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๗๒๒.

^{๒๐} พระพุทธโฆสเถระ, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุทธปาณณารักษ์ (อาจ อาสภ มหาเถร), หน้า ๒๔-๒๕.

^{๒๑} อัง. สดตก. (ไทย) ๒๓/๒๗/๔๘๖-๔๘๘.

จับเอาสาระว่า ความประพฤดิหรือการดำเนินชีวิต ที่ปราศจากความประมาทพลังพลาดมัวเมา เนื่องจากการใช้สิ่งเสพติดที่ทำให้เสียสติสัมปชัญญะ^{๒๒}

หลักของศีลที่เห็นได้ชัดที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ ซึ่งส่งเสริมให้ตระหนักถึงการไม่ทำลาย สิ่งแวดล้อม โดย ภัทรพร สิริกาญจน ได้กล่าวไว้ในงานวิจัย เรื่อง “หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธ บัญญัติ” ตอนหนึ่งว่า

ผู้มีศีลและวินัยอย่างเคร่งครัด ย่อมไม่ทำลายชีวิต ไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ เพราะศีลและวินัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งตามหลักพุทธศาสนา ทำให้ชาวพุทธตระหนักถึงคุณค่าของ ชีวิต ไม่ทำลายมนุษย์ สัตว์ และพืช อันเป็นสิ่งมีชีวิต นอกจากนั้นผู้มีศีลและวินัยยังทะนุบำรุง สิ่งมีชีวิตให้เจริญงอกงามและเป็นประโยชน์แก่อุภโลกล โลก จึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม^{๒๓}

สรุปว่า ในหลักของศีลนั้น มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของเกษตรกรโดยตรง ตัวอย่างเช่น ศีลข้อที่ ๑ ที่หมายถึงการงดเว้นจากการเบียดเบียนฆ่าสัตว์อื่น เกษตรกรที่ทำนา ก็จะไม่ใช้ยาฆ่าแมลง แต่สมุนไพรไล่แมลงแทน หรือที่เรียกว่า เกษตรอินทรีย์ ผลลัพธ์คือ ทั้งตัวเกษตรกรเอง ผู้คนที่อาศัย ใกล้ห้องนา สัตว์มีชีวิตต่าง ๆ หรือแม้แต่ผู้บริโภคข้าวเอง จะได้รับความปลอดภัยจากสารเคมีที่เป็นพิษ ต่อร่างกาย จะเห็นว่า หลักศีลนี้ ครอบคลุมไปถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และส่งเสริมรักษา สิ่งแวดล้อมธรรมชาติให้อุดมสมบูรณ์ เกิดความมั่นคงทางอาหาร และยังเป็นที่ต้องการของตลาดที่เน้น เรื่องสุขภาพและความปลอดภัยในการบริโภคด้วย นอกจากนี้ ยังรวมถึงศีล ข้ออื่นๆที่เหลือ ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรมีหลักในการดำเนินชีวิตที่ดี สร้างความเข้มแข็งให้แก่ตนเองและครอบครัวได้เป็นอย่างดี

๓.๑.๒ หลักพาหุสัจจะ

หลักพาหุสัจจะ หมายถึง ความเป็นผู้ได้ยินได้ฟังมาก ความเป็นผู้ได้เรียนรู้มาก หรือคงแก่เรียน มีองค์ ๕ คือ ๑) พุทฺธสุตา ได้ยินได้ฟังมาก ๒) ธตา ทรงจำไว้ได้ ๓) วจสา ปริจิตา คล่องปาก ๔) มนสานุเปกขิตา เจนใจ ๕) ทิฏฐิยา สุปฏิวิธา ขบได้ด้วยทฤษฎี^{๒๔}

การศึกษาการชวนขยายแสวงหาความรู้ใหม่อยู่ตลอดเวลา ในทางพระพุทธศาสนา ก็นับว่าไปถึง การชวนขยายฟังธรรม การอภิปราย การประชุมสัมมนา หาความรู้ต่าง ๆ จากการอ่าน การอบรม หรือจากผู้มีประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ ในการพัฒนาตนเอง หลักของการแสวงหาความรู้ในทางพระพุทธศาสนา มี ๓ ประการ ได้แก่ สุตมยปัญญา ความรู้ที่เกิดจากได้ยิน ได้ฟัง พบเห็น หรือประสบการณ์ตรงจากประสาทสัมผัส ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ต่อมาคือ จินตามยปัญญา ความรู้ที่เกิดจากคิด วิเคราะห์ หาเหตุ หาผล หรือที่เรียกว่าโยนิโสมนสิการ และประการสุดท้าย คือ ภวานามยปัญญา ความรู้ที่เกิดจากประพฤติปฏิบัติธรรม มุ่งเน้นชำระจิตให้ผ่องใส ลด ละ

^{๒๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, หน้า ๗๒๔.

^{๒๓} ภัทรพร สิริกาญจน, **หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ แนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน สวณโณ ในการพัฒนาชุมชน**. งานวิจัยเสนอต่อสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘, หน้า ๙๗.

^{๒๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิธรรม ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์แพรวแอนโฮม จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๒๖๗.

จากกิเลส ความเศร้าหมองจิต หลักการดังกล่าวนี้พบว่า สอดคล้องกับการพัฒนาตนเอง ส่งเสริมให้คนรู้ไม่หยุดพัฒนาตนเอง เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ ในขณะที่เดียวกัน ก็ไม่ทอดทิ้งการเข้ามาศึกษาจิตใจของตนเอง เรียนรู้ ความจริงของชีวิต เพื่อความเข้าใจและปฏิบัติต่อชีวิตได้ถูกต้อง เมื่อต้องเจอความเปลี่ยนแปลงของโลกต่าง ๆ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า อุปกรณ์สำคัญของการประกอบสัมมาอาชีวะก็คือศิลปวิทยา(วิชาชีพ ฝีมือ ความชัดเจนงาน) ดังนั้น ท่านจึงเตือนให้ชนวัยศึกษาศิลปวิทยา และให้บิดามารดาถือเป็นหน้าที่ ที่จะให้บุตรศึกษาเล่าเรียน

แต่ความรู้วิชาชีพ หรือความชำนาญอย่างเดียว ก็แคบไป ท่านจึงให้มีพาหุสัจจะ คือความเป็นผู้ได้สดับมาก หรือศึกษาเล่าเรียนกว้างขวางประกอบด้วย เพื่อช่วยให้เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพให้กว้างขวางออกไป สามารถบำเพ็ญประโยชน์ ช่วยแก้ปัญหาให้แก่เพื่อนมนุษย์ได้ดียิ่งขึ้น และมีความคิดความเข้าใจมองเห็นอะไรๆ กว้างขวางลึกซึ้ง โดยเฉพาะความรู้ความสัจ ที่ช่วยให้เกิดสัมมาทิฐิ ที่เป็นตัวแท้เริ่มแรกของการศึกษา^{๒๕}

พร้อมนั้น ก็ให้ฝึกอบรมระเบียบวินัย เพื่อพร้อมที่จะนำศิลปะไปใช้ในทางที่สุจริต และมีความประพฤติทั่วไปทั้งงาม เกื้อกูลแก่ความอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น หรือแก่สังคม กับทั้งฝึกฝนให้รู้จักพูด รู้จักเจรจาให้เป็นผลดี เป็นการขยายช่องทางดำเนินชีวิต และบำเพ็ญประโยชน์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

สรุปว่า หลักพาหุสัจจะ เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมการแสวงหาความรู้ เพื่อให้เกิดความชำนาญ สามารถพัฒนาวิธีการทำเกษตรของตนให้ดียิ่งขึ้นไปอีก นอกจากนี้ หลักพาหุสัจจะยังรวมถึงการเป็นผู้มีประสบการณ์จากการลงมือทำ ลองผิดลองถูกจนเกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถแก้ปัญหาได้ทันที เมื่อเจอปัญหาบ่อย ก็จะเป็นผู้เก่งในการแก้ปัญหา และรู้วิธีการจัดการกับปัญหาได้ดี

๓.๑.๓ หลักกัลยาณมิตตตา

หลักกัลยาณมิตตตา หมายถึง การมีกัลยาณมิตร หรือการมีปรโตโฆสะที่ดี มีมิตรที่ดีมีครูอาจารย์ที่ดีมีพ่อแม่ที่ดี ซึ่งให้ความรู้ที่ถูกต้อง เปนตัวอย่างที่ดี มีแหล่งความรู้ มีสื่อมวลชนที่ใสศรัทธา เปนสื่อสารซึ่งให้ข้อมูลที่เปนประโยชน์ ตลอดจนในการเจริญสมาธิ ก็มีครูอาจารย์สอนกรรมฐานซึ่งเปนผู้รู้หลักปฏิบัติที่ถูกต้อง เปนผู้รู้จักนิสัยใจคอของผู้ปฏิบัติมีอุปบายในการที่จะแนะนำ นี้เรียกว่ามีปัจจัยภายนอกที่ดี^{๒๖} หลักของการมีกัลยาณมิตรที่ดีนั้น ถือได้ว่า เป็นองค์ประกอบเบื้องต้นจะทำให้พระภิกษุหรือผู้แสวงหาความหลุดพ้น ประสบความสำเร็จในการพัฒนาจิตได้ เพราะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนทำให้ถึงเป้าหมาย คือความพ้นทุกข์ได้ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เมื่ออาทิตย์จะขึ้น สิ่งที่สูงก่อน สิ่งที่เป็นนิมิตมาก่อน คือแสงเงิน แสงทอง สิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นนิมิตมาก่อน เพื่อความเกิดแห่งอริยมรรค ประกอบด้วยองค์ ๘ ของภิกษุคือ ความเป็นผู้มีมิตรดี ฉะนั้นเหมือนกัน ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้มีมิตรดี พึงหวังข้อนี้ได้ว่า

^{๒๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, หน้า ๗๔๕.

^{๒๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๔), หน้า ๖๐.

จักเจริญอริยมรรค ประกอบด้วยองค์ ๘ จักกระทำใ้มากซึ่งอริยมรรค ประกอบด้วยองค์ ๘^{๒๗}

จากพุทธพจน์ดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการมีกัลยาณมิตร กับตัวบุคคลว่า เมื่อได้รับการแนะนำในสิ่งที่ดีจากบุคคลอื่นแล้ว จากนั้นก็เป็นเรื่องของตัวบุคคลที่จะน้อมนำสิ่งที่เป็นประโยชน์เหล่านั้นมาประพฤติปฏิบัติให้เกิดผล ผ่านทางประสบการณ์ของตนเองจนทราบผลเป็นที่ประจักษ์แจ้งแก่ตนเองในที่สุด

นอกจากนี้ หลักกัลยาณมิตตต่ายังปรากฏใน ปฐมมิตตสูตร^{๒๘} ว่าด้วยองค์แห่งมิตร ว่าภิกษุทั้งหลาย มิตรประกอบด้วยองค์ ๗ ประการ เป็นผู้ควรเสพองค์ ๗ ประการอะไรบ้าง คือ

๑. ให้สิ่งที่ให้ไ้ยาก
๒. ทำสิ่งที่ทำได้ยาก
๓. อดทนถ้อยคำที่อดทนไ้ยาก
๔. เปิดเผยความลับแก่เพื่อน
๕. ปิดความลับของเพื่อน
๖. ไม่ทอดทิ้งในยามวิบัติ
๗. เมื่อเพื่อนสิ้นโรคสมบัติก็ไม่ดูหมิ่น

ภิกษุทั้งหลาย มิตรประกอบด้วยองค์ ๗ ประการนี้แล เป็นผู้ควรเสพ มิตรยอมให้สิ่งที่ให้ไ้ยาก ทำสิ่งที่ทำได้ยาก อดทนคำหยาบแม้ที่อดทนไ้ยาก เปิดเผยความลับแก่เพื่อน ปิดความลับของเพื่อน ไม่ทอดทิ้งในยามวิบัติ เมื่อเพื่อนสิ้นโรคสมบัติก็ไม่ดูหมิ่น ในโลกนี้ ฐานะเหล่านี้มีอยู่ในบุคคลใด บุคคลนั้นจัดว่าเป็นมิตร ผู้ต้องการจะคบมิตร ควรคบมิตรเช่นนั้น

นอกจากนี้ การคบมิตรที่ดีนั้นยังปรากฏอยู่ใน ทุติยมิตตสูตร^{๒๙} ว่าด้วยองค์แห่งมิตรว่า

ภิกษุทั้งหลาย มิตรประกอบด้วยองค์ ๗ ประการ เป็นผู้ควรเสพ ควรคบควรเข้าไปนั่งใกล้ แม้จะถูกขับไล่ก็ตาม องค์ ๗ ประการ อะไรบ้าง คือ ๑. เป็นที่รักเป็นที่พอใจ ๒. เป็นที่เคารพ ๓. เป็นที่ยกย่อง ๔. เป็นนักพูด ๕. เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ ๖. เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งไ้ ๗. ไม่ชักนำในอฐานะ ภิกษุทั้งหลาย มิตรประกอบด้วยองค์ ๗ ประการนี้แล เป็นผู้ควรเสพ ควรคบควรเข้าไปนั่งใกล้ แม้จะถูกขับไล่ก็ตามมิตรเป็นที่รัก เป็นที่เคารพ เป็นที่ยกย่อง เป็นนักพูด เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ พูดถ้อยคำลึกซึ้งไ้ ไม่ชักนำในอฐานะ ในโลกนี้ ฐานะเหล่านี้มีอยู่ในบุคคลใด บุคคลนั้นจัดว่าเป็นมิตรผู้มุ่งประโยชน์และอนุเคราะห์ ผู้ต้องการจะคบมิตร ควรคบมิตรเช่นนั้น แม้จะถูกขับไล่ก็ตาม

สรุปว่า การคบมิตรดีนั้น เป็นสิ่งจำเป็นอย่างต่อการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะวิถีชีวิตของเกษตรกรในแถบชนบทจะต้องหมั่นคบมิตรดีไว้ให้มาก เพื่อจะได้พึ่งพิงอาศัยซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือกัน ในยามประสบพบเจออุปสรรคปัญหาของการทำเกษตรหรือปัญหาชีวิตเกิดขึ้น เมื่อต่างคน ต่างช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ย่อมทำให้เกิดความสุข สร้างความรัก สามัคคี เชื่อใจกันและกัน

^{๒๗} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๓๘/๓๑.

^{๒๘} อ.ส.ต.ต.ก. (ไทย) ๒๓/๓๖/๕๖.

^{๒๙} อ.ส.ต.ต.ก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๕๗.

๓.๑.๔ หลักโสวจัสสตา

หลักโสวจัสสตา หมายถึง การเป็นผู้ยินดีรับฟังเหตุผลจากผู้อื่น และยินดีปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ หากเมื่อพิจารณาแล้ว เป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ไม่แสดงอาการขัดขึ้น ตื้อดิ่งหรือต่อต้าน เมื่อมีคนอื่นมาว่ากล่าวตักเตือนด้วยความปรารถนาดี ในปฐมนาถสูตร^{๓๐} ท่านหมายถึง การเป็นผู้ว่าง่าย สอนง่าย ประกอบด้วยธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่าง่าย มีความอดทน รับฟังคำพร่ำสอนโดยเคารพ เช่น บุตร หลานรับฟังคำสั่งสอนของบิดามารดาด้วยความเคารพ ศิษย์รับฟังคำสั่งสอนของครูอาจารย์ อุบาสก อุบาสิกา รับฟังคำสั่งสอนของพระเจ้าแผ่นดินที่พระราชทาน พระราชดำรัสในโอกาสที่สำคัญ เป็นต้น โดยความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายนี้จะมาคู่กับการมีมิตร มีสหาย มีเพื่อนที่ดีเสมอ^{๓๑}

หลักโสวจัสสตา ปรากฏอยู่ในปฐมโสวจัสสตาสูตร^{๓๒} ว่าด้วยความเป็นผู้ว่าง่ายว่า ภิกษุทั้งหลาย เมื่อคืนนี้ เมื่อราตรีผ่านไป เทวดาองค์หนึ่ง ฯลฯ ได้กล่าวกับเราดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๗ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ ธรรม ๗ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. ความเป็นผู้มีมีความเคารพในพระศาสนา
๒. ความเป็นผู้มีมีความเคารพในพระธรรม
๓. ความเป็นผู้มีมีความเคารพในพระสงฆ์
๔. ความเป็นผู้มีมีความเคารพในสิกขา
๕. ความเป็นผู้มีมีความเคารพในสมาธิ
๖. ความเป็นผู้ว่าง่าย
๗. ความเป็นผู้มีกัลยาณมิตร (มิตรดี)”

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรม ๗ ประการนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุ ภิกษุทั้งหลาย เทวดานั้นครั้งกล่าวดังนี้แล้ว จึงให้เรา ทำประทัภิกษณแล้วหายไป ณ ที่นั้นแล ภิกษุมีความเคารพในศาสนา มีความเคารพในธรรม มีความเคารพอย่างแรงกล้าในสงฆ์ ความเคารพในสมาธิ มีความเพียร มีความเคารพอย่างแรงกล้าในสิกขา มีกัลยาณมิตร เป็นผู้ว่าง่าย มีความยำเกรง มีความเคารพ เป็นผู้ไม่ควรเสื่อม ดำรงอยู่ใกล้นิพพานทีเดียว

สรุปว่า หลักธรรมดังกล่าว ส่งเสริมให้มนุษย์เป็นผู้รู้จักอ่อนน้อม ไม่ถือตนว่าเป็นผู้เหนือกว่าบุคคลอื่น ไม่ปิดกั้น ฝักยอเปิดใจยอมรับ เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ จากผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา เป็นการพัฒนาที่ไม่หยุดนิ่ง ไม่หลงระเหิดในความสำเร็จที่เคยมีมาในอดีตที่ผ่านมา ทำให้ตื่นตัว น้อมรับความเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ สถานการณ์ จนตกผลึกวิเคราะห์ เป็นองค์ความรู้ใหม่ได้ต่อไป

๓.๑.๕ หลักกิงกรณียะสุ ทุกขตา

หลักกิงกรณียะสุ ทุกขตา หมายถึง การชวนช่วยกิจการต่าง ๆ ด้วยความมุ่งมั่นจะทำให้สำเร็จ ไม่เป็นผู้เกียจคร้าน ทั้งงานของตนเอง และงานที่ได้รับมอบหมาย หรืองานที่เป็นประโยชน์ของ

^{๓๐} อจ. ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๗/๓๒.

^{๓๑} พระมหาพุทธทาส นรเชฏฐ, ดร., หลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนากับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดสำนักพิมพ์และสายส่งดวงแก้ว, ๒๕๕๓) หน้า ๓๗.

^{๓๒} อจ. สุตตก (ไทย) ๒๓/๓๔/๕๒.

ส่วนรวมก็ตาม มีจิตอาสา หรือจิตสาธารณะ ไม่เห็นแก่ความสะดวกสบายของตนเองเป็นใหญ่ แต่กลับเล็งเห็นถึงความทุกข์สุขของบุคคลอื่นเป็นสำคัญ ในขณะเดียวกัน งานส่วนตัวก็มีความรับผิดชอบ ไม่ละเลย หรือโยนความรับผิดชอบให้ผู้อื่น หากคนในสังคมตระหนักถึงหลักธรรมข้อนี้ การคิดเอารอดเอาเปรียบผู้อื่นก็จะลดลง และความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองจะมีมากขึ้น

หลักกึ่งกรณีเยสุ ทุกขตา ยังกินความรวมไปถึงการมีหลักกรุณา คือ มีความกรุณาสงสาร อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันที่ปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ คือ ความเอ็นดู พอใจในการช่วยเหลือให้ผู้อื่นได้รับความสุขโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ความปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นได้พ้นทุกข์ ก็มีลักษณะคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ให้พิจารณาถึงความทุกข์ โศกหรือโรคภัยที่ตนเองหรือผู้อื่นได้รับอยู่ก็ดี หรือแม้แต่ภัยในวัฏฏะ^{๓๓} ได้แก่ กิเลสวัฏฏ กรรมวัฏฏ ที่เห็นมีอยู่ในสรรพสัตว์ทั้งหลายที่ยังไม่ได้บรรลุมรรค ผล นิพพาน ก็ดี เราก็ตั้งตนไว้เป็นพยานว่า เราปรารถนาที่จะพ้นทุกข์ และภัยเช่นนั้น ก็ขอให้ผู้อื่นหรือสรรพสัตว์อื่นทั้งหลายซึ่งเป็นที่รัก ที่ไม่รัก ไม่ชัง ที่เคยชัง และที่เคยมีเวรต่อกัน ขอให้เขาเหล่านั้น จงพ้นจากทุกข์ โศก โรค และเวรภัย ตลอดทั้งภัยจากวัฏฏะเสียทั้งสิ้น โดยตั้งจิตอธิษฐานตั้งความปรารถนาไว้เสมอ สำหรับผู้ที่เจริญจิตภาวนาแล้ว และได้เจริญภาวนาจนปัญญาเจริญขึ้น จากการที่ได้ทั้งรู้และเห็นอริยสัจ คือ ทุกขสัจ สมุทัยสัจ นิโรธสัจ และมรรคสัจ^{๓๔} เพียงใด ก็จะมีเจริญเมตตาและกรุณาภาวนานี้ได้ผลมากและลึกซึ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเพียงนั้น

พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสกล่าวไว้ว่า กรุณา คือ มีความคิดสงสารคิดจะช่วยให้ทุกข์ หมายถึง พุทธิกรรมหวังดี เมื่อเห็นผู้อื่นมีความทุกข์ร้อนตกทุกข์ได้ยาก ก็รู้สึกสงสาร ห่วงใจไปตามเมื่อเห็นเขามีความทุกข์ กรุณาธรรมเป็นเครื่องปราบจิตไม่ให้คิดเบียดเบียนคนอื่นให้ได้รับความลำบากในการกรทำกิจกรรมต่าง ๆ ย่อมมีความลำบากทั้งกายและใจ มีความเห็นใจหาวิธีไม่ให้เกิดความลำบากแก่ผู้ทำงานด้วยการอำนวยความสะดวกสนับสนุนอุปกรณ์เครื่องมือให้เต็มกำลังในการทำงาน^{๓๕}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวไว้ว่า กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันที่จะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์^{๓๖}

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวไว้ว่า กรุณา คือ ความสงสารเห็นใจปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์เมื่อเพื่อนร่วมงานประสบเคราะห์กรรม ผู้บังคับบัญชาต้องมีความสงสารและคิดหาทางช่วยให้เขาพ้นทุกข์ ความสงสารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้บังคับบัญชาเปิดใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น^{๓๗}

^{๓๓} ส.ส.อ. (ไทย) ๑/๑๘๔/๒๐๙.

^{๓๔} ม.ม.อ. (ไทย) ๒/๓๙๙/๒๙๐.

^{๓๕} พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗), หน้า ๔๒.

^{๓๖} พระธรรมปฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๑๒๔.

^{๓๗} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๙), หน้า ๗๖-๗๘.

สรุปว่า หลักหลักกึ่งกรณีเยสุ ทุกขตา คือการชวนช่วยเหลือกิจการงานของผู้อื่น โดยที่จิตประกอบด้วยความสงสาร เห็นอก เห็นใจ ปราศจากตัณหา อยากช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นจากความยากลำบาก เมื่อเกษตรกรรมมีหลักธรรมดังกล่าวจะช่วยส่งเสริมให้เป็นผู้มีจิตใจเอื้ออารี เสียสละแรงกายแรงใจ ช่วยเหลือผู้อื่น

๓.๑.๖ หลักธัมมกามตา

หลักธัมมกามตา หมายถึง การรู้จัก การใคร่ครวญ การรับรู้ - รับฟังสิ่งที่ถูกต้องดีงาม หรือความพอใจยินดีในการแสวงหาสัจธรรมความจริงของชีวิต การมุ่งมั่นยืนหยัดในหลักการของความดีงามและความถูกต้อง เพราะว่าหลักศีลธรรมความดีงามนั้น จัดว่าเป็นเครื่องช่วยให้มนุษย์โลกอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข ไม่ทำร้ายเบียดเบียนกัน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษา เข้าธรรมะนั้น พระพุทธเจ้าทรงจับเอาหลัก ๒ อย่าง มาเป็นหลักสำคัญ ที่เข้าสู่การศึกษาธรรมะที่แท้จริง เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปัจจยแห่งสัมมาทิฐิ กล่าวคือ

ข้อที่ ๑ กัลยาณมิตร ทำหน้าที่ช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เช่น ครูอาจารย์เป็นปัจจัยสำคัญที่ชักนำเด็กเข้าสู่การศึกษา โดยชักนำให้เกิดสัมมาทิฐิและ

ข้อที่ ๒ โยนิโสมนสิการ การรู้จักคิด คิดเป็น จะทำให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องพร้อมกับการพึ่งตนเองได้ เป็นปัจจัยภายในที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐิ ท่านแยกเป็นปัจจัย ๒ อย่าง คือปัจจัยภายนอกกับปัจจัยภายใน กัลยาณมิตรเป็นปัจจัยภายนอก เป็นอิทธิพลจากภายนอก ที่เรียกว่าปรโตโฆสะที่ดี ส่วนโยนิโสมนสิการ เป็นปัจจัยภายใน

ตกลงว่า ตัวนำของการศึกษาจะมาเน้นที่ปัจจัยหลัก ๒ ตัวนี้ เพราะฉะนั้น ครูอาจารย์จะมีบทบาทสำคัญในการศึกษามากในฐานที่เป็นกัลยาณมิตรแล้วบทบาทสุดท้ายสำคัญที่สุดก็อยู่ตัวผู้ศึกษาธรรมะเองที่จะต้องมียोนิโสมนสิการ^{๓๘}

ประการสำคัญต่อมาคือ วิธีการดูว่าธรรมะที่เราเข้าไปศึกษา เรียนรู้นั้น เราได้เข้าถึงในระดับใดแล้ว โดยเกณฑ์ในการกุศลธรรมที่เจริญขึ้นและอกุศลธรรมที่ลดลงมีมากแค่ไหน โดยหลักการวัดความเจริญ หรือที่เรียกว่า อริยวิมุตติ^{๓๙} มี ๕ อย่าง ดังนี้

ประการที่ ๑ ดูว่ามีความมั่นใจ มีความเชื่อมั่นในสิ่งที่เป็นกุศล สิ่งที่เป็นความดีงามมากขึ้นหรือไม่ มีความมั่นใจแม้แต่ใน โภธิสัทธา เชื่อในศักยภาพของตนเองที่จะพัฒนาขึ้นไปหรือไม่มีความเชื่อมั่นมากขึ้น ก็เรียกว่า มีศรัทธามากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ดี เป็นกุศลธรรมที่เจริญเพิ่มขึ้น

ประการที่ ๒ เมื่อปฏิบัติเดินตามมรรคไป มีระเบียบในการดำเนินชีวิตดีขึ้นไหม มีการประพฤติตนอยู่ในสุจริตดีขึ้นไหม อันนี้เป็นส่วนที่แสดงออกภายนอกในการดำเนินชีวิต เพราะฉะนั้นต้องเอามาวัดดูด้วยว่า เราดำเนินชีวิตดีขึ้นไหม มันคงในสุจริตมากขึ้นไหม

ประการที่ ๓ ดูว่าเรามีความรู้จากการที่ได้สดับได้ค้นคว้าอะไรต่าง ๆ มากขึ้นไหม ได้เรียนรู้มากขึ้นและกว้างขวางเพียงพอไหมในธรรมที่จะปฏิบัติต่อ ๆ ไปหรือเป็นสิ่งที่จะนำมาแก้ไขหรือ

^{๓๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง**, พิมพ์ครั้งที่ ๘๖ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๖๕-๖๖.

^{๓๙} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๖๒-๖๓/๑๑๑.

พัฒนาตน ได้ประสบการณ์ต่าง ๆ มาเป็นข้อมูลของความรู้ขึ้นหรือไม่ เรียกสั้น ๆ ว่า มีสุขะ มากขึ้นไหม

ประการที่ ๔ มีความลดละกิเลสได้มากขึ้นไหม กิเลสต่าง ๆ โดยเฉพาะความโลภ ความโกรธ ความหลง ความเห็นแก่ตัวนี้ละได้ มีความเห็นแก่ตัวน้อยลงบ้างไหม มีความเสียสละมากขึ้นไหม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ เห็นแก่เพื่อนมนุษย์ เห็นแก่ผู้อื่นมากขึ้นไหม มีจิตใจกว้างขวางโปร่งใสมากขึ้นไหม เรียกสั้น ๆ ว่า มีจาคะ มากขึ้นไหม

ประการที่ ๕ คือ ปัญญา ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจในความจริงของสิ่งทั้งหลาย ตรวจสอบว่า เรามีความเข้าใจในสิ่งที่ได้เรียนรู้ไหม เราเข้าใจถูกต้องตามความเป็นจริงมากเพียงใด เรามองเห็นเหตุปัจจัยและความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งหลายชัดเจนดี สามารถนำความรู้ มาเชื่อมโยงใช้ในการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์พัฒนาให้เป็นผลดีหรือไม่ อันนี้เป็นตัวแก่นที่แท้จริงของการ เป็นตัวคุณทั้งหมด

หลวงพ่อบุญทาส ได้กล่าวว่า หากทุกคนในโลกนี้ ปราศจากธรรมะจะส่งผลเสียตามมามากมาย โดยท่านได้ประพันธ์เป็นบทกลอนไว้ว่า

ถ้าศีลธรรม ไม่กลับมา โลกาวินาศ มนุษยชาติ จะเลวร้าย กว่าเดรัจฉาน	
มัวหลงเรื่อง กิน กาม เกียรติ เกียรติคุณพาน ล้วนต่อต้าน ไม่เหนียวรั้ง บังคับใจ	
อาชญากรรม เกิดกระหน่ำ ลงในโลก	มีเลือดโชก แดงฉาน แล้วชานไหล
เพราะบ้ากิน บ้ากาม ทรมานเกินไป	บ้าเกียรติก็ พอไม่ได้ ให้มาตน
อยากครองเมือง ครองโลก โยกันใหญ่	ไม่มีใคร เมตตาใคร ให้สับสน
ขอศีลธรรม ได้กลับมา พาหมู่คน	ให้ผ่านพ้น วิกฤตการณ์ หันเวลา
ถ้าจะอยู่ ในโลกนี้ อย่างมีสุข	อย่าประยุทธ์ สิ่งทั้งผอง เป็นของฉันท
มันจะสุข เมากระบาล ท่านทั้งวัน	ต้องปล่อยมัน เป็นของมัน อย่าฝืนมา
เป็นของกู ในอำนาจ แห่งตัวกู	มันจะดู วุ่นวาย คล้ายคนบ้า
อย่างน้อยก็ เป็นนกเขา เข้าตำรา	มันคิดว่า "กู-ของ-กู" อยู่ร่ำไป
จะหามา มีไว้ ใช้หรือกิน	ตามระบิล อย่างอึดหนา ก็ทำได้
โดยไม่ต้อง มันหมาย ให้อะไรๆ	ผูกยึดไว้ ว่า"ตัวกู" หรือ "ของกู" ^{๔๐}

สรุปว่า หลักธัมมกามตา เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้เกษตรกรรู้จักสนใจ ใฝ่ในความดี วางจิตของตนอยู่กุศล ไม่มีประพฤติดนอยู่ในความชั่ว หมั่นสั่งสมจิตที่ดีงาม เพื่อความมั่นคง และเข้มแข็งในการดำเนินชีวิต

๓.๑.๗ หลักวิริยารัมภะ

หลักวิริยารัมภะ หมายถึง การขยันหมั่นเพียร มีจิตใจเข้มแข็งในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดเอาไว้ ในนาถกรรมธรรม ท่านหมายถึง การเป็นผู้ปรารถนาความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิด มีความเข้มแข็ง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในการสะสมความดีงามคือกุศลธรรมทั้งหลาย เพราะเมื่อหมั่นทำความเพียรอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ ย่อม

^{๔๐} พุทธทาสภิกขุ, มิตรภาพไร้พรมแดน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.ladyinter.com/forum_posts.asp?TID=36704, [๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒].

ประสบความสำเร็จได้ ความเพียรในทางพระสงฆ์ คือความเพียรที่มุ่งขจัดกิเลส ความเศร้าหมองของใจให้หมดไป ส่วนความเพียรในทางฆราวาส เป็นความเพียรที่มุ่งเน้น ความเจริญก้าวหน้า ในหน้าที่การงาน การมุ่งมั่น ฝึกฝน พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง จนกว่าจะประสบความสำเร็จ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “บุคคลจะล่วงพ้นความทุกข์ได้ก็เพราะความเพียร”^{๔๑} ในคัมภีร์พระไตรปิฎกได้กล่าวถึงความเพียรไว้ ๔ ประการ ดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย ปธาน (ความเพียร) ๔ ประการนี้ ปธาน ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. สังวรปธาน (เพียรระวัง) ๒. ปหานปธาน (เพียรละ)
๓. ภาวนาปธาน (เพียรเจริญ) ๔. อนุรักษนาปธาน (เพียรรักษา)

สังวรปธาน เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สร้างฉันทะ พยายาม ปรรณความเพียร ประคองจิตมุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น นี้เรียกว่า **สังวรปธาน** ปหานปธาน เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สร้างฉันทะ พยายาม ปรรณความเพียร ประคอง จิตมุ่งมั่นเพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว นี้เรียกว่า **ปหานปธาน** ภาวนาปธาน เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สร้างฉันทะ พยายาม ปรรณความเพียร ประคอง จิตมุ่งมั่นเพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น นี้เรียกว่า **ภาวนาปธาน** อนุรักษนาปธาน เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้สร้างฉันทะ พยายาม ปรรณความเพียร ประคองจิตมุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภัยโยกย้าย ไพบูลย์ เจริญเต็มที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว นี้เรียกว่า **อนุรักษนาปธาน** ภิกษุทั้งหลาย ปธาน ๔ ประการนี้แล ปธาน ๔ ประการนี้ คือ สังวรปธาน ปหานปธานภาวนาปธาน และอนุรักษนาปธาน พระพุทธเจ้าผู้เป็นเผ่าพันธุ์พระอาทิตย์ทรงแสดงไว้แล้ว ที่เป็นเหตุให้ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ผู้มีความเพียรถึงความสิ้นทุกข์^{๔๒}

นอกจากนี้ ความเพียรในด้านการปฏิบัติธรรมเพื่อความพ้นทุกข์แล้ว ยังปรากฏความเพียรที่เป็นลักษณะทั่วไป ที่มุ่งเน้นให้เข้าถึงความสำเร็จในหน้าที่การงาน หรือความปรารถนาสิ่งใด ๆ ที่ใจต้องการ ดังปรากฏหลักธรรมของความเพียรอยู่ใน สรณมิกชาดก^{๔๓} ว่าเป็นคนต้องหวังร้ายไป คนฉลาดไม่ควรท้อแท้ เราเห็นตัวเองเป็นตัวอย่างปรารถนาอย่างใดก็ได้ อย่างนั้นเป็นคนต้องหวังร้ายไป คนฉลาดไม่ควรท้อแท้ เราเห็นตัวเองเป็นตัวอย่าง ถูกเขาช่วยให้ขึ้นจากน้ำมาบนบกได้ เป็นคนต้องพยายามร้ายไป คนฉลาดไม่ควรท้อแท้ เราเห็นตัวเองเป็นตัวอย่าง ปรารถนาอย่างใดก็ได้ อย่างนั้น เป็นคนต้องพยายามร้ายไป คนฉลาดไม่ควรท้อแท้ เราเห็นตัวเองเป็นตัวอย่างถูกเขาช่วยให้ขึ้นจากน้ำมาบนบกได้ คนมีปัญญาแม้จะตกอยู่ในความทุกข์ ก็ไม่ควรสิ้นความหวัง เพื่อจะบรรลุถึงความสุข

สรุปว่า หลักของความเพียร ถือเป็นหลักสำคัญของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เพราะเกษตรกรจะต้องมีความขยัน อดทน บากบั่นในการทำเกษตร แม้จะเจอสภาพปัญหาอากาศที่แปรปรวน ก็ไม่ย่อท้อ มีจิตใจที่เข้มแข็ง พร้อมต่อสู้กับความยากลำบาก

^{๔๑} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๙๑/๓๑๔.

^{๔๒} อัง.จตุกก (ไทย) ๒๑/๑๓/๒๓.

^{๔๓} ขุ.ชา.เตรสก. (ไทย) ๒๗/๑๓๔-๑๓๕/๔๑๙.

๓.๑.๘ หลักสันตุมฤตดา

หลักสันตุมฤตดา หรือ หลักสันโดษ หมายถึง ความเป็นผู้ยินดีด้วยปัจจัย ๔ คือ จีวร (เครื่องนุ่งห่ม) บิณฑบาต (อาหาร) เสนาสนะ (ที่อยู่อาศัย) และคิลานปัจจัยเภสัช (ยารักษาโรค) ตามที่มีและตามที่ได้มา จากความหมายที่อธิบายนี้ หากไม่ได้พิจารณาให้ละเอียด อาจเกิดความเข้าใจผิดคิดว่า คุณธรรมข้อสันโดษนี้ ดูเหมือนไม่ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้บุคคลเกิดความกระตือรือร้นในการทำงาน หรือในการประกอบอาชีพ เพื่อยกระดับสถานะทางเศรษฐกิจ และสังคมให้แก่ตนเอง เพราะให้ยินดีเฉพาะในปัจจัยที่ตนมีอยู่และที่ได้มาเท่านั้น นอกจากความไม่เข้าใจองแท้ในความหมาย ของความสันโดษตามหลักพุทธธรรม การเข้าใจผิดที่ว่า “การมีความสันโดษ” สัมพันธ์อย่างยิ่งกับความเกียจคร้าน ทอแท และไม่เอาการงาน ยังมีปรากฏอยู่ในหมู่ชนและสังคมโดยทั่วไป พระธรรมปฎก (ป.อ.ปยุตโต)^{๔๔} กล่าวในเรื่องการพัฒนาและการพัฒนาตนเองว่า

...ต้องรู้จักสันโดษอย่างถูกต้อง อย่างฉลาด มีจุดหมาย ไม่ใช่สันโดษอย่างเลื่อนลอย โดยรู้จักพอใจ เป็นสุขใตงาย ด้วยวัตถุทรัพย์สิน สิ่งเสพลิงบริโภคเท่าที่ตนได้ตนมี ซึ่งหามาได้ด้วยความเพียรพยายามของตน โดยสุจริตชอบธรรม ไม่ต้องสูญเสียเวลาแรงงานและความคิด ไปกับการมัวครุ่นคิดและวนวายตามหาสิ่งเสพลิงบำเรอตัว แลเอาเวลาแรงงาน และความคิด ที่สงวนไว้นั้นไปทุ่มเทให้กับการพัฒนาชีวิตของตน ทำสิ่งดีงามทำหน้าที่การงาน ทำการสร้างสรรค์บำเพ็ญประโยชน์ที่เป็นกุศลธรรมทั้งหลาย ซึ่งจะทำให้ได้ทั้งความสุขระดับเสพลิงอย่างพอประมาณอีก ทั้งความสุขทางจิตใจที่ประณีตสูงขึ้นไปจากงานที่สมฤทธิ์ ทั้งเป็นการไม่ทำลายทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมด้วยการบริโภคมากเกินไปและทั้งการเกื้อกูลแก่สังคมไปพร้อมกัน...

หลักธรรมสันโดษนั้น มีความสัมพันธ์กับหลักความพอเพียง กล่าวคือ เป็นหลักให้บุคคลรู้จักประมาณตนเอง ไม่ฟุ้งเฟ้อ สรุยสุรายจนเกินฐานะและความเป็นอยู่ของตนเอง รู้จักคุณค่าแท้คุณค่าเทียมของสิ่งต่าง ๆ ที่ตนจะบริโภค มีโยนิโสมนการว่า เราบริโภคสินค้าต่าง ๆ เพื่อความอยู่รอดของร่างกาย หรือเพื่อความหรรษา โอ้อ่า แสดงความมีฐานะของตนเอง นอกเหนือจากนี้แล้ว พระพุทธศาสนา ยังมีเป้าหมายให้มรรควาสุจักแสงหาทรัพย์ รักษาทรัพย์ และจ่ายทรัพย์โดยมีปัญญา เห็นถูกต้องด้วยแล้ว สอนให้บุคคลรู้จักควบคุมความอยากได้จนเกินขอบเขต อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เพราะหลักเศรษฐกิจธรรมดา เป็นเพียงการสนองความต้องการของคนในการบริโภคโภคทรัพย์ แต่หลักธรรมในพระศาสนา สอนให้คนเราหาความสุขได้จากการบรรเทาความต้องการหรือความทะยานอยากได้ในของที่ไม่จำเป็น^{๔๕} หรือเกินจำเป็นไหนอยลง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ความสุขจากการเสียสละและตั้ง ตัวได้ หรือพึ่งตนเองได้ทางศีลธรรม คือความสันโดษนั่นเอง พระธรรมปฎก (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวไว้ใน “เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ”^{๔๖} ว่า

^{๔๔} พระธรรมปฎก (ป.อ.ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ โกลด์ คิมทอง, ๒๕๕๖), หน้า ๒๔๘.

^{๔๕} ทินพันธุ์ นาคะตะ, พระพุทธศาสนากับสังคมไทย, (พระนคร: สหการพิมพ์ ๒๕๔๓), หน้า ๙๑.

^{๔๖} พระธรรมปฎก (ป.อ.ปยุตโต), เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลด์ คิมทอง, ๒๕๕๕), หน้า ๓๓.

...สันโดษนั้นเขาใจใหญ่ถูกต้องก็คือว่าการตัดคุณค่าเทียมตัดความต้องการสิ่งเสพปรนเปรอตน แต่กลับมีความต้องการคุณภาพชีวิตซึ่งจะต้องหนุนเสริมขึ้นไป ในทางพระพุทธศาสนานั้น สันโดษจะต้องมาคู่กับความเพียรเสมอ สันโดษเพื่ออะไร เพื่อที่จะได้ประหยัดแรงงานและเวลาที่จะสูญเสียไปในการปรนเปรอตน แลเอาแรงงานและเวลานั้นไปใช้ในการทำงาน ปฏิบัติหน้าที่เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิต สันโดษมีความหมายอย่างนี้...

จากข้อความข้างบน จะเห็นได้ชัดว่า กระบวนทัศน์ของความสันโดษนั้นคือ การมุ่งขจัดความปรารถนาเสพวัตถุเพื่อสนองต่อกิเลสตัณหา แต่มุ่งเสริมสร้างการบริหารจัดการชีวิตด้วยความรอบคอบ บริโภคสิ่งต่างๆ ที่มีให้คุ้มค่าที่สุด และจะต้องมีความเพียรเป็นตัวกำกับอยู่เสมอเพื่อกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นเรื่อยไป ทั้งนี้ หลักธรรมสันโดษ มี ๓ ประเภท^{๔๗} คือ ๑) ยถาลาภสันโดษ การยินดีตามที่ได้อะไรตามที่พึงได้ ตามที่ตนเองเพียรพยายามได้ ไม่กระวนกระวายเพราะสิ่งที่ตนไม่ได้ ๒) ยถาพลสันโดษ ความยินดีตามกำลัง, เพียงพอแกร่างกาย สุขภาพ และวิสัยแห่งการใช้สอยของตน ไม่ยินดียออยากใดเกินกำลัง ๓) ยถาสารูปสันโดษ ความยินดีตามสมควรแก่ภาวะ ฐานะ แนวทางชีวิต และ จุดหมายแห่งตน จะเห็นได้ว่าความสันโดษนี้ กินความหมายได้กว้าง ครอบคลุมถึงการบริโภคใช้สอยปัจจัย การแสวงหาปัจจัยต่าง ๆ ตลอดจน ลักษณะหรือวิธีการได้มาซึ่งปัจจัยเหล่านั้น นอกจากนี้ หลักสันโดษยังมีความสัมพันธ์กับเรื่องศีลในเชิงพฤติกรรมของสังคม กล่าวคือ เมื่อคนในสังคมยึดถือหลักสันโดษเป็นแรงขับเคลื่อนภายใน สันโดษจะเป็นตัวกระตุ้นความทะยานอยากในสิ่งต่าง ๆ ที่มากเกินไป หลักศีลจะเกิดขึ้นตามมาโดยอัตโนมัติ แต่หากเมื่อใดไร้ความสันโดษ ก็เป็นเรื่องยากในควบคุมความทะยานอยาก ก่อให้เกิดผลเสียตามมาคือ การทำทุกวิถีทาง เพื่อแย่งชิง เบียดเบียน ฉ้อโกง หรือ เอาเปรียบผู้อื่น เมื่อนั้นศีลก็บกพร่อง ไม่สามารถควบคุมการใช้ชีวิตให้เป็นปกติสุขได้ ทั้งแก่ตนเองและสังคมรอบข้าง ยกตัวอย่างเช่น เรื่องการคอร์รัปชัน ก็มีมูลมาจากการไม่สันโดษ กล่าวคือ แม้มีเงินเดือน มีฐานะ มีอะไร พอกินพอใช้ เหลือกินเหลือใช้ ก็ยังทำคอร์รัปชัน นี่เป็นเพราะ ขาดความสันโดษ

ฉะนั้น เมื่อกล่าวโดยสรุปเรื่องของสันโดษนี้ คือ การยินดีในสิ่งที่มีอยู่ พอใจในภาวะปัจจุบัน เพราะถ้าหากเราไม่ยินดีในสิ่งใดที่เราได้มาเลยนั้น เราได้มาเท่าไร อย่างไรก็ไม่เกิดความพอใจยินดี แล้วคนคนนั้นจะเป็นอย่างไร ก็ไม่มีอะไรที่เป็นเครื่องทำความพอใจแก่ตน ทำให้อยู่โดยปราศจากความพอใจ สุดท้ายหาความสุขไม่ได้ เพราะว่าความสุขนั้นเกิดจากความพอใจ รู้สึกปลอดภัยในความพอใจของตัวเอง ยินดีในความดีงามของตัวเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ความสุขก็จะเกิดขึ้นในชีวิตทันที^{๔๘}

^{๔๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๐๖.

^{๔๘} พุทธทาส อินทปัญญ, พระธรรมคติ ๑๑๐ ปี ชาตกาลท่านพุทธทาสภิกขุ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๙), หน้า ๑๑๒.

๓.๑.๙ หลักสติ

หลักสติ หมายถึง การมีสติปัญญาเป็นเครื่องรักษาตน ไม่หลงลืม ไม่ว่าจะกระทำการสิ่งใด ๆ ก็ มีสติคอยคุ้มครองจิตของตนเองอยู่เสมอ ไม่ให้กระทำการใด ๆ ผิดพลาด หรือก่อให้เกิดความเสียหาย ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น สตินั้น มักจะมากำกับสัมปชัญญะ ตามที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า

ภิกษุผู้มีสติ เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ ... ในเวทนาทั้งหลาย ฯลฯ ในจิต ฯลฯ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัด อภิชฌาและ โทมนัสในโลกได้^{๔๙}

ภิกษุผู้มีสติเป็นอย่างนี้แลฯ ภิกษุผู้มีสัมปชัญญะ เป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหลียวดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองผ้า สังฆาฏี บาตร และจีวร การฉัน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม การถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ การเดิน การยืน การนั่ง การนอน การตื่น การพูด การนิ่ง ภิกษุผู้มีสัมปชัญญะเป็นอย่างนี้แล^{๕๐}

จากพุทธพจน์ดังกล่าวข้างต้น พบว่า สตินั้น จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อหมั่นฝึกฝนในอิริยาบถต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันตั้งแต่ตื่นนอนถึงนอนหลับพักผ่อน เพราะสติเป็นสภาวะที่จะต้องฝึกให้มีขึ้นด้วยตัวเองเท่านั้น ไม่สามารถเกิดขึ้นเอง โดยปราศจากการฝึกหัดได้ ในทางพระพุทธศาสนา เรียกการฝึกสตินี้ว่า การเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔^{๕๑} ซึ่งมีอานิสงส์ดังต่อไปนี้

๑. ทำให้สุขภาพทางร่างกาย และจิตใจดีขึ้น
๒. ทำให้จิตใจเบิกบาน เอิบอิ่ม แ่มชื่น
๓. ความวิตกกังวล และความเครียดลดลงอย่างมาก
๔. เป็นผู้ที่มีสติรู้เท่าทัน มีความผิดพลาดน้อย
๕. มีประสิทธิภาพในการทำหน้าที่ต่าง ๆ ดีขึ้น
๖. ไม่ตกใจกลัว เพราะเจริญสติสัมปชัญญะอยู่เสมอ
๗. มีความกล้าหาญ ในการกระทำคุณงามความดีอย่างสม่ำเสมอไม่ห่อถอยเบื่อง่าย
๘. ความยึดมั่นถือมั่นลดลง เพราะเข้าใจในสภาพที่แท้จริงของชีวิต (ขั้น ๕)
๙. สามารถทำลายความโลภ (อภิชฌา) ความโกรธ (โทมนัส) ให้ลดลงหรือหมดไปได้
๑๐. ชื่อว่าเป็นเตรียมความพร้อม และได้สะสมเหตุปัจจัย เพื่อการรู้แจ้งอริยสัจ ๔ อันจะนำไปสู่การบรรลุ มรรค ผล นิพพาน ซึ่งเป็นที่สิ้นไปแห่งกิเลส (ความยึดมั่นถือมั่นด้วยโมหะ) และกองทุกข์ทั้งหมด ได้ในปัจจุบันชาตินี้ หรือถ้าผู้ปฏิบัติกระทำอย่างต่อเนื่อง จะไม่เกิน ๗ ปี เป็นอย่างช้าควรจะได้บรรลุ อริยมรรค อริยผลอย่างใดอย่างหนึ่งแน่นอน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวถึงประโยชน์ของการมีสติไว้ว่า

- ๑) ความชอบหรือขัดใจ ไม่มีโอกาสเกิดขึ้นได้ เพราะการที่จะชอบหรือขัดใจ จิตต้องขัดข้องอยู่ ณ จุดหรือส่วนใดส่วนหนึ่ง และชะงักค้างอยู่ คือตกลงไปในอดีต

^{๔๙} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๓/๓๐๑.

^{๕๐} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๖/๓๐๕.

^{๕๑} ดูรายละเอียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๒-๓๗๓/๓๐๑.

๒) ไม่เลื่อนไหลลงไปในอดีต ไม่เลื่อนลอยไปในอนาคต ความพอใจ ไม่พอใจ กับการตกไปในอดีต เป็นอาการที่เป็นไปด้วยกัน เมื่อไม่ติดข้อง ไม่ค้างอยู่ ตามดูทันอยู่กับสภาวะที่กำลังเป็นไปอยู่ การตกอดีตลอยอนาคตก็ไม่มี

๓) ไม่ถูกความคิดปรุงแต่งเนื่องด้วยภูมิหลังที่ได้สั่งสมไว้ ชักจูงให้แปลประสบการณ์หรือสิ่งที่รับรู้ให้เอนเอียงบิดเบือน หรือย่อมนี ไปตามอำนาจของมันพร้อมที่จะมองไปตามสภาวะของสิ่งนั้น ๆ

๔) ไม่ปรุงแต่งเสริมซ้ำ หรือเพิ่มกำลังความเคยชินผิด ๆ ที่จะจิตได้สั่งสมเรื่อยมา เมื่อตามรู้ดูทันทุกสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบันทุกขณะ ก็ย่อมได้รู้เห็นสภาพจิตนิสัย เป็นต้น ของตนเอง ที่ไม่พึงปรารถนา หรือที่ตนเองไม่ยอมรับ ปรากฏออกมาด้วย ทำให้ได้รับรู้สัจหน้าเผชิญสภาพที่เป็นจริงของตนเองตามที่มันเป็น ไม่เลียงหนี ไม่หลอกหลวงตนเอง และทำให้สามารถชำระล้างกิเลสเหล่านั้น แก้ปัญหาในตนเองได้ด้วย

นอกจากนี้ ในด้านคุณภาพจิต ก็จะมีวิสุทธิ ฌองโส โปร่ง เบิกบาน เป็นอิสระ ไม่ถูกบีบจำกัดให้คับแคบ และไม่ถูกเคลือบคลุมให้หมองมัว^{๕๒}

จะเห็นได้ว่า บุคคลผู้มีสติอยู่ทุกเมื่อย่อมจะสามารถจัดการกับชีวิตของตนเองได้ดี ดำรงตนอยู่ในความไม่ประมาทในชีวิต มีความรอบคอบ ไม่พลั้งเผลอทำสิ่งที่ผิด ดำเนินชีวิตอยู่ในความดีงาม เพราะมีฐานของจิตที่ฝึกดีแล้ว ย่อมเป็นที่เบากาย เบาใจ ถึงแม้ว่า จะไม่สามารถนำพาตนให้บรรลุธรรมขั้นสูง ที่เรียกว่า โลกุตระธรรม ได้ก็ตาม แต่อย่างน้อยในภพชาติปัจจุบันก็ย่อมได้รับความสุขสบายใจ สามารถปลงตก วางท่าทีของใจในเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มากระทบได้เป็นอย่างดี

๓.๑.๑๐ หลักปัญญา

หลักปัญญา หมายถึง การมีความรอบรู้ พิจารณาเห็นสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริงของธรรมชาติ ในทางธรรม คือการเห็นอริยสัจ คือความจริงอันประเสริฐจากการลงมือประพฤติปฏิบัติ ธรรม เห็นความเปลี่ยนแปลงในกองสังขาร ที่ตกอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ คือ กฎพระไตรลักษณ์ได้แก่ อนิจจัง คือความไม่เที่ยง ทุกขัง คือความเป็นทุกข์ บีบคั้นอยู่ตลอดเวลา และ อนัตตา คือการไร้ตัวตน ที่จะไปบังคับควบคุมบัญชาสิ่งต่างได้ตลอดเวลา เมื่อเห็นตามความเป็นจริงแล้วก็จะสามารถวางท่าทีของใจ ที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ได้ อย่างไม่เป็นทุกข์ หรือทุกข์น้อยลงที่สุด ต่อมาคือปัญญาในระดับทางโลก ได้แก่ ความรอบรู้ในการดำรงชีวิตในกิจการงานทั้งปวง มีประสบการณ์ มีทักษะ มองปัญหาต่าง ๆ ออก และแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ไม่หนีปัญหา มีความอดทน รู้จักเสาะแสวงหา กลอุบาย วิธี ที่จะทำให้ตนเองอยู่รอดได้โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนผู้อื่น

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงกระบวนการสร้างปัญญาไว้ว่า ในกระบวนการแห่งการสร้างปัญญา อาจกำหนดขั้นตอนที่จัดว่าเป็นระยะของศรัทธา (ก่อนก้าวสู่ปัญญา) ได้คร่าวๆ คือ

๑) สร้างทัศนคติที่มีเหตุผล ไม่เชื่อหรือยึดถือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพียงเพราะฟังตามๆ กันมา เป็นต้น (ตามแนวกาลามสูตร)

^{๕๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, หน้า ๗๗๔.

๒) เป็นผู้คุมครองสัจจะ (สัจจานุรักษ์) คือยินดีรับฟังหลักการ ทฤษฎี คำสอน ความเห็นต่าง ๆ ของทุกฝ่ายทุกด้าน ด้วยใจเป็นกลาง ไม่ด่วนตัดสินสิ่งที่ยังไม่รู้ไม่เห็นว่าเป็นเท็จ ไม่ยืนยันรานยึดติดแต่ในสิ่งที่ตนรู้หรือคิดเห็นเท่านั้นว่าถูกต้องเป็นจริง

๓) เมื่อรับฟังทฤษฎี คำสอน ความเห็นต่าง ๆ ของผู้อื่นแล้ว พิจารณาเท่าที่เห็นด้วยปัญญา ตนว่า เป็นสิ่งมีเหตุผล และเมื่อเห็นว่า ผู้แสดงทฤษฎี คำสอนหรือความเห็นนั้น ๆ เป็นผู้มีความจริงใจ ไม่ลำเอียง มีปัญญา จึงเลื่อมใสรับเอามา เพื่อคิดหาเหตุผลทดสอบความจริงต่อไป

๔) นำสิ่งที่ใจรับมานั้น มาขบคิดทดสอบด้วยเหตุผล จนแน่แก่ใจตนว่า เป็นสิ่งที่ถูกต้องแท้จริงอย่างแน่นอน จนซาบซึ้งด้วยความมั่นใจในเหตุผลเท่าที่ตนมองเห็นแล้ว พร้อมทั้งจะลงมือปฏิบัติ พิสูจน์ ทดลอง ให้รู้เห็นความจริงประจักษ์ต่อไป

๕) ถ้ามีความเคลือบแคลงสงสัย รับผิดชอบต่อถามด้วยใจบริสุทธิ์ มุ่งปัญญา มิใช่ด้วยอหังการ มมังการ พิสูจน์เหตุผลให้ชัดเจน เพื่อให้ศรัทธานั้นมั่นคงแน่นแฟ้น เกิดประโยชน์สมบูรณ์ตามความหมายของมัน^{๕๓}

สรุปว่า องค์ธรรม ทั้ง ๑๐ ประการเหล่านี้ มีประโยชน์ในแง่การนำมาประยุกต์ใช้ในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรเท่านั้น องค์ธรรมเหล่านี้ก็ยังสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประกอบธุรกิจต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จได้ ซึ่งจะสังเกตเห็นว่าสาระสำคัญขององค์ธรรมเหล่านี้คือ การอาศัยเหตุปัจจัยภายใน กล่าวคือ การพึ่งพาตนเอง การฝึกฝนพัฒนาตนเอง ไม่หยุดเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา มีความคิดก้าวหน้า ทันสมัย ปรับตัว ยืดหยุ่น แต่ไม่ทิ้งหลักการของตนเอง ส่งเสริมสนับสนุนให้จิตใจเข้มแข็ง มีความอดทน และมีชีวิตอยู่ด้วยการไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น อีกทั้งทำให้ประชาชนมีความมั่นคง ในการเป็นอิสระ จากการครอบงำของกระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยมต่าง ๆ ที่หลั่งไหลเข้ามาในประเทศไทย ทำให้วิถีชีวิตคนไทยเปลี่ยนไป อย่างไรก็ดี หากประชาชนยึดตามหลัก นาถกรรมธรรม ดังกล่าวในเบื้องต้นแล้ว ประชาชนจะสามารถ กำหนดวิถีชีวิตความпенอยู่ได้ด้วยตนเอง จากการดำเนินตามเกษตรทฤษฎีใหม่ของ ศาสตราจารย์พระราชา จึงสอดคล้องกับพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า “คนเราถ้าพอในความต้องการ มันก็มีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าประเทศใด มีความคิดอันนี้ มีความคิดว่า ถ้าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมาก เราก็อยู่ป็นสุข”

๓.๓ หลักสังคหวัตถุ ๔ ที่ส่งเสริมด้านการด้านการรวมพลัง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวไว้ในธรรมกถา ปาฐกถา เมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๔๖ ในซีดีรอมชุด ฟังที่ไรก็ได้สุขทุกที^{๕๔} ลำดับที่ ๓ ถึงความหมายของ “สังคห” ว่าเป็นคำเดียวกันกับคำว่า “สงเคราะห์” แต่ไทยเรามาแปลแล้วความหมายแคบลงไป “สังคห” แปลว่า การสงเคราะห์ ตัวศัพท์แปลว่า การจับมารวมเข้าด้วยกัน สังเคราะห์กลายเป็นว่าองค์ประกอบบางอย่างมาจัดรวมขึ้นมาแล้วเกิดผลใหม่ เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่หรือสารเคมีอย่างไรรู้แล้วแต่ แต่ที่จริง “สังคห” เป็นศัพท์ที่ให้รวมกันได้ หมายความว่า เราอยู่ที่ไหนก็ตาม เราต้องมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี เราต้องยึดเหนี่ยวใจคนได้

^{๕๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, หน้า ๕๙๐.

^{๕๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), ทำงานให้เป็นไว้ ความสุขก็หลาย กำไรก็เยอะ, [ซีดีรอม], (นครปฐม: วัดญาณเวศกวัน, ๒๕๔๖).

คนที่เกี่ยวข้องกับเรา มี ๓ ระดับ คือ ระดับสูงกว่าเรา อย่างผู้บังคับบัญชา เป็นต้น ระดับเท่ากับเรา เป็นผู้ร่วมงาน ระดับต่ำกว่าเราคือผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นต้น สังคห นี้ เป็นคำไวพจน์ (คำพ้องความหมาย) หรือ Synonym กับคำว่า สามัคคี สังคหพลัง กำลังการสงคราม หรือประสานชุมชน ก็คือ สังคหวัตถุ^{๕๕}

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) ให้ความหมายเกี่ยวกับสังคหวัตถุ ไว้ว่า เมื่อทุกคนต่างประพาสสังคหวัตถุทั่วถึงกันแล้ว อย่างว่าแต่เฉพาะคน เฉพาะครอบครัว จะรักใคร่นับถืออยู่เป็นสุขสบายเลย ถึงคนทั้งหมู่บ้าน ทั้งเมือง ทั้งประเทศ ทั้งโลก ก็ต้องอยู่เป็นสุขสบายตลอดไปเหมือนกัน เพราะฉะนั้น ท่านจึงว่า สังคหวัตถุ จึงเป็นคุณธรรมสำหรับยึดเหนี่ยวจิตใจผู้อื่นให้รักใคร่นับถือช่วยเหลืออย่างวิเศษแท้^{๕๖}

ดังนั้น สังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักธรรมที่สามารถใช้ได้กับทุกคน เป็นธรรมสำหรับอยู่ร่วมกันอย่างมีความรักสามัคคี พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ทรงเห็นความสำคัญของสังคหวัตถุ ๔ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ ในการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการ โดยมีพระราชดำรัสไว้ว่า

ข้าราชการเป็นผู้มีหน้าที่การงานกว้างขวาง ต้องเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมาก และการเกี่ยวข้องประสานประโยชน์กันนั้น ต้องอาศัยมิตรจิตและความเข้าใจอันดีต่อกัน เป็นพื้นฐาน ผู้ฉลาดจึงควรปรับปรุงการกระทำความคิดของตนเองให้สุจริต ผ่องใส พยายามสร้างเสริมความเข้าใจและความรู้สึกที่ดีต่อผู้อื่นให้สมบูรณ์ ทั้งพึงระลึกอยู่เสมอด้วยว่า ผู้อื่นเขาก็มีความมุ่งหวังที่จะสร้างสรรค์ความดีความเจริญเช่นเดียวกันกับเรา ถ้าหากทุกฝ่ายต่างมีความเข้าใจดีต่อกัน การร่วมมือประสานงาน ย่อมจะเป็นไปได้โดยสะดวก และจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่การแก้ปัญหาของบ้านเมือง ดังพระบรมราโชวาทในการเสด็จออกมหาเถรสมาคม ในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พุทธศักราช ๒๕๕๔ ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท วันจันทร์ ที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ไว้ว่า

“ท่านทั้งหลายในที่นี้ ผู้อยู่ในตำแหน่งหน้าที่สำคัญ ทั้งฝ่ายพลเรือนและทหาร ย่อมทราบแก่ใจอยู่ทั่วกันว่า ความมั่นคงของประเทศชาตินั้นจะเกิดขึ้นได้ ก็ด้วยประชาชนในชาติอยู่ดีมีสุขไม่ทุกข์ยากเข็ญ ดังนั้น การใดที่เป็นความทุกข์เดือดร้อนของประชาชน ทุกคนทุกฝ่ายจึงต้องถือเป็นหน้าที่ ที่จะต้องร่วมมือกันปฏิบัติแก้ไขให้เต็มกำลัง โดยเฉพาะขณะนี้ ประชาชนกำลังเดือดร้อนลำบากจากน้ำท่วม จึงขอที่จะร่วมมือกันปิดเป่าแก้ไขให้ผ่านพ้นไปโดยเร็ว และโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน อย่างเช่นโครงการต่าง ๆ ที่เคยพูดไว้นั้น ก็เป็นการแนะนำ แต่ถ้าปรึกษากันแล้วเห็นว่าเป็นประโยชน์คุ้มค่าและทำได้ก็ทำ ข้อสำคัญ จะต้องไม่ขัดแย้งแตกแยกกัน หากจะต้องให้กำลังใจซึ่งกันและกัน เพื่อให้งานที่ทำบรรลุผลที่มีประโยชน์ คือ ความผาสุกของประชาชนและความมั่นคงปลอดภัยของประเทศชาติ^{๕๗}

^{๕๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๑๐/๑๗๐.

^{๕๖} สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน), **สังคหวัตถุ ๔**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาภูมิพลราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๕๓.

^{๕๗} สำนักราชเลขาธิการ, **พระราชดำรัสในการเสด็จออกมหาสมาคมในงานพระราชพิธี เฉลิมพระชนมพรรษา พุทธศักราช ๒๕๕๔**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.ohpps.go.th/> [๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๑].

ดังนั้น หลักสังคหวัตถุ ๔ ที่ส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา จึงแบ่งออกเป็น หลักทาน หลักปิยวาจา หลักอิตถจริยา และหลักสมานัตตตา ดังนี้

๓.๒.๑ หลักทาน

หลักทานที่ส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา เป็นหลักธรรมพื้นฐานเบื้องต้นในพระพุทธศาสนา อันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจกันและกันไว้ พระพุทธศาสนาจัดว่าทานเป็นการทำบุญอย่างหนึ่งในบุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ^{๕๘} ได้แก่ ๑. บุญที่สำเร็จได้ด้วยการให้ เรียกว่า ทานมัย ๒. สิลมัย บุญที่สำเร็จได้ด้วยการรักษาศีล และ ๓. ภาวนามัย บุญที่สำเร็จได้ด้วยการภาวนา โดยทั้งสามประการล้วนมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวพุทธโดยตั้งแต่ระดับโลกียะ จนถึงระดับโลกิยะ

ทาน หมายถึง การให้อภัยแก่คนหรือสัตว์อื่น ตามความหมายนี้ คือ การงดเว้นจากเวรภัย ได้แก่ การรักษาศีล มีเว้นจากการฆ่าสัตว์ เป็นต้น การรักษาศีล เป็นการให้ทานอย่างหนึ่งถือเป็นการให้ที่ยิ่งใหญ่ เพราะเป็นการให้ความปลอดภัยแก่ชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย^{๕๙}

ในทัศนะของนักวิชาการได้ให้ความหมายของทานไว้ดังนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบายความหมายของทานไว้ว่า การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละแบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยการให้สิ่งของหรือให้ความรู้ และแนะนำสั่งสอนด้วยน้ำใจไมตรี มีความโอบอ้อมอารี จะช่วยผูกใจคนไว้ได้ การทำทานจะไม่สูญเปล่า ผู้ให้สิ่งที่ดีย่อมได้รับสิ่งที่ดีตอบแทน ดังพุทธพจน์ที่ว่า “มณาปทายี ลภเต มณาป”^{๖๐} ผู้ให้สิ่งที่น่าพอใจย่อมได้รับสิ่งที่น่าพอใจ การให้ทานให้ได้ ๒ วิธีด้วยกันคือ

๑) อามิสทาน หมายถึง การให้สิ่งของแก่เพื่อนหรือผู้อื่นที่ด้อยกว่า รวมทั้งการให้รางวัลต่าง ๆ

๒) ธรรมทาน หรือวิทยาทาน หมายถึง การให้ธรรม การให้ความรู้และแนะนำสั่งสอนให้รู้ดี รู้ชั่ว หรือการแนะนำให้รู้ศิลปะวิทยาในการประกอบสัมมาชีพ^{๖๑}

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึง ทาน หมายถึง การให้ (โอบอ้อมอารี) นักบริหารที่ดีต้องมีน้ำใจ รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ทานแก่เพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา การให้ทานจะช่วยให้ทุกคนอื่นไว้ได้ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ทโท คนถติ มิตตานิ ผู้ให้ย่อมผูกใจมิตรไว้ได้”^{๖๒} ผู้บริหารอาจให้ทาน ๓ วิธี คือ

๑) อามิสทาน หมายถึง การให้สิ่งของแก่เพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชาโดยเฉพาะ การให้เพื่อผู้ใจกันในยามที่เขาคิดต่ำหรือมีความเดือดร้อน ดังสุภาษิตที่ว่า “เพื่อนแท้ คือเพื่อนที่ช่วยเหลือ ในยามตกยาก” การให้รางวัลหรือขึ้นเงินเดือนจัดเป็นอามิสทาน

๒) ธรรมทาน หมายถึง การให้คำแนะนำหรือสอนวิธีทำงานที่ถูกต้อง รวมถึงการจัดหลักสูตรพัฒนาบุคลากรหรือส่งไปศึกษาดูงาน

^{๕๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๖๙.

^{๕๙} อภิ.ก. (ไทย) ๓๗/๒๘๙-๒๙๐/๔๕๕.

^{๖๐} อัง. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๔/๗๒.

^{๖๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๗๑.

^{๖๒} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๖/๓๕๑-๓๕๓.

๓) อภัยทาน หมายถึง การให้อภัยเมื่อเกิดข้อผิดพลาดในการทำงาน หรือล่วงเกินซึ่งกันและกัน การให้อภัยไม่ทำให้ผู้ให้ต้องสูญเสียอะไร เป็นการลงทุนราคาถูก แต่ได้ผลตอบแทนราคาสูง นั่น คือ ได้มิตรภาพกลับคืนมา และมีคนสนองงานเพิ่มขึ้นอีกคนหนึ่ง มีภาษิตจีนที่ว่า “มีมิตร ๕๐๐ คน นับว่ายังน้อยเกินไป มีศัตรู ๑ คน นับว่ามากเกินไป” อับราฮัม ลินคอล์น กล่าวว่า “วิธีทำลายศัตรูที่ดีที่สุด คือเปลี่ยนศัตรูให้เป็นมิตร” เราจะทำอย่างนั้นก็ต่อเมื่อรู้จักให้อภัย^{๖๓}

หลวงพ่อกุศลทาส ได้ให้ทัศนะเรื่องทานไว้ว่า คนที่เป็นเศรษฐีนั้น ต้องมีกิน มีเก็บ และส่วนที่เหลือก็เป็นประโยชน์ช่วยเหลือผู้อื่น การให้หรือช่วยเหลือผู้อื่นนั้น มันเป็นสิ่งสูญหายไป หรือว่ามันเป็นสิ่งที่กลับมามากกว่าเดิม? คนโบราณเขามองเห็นในข้อนี้ว่า ที่ให้ไปนั้นแหละจะกลับมามากกว่าเดิม ที่เก็บไว้นั้นแหละฉิบหายหมด หรือบางทีมันจะกัดกินหัวใจของคุณ เพราะมันเป็นสิ่งที่ตั้งแห่งตัณหา ที่ให้ไปนั้นจะได้ไม่ทรمانใจ ไม่กัดกินหัวใจ แล้วมันนำเอาความดี ความงาม ความสันติเกสสมาให้ ส่วนที่ให้ไป มันจะนำเอาความหมกมิดกิเลสมาให้เรา เพราะฉะนั้น การให้ทาน ไม่ใช่เป็นการสูญหายไป แต่จะเป็นการกลับมาหรือเก็บไว้ที่ดีที่สุด ที่มีค่าที่สุด นี่ก็เรียกว่า เป็นคุณสมบัติของเศรษฐี ที่เขาเหลือกิน เหลือเก็บ แล้วก็ช่วยเหลือผู้อื่น แล้วสิ่งนั้นแหละ มันจะเป็นของเขาโดยแท้จริง^{๖๔}

นอกจากนี้ หลักของทาน ยังเป็นเครื่องวัดคุณสมบัติของการเป็นเศรษฐี ดังในสมัยพุทธกาล หากผู้ใดเป็นเศรษฐี จะมีลักษณะพิเศษคือ เมื่อมั่งมีแล้ว จะรู้จักสันโดษ รู้จักพอ แต่พร้อมกันนั้น ก็รู้จักมีเมตตา กรุณา ช่วยเหลือผู้อื่น ฉะนั้น คำว่า เศรษฐีในครั้งพุทธกาล จะมีวิธีปฏิบัติคือจะต้องมีโรงทานเรียกว่า อาวาสถะปิณฑะ ก่อนข้าวสำหรับคนอนาคา คนยากจน ใครไม่มีจะกินก็ไปเอาที่โรงทานได้ เศรษฐีคนไหนร่ำรวยมากก็มีโรงทานมาก^{๖๕} เมื่อเศรษฐีมีผลผลิต ใส่ถุงฉาง ใส่คลังอะไรไว้มันก็เพื่อใช้จ่ายเกี่ยวกับโรงทานเป็นส่วนใหญ่ วันไหนภิกษุบิณฑบาตไม่ได้ ก็จะไปเอาที่โรงทานอย่างนั้นก็ได้ แต่พระพุทเจ้าท่านก็ยังบัญญัติไว้ว่า เอาได้สองสามครั้งเท่านั้น เอาได้เพียงสองสามวันเท่านั้น แล้วอย่ามาเอาอีก เรื่องส่วนเกินไม่มีอยู่อย่างนี้ ฉะนั้น เศรษฐีคือผู้ที่พร้อมจะให้ตลอดเวลา เขาทำเพื่อสังคมสังเคราะห์

ฉะนั้น เนื้อแท้ของการให้ทานคือการสละกิเลสคือความตระหนี่ออกไปจากใจ แล้วสะสมทรัพย์คือบุญกุศลให้พอกพูนขึ้นมาใหม่ยิ่งขึ้น ก็จะกลายเป็นทรัพย์ภายในอันประเสริฐที่สามารถช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนร่วมโลกให้อยู่อย่างมีความสุขได้

ประโยชน์ของทาน

ประโยชน์ของการให้ทาน หรือทางพุทธศาสนา เรียกว่า “อานิสงส์” หรือประโยชน์ หรือผลที่เกิดจากการให้ทานนั่นเอง ซึ่งมีผลเกิดขึ้นทั้งแก่ผู้ให้ทานและผู้รับทาน พระพุทธเจ้าทรงตรัสถึงอานิสงส์ของการให้ทานไว้ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์แห่งการให้ทาน ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รักที่ขอบใจของชนหมู่มาก ๑ สัปบุรุษผู้สงบยอมคบหาผู้ให้ทาน ๑

^{๖๓} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พุทธวิธีการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๗๐-๗๕.

^{๖๔} พุทธทาส อินทปัญโญ, ฟาสทางธรรม ๑๑๐ ปี ชาตกาลท่านพุทธทาสภิกขุ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๙), หน้า ๕๖-๕๗.

^{๖๕} พุทธทาส อินทปัญโญ, สรรนิพนธ์พุทธทาส ว่าด้วย วิถีประชาธิปไตย และหัวใจเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร: ตถาตา พับลิเคชั่น, ๒๕๕๐), หน้า ๓๔๗.

กิตติศัพท์อันงามของผู้ให้ทานย่อมขจรทั่วไป ๑ ผู้ให้ทานย่อมไม่ห่างเหินจากธรรมของคฤหัสถ์ ๑ ผู้ให้ทานเมื่อตายไปแล้วย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์แห่งการให้ทาน ๕ ประการนี้แล ฯ

ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รักของชนเป็นอันมาก ชื่อว่าดำเนินตามธรรมของสัปบุรุษ สัปบุรุษผู้สงบผู้สำรวมอินทรีย์ ประกอบพรหมจรรย์ ย่อมคบหาผู้ให้ทานทุกเมื่อ สัปบุรุษเหล่านั้นย่อมแสดงธรรมเป็นที่บรรเทาทุกข์ทั้งปวงแก่เขา เขาได้ทราบชัดแล้ว ย่อมเป็นผู้หาอาสวะมิได้ ปรินิพพานในโลกนี้^{๖๖}

จากข้อความข้างต้นพบว่า การให้ทานนั้นไม่เพียงแต่เป็นการได้ประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง ในภพชาติหน้า แม้ภพชาติปัจจุบันก็ย่อมได้รับความสบายใจ อิ่มอก อิ่มใจ มีความสุขที่ได้แบ่งปัน พร้อมกันนั้น การให้ยังช่วยให้เกิดความรักต่อกันและกัน เรียกได้ว่า เป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ให้และผู้รับ ในขณะเดียวกัน ประโยชน์ของทานนี้ ก็ยังปรากฏในจุฬกัมมวิภังคสูตรว่า “คนที่ให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย ประทีปโคมไฟ แก้วสมณะ หรือพรหมณ์ เขาตายไปแล้วจะไปสู่สุคติ ถ้ามาเกิดเป็นมนุษย์อีก จะเป็นผู้มีโมหะมาก”^{๖๗}

ผลของการทำทานโดยทั่วไปแล้ว ย่อมทำให้ ผู้ให้เกิดความอิ่มใจ มีความสุข สบายใจ แม้จะทำเพียงเล็กน้อยก็ตาม ก็ให้อานิสงส์แก่ผู้ทำทานนั้นได้ ที่จะไม่ให้ผลนั้นเป็นไม่มี ดังนั้น เมื่อเราทำทานจึง มักตั้งจิตอธิษฐานขอให้ผลบุญนั้นส่งผลให้เราได้ ในสิ่งที่ปรารถนา ซึ่งนอกจากการอธิษฐานจิตกำกับแล้ว ทานบางอย่างก็ให้อานิสงส์โดยตัวของทานเอง ดังตัวอย่างว่า ในครั้งหนึ่งเทวดาทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า

บุคคลให้อะไร ชื่อว่าให้กำลัง ให้อะไร ชื่อว่าให้วรรณะ ให้อะไร ชื่อว่าให้ความสุข ให้อะไรชื่อว่า ให้จักขุ และบุคคลเช่นไร ชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ข้าพระองค์ทูลถาม ขอพระองค์ตรัสบอกด้วยเถิด พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า ผู้ให้อาหาร ชื่อว่า ให้กำลัง ผู้ให้ผ้า ชื่อว่าให้วรรณะผู้ให้ยานพาหนะ ชื่อว่าให้ความสุข ผู้ให้ประทีปโคมไฟ ชื่อว่าให้จักขุ ผู้ให้ที่พักอาศัย ชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ส่วนผู้ให้ธรรมทาน ชื่อว่าให้อมตธรรม^{๖๘}

นอกจากนี้แล้ว อานิสงส์ของทานยังมีปรากฏอยู่ในพระสูตรหลายแห่ง เช่น ในสีหสูตร อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต ว่า

นรชนผู้ไม่ตระหนี่ให้ทาน ย่อมเป็นที่รักของชนเป็นอันมาก ชนเป็นอันมากย่อมคบหานรชนนั้น นรชนนั้นย่อมได้เกียรติ มียศ เจริญ เป็นผู้ไม่เก้อเจินแก่ลัทธิเข้าสู่ที่ประชุมชน เพราะเหตุนี้แล บัณฑิตผู้หวังสุข จงจัดมลทิน คือ ความตระหนี่แล้วให้ทาน บัณฑิตเหล่านั้นย่อมประดิษฐานในไตรทิพย์ถึงความเป็นสหายของเทวดา ร่าเริงอยู่ตลอดกาลนาน

บัณฑิตเหล่านั้น ได้ทำสิ่งที่มุ่งหวัง ได้ทำกุศลแล้ว จุตจากโลกนี้แล้ว ย่อมมีรัศมีเปล่งปลั่ง เทียวชมไปในเปลितเพลิงรื่นเริงบันเทิงใจอยู่ในนันทวัน สวาททั้งปวงของพระสุคตผู้ไม่มีกิเลส ผู้คงที่ทำตามพระดำรัสของพระองค์แล้ว ย่อมร่าเริงทุกเมื่อ ฯ^{๖๙}

^{๖๖} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๓๕/๕๖.

^{๖๗} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๘๙/๓๔๙.

^{๖๘} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๔๒/๕๘.

^{๖๙} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๓๔/๕๔.

เพราะฉะนั้น การให้ทานจึงมีอานิสงส์มากมาย ได้รับประโยชน์ทั้งแก่ตัวผู้ให้และผู้รับ จึงเป็นหลักธรรมที่สรรสร้างความร่วมมือ ความมีน้ำใจให้เกิดขึ้นของคนทุก ๆ สังคม ให้อยู่กันด้วยความปกติสุข

๓.๒.๒ หลักปยวจา

วาจาเป็นที่รักวาจาพูดดีมีน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวาน สมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม การกล่าววาจาที่มุ่งแต่ประโยชน์ และไม่เกินไปเพื่อการหักหาญน้ำใจผู้อื่น ได้รับความคับแค้นขุ่นข้องหมองใจ โดยพระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการพูดอย่างยั้ง ดังที่พระองค์ได้ตรัสสอนภิกษุทั้งหลายว่า

ภิกษุทั้งหลาย วิธีพูดที่บุคคลอื่นจะใช้พูดกับเธอทั้งหลายก็ฉันทันนั้นเหมือนกัน มีอยู่ ๕ ประการนี้

๑. พูดตามกาลอันสมควรหรือไม่สมควร
๒. พูดเรื่องที่เป็นจริงหรือไม่เป็นจริง
๓. พูดคำที่อ่อนหวานหรือหยาบคาย
๔. พูดคำที่มีประโยชน์หรือไร้ประโยชน์
๕. มีเมตตาจิตพูดหรือมีโทสะพูด

เธอทั้งหลายควรสำเหนียกอย่างนี้ว่า จิตของเราจักไม่แปรผัน เราจะไม่เปล่งวาจาอันชั่ว หยาบและจะอนุเคราะห์ด้วยสิ่งอันเป็นประโยชน์ อยู่อย่างผู้มีเมตตาจิต ไม่มีโทสะ เราจักแผ่เมตตาจิตไปให้บุคคลนั้นอยู่ และเราจะแผ่เมตตาจิตอันไพบุลย์ เสมอด้วยแผ่นดิน เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีเบียดเบียน ไปยังสัตว์ทุกหมู่เหล่า อันเป็นอารมณ์ของเมตตาจิตนั้นอยู่^{๗๐}

หลักการใช้ปยวจาของพระพุทธเจ้านั้น เป็นคุณสมบัติที่มีอยู่ตัวของพระองค์ เนื่องจากพระองค์นั้นทรงพระสุรเสียงไพเราะ และตรัสพระวาจาสุภาพสละสลวย อย่างคำชมของจังกิพราหมณ์ที่ว่า “พระสมณโคดม มีพระวาจาไพเราะ รู้จักตรัสถ้อยคำได้งดงาม มีพระวาจาสุภาพ สละสลวย ไม่มีโทษ ยังผู้ฟังให้เข้าใจเนื้อความได้ชัดเจน”^{๗๑} และคำของอุตรมานพที่ว่า “พระสุรเสียงที่เปล่งก้องจากพระโอษฐ์นั้น ประกอบด้วยคุณลักษณะ ๘ ประการ คือ แจ่มใส ๑ ชัดเจน ๑ นุ่มนวล ๑ ชวนฟัง ๑ กลมกล่อม ๑ ไม่พร่า ๑ ซึ่ง ๑ กังวาน ๑”^{๗๒} พร้อมกันนั้น พระองค์ยังมีหลักการใช้พระวาจาอีก ๖ ประการ ดังนี้ คือ

- ๑) คำพูดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง, ไม่เป็นประโยชน์, ไม่เป็นที่รัก ที่ชอบใจของผู้อื่น - ไม่ตรัส
- ๒) คำพูดที่จริง ถูกต้อง, แต่ไม่เป็นประโยชน์, ไม่เป็นที่รัก ที่ชอบใจของผู้อื่น - ไม่ตรัส
- ๓) คำพูดที่จริง ถูกต้อง, เป็นประโยชน์, ไม่เป็นที่รัก ที่ชอบใจของผู้อื่น - เลือกกาลตรัส
- ๔) คำพูดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง, ไม่เป็นประโยชน์,ถึงเป็นที่รัก ที่ชอบใจของผู้อื่น - ไม่ตรัส
- ๕) คำพูดที่จริง ถูกต้อง, แต่ไม่เป็นประโยชน์, ถึงเป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น - ไม่ตรัส

^{๗๐} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๒๘/๒๔๐.

^{๗๑} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๒๕/๕๓๔.

^{๗๒} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๘๘/๔๘๓.

๖) คำพูดที่จริง ถูกต้อง, เป็นประโยชน์, เป็นที่รักที่ชื่นชอบของคนอื่น - เลือกกาลตรัส^{๗๓}

ลักษณะของพระพุทธเจ้าในเรื่องนี้ คือ ทรงเป็นกาลวาที คือรู้จักกาลเวลาที่จะพูด สัจวาที คือคำพูดที่ประกอบด้วยความจริงเสมอ ภูตวาที คือพูดที่กล่าวถึงสภาวะความจริงแท้ของสิ่งต่าง ๆ อุตถวาที คือ คำพูดที่สร้างสรรค์มีประโยชน์ ธรรมวาที คือคำพูดที่มีธรรม เป็นฝ่ายกุศล และสุดท้ายคือ วินัยวาที คือ คำพูดที่ประกอบด้วยข้อปฏิบัติที่นำไปสู่ความเรียบร้อยดีงาม สงบสุข ทางกาย วาจา ทั้งแก่ปัจเจกบุคคลและกลุ่มคนต่าง ๆ ที่พระองค์ทรงพบปะสนทนาพูดคุยด้วย

ในขณะที่พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับหลักปียาวาจาว่าการพูดถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน นักบริหารที่ดีจะรู้จักผูกใจคนด้วยคำพูดอ่อนหวาน คำพูดหยาบกระด้างผูกใจใครไม่ได้ ตามปกติคนเราจะมัดสิ่งของต้องใช้ของอ่อน เช่น เชือก หรือลวดมัด ในทำนองเดียวกัน เราจะมัดใจคนได้ ก็ด้วยถ้อยคำอ่อนหวาน ดังโคลงโลกนิติที่ว่า

อ่อนหวานมานมิตรล้น	เหลือหลาย
หยาบบ่มิเกลอราย	เกลื่อนเกลั
ดุจดวงศศิฉายดาวดาษ	ประดับนา
สุริยส่องดาราไร	เมื่อร้อนแรงแสง ^{๗๔}

ในทางตรงกันข้าม หากผู้ใดไม่ประกอบด้วยปียาวาจา กล่าวคือ พูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด พูดเพ้อเจ้อ พูดทำลาย หักหาญน้ำใจผู้อื่น ก็ย่อมจะสร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น ซึ่งพระพุทธเจ้าก็เคยมีประสบการณ์กับบุคคลผู้ไร้ปียาวาจา และพระองค์ก็ทรงมีเมตตา และมีท่าทีที่ชาญฉลาด สามารถพลิกวิกฤติเป็นโอกาส แนะนำสั่งสอนอย่างลุ่มนวลนุ่มนวล ดึงจิตผู้ที่มีท่าทีเป็นปรปักษ์ให้ได้สติกลับคืนมาได้ ดังตัวอย่างเช่น สมัยหนึ่งอภิกษุภิกษุทวาทพราหมณ์โกรธจัดใจพระผู้มีพระภาค เข้าไปเฝ้าถึงที่ประทับแล้วด่าบริภาษด้วยวาจาอันหยาบคาย เมื่อ อภิกษุภิกษุทวาทพราหมณ์ด่าจนเหนื่อยแล้ว พระผู้มีพระภาค ได้ตรัสถามพราหมณ์นั้นว่า ท่านมีแขกญาติมิตรมาบ้านท่านมั๊ย อภิกษุภิกษุทวาทพราหมณ์ ตอบว่า มีมาบ้าง พระผู้มีพระภาค ตรัสถามว่า ท่านจัดของเคี้ยวของดื่มต้อนรับแขกญาติมิตรเหล่านั้นบ้างไหม อภิกษุภิกษุทวาทพราหมณ์ ตอบว่า จัดบ้าง พระผู้มีพระภาค ตรัสถามว่า ถ้าว่าแขกญาติมิตรเหล่านั้นไม่รับ อาหารนั้นจะเป็นของใคร อภิกษุภิกษุทวาทพราหมณ์ ตอบว่า ก็เป็นของเราอย่างเดิม

พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า ข้อนี้อีกอย่างเดียวกัน ท่านด่าเราผู้ไม่ด่าอยู่ ท่านโกรธเราผู้ไม่โกรธอยู่ ท่านหมิ่นเราผู้ไม่หมิ่นมันอยู่ เราไม่รับเรื่องมีการด่าเป็นต้นของท่านนั้น เรื่องมีการด่าเป็นต้นนั้นก็เป็นของท่านผู้เดียว แล้วตรัสต่อไปว่า ดูกรพราหมณ์ผู้ใดด่าตอบบุคคลผู้ด่าอยู่ โกรธตอบบุคคลผู้โกรธอยู่ หมิ่นมันตอบบุคคลผู้หมิ่นมันอยู่ ผู้นี้เรากล่าวว่าย่อมบริโภคร่วมกัน ย่อมกระทำตอบกัน เรานั้นไม่บริโภคร่วม ไม่กระทำตอบด้วยท่านเป็นอันขาด ดูกรพราหมณ์ เรื่องมีการด่าเป็นต้นนั้นเป็นของท่านผู้เดียว อภิกษุภิกษุทวาทพราหมณ์ ถามว่า ประชาชนและพระราชาต่างทราบว่พระโคตมผู้เจริญเป็นพระอรหันต์ โฉนท่านจึงยังโกรธอยู่เล่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสว่า ผู้ไม่โกรธ ผิดฝนตนแล้ว มีความเป็นอยู่สม่ำเสมอ หลุดพ้นแล้ว เพราะรู้ชอบ สงบ คงที่อยู่ ความโกรธจักมีมาแต่ที่ไหน ผู้ใดโกรธตอบบุคคลผู้โกรธแล้ว ผู้นั้นเป็นผู้ลามกกว่าบุคคลนั้นแหละ เพราะการโกรธตอบนั้น บุคคล

^{๗๓} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๘๗/๘๘.

^{๗๔} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, หน้า ๗๐-๗๕.

ไม่โกรธตอบบุคคลผู้โกรธแล้ว ชื่อว่าย่อมชนะสงครามอันบุคคลชนะได้โดยยาก ผู้ใดรู้ว่าผู้อื่นโกรธแล้ว เป็นผู้ที่มีสติสงบเสียได้ ผู้นั้นชื่อว่าย่อมประพาศประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย คือแก่ตนและแก่บุคคลอื่น เมื่อผู้นั้นรักษาประโยชน์อยู่ทั้งสองฝ่าย คือของตนและของบุคคลอื่น คนทั้งหลายผู้ไม่ฉลาดในธรรมย่อมสำคัญบุคคลนั้นว่าเป็นคนเขลา ดังนี้^{๗๕}

ประโยชน์ของปยวจา

การพูดจาดีนั้น ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น กล่าวคือ เมื่อตนเองกล่าวคำที่เป็นประโยชน์ โทกไม่หลอกลวง เสียตี่ พูดคำหยาบคาย พูดให้ผู้อื่นแตกแยกความสามัคคีกัน ตัวผู้พูดเองก็ย่อมได้รับความสบายใจ ได้รับเกียรติศักดิ์ศรี ได้รับความเคารพนับถือ เชื่อใจ และเป็นที่รักของผู้อื่น จะทำการงานใดก็ได้รับความไว้วางใจ เชื่อใจ หากทำการค้าขาย ก็ได้ใจลูกค้า เพราะมีความซื่อสัตย์ ไม่โฆษณาสินค้าของตนเองเกินความเป็นจริง หรือหลอกลวงต้มตุ๋นผู้บริโภค ในขณะที่เดียวกัน การพูดจาดี ก็มีประโยชน์แก่ผู้อื่นเช่นเดียวกัน กล่าวคือว่า เมื่อพูดจาดี คำอ่อนหวาน นอบน้อม ผู้ฟังก็มีความสุข คล้อยตาม แม้ในบางสถานการณ์ที่เปราะบาง การเลือกใช้คำพูดที่ไม่ระมัดระวังก็อาจส่งผลเสียตามมาอย่างมากมาย อย่างเช่น ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งอาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิด ไม่ไว้วางใจกันและกัน กระทบกระแทกกัน สุดท้ายก็สามารถทำสงครามกันได้ ฉะนั้น คำพูดจึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง การมีปยวจาต่อกันและกัน สามารถสร้างสังคมให้เป็นสุขได้

๓.๒.๓ หลักอรรถจริยา

อรรถจริยา หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น โดยอาศัยเจตนาในความปรารถนาดี กล่าวคือมีเมตตาจิต ปรารถนาจะให้ผู้อื่นได้รับความสุขจากการกระทำของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นทางกาย หรือทางวาจา ทางตรง หรือทางอ้อม เป็นหลักธรรมที่สนับสนุนให้คนไม่แกล้งน้ำใจในสังคม สร้างคุณค่าให้แก่ชีวิตตนเอง ด้วยการเสียสละความสะดวกสบาย แรงกาย แรงใจของตน ตลอดถึงทรัพย์สินที่มีค่าต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ในทางพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงเป็นแบบอย่างของผู้ที่ประพาศประโยชน์ให้แก่บุคคลอื่นตลอดพระชนมชีพของพระองค์ ๓ ประการ คือ

๑) โลกัตถจริยา คือ พุทธจริยาเพื่อประโยชน์แก่ชาวโลก ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณโปรดเวไนยสัตว์ให้ได้ด้วยตาเห็นธรรม เกิดความสุข สงบ ในหมู่ชนต่าง ๆ โดยไม่เลือกชั้นวรรณะ พระองค์ทรงเปี่ยมไปด้วยเมตตาปรารถนาที่จะช่วยให้ผู้อื่นเป็นสุข จากการตรัสธรรมของพระองค์ และปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์เช่นเดียวกันกับพระองค์

๒) ญาติัตถจริยา คือ พุทธจริยาเพื่อประโยชน์แก่พระญาติตามสมควรแก่ฐานะ กล่าวคือ พระองค์ทรงโปรด พุทธบิดา พุทธมารดาและพระประยูรญาติต่าง ๆ ให้ตั้งอยู่ในธรรม จนพบว่า มีหลายคนตัดสินใจออกบวชตามพระองค์ไป และสำเร็จเป็นพระอรหันต์หลายองค์ด้วยกัน เช่น พระนันทกุมาร พระราหุล เป็นต้น

๓) พุทธัตถจริยา คือ ทรงทำหน้าที่ของพระพุทธเจ้า เช่น ทรงวางสิกขาบทเป็นพุทธอาณาสำหรับควบคุมความประพฤติของผู้ที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ทรงแนะนำให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหน้าที่ของตน ทรงวางพระองค์ต่อผู้ที่เข้ามาบวชและแสดงตนเป็นอุบาสก

^{๗๕} คุรุยละเอียดใน ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๘๘/๒๖๕-๒๖๘.

อุบาสิกา ในฐานะของบิดากับบุตร ผู้ปกครองกัลยาณมิตร ศาสดาผู้เอ็นดูเป็นต้น ตามสมควรแก่บุคคล และโอกาสนั้น ๆ จนสามารถประดิษฐานเป็นรูปสถาบันศาสนาสืบต่อกันมาได้

พระองค์ทรงปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขของชาวโลกตามหน้าที่ของความเป็นพระพุทธเจ้า ดังตัวอย่างจากพุทธกิจประจำวันหรือกิจวัตรประจำวันของพระองค์ ซึ่งเห็นได้ชัดว่า วันเวลาที่ผ่านไปแต่ละวัน เป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น และเห็นการรู้จักการทำงานเป็นเวลาของพระมหาบุรุษ^{๗๖} พุทธกิจประจำวันนั้น แบ่งเป็น ๕ ดังนี้ คือ

๑. ปุเรกัตตกิจ พุทธกิจภาคเช้าหรือภาคก่อนอาหาร ได้แก่ ทรงตื่นบรรทมแต่เช้า เสด็จออกบิณฑบาต เสรวยแล้ว ทรงแสดงธรรม โปรดประชาชนในที่นั้น เสด็จกลับพระวิหาร รอให้พระสงฆ์ฉันเสร็จแล้ว จึงค่อยเสด็จเข้าพระคันธกุฏี

๒. ปัจจณากัตตกิจ พุทธกิจภาคบ่ายหรือหลังอาหาร ระยะเวลาที่ ๑ เสด็จออกจากพระคันธกุฏี ทรงให้อวาทแก่พระภิกษุสงฆ์ เสร็จแล้วพระสงฆ์แยกย้ายกันไปปฏิบัติธรรมในที่ต่าง ๆ พระองค์เสด็จเข้าพระคันธกุฏี อาจทรงบรรทมเล็กน้อยแล้ว ถึงระยะเวลาที่ ๒ ประชาชนในถิ่นนั้นมาประชุมในธรรมสภา ทรงแสดงธรรมโปรด

๓. ปุริมยามกิจ พุทธกิจยามที่ ๑ (ของราตรี) หลังจากพุทธกิจภาคกลางวันแล้วอาจทรงสนานแล้วปลีกพระองค์อยู่เงียบๆ พักหนึ่ง จากนั้นพระภิกษุสงฆ์มาเฝ้า ทูลถามปัญหาบ้าง ขอรกรรฐานบ้าง ขอให้ทรงแสดงธรรมบ้าง ทรงใช้เวลาตลอดยามแรกนี้ สนองความประสงค์ของพระสงฆ์

๔. มัชฌิมยามกิจ พุทธกิจในปัจฉิมยาม ทรงแบ่งเป็น ๓ ระยะเวลาแรก เสด็จดำเนินจงกรม เพื่อให้พระวรกายได้ผ่อนคลาย ระยะเวลาที่ ๒ เสด็จเข้าพระคันธกุฏี ทรงพระบรรทมสี่ไฮยาสน์อย่างมีพระสติสัมปชัญญะ ระยะเวลาที่ ๓ เสด็จประทับนั่งพิจารณาสอดส่องเลือกสรรว่า ในวันต่อไปมีบุคคลใดที่ควรเสด็จไปโปรดโดยเฉพาะเป็นพิเศษ เมื่อทรงกำหนดพระทัยไว้แล้ว ก็จะเสด็จไปโปรดในภาคพุทธกิจที่ ๑ คือ ปุเรกัตตกิจ^{๗๗}

จากข้อความดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงเป็นต้นแบบของนักเสียสละเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม ยอมสละความสุขส่วนพระองค์ เพื่อประโยชน์และความผาสุกแก่บุคคลอื่น จึงทำให้หลักอรรถจริยา มีผลดีในแง่การยึดเหนี่ยวประสานใจให้ทั้งพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวก อุบาสกและอุบาสิกามีความรักสามัคคีกัน มีเมตตา เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

หลวงพ่อกุญชรทาส ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับหลักอรรถจริยาไว้ว่า พึงทำประโยชน์ของตนให้สำเร็จ ประโยชน์ผู้อื่นก็ให้สำเร็จ เพราะว่าเราจะอยู่คนเดียวในโลกไม่ได้ จึงต้องนึกถึงผู้อื่น ประโยชน์ตนก็ตั้งแต่ตนจนปลาย ตั้งแต่เกิดมาจนถึงนิพพาน ให้มีแต่ความเจริญ ความถูกต้อง เกิดมาไม่มีกิเลสจากท้องแม่ แล้วก็มางอกมีกิเลส งามากเข้า ก็มีกิเลสมากเข้า ที่นี้เริ่มรู้สึกตัว ว่า เป็นความทุกข์ทั้งนั้น ก็เริ่มลดกิเลสลง จนกว่าจะหมด คือนิพพาน ถ้าทำได้อย่างนี้ ก็เรียกว่า ประโยชน์ตนนั้นถึงที่สุดแล้ว

ที่นี้ประโยชน์ผู้อื่น เพื่อนมนุษย์ ก็ช่วยให้เขาเป็นอย่างนั้นบ้าง มันก็ดีที่สุด ถ้าว่าตัวเองก็รอด ผู้อื่นก็รอด เพื่อนมนุษย์ของเราก็อุด มันก็ดีที่สุด เรียกว่าทำถึงที่สุด ทำหน้าที่ของตนถึงที่สุด ที่

^{๗๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธวิธีในการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๘.

^{๗๗} ที.อี. (ไทย) ๑/๑/๒๕ - ๑๒๙.

นี้โดยมากนั้น มันไม่ทำ ยิ่งประโยชน์ผู้อื่นแล้วยิ่งไม่ทำ เพราะเห็นแก่ตัว ที่นี้ประโยชน์ของตัวเอง ก็ทำไม่ถูก มีแต่ทำผิดๆ ทำให้มันผิด มันไม่เกิดประโยชน์แก่ตัวเอง ตัวเองก็มีความทุกข์ โดยมากเป็นเสียอย่างนั้น ตัวเองก็เอาตัวไม่รอด แล้วจะไปช่วยผู้อื่นได้อย่างไร^{๗๘}

จากมุมมองเบื้องต้นดังกล่าว ได้ข้อสรุปว่า ควรมุ่งทั้งประโยชน์ของตนเองและผู้อื่นเป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิต พร้อมกับต้องหมั่นฝึกฝนพัฒนาศักยภาพตนเองให้ดียิ่งๆขึ้นไป เพื่อเป็นฐานที่มั่นคงให้แก่ชีวิตตนเอง และสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

ประโยชน์ของอรรถจริยา

การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์นั้น ถือว่าเป็นหลักสำคัญต่อการมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่า กล่าวคือมนุษย์เมื่อกระทำตนให้เกิดประโยชน์ก็ย่อมจะได้รับความสุขใจในเบื้องต้น ถึงตนเองจะเหน็ดเหนื่อย ลำบาก แต่หากกระทำด้วยจิตที่ปรารถนาที่ดี อยากรให้ผู้อื่นพ้นทุกข์แล้ว การกระทำนั้นก็ยังสร้างแรงบันดาลใจ และเกิดความสุขขึ้นมาในใจได้ พระพุทธเจ้านั้นทรงมีพระประสงค์ที่จะสอนให้มนุษย์นำหลักการทางพระพุทธศาสนามาใช้ให้ได้จริงในชีวิต เพราะหลักธรรมส่วนใหญ่นั้น เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ สามารถนำมาแก้ไขปัญหาของชีวิตได้ หากน้อมนำมาปฏิบัติอย่างจริงจัง ก็ย่อมได้รับผลจริงจากการลงมือปฏิบัติตามหลักการนั้น ๆ โดยครอบคลุมประโยชน์ ๓ ระดับ ได้แก่

๑. ทิฐิธัมมิกัตถะประโยชน์ ประโยชน์ในปัจจุบัน

๒. สัมปรายิกัตถะประโยชน์ ประโยชน์ในอนาคต

๓. ปรมัตถะประโยชน์ ประโยชน์อย่างยิ่ง^{๗๙}

โดยประโยชน์ทั้ง ๓ ประการดังกล่าวมานั้น ถือเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญในทางการปฏิบัติ เพื่อให้ทราบว่ พระองค์ทรงสอนหลักธรรมที่มีความจำเป็นในชีวิตนำไปใช้ได้จริงและก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

๓.๒.๔ หลักสมานัตตตา

หลักสมานัตตตา คือ การวางตนสม่ำเสมอ วางตัวดี วางตัวเสมอต้นเสมอปลายกับทุกคน การทำตัวให้เป็นคนน่ารัก น่าเคารพนับถือ และนำให้ความช่วยเหลือร่วมมือ การทำตัวได้เหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์ต่าง ๆ มีการร่วมทุกข์ ร่วมสุขกับผู้อื่น ไม่ทิ้งกันแม้ในยามที่เพื่อนลำบาก มีการวางตนอยู่เป็นกลาง มีความเสมอภาคต่อคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบและเสมอในสุข ทุกข์ คือ ร่วมทุกข์ร่วมสุข ร่วมรับรู้แก้ปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน^{๘๐} มีความจริงใจเป็นพื้นฐาน เรียกว่า มีสุขร่วมเสพ มีทุกข์ร่วมต้าน ส่วนความหมายอีกนัยยะหนึ่งคือ การทำตัวให้สม่ำเสมอ ไม่ใช่ที่ลับอย่างหนึ่ง ต่อหน้าคนอย่างหนึ่ง เช่น ไหว้พ่อแม่ อยู่เฉยๆกัน ก็ไหว้ ออกแขก ต่อหน้าที่ชุมนุมก็ไหว้ อย่างไรก็ตาม ในขั้นสูงสุด ท่านการต้องให้มีความเสมอกันโดยคุณธรรม^{๘๑} และในขณะเดียวกัน การวาง

^{๗๘} พุทธทาส อินทปัญโญ, **ฟ้าสาธทางธรรม ๑๑๐ ปี ชาตกาลท่านพุทธทาสภิกขุ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๙), หน้า ๙๐ - ๙๑.

^{๗๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, หน้า ๘๕.

^{๘๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **ธรรมบุญชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๑.

^{๘๑} อจ. นวก. (ไทย) ๒๓/๒๙/๓๗๗.

ตนให้เสมอต้นเสมอปลาย ยังมีส่วนสำคัญในการเข้าไปจัดความลำเอียง หรือ ที่เรียกว่า อคติ ๔ หมายถึง ฐานะอันไม่พึงถึง, ทางความประพฤติที่ผิด, ความไม่เที่ยงธรรม, ความลำเอียง ได้แก่

๑. ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ
๒. โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง
๓. โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลง, พลาดผิดเพราะเขลา
๔. ภยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว^{๘๒}

โดยอคติทั้ง ๔ ประการ ถือเป็นอุปสรรคขัดขวางการดำเนินงานทุกอย่าง ทำให้สภาวะจิตไร้ความเสมอภาค ปราศจากการมองเห็นสถานการณ์ต่าง ๆ ตามความเป็นจริง เช่นในองค์กรใดที่มีหัวหน้า มีอคติกับลูกน้อง ก็จะทำให้เกิดปัญหาความไม่เข้าใจกัน เกิดความลำเอียง เลือกลูกฝ่าย เลือกรักปฏิบัติ นั้นเพราะขาดสมานัตตตา คือการวางตน วางพื้นฐานจิตใจ วางความรัก ความเมตตา ที่ไม่เสมอกัน แตกต่างกันเพราะอคตินั่นเอง

การวางตนเป็นสิ่งสำคัญต่อผู้คนในสังคม ช่างเคียงใกล้ชิดและในปัจจุบัน คนส่วนมากทุกสังคมย่อมมีผู้หลงยศ หลงอำนาจ สังคมองค์กร ที่มีผู้บริหาร มัวเมา ในลาภยศ สรรเสริญ มัวเมาในอำนาจ มักลืมหืมตาที่ลืมเพื่อน ลืมญาติ มุ่งแต่ประโยชน์ของตนเป็นหลัก ดังนั้น การวางตนเสมอต้น เสมอปลาย ก็จะต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับสภาวะที่เป็น เป็นกันเองกับผู้อื่น แบบไม่ถือตัว และไม่ปล่อยเกินไป ผู้อื่นสามารถเข้าหา และพูดจาด้วยได้ง่าย เป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตน เสมอต้นเสมอปลายด้วยสังคหวัตถุ ๔ ^{๘๓}

ประโยชน์ของสมานัตตตา

การวางตนให้สม่ำเสมอต่อบุคคลทั้งหลายในระดับต่าง ๆ นั้น ก่อให้เกิดประโยชน์ในแง่ของการผูกมิตร สัมพันธ์ต่อบุคคลอื่น เป็นหลักธรรมที่สนับสนุนให้คนสังคมรู้จักวางท่าทีต่อผู้อื่นด้วยความรัก เคารพ เมตตา และไม่ลิดรอนสิทธิ์ ชีวิต ทรัพย์สินของผู้อื่น การวางตนให้เสมอต้นเสมอปลายนั้น สอดคล้องกับหลักความมีเมตตา กล่าวคือ มนุษย์เราเมื่อเมตตาต่อสัตว์หรือบุคคลอื่น ก็พึงมีเมตตาต่อสัตว์หรือบุคคลอื่นให้เสมอเหมือนกัน ไม่เลือกที่รัก มักที่ชัง ไม่รักเฉพาะคนของตน คนของผู้อื่นฉันไม่เอา เป็นต้น กลายเป็นอคติ คือ ในสังคมใดที่มีการวางตนไม่สม่ำเสมอ ย่อมก่อให้เกิดปัญหาตามมาหลายอย่างเช่น ความเสมอภาค ความแตกความสามัคคี ความไม่เข้าใจกันและกัน เป็นต้น ปฏิเสธไม่ได้ว่า ระบบกฎหมายก็เช่นเดียวกัน ประเทศที่มีความเหลื่อมล้ำทางชนชั้น ย่อมกลายเป็นอภิสิทธิ์ชน มีอำนาจ มีเงินตรา ทำความผิด ไม่ต้องรับผิดชอบก็ได้ เพราะมีพลังอำนาจของเงิน หากผู้ใช้กฎหมาย ไม่มีสมานัตตตา กล่าวคือขาดความเสมอภาค ในการบังคับใช้กฎหมายเสมอเหมือนกันในกลุ่มชนทุกระดับ ผลเสียที่ตามมาคือ เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำ ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชั่นติดสินบน เป็นต้น ฉะนั้น การวางตนให้เสมอต้นเสมอปลายนั้น มีประโยชน์ทั้งในแง่ปัจเจกบุคคล ตลอดจนระดับสังคมประเทศชาติด้วย

^{๘๒} วจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๗-๑๘/๒๙.

^{๘๓} พระครูอาทรปริยัติยานุกิจ (สุจิตโต/เพียรสองชั้น), “การประยุกต์หลักสังคหวัตถุ ๔ ในการบริหารงานบุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในอำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัยบัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๗๐.

สรุปความว่า การปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ส่งผลให้เกษตรกรที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ของศาสตร์พระราชา มีความสุขจากการเสียสละ แบ่งปันผลผลิตทางการเกษตรของตนตามหลักพอ อยู่พอกิน เหลือกก็แจกจ่ายให้แก่ผู้อื่นบ้าง ทำบุญบ้าง แจกจ่ายไปยังผู้ประสบภัยพิบัติ ต่าง ๆ หรือไม่ก็ขายเป็นรายได้มาจุนเจือครอบครัว อีกทั้งเกษตรกรที่มีประสบการณ์ ยังสามารถ แบ่งปันความรู้แก่ผู้อื่น ก่อให้เกิดการพัฒนาาร่วมกัน ช่วยเหลือกันและกันบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ วางตัวเสมอต้นเสมอปลาย ไม่เอารัดเอาเปรียบกันและกัน ทำให้สังคมมีความสุข น่ายกย่อง มีความรักใคร่ สามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน นับว่าเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ทั้งตนเองและสังคมอย่างยั่งยืน

๓.๔ หลักสัปปุริสธรรม ๗ ที่ส่งเสริมด้านการพัฒนาก้าวหน้า

หลักสัปปุริสธรรม ๗ ที่ส่งเสริมด้านการพัฒนาก้าวหน้า เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญต่อ การพัฒนาชีวิตมนุษย์ โดยความหมายของหลักธรรมหมวดนี้ หมายถึง ธรรมของ “คนดี” หรือ ธรรม ของ “สัตบุรุษ” ซึ่งปรากฏที่มาอยู่ใน ธรรมัญญสูตร^{๘๔} ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๗ ประการนี้ เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ฯลฯ เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก ธรรม ๗ ประการ อะไรบ้าง คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

- ๑) เป็นธัมมัญญ
- ๒) เป็นอัตถัญญ
- ๓) เป็นอิตถัญญ
- ๔) เป็นมัตถัญญ
- ๕) เป็นกาลัญญ
- ๖) เป็นปริสัณญ
- ๗) เป็นปุคคลปโรปรัญญ

ภิกษุเป็นธัมมัญญ อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้ธรรมคือ สุตตะ เคยยะ เวยยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตะกะ ชาตกะ อัပ္ภุตธรรม เวทลละ หากภิกษุไม่รู้ธรรมคือ สุตตะ ฯลฯ เวทลละเลย เราไม่พึงเรียกเธอว่า เป็นธัมมัญญในที่นี้ แต่เพราะภิกษุรู้ธรรมคือ สุตตะ ฯลฯ เวทลละ ฉะนั้น เราจึงเรียกเธอว่า เป็นธัมมัญญ ภิกษุชื่อว่าเป็นธัมมัญญ ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุเป็นอัตถัญญ อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้ความหมายแห่งภาชิตนั้น ๆ นั่นแล้ว “นี่เป็นความหมายแห่ง ภาชิตนี้ นี่เป็นความหมายแห่งภาชิตนี้” หากภิกษุไม่รู้เนื้อความแห่งภาชิตนั้น ๆ เลยว่า “นี่เป็น ความหมายแห่งภาชิตนี้ นี่เป็นความหมายแห่งภาชิตนี้” เราไม่พึงเรียกเธอว่า “เป็นอัตถัญญ” ในที่นี้ แต่เพราะภิกษุรู้ความหมายแห่งภาชิตนั้น ๆ ว่า “นี่เป็นความหมายแห่งภาชิตนี้ นี่เป็นความหมายแห่ง ภาชิตนี้” ฉะนั้น เราจึงเรียก เธอว่า เป็นอัตถัญญ ภิกษุชื่อว่าเป็นธัมมัญญ อัตถัญญ ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุเป็นอิตถัญญ อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้จักตนว่า “ว่าโดยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา ปฏิภาณ เรามีอยู่ ประมาณเท่านี้” หากภิกษุไม่รู้จักตนว่า “ว่าโดยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา ปฏิภาณ เรามีอยู่

^{๘๔} อัง. สุตตค. (ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๓-๑๔๖.

ประมาณเท่านั้น” เราไม่พึงเรียกเธอว่าเป็นอรรถัตถ์ ในที่นี้ แต่เพราะภิกษุรู้จักตนว่า “ว่าโดยศรัทธา ศีล สุตระ จาคะ ปัญญา ปฏิภาณ เรามีอยู่ประมาณเท่านั้น” ฉะนั้น เราจึงเรียกเธอว่า เป็นอรรถัตถ์ ภิกษุชื่อว่า เป็นธัมมัญญ อรรถัตถ์ อรรถัตถ์ ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุเป็นมัตตัตถ์ อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้จักประมาณในการรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชชบริขารหากภิกษุไม่รู้จักประมาณในการรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชชบริขาร เราไม่พึงเรียกเธอว่าเป็นมัตตัตถ์ในที่นี้ แต่เพราะภิกษุรู้จักประมาณในการรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชชบริขาร ฉะนั้น เราจึงเรียกเธอว่าเป็นมัตตัตถ์ ภิกษุชื่อว่า เป็นธัมมัญญ อรรถัตถ์ อรรถัตถ์ มัตตัตถ์ ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุเป็นกาลัญญุ อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้จักกาลว่า “นี่เป็นกาลแห่งอุทเทส นี่เป็นกาลแห่งปริปัจฉา นี่เป็นกาลบำเพ็ญเพียร นี่เป็นกาลหลีกเร้น” หากภิกษุไม่รู้จักกาลว่า “นี่เป็นกาลแห่งอุทเทส นี่เป็นกาลแห่งปริปัจฉา นี่เป็นกาลบำเพ็ญเพียร นี่เป็นกาลหลีกเร้น” เราไม่เรียกเธอว่าเป็นกาลัญญุในที่นี้ แต่เพราะภิกษุรู้จักกาลว่า “นี่เป็นกาลแห่งอุทเทส นี่เป็นกาลแห่งปริปัจฉา นี่เป็นกาลบำเพ็ญเพียร นี่เป็นกาลหลีกเร้น” ฉะนั้น เราจึง เรียกเธอว่าเป็นกาลัญญุ ภิกษุชื่อว่า เป็นธัมมัญญ อรรถัตถ์ อรรถัตถ์ มัตตัตถ์ กาลัญญุ ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุเป็นปริสัณญุ อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้จักบริษัทว่า “นี่ ชัตติยบริษัท นี่ พรหมณบริษัท นี่ คหบดีบริษัท นี่ สมณบริษัท ในบริษัทนั้นเราควรเข้าไปหาอย่างนี้ ควรยืนอย่างนี้ ควรทำอย่างนี้ ควรนั่งอย่างนี้ ควรกล่าวอย่างนี้ ควรสงบนิ่งอย่างนี้” หากภิกษุ ไม่รู้จักบริษัทว่า “นี่ชัตติยบริษัท ฯลฯ ควรสงบนิ่งอย่างนี้” เราไม่เรียกเธอว่าเป็น ปริสัณญุ ในที่นี้ แต่เพราะภิกษุรู้จักบริษัทว่า “นี่ชัตติยบริษัท ฯลฯ ควรสงบนิ่งอย่างนี้” ฉะนั้น เราจึงเรียกเธอว่าเป็นปริสัณญุ ภิกษุชื่อว่า เป็นธัมมัญญ อรรถัตถ์ อรรถัตถ์ มัตตัตถ์ กาลัญญุ ปริสัณญุ ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุเป็นบุคคลโปรปริญญุ อย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้จักบุคคล ๒ จำพวก บุคคล ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งต้องการเห็นพระอริยะ อีกพวกหนึ่งไม่ต้องการเห็นพระอริยะ บุคคลพวกที่ไม่ต้องการเห็นพระอริยะ ก็ถูกติเตียนด้วยเหตุนี้ อย่างนี้ บุคคลพวกที่ต้องการเห็นพระอริยะ ก็ได้รับการสรรเสริญด้วยเหตุนี้ อย่างนี้

บุคคลผู้ต้องการเห็นพระอริยะก็มี ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งต้องการฟังสัทธรรม อีกพวกหนึ่งไม่ต้องการฟังสัทธรรม บุคคลพวกที่ไม่ต้องการฟังสัทธรรม ก็ถูกติเตียน ด้วยเหตุนี้ อย่างนี้ บุคคลพวกที่ต้องการฟังสัทธรรม ก็ได้รับการสรรเสริญด้วย เหตุนี้ อย่างนี้

บุคคลผู้ต้องการฟังสัทธรรมก็มี ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งเจียโสตฟังธรรม อีกพวกหนึ่งไม่เจียโสตฟังธรรม บุคคลพวกที่ไม่เจียโสตฟังธรรม ก็ถูกติเตียนด้วยเหตุนี้ อย่างนี้ บุคคลพวกที่เจียโสตฟังธรรม ก็ได้รับการสรรเสริญด้วยเหตุนี้ อย่างนี้

บุคคลเจียโสตฟังสัทธรรมก็มี ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งฟังแล้วทรงจำธรรมไว้ได้ อีกพวกหนึ่งฟังแล้วทรงจำธรรมไม่ได้ บุคคลพวกที่ฟังแล้วทรงจำธรรมไม่ได้ ก็ถูกติเตียนด้วยเหตุนี้ อย่างนี้ บุคคลพวกที่ฟังแล้วทรงจำธรรมไว้ได้ ก็ได้รับการสรรเสริญ ด้วยเหตุนี้ อย่างนี้

บุคคลฟังแล้วทรงจำธรรมไว้ได้ก็มี ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งพิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ อีกพวกหนึ่งไม่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ บุคคลพวกที่ไม่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ ก็ถูกติเตียนด้วยเหตุนี้ อย่างนี้ บุคคลพวกที่พิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ ก็ได้รับการสรรเสริญด้วยเหตุนี้ อย่างนี้

บุคคลพิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงจำไว้ก็มี ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่ง รู้ธรรมรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม อีกพวกหนึ่งรู้ธรรมรู้ธรรมแล้วไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม บุคคลพวกที่รู้ธรรมรู้ธรรมแล้วไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ก็ถูกติเตียนด้วยเหตุนี้ อย่างนี้ บุคคลพวกที่รู้ธรรมรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ก็ได้รับการสรรเสริญด้วยเหตุนี้ อย่างนี้

บุคคลรู้ธรรมรู้ธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมก็มี ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่งปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเอง แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น อีกพวกหนึ่งปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเองและปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น บุคคลพวกที่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเองแต่ไม่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น ก็ถูกติเตียนด้วยเหตุนี้ อย่างนี้ พวกที่ปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลตนเองและปฏิบัติเพื่อเกื้อกูลผู้อื่น ก็ได้รับการสรรเสริญด้วยเหตุนี้ อย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้รู้จักบุคคล ๒ ฝ่ายด้วยประการฉะนี้แล ภิกษุชื่อว่า เป็นบุคคลปโรปรัญญูอย่างนี้ ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๗ ประการนี้แล จึงเป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ฯลฯ เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก

ในทัศนะของ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราช (อุฎฐายี)^{๘๕} มองว่า สปัปรีสธรรม ๗ คือ คุณธรรม ๗ ประการ ที่บริบูรณ์ในผู้ใด ย่อมทำให้บุคคลนั้น เป็นสปัปรีสชน ที่เจริญด้วยคุณสมบัติควรแก่ความเคารพนับถือของชนทั้งหลาย ทำให้บุคคลนั้นสามารถปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จด้วยดีและเป็นหลักปฏิบัติเพื่อทำให้คนเป็นผู้สงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าได้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๘๖} กล่าวว่า สปัปรีสธรรม เป็นธรรมของสัตบุรุษ ธรรมของคนดี ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ มี ๗ ประการ คือ ๑) ฌัมมัญญตา รู้หลักหรือรู้จักเหตุ ๒) อตถัญญตา รู้ความมุ่งหมายหรือรู้เหตุผล ๓) อตตัญญตา รู้จักตน ๔) มัตตัญญตา รู้จักประมาณ ๕) กาลัญญตา รู้จักกาลเวลา ๖) ปริสสัญญตา รู้จักชุมชน สังคม ๗) ปุคคลสสยัญญตา รู้จักบุคคล คุณธรรม ๗ ประการอันเป็นคุณสมบัติภายในตัวผู้นำ ซึ่งมีคุณสมบัติทั้ง ๗ ประการ เป็นองค์ประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกันอย่างสมบูรณ์ ที่จะทำให้ผู้นำสามารถจัดการ สามารถปฏิบัติการในภาระงานทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จได้ตามเป้าหมาย

สำหรับหลักสปัปรีสธรรม ๗ ที่จะส่งเสริมการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชานั้น ถือว่ามีความสำคัญ เพราะเกี่ยวเนื่องกับการทำการเกษตรที่สามารถนำไปปรับใช้ให้เกิดผลสัมฤทธิ์ได้ โดยจะได้ขยายรายละเอียดแต่ละหลักได้ดังต่อไปนี้

^{๘๕} สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (อุฎฐายี), “สปัปรีสธรรม” หนังสืออนุสรณ์เนื่องในโอกาสงานฌาปนกิจศพ นายชัย, (กรุงเทพมหานคร: ๒๕๐๙), หน้า ๑๒.

^{๘๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๓๖.

๓.๓.๑ หลักธัมมัญญูตา

หลักธัมมัญญูตา คือ รู้เหตุแห่งความเสื่อมและความเจริญ รู้จักเหตุ รู้หลักการ รู้งาน รู้หน้าที่ รู้ระเบียบแบบแผนที่มีความเกี่ยวข้องกับในการดำเนินงาน ในหลักการทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวว่า หลักธัมมัญญูตา หมายถึง การรู้ธรรม ดังความที่ปรากฏในธัมมัญญูสูตร^{๘๗} ว่า ภิกษุที่เป็นผู้รู้เหตุ รู้เรื่องนวัคสัตตศาสตร์ คือ คำสั่งสอนพระศาสดาอันเป็นศาสนธรรม มีองค์ประกอบอยู่ ๙ ประการ หรือที่เรียกว่า ธรรมคำสั่งสอนในพระไตรปิฎก คือ หลักปริยัติธรรมนั่นเอง ซึ่งได้แก่ การรู้เรื่องของพระสูตร พระวินัย และพระอภิธรรม เป็นต้น อันเป็นเหตุแห่งความเจริญในการปฏิบัติเพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุดของการศึกษา พระธรรมวินัย ภิกษุรูปใดมีความรอบรู้ในหลักธรรมคำสั่งสอนดังกล่าวมาแล้วนี้ ภิกษุนั้น ชื่อว่า เป็นผู้รู้จักรัทธิหรือเหตุแห่งความเจริญ

พระพุทธเจ้าทรงแสดงถึงเหตุแห่งความเสื่อมและความเจริญทั้งหลายของภิกษุในพระพุทธศาสนา ทรงยกเป็นอุปมาเปรียบกับภิกษุที่จะเข้าถึงฝั่งพระนิพพาน มีความเจริญในพระธรรมวินัยได้นั้นว่า จะต้องประกอบด้วยลักษณะ ๑๑ ประการ เช่นเดียวกันกับนายโคบาลผู้ประสบความสำเร็จ ต้องรู้จักการบริหารจัดการฝูงโค ดังความปรากฏในมหาโคบาลสูตรตอนหนึ่งว่า นายโคบาลประกอบด้วยองค์ ๑๑ ประการ สามารถครอบครองฝูงโค บริหารจัดการฝูงโคให้เจริญงอกงามได้ เมื่อนายโคบาลนั้น เป็นผู้รู้จักรูป ฉลาดในลักษณะ เป็นผู้คอยเชื้อไขขวาง ปิดบังแผล สุมควันให้ รู้จักทำ รู้จักให้เค็ดม่น้ำ หรือรู้จักทาง ฉลาดในสถานที่โคเที่ยวหากิน รู้จักรีดนมให้เหลือไว้ รู้จักการบูชาโคที่เป็นผู้นำฝูง ด้วยการบูชาเป็นอดิเรก เปรียบเทียบกับ ข้อความในบางตอน เช่น ภิกษุที่รู้จักปกปิดแผล คือรู้จักสำรวมอินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ไม่ให้กิเลสอกุศลเกิดขึ้นมาได้ เป็นต้น^{๘๘}

ตัวอย่างการรู้จักเหตุ เช่น รู้จักว่า สิ่งที่ต้องทำมีวิธีการหรือกระบวนการอย่างไร รู้จักว่า เรื่องนั้น ๆ มีที่มาที่ไปอย่างไร รู้จักว่า สิ่งนั้น ๆ มีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับอย่างไร รู้จักว่า ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำมีสาเหตุมาจากอะไร ฯลฯ โดยเฉพาะ ในหลักของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ก็เช่นเดียวกัน เกษตรกรเองต้องรู้หลักการหรือหัวใจสำคัญของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามขั้นตอนที่ถูกต้อง รู้เรื่องดิน เรื่องน้ำ เรื่องป่า เรื่องอากาศ สภาพแวดล้อมการบริหารจัดการว่า ทำอย่างไรจึงจะไม่เกิดความเสียหาย และรู้แนวทางว่า จะต้องทำอย่างไร จึงจะประสบความสำเร็จในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ได้

๓.๓.๒ หลักอรรถัญญูตา

หลักอรรถัญญูตา หมายถึง การรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย หรือ รู้จักผล คือ รู้ความหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำ หรือความเป็นไปตามหลัก เช่น รู้ว่าหลักธรรมหรือภาชิตข้อนั้น ๆ มีความหมายว่าอย่างไร หลักนั้น ๆ มีความมุ่งหมายว่าอย่างไร กำหนดไว้หรือพึงปฏิบัติเพื่อประสงค์หรือประโยชน์อะไร การที่ตนกระทำอยู่มีความมุ่งหมายอย่างไร เมื่อทำไปแล้ว จะบังเกิดผลอะไรบ้าง ดังนี้ เป็นต้น^{๘๙} และในธัมมัญญูสูตร ได้ขยายรายละเอียดไว้ว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ รู้ความหมายแห่งภาชิตนั้น ๆ นั้นแล้ว “นี่เป็นความหมายแห่งภาชิตนี้ นี่เป็นความหมาย

^{๘๗} อัง. สุตตค. (ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๓-๑๔๖.

^{๘๘} ตูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๔๖/๓๓๖-๓๔๘.

^{๘๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๑๐.

แห่งภาชิตนี้’ หากภิกษุไม่รู้เนื้อความแห่งภาชิตนั้น ๆ เลยว่า ‘นี่เป็นความหมายแห่งภาชิตนี้ นี่เป็นความหมายแห่งภาชิตนี้’ เราไม่พึงเรียกเธอว่า “เป็นอตัณญู” ในที่นี้ แต่เพราะภิกษุรู้ความหมายแห่งภาชิตนั้น ๆ ว่า “นี่เป็นความหมายแห่งภาชิตนี้ นี่เป็นความหมายแห่งภาชิตนี้” ฉะนั้น เราจึงเรียกเธอว่า เป็นอตัณญู ภิกษุเชื่อว่าเป็นธัมมัญญู อตัณญู ด้วยประการฉะนี้^{๙๐}

ตัวอย่างการรู้จักเหตุ คือรู้จักว่า สิ่งที่ต้องทำมีวิธีการหรือกระบวนการอย่างไร รู้จักว่า เรื่องนั้น ๆ มีที่มาที่ไปอย่างไร รู้จักว่า สิ่งนั้น ๆ มีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกันอย่างไร รู้จักว่า ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำมีสาเหตุมาจากอะไร ฯลฯ

ในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่เช่นเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น เกษตรกรมีความรู้เรื่องการทำปุ๋ยหมักอินทรีย์ เมื่อใช้ปุ๋ยเหล่านี้แล้ว จะทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ ไม่เสียหายในระยะยาว พืชผักที่ปลูกก็เกิดความสะดวก ปลอดภัย ต่อสุขภาพของตนเอง ครอบครัว และเพิ่มมูลค่าการขายได้ นี่คือการรู้จักผลหรือจุดมุ่งหมายของการทำปุ๋ยหมักอินทรีย์ธรรมชาตินั่นเอง

ดังนั้น หลักอตัณญูตา จะช่วยส่งเสริมให้รู้จักพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบเสียก่อนจะลงมือปฏิบัติ ย่อมเข้าใจถึงผลทั้งหลายที่มีมาแต่เหตุ การกระทำที่รู้จักความหมาย และความมุ่งหมายของหลักการในการปฏิบัติงาน รู้จัก และเข้าใจวัตถุประสงค์ของเป้าหมายในกิจการนั้น ย่อมสามารถวิเคราะห์ผลที่จะได้รับการดำเนินงานต่าง ๆ อย่างถูกต้อง

๓.๓.๓ หลักอตัณญูตา

หลักอตัณญูตา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรม เป็นต้น ของตนว่ามีสภาพอย่างไร^{๙๑} แล้วประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสม และทำการต่าง ๆ ให้สอดคล้องถูกจุดที่จะสัมฤทธิ์ผล ตลอดจนพร้อมแก้ไขปรับปรุงตนให้เจริญออกมาถึงความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง ได้แก่ ความสามารถมองเห็นตนเองออก ว่าตนเองเป็นใคร มีฐานะและภาวะอย่างไร กำลังต้องการอะไร เมื่อมองออกแล้วก็พยายามปรับตนเองให้เป็นอย่างที่ดีตนเป็นได้อย่างถูกต้องเหมาะสม พยายามวางตนให้เหมาะสมกับฐานะและภาวะของตนและใช้กำลัง ความรู้ความสามารถของตนพัฒนาตนเองให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนต้องการในทางที่ชอบ รวมถึงความรู้จัก หยุดยังความต้องการอันเกินขอบเขตกำลังความรู้ความสามารถของตน และหยุดยังการแสวงหาอันเกินกำลังหรือในทางที่มีขอบธรรม อันจะทำให้ตนเดือดร้อนในภายหลัง

ตัวอย่างการนำความรู้เรื่องอตัณญูไปใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวันสำหรับบุคคลทั่วไป^{๙๒} ฝึกให้เป็นผู้รู้จักตนเอง คือให้รู้จักฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ ความถนัด ความสามารถและคุณธรรมที่ตนมีอยู่ เป็นอยู่ แล้วนำมาประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมกับตน เช่น เกิดมาในชาติตระกูลใด มียศศักดิ์อย่างไร มีสมบัติเท่าไร มีบริวารเป็นอย่างไร มีความรู้ความสามารถทางโลกเท่าไร ความรู้ทางธรรมเท่าไร และมีคุณธรรม คือ ศรัทธา ศีลสุตะ จาคะ ปัญญา และปฏิภาณเท่าไร เมื่อรู้จักแล้วต้องวางตัวให้พอเหมาะกับฐานะ ฯลฯ ของตน ไม่วางตัวสูงจนกลายเป็นหยิ่งจองหอง ไม่ปล่อยตัวตามยถากรรมจนใคร ๆ ดูหมิ่น คือเจียมเนื้อเจียมตัว ตั้งอยู่ในสุจริตประพฤติดีด้วยกาย วาจา ใจ สม่่าเสมอ

^{๙๐} อัง. สุตตก. (ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๓-๑๔๖.

^{๙๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๑๐.

^{๙๒} กัลยาณมิตรเพื่อนแท้สำหรับคุณ, อตัณญูตา (ความเป็นผู้รู้จักตน), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.kalyanamitra.org/th/article_detail.php?i=15414 [๒ มกราคม ๒๕๖๒].

ไม่เย่อหยิ่งอวดดี อวดมั่งอวดมีอวดรู้ เป็นต้น รวมถึงไม่แสวงหาสิ่งต่าง ๆ อันเกินกำลังของตน หรือในทางที่มีขอบธรรม อันจะทำให้ตนเดือดร้อนในภายหลัง ตลอดจนรู้จักปรับปรุงแก้ไขตนเองให้เจริญก้าวหน้าและสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป ไม่หลงไปตามกระแสสังคมหรือกระแสโลก ซึ่งจะทำให้เป็นคนมีความมั่นใจในตนเอง เพราะรู้จักกำลังของตนดี ฝึกให้รู้จักที่ต่ำที่สูง ควรไม่ควร รู้จักกำลังของตนเองว่ามีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรมมากน้อยเพียงไร

สำหรับหลักอรรถัตถ์มัตตัญญูตาที่ส่งเสริมการทำเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น เกษตรกรจะต้องรู้จักกำลังกาย กำลังทุนทรัพย์ และกำลังสติปัญญาของตนเอง ว่ามีมากน้อยเพียงใด ในการที่จะตัดสินใจดำเนินการต่าง ๆ ที่จะไม่ทำให้ตนเองก่อหนี้สินอันเป็นปัญหาที่สร้างความลำบากให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและครอบครัว เป็นต้น

๓.๓.๔ หลักมัตตัญญูตา

หลักมัตตัญญูตา หมายถึง การรู้จักประมาณ คือ ความพอดี เช่น ภิกษุรู้ประมาณในการรับและบริโภคปัจจัยสี่ คฤหัสถ์รู้จักประมาณในการใช้จ่ายโภคทรัพย์ พระมหากษัตริย์รู้จักประมาณในการลงทัณฑ์อาชญาและในการเก็บภาษี เป็นต้น^{๙๓} ซึ่งหลักธรรมนี้ทำให้ผู้ปฏิบัติรู้จักยั้งคิดในสิ่งที่ตนมีไม่ทำอะไรเกินตัว จนทำให้ตนเองและผู้อื่นเกิดความเดือดร้อน และสามารถประกอบกิจการงานจนเกิดประสิทธิภาพสูงสุดได้ ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวว่า มัตตัญญูตา หมายถึง รู้ประมาณในการรับปัจจัย ๔ ดังปรากฏในธัมมัญญสูตร ว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ รู้จักประมาณในการบริโภคปัจจัย ๔ ในการเลี้ยงชีพ เช่น วิถีชีวิตของพระสงฆ์ จะต้องรู้จักประมาณในการรับประเคน หรือการใช้สอยจีวร การรับอาหารบิณฑบาตและบริโภคอาหารให้พอประมาณแก่อัตภาพของตนเองที่ไม่มากหรือน้อยเกินไป การใช้เสนาสนะที่อยู่อาศัย ให้พอเหมาะพอควรกับสมณะสาธูป ยารักษาโรคและบริวารอื่น ๆ ที่พระสงฆ์เองพึงเข้าไปเกี่ยวข้อง ต้องรู้จักความพอดีแก่ตนเอง หากภิกษุไม่รู้ประมาณในการรับปัจจัย ๔ ก็ไม่พึงเรียกภิกษุนั้นว่า เป็นมัตตัญญูตา แต่เพราะภิกษุรู้จักประมาณในการรับปัจจัย ๔ จึงเรียกเธอว่า เป็นมัตตัญญู^{๙๔}

หลักธรรมนี้ส่งเสริมให้มนุษย์รู้จักคุณค่าของสิ่งตอบแทนที่ตนได้มาจากการลงทุนด้วยหยาดเหงื่อและแรงกายของตนเอง ไม่ให้หมดไปกับสิ่งที่เปื้อนอบายมุข ในทางพระพุทธศาสนาได้วางหลักการใช้ทรัพย์เป็นส่วนๆ ให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง และผู้อื่น เรียกหลักดังกล่าวว่า หลักโภคอาทิยะ^{๙๕} หรือ โภคาทิยะ ๕ ประการดังต่อไปนี้

- ๑.เลี้ยงตัว มารดาบิดา บุตรภรรยา และคนปกครองทั้งหลายให้เป็นสุข
- ๒.บำรุงมิตรสหายและผู้ร่วมกิจการงานให้เป็นสุข
- ๓.ใช้ป้องกันภัยอันตราย
๔. ทำพลี ๕ อย่าง ได้แก่
 - ก.ญาติพลี สงเคราะห์ญาติ
 - ข.อติถิพลี ต้อนรับแขก

^{๙๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๑๐.

^{๙๔} อัง. สุตตก. (ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๔.

^{๙๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๒.

ค.บุพเพเปตพลี ทำบุญอุทิศให้ผู้ล่วงลับ

ง. ราชพลี ถวายเทวดา คือ สักการะบำรุงหรือทำบุญอุทิศสิ่งที่เคารพบูชาตามความเชื่อถือ

๕. อุปถัมภ์บำรุงสมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ^{๙๖}

เมื่อใช้โภคทรัพย์ทำประโยชน์อย่างนี้แล้ว ถึงโภคะจะหมดสิ้นไป ก็ถึงความสบายใจได้ว่า ได้ใช้โภคะนั้นให้เป็นประโยชน์ถูกต้องตามเหตุผลแล้ว ถ้าโภคะเพิ่มขึ้น ก็สบายใจเช่นเดียวกัน เป็นอันไม่ต้องเดือดร้อนใจในทั้งสองกรณี หลวงพ่อพุทธทาส ได้ให้ทัศนะกับเรื่องการเป็นเศรษฐีที่แท้จริงตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการใช้จ่าย บริหาร จัดการทรัพย์ ว่า เศรษฐีที่เป็นพุทธบริษัทนั้น มีโรงงานทุกคน ถ้าไม่มีโรงงาน ไม่เรียกว่า เศรษฐี ถ้าคนมีเงินมาก ก็ไม่เรียกว่า เศรษฐี เพราะเขาเป็นนายทุนสุบเลือด ไม่ใช่เศรษฐี แต่ถ้าเขาเป็นเศรษฐีเขาทำอย่างนี้ คือ เหลือกิน เหลือเก็บแล้วก็ช่วยผู้อื่น เขาก็ก่อโรงงาน เพราะมีน้ำใจเมตตากรุณาปราณี^{๙๗}

มีความเป็นอยู่เหมาะสม คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีวิตแต่พอดี มิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือย ให้รายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดเก็บไว้ หลวงพ่อพุทธทาส อินทปญโญ ได้ให้ทัศนะเรื่องการบริโภคทรัพย์ใช้จ่ายทรัพย์ ไว้ว่า

ไม่ใช้จ่ายจนเกินตัว ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อทางกาย ไม่พอใช้ กลายเป็นทาสทางร่างกาย เป็นทาสของกิเลสไป เราบริโภคปัจจัย ๔ เพื่อให้สำเร็จประโยชน์แก่ความมีชีวิตอย่างถูกต้อง เหมาะสม สำหรับจะได้รับสิ่งสูงสุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ อย่าใช้อาหาร อย่าใช้เครื่องนุ่งห่ม อย่าใช้ที่อยู่อาศัย ให้อะไรให้มันเป็นไปในทางกิเลสตัณหาเลย แล้วมันจะมีความหมายอยู่ตรงที่ว่า พอดี นั้นแหละ คือความงาม ถ้ามันขาดหรือเกิน มันก็ไม่งาม จะเป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย หยูกยาอะไรก็ตาม แต่ถ้ามันขาดหรือมันเกิน แล้วมันก็หาความงามไม่ได้ ฉะนั้น จงให้มันมีความพอเหมาะพอดี ซึ่งมันอาจจะ เป็นของจำกัดเฉพาะคนอยู่มาก ต้องไปแสวงหาอัตราเฉพาะคน พอเหมาะ พอดีเฉพาะคนเอาเอง ในที่นี้ เราใช้คำกลางๆ ความหมายรวมว่า “อย่าให้มันขาด อย่าให้มันเกิน”^{๙๘}

นอกจากนี้ พระพุทธศาสนายังสอนให้ใช้ปัญญาในการพิจารณาเพื่อสิ่งเสพหรือใช้สอย บริโภคสิ่งต่าง ๆ เรียกว่า เป็นวิธีคิดแบบคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม^{๙๙} กล่าวคือ เป็นการพิจารณาเกี่ยวกับปฏิเสนา คือการใช้สอยหรือบริโภค เป็นวิธีคิด แบบสกัดหรือบรรเทาตัณหา เป็นขั้นฝึกหัดขัดเกลากิเลสหรือตัดทางไม่ให้กิเลสเข้ามาครอบงำจิตใจแล้วชักจูงพฤติกรรมต่าง ๆ ไป วิธีคิดแบบนี้ใช้มากในชีวิตประจำวัน เพราะเกี่ยวข้องกับการบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ และวัสดุอุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีหลักการโดยย่อว่า คนเราเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ เพราะเรามีความต้องการและเห็นว่าสิ่งนั้น ๆ จะสนองความต้องการของเราได้ สิ่งใดสามารถสนองความต้องการของเราได้ สิ่งนั้นก็

^{๙๖} อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๑/๖๔.

^{๙๗} พุทธทาส อินทปญโญ, **ฟ้าสาธทางธรรม ๑๑๐ ปี ชาตกาลท่านพุทธทาสภิกขุ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๙) หน้า ๕๔-๕๕.

^{๙๘} พุทธทาส อินทปญโญ, **ศิลปแห่งชีวิต ๑๑๐ ปี ชาตกาลท่านพุทธทาสภิกขุ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๙) หน้า ๙๖-๙๗.

^{๙๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, หน้า ๖๔๖.

มีคุณค่าแก่เรา หรือที่เรานิยมเรียกว่ามันมีประโยชน์ คุณค่า นี้จำแนกได้เป็น ๒ ประเภท ตามชนิดของความต้องการ คือ

๑) คุณค่าแท้ หมายถึงความหมาย คุณค่า หรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลาย ในแง่ที่สนองความต้องการของชีวิตโดยตรง หรือที่มนุษย์นำมาใช้แก้ปัญหาของตนเพื่อความดำรงอยู่ด้วยดีของชีวิตหรือเพื่อประโยชน์สุขทั้งของตนเองและผู้อื่น คุณค่านี้อาศัยปัญญาเป็นเครื่องตีค่าหรือวัดราคา จะเรียกว่าคุณค่าที่สนองปัญญาก็ได้ เช่น อาหารมีคุณค่าอยู่ที่ประโยชน์สำหรับหล่อเลี้ยงร่างกาย ให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ มีสุขภาพดี เป็นอยู่ผาสุก มีกำลังเกื้อกูลแก่การบำเพ็ญกิจหน้าที่ รยยนต์ช่วยให้เดินทางได้รวดเร็ว เกื้อกูลแก่การปฏิบัติหน้าที่การงาน ความเป็นอยู่ การบำเพ็ญประโยชน์สุข ควบคุมเอาความสะดวก ปลอดภัย แข็งแรง ทนทาน เป็นต้น

๒) คุณค่าพอกเสริม หรือ คุณค่าเทียม หมายถึงความหมาย คุณค่า หรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลาย ที่มนุษย์พอกพูนให้แก่สิ่งนั้น เพื่อปรนเปรอการเสพสรวยเวทนา หรือเพื่อเสริมราคาเสริมขยายความมั่นคงยิ่งใหญ่ของตัวตนที่ยึดถือไว้ คุณค่าเทียมนี้อาศัยตัณหาเป็นเครื่องตีค่าหรือวัดราคา จะเรียกว่าคุณค่าสนองตัณหาก็คือได้ เช่น อาหารมีคุณค่าอยู่ที่ความเอร็ดอร่อย เสริมความสนุกสนาน เป็นเครื่องแสดงฐานะความโก้ ช่วยให้ดูหรูหรา รยยนต์เป็นเครื่องวัดฐานะ แสดงความโก้ความมั่งมี มุ่งเอาความสวยงามและความเด่น เป็นต้น วิธีคิดแบบนี้ ใช้พิจารณาในการเข้าเกี่ยวข้องปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายได้ทั่ว ๆ ไป ไม่ว่าจะเป็นการบริโภค ใช้สอย การซื้อหาหรือการครอบครอง โดยมุ่งให้เข้าใจและเลือกเสพคุณค่าแท้ที่เป็นประโยชน์แก่ชีวิตอยู่แท้จริง เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ตนและผู้อื่น คุณค่าแท้้น นอกจากจะเป็นประโยชน์แก่ชีวิตอย่างแท้จริงแล้ว ยังเกื้อกูลแก่ความเจริญงอกงามของกุศลธรรม เช่นความมีสติ เป็นต้น ทำให้พ้นจากความเป็นทาสของวัตถุ เพราะเป็นการเกี่ยวข้องด้วยปัญญา และมีขอบเขตอันเหมาะสม มีความพอเหมาะพอดี ต่างจากคุณค่าพอกเสริมตัณหา ซึ่งไม่ค่อยเกื้อกูลแก่ชีวิต บางทีเป็นอันตรายแก่ชีวิต ทำให้อกุศลธรรม เช่น ความโลภ ความมัวเมา ความริษยา มานะ ทิฐิ ตลอดจนการยกตนข่มผู้อื่นเจริญขึ้น ไม่มีขอบเขต และเป็นไปเพื่อการแก่งแย่งเบียดเบียน ตัวอย่างเช่น อาหารที่กินด้วยปัญญาเพื่อคุณค่าแท้มีหนึ่งราคาห้าสิบบาท อาจมีคุณค่าแก่ชีวิตร่างกายมากกว่าอาหารมีเนื้อเดียวราคาหนึ่งพันบาทที่กินด้วยตัณหา เพื่อเสริมราคาของตัวตน และหน้าซ้าอาจเป็นอันตรายแก่ร่างกาย

ตัวอย่างการนำความรู้เรื่องมัตตัญญูไปใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวันสำหรับบุคคลทั่วไป^{๑๐๐} ฝึกให้เป็นคนรู้จักประมาณการใช้สอย ให้พอเหมาะพอสมกับรายได้รายจ่ายที่ตนทำมาหาได้โดยทางที่ชอบ ไม่ถึงกับฟุ้งเฟ้ออวดมั่งอวดมี หรือตระหนี่เกินเหตุ เป็นนักเรียนก็รู้จักประมาณกำลังของตนเองในการทำกิจกรรมและการศึกษาเล่าเรียน รัฐบาลก็รู้จักประมาณการเก็บภาษีและการใช้งบประมาณในการบริหารประเทศ เป็นต้น

ฝึกความเป็นผู้รู้จักประมาณ รู้จักพอดี หมายความว่า จะทำอะไร จะพูดอะไร จะคิดอะไร ก็ให้รู้จักประมาณ พอดี พองาม, ไม่มาก ไม่น้อย, ไม่ขาด ไม่เกิน, ไม่ตึง ไม่หย่อน, ไม่อ่อนปวกเปียกไม่

^{๑๐๐} กัลยาณมิตรเพื่อนแท้สำหรับคุณ, มัตตัญญูตา (ความเป็นผู้รู้จักประมาณ), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.kalyanamitra.org/th/article_detail.php?i=15414 [๒ มกราคม ๒๕๖๒].

แข็งกร้าว ไม่เกิดโทษแก่ใคร ๆ มีแต่เกิดประโยชน์แก่บุคคลทั่วไปในกาลทุกเมื่อ ไม่ไผ่สูงทะเยอทะยาน จนเกินประมาณ อันจะก่อให้เกิดการแสวงหาในทางทุจริตต่อมา

ฝึกรู้จักประมาณในการรับ คือรับแต่สิ่งที่ดีไม่มีโทษตามกฎหมาย เช่น ไม่ใช่ของโจร ไม่ใช่ของหนีภาษี เป็นต้น ถ้าเป็นพระ เณร ก็ไม่รับของผิดพระพุทธรูปบัญญัติ เช่น เงินทอง เป็นต้น รับแต่ปัจจัยที่สมควรแก่สมณะบริโศค

ฝึกรู้จักประมาณในการบริโภค คือพิจารณาเสียก่อน เว้นสิ่งที่มีโทษ บริโภคกินใช้สอยแต่สิ่งที่มีประโยชน์ แม้สิ่งที่มีประโยชน์นั้น ก็บริโภคแต่พอควรแก่ความต้องการของร่างกาย ให้พอดีกับฐานะและภาวะ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่เบียดเบียนตนเองหรือผู้อื่น

ฝึกประมาณความรู้ความสามารถของตนเองให้ได้ว่าเรามีกำลังแค่ไหนในการจะทำอะไรสักอย่าง เช่น การทำธุรกิจที่มีความเสี่ยงสูงผลตอบแทนก็มาก ถ้าทำไม่ถูกจังหวะโอกาสที่จะล้มเหลวก็มีมาก เพราะฉะนั้นต้องหยั่งสถานการณ์ให้ดี ก้าวแต่ละก้าวอย่างสุขุม ไม่น้อยไปและไม่มากไป เมื่อโอกาสมาถึง ถ้าไม่ทำก็จะผ่านเลยไป จะต้องใช้โอกาสนั้นให้ดีที่สุดเต็มกำลังความสามารถของตน

ฝึกความเป็นผู้รู้จักประมาณ หมายถึง ความรู้จักพอดีในสิ่งต่าง ๆ เช่น รู้จักประมาณในการบริโภคและการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักความพอเหมาะในการพูด การปฏิบัติกิจและทำการต่าง ๆ ตลอดจนการพักผ่อนนอนหลับและการสนุกสนานรื่นเริงทั้งหลาย ทำการงานทุกอย่างด้วยความเข้าใจ วัตถุประสงค์เพื่อผลดีแท้จริงที่พึงต้องการ โดยมีใช้เพียงพื่อเห็นแก่ความพอใจชอบใจ หรือเอาแต่ใจของตน แต่ทำตามความพอดีแห่งเหตุปัจจัย หรือองค์ประกอบทั้งหลายที่จะลงตัวให้เกิดผลดีงามตามที่มองเห็นแล้วด้วยปัญญา

สรุปว่าการรู้จักประมาณตามหลักมัตตัญญูตา ย่อมส่งผลดีให้แก่ผู้ประพฤติปฏิบัติได้มีความสุข ความเจริญ พอเหมาะแก่ฐานะของตนเอง โดยรู้จักความพอดีในการทำงานและความพอเพียงในการดำเนินชีวิต ซึ่งหลักความพอดีนี้ ถือเป็นหัวใจสำคัญของการเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา

๓.๓.๕ หลักกาลัญญูตา

หลักกาลัญญูตา หมายถึง การรู้จักกาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่ควรหรือจะต้องใช้ในการประกอบกิจ ทำหน้าที่การงาน หรือปฏิบัติกิจการต่าง ๆ เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะเวลา เป็นต้น^{๑๐๑} ในทางพระพุทธศาสนา กล่าวถึง กาลัญญูตา ไว้ว่า การรู้จักแนวปฏิบัติอันเหมาะสมกับกาลเทศะ ดังปรากฏในธัมมัญญสูตร ว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้จักกาลว่า “นี่เป็นกาลแห่งอุทเทส นี่เป็นกาลแห่งปริปัจฉา นี่เป็นกาลบำเพ็ญเพียร นี่เป็นกาลหลักเร้น” หากภิกษุไม่รู้จักกาลว่า “นี่เป็นกาลแห่งอุทเทส นี่เป็นกาลแห่งปริปัจฉา นี่เป็นกาลบำเพ็ญเพียร นี่เป็นกาลหลักเร้น” เราไม่เรียกเธอว่า เป็นกาลัญญูในที่นี้ แต่เพราะภิกษุรู้จักกาลว่า “นี่เป็นกาลแห่งอุทเทส นี่เป็นกาลแห่งปริปัจฉา นี่เป็นกาลบำเพ็ญเพียร นี่เป็นกาลหลักเร้น” ฉะนั้น เราจึงเรียกเธอว่าเป็นกาลัญญู ด้วยประการฉะนี้^{๑๐๒}

ตัวอย่างการนำความรู้เรื่องกาลัญญูไปใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวันสำหรับบุคคลทั่วไป^{๑๐๓}

^{๑๐๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๑๐.

^{๑๐๒} อัง. สุตตก. (ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๔.

ฝึกแบ่งเวลาให้เป็น (เป็นหลัก) ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญสุดในการบริหารเวลา ให้จัดกิจกรรมกิจวัตรประจำวันให้ลงตัว ไล่ไปจนถึงประจำอาทิตย์ เดือน ปีสำหรับในช่วงที่มีเรื่องพิเศษ ๆ เข้ามาอาจปรับให้สมดุลได้ แต่สุดท้ายชีวิตก็กลับมามีระเบียบเหมือนเดิม ชีวิตไม่สับสนวุ่นวายมีบ้างที่บางครั้งทำได้เพียง ๒-๓ วัน ก็มีเหตุมาทำให้ชีวิตแต่ละวันเปลี่ยนแปลงไปเราก็ต้องไม่ปล่อยให้เลยตามเลย ต้องมีกำลังใจที่เข้มแข็ง แม้มีเหตุให้เปลี่ยนแต่เราก็ต้องทำให้ชีวิตของเรากลับมามีระเบียบเหมือนเดิมได้ เป็นต้นว่า ตนมีหน้าที่การงานจะพึงทำหลายอย่างด้วยกันจะเป็นกิจการทางโลกหรือทางธรรมก็ตาม จะต้องแบ่งเวลาให้เหมาะแก่กิจที่จะต้องทำนั้น ๆ การงานจึงจะดำเนินไปโดยเป็นระเบียบเรียบร้อยดี ไม่ยุ่งเหยิง ไม่คั่งค้าง

ฝึกให้รู้จักกาล คือ รู้จักเวลา เช่น รู้ลำดับ ระยะเวลา จังหวะ ปริมาณ ความเหมาะสมของเวลาว่าเรื่องนี้จะลงมือตอนไหน เวลาไหน จะทำอะไรอย่างไร จึงจะเหมาะ ดังจะเห็นว่าแม้แต่การพูดจาก็ต้องรู้จักกาลเวลา ตลอดจนรู้จักวางแผนงานในการใช้เวลา ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ เช่น วางแผนว่าสังคมมีแนวโน้มจะเป็นอย่างนี้ในเวลาข้างหน้าเท่านั้น และเหตุการณ์ทำนองนี้จะเกิดขึ้น เราจะวางแผนรับมือกับสถานการณ์นั้นอย่างไร

ฝึกความเป็นผู้รู้จักกาลเวลา หมายความว่า ความรู้จักกำหนดจดจำว่า กาลเวลาไหนควรปฏิบัติกรณียะอันใด แล้วปฏิบัติให้ตรงต่อเวลานั้น ไม่ช้าเกินควร ไม่ด่วนเกินกาล และรู้จักกรณียะบางอย่างบางคราว บางแห่ง ต้องทำให้เสร็จต่อเวลาก็ต้องรีบ จะชักช้าอยู่ไม่ได้ ถ้าช้าอยู่ก็จัดว่าไม่รู้จักรากาลเวลา และอาจเสียประโยชน์ได้ หรือบางอย่างต้องทำหลังเวลาจึงจะดี ถ้ารีบทำเสียก่อนเวลาก็ไม่ดี จัดว่าไม่รู้จักรากาลเหมือนกัน อนึ่ง กาลเวลาที่ควรทำกิจนี้ แต่เอากิจอื่นมาทำหรือเวลาที่ควรทำกิจอื่น แต่เอากิจนี้มาทำ อย่างนี้ก็ชื่อว่า ไม่รู้จักรากาล เหมือนไก่บางตัวที่ขันไม่รู้จักรเวลา ย่อมเสียหายและน่าตีเสียมาก คนดีย่อมไม่ทำอย่างนี้ เขารู้กาล มัย ทำราชการได้ดี มีพระพุทธสุภาษิตสอนว่า กาลณญ สมยณญ จ ส ราชวสติ วเส ผู้รู้กาลสมัย พึงอยู่ในวงราชการได้ เพราะทางราชการถือเวลาเป็นกวดขันผิดเวลาไม่ได้

ฝึกการรู้จักบริหารเวลาในการทำกิจกรรมต่าง ๆ และรู้จักปฏิบัติตนให้ถูกกับกาลเทศะ กล่าวคือ เป็นผู้รู้จักจัดเวลาทำงาน วางแผนงานเหมาะสม ระยะเวลาควรทำงานใด ระยะเวลาควรพักผ่อน ระยะเวลาควรเร่ง ระยะเวลาควรรอ การรู้จักกาลเวลาจะทำให้ไม่ดำรงตนอยู่ในความประมาทไม่ทำให้เสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์ ทำให้ได้ผลงานตามวัตถุประสงค์ของงานในแต่ละวัน

สำหรับหลักกัลยาณูตาที่ส่งเสริมการทำเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น หลักสำคัญคือเกษตรกรจะต้องรู้จักรอคอย หรือรอเวลาเนื่องจากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชานั้นส่วนใหญ่แล้วจะไม่เห็นผลเร็วทันตา แบบศาสตร์ทันสมัยที่เร่งผลิตเก็บและขาย แต่จะต้องอาศัยความอดทน รู้จักรอคอย ไม่ใจร้อน ซึ่งจะส่งผลดีต่อเกษตรกร เช่น ในแง่ของการประหยัดค่าใช้จ่าย เรื่องปุ๋ยเคมี และยาฆ่าแมลง เพราะใช้เกษตรอินทรีย์ ซึ่งจะไม่ให้ผลเร็วเหมือนเคมี แต่มีความปลอดภัยต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

^{๑๐๓} กัลยาณมิตรเพื่อนแท้สำหรับคุณ, กัลยาณูตา (ความเป็นผู้รู้จักกาล), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.kalyanamitra.org/th/article_detail.php?i=15414 [๒ มกราคม ๒๕๖๒].

๓.๓.๖ หลักปรัสนัญดา

หลักปรัสนัญดา หมายถึง การรู้จักบริษัท คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิริยาที่จะประพฤติต่อชุมชนนั้น ๆ ว่า ชุมชนนั้นเมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิริยาอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้ควรสงเคราะห์อย่างนี้ เป็นต้น^{๑๐๔} การเข้าไปรู้จักสังคม หรือชุมชนนั้น ตั้งแต่ขอบเขตที่กว้างจากสังคมโลก สังคมประเทศชาติ ว่าอยู่ในสถานการณ์อย่างไร มีปัญหาอย่างไร จะได้สามารถเข้าใจความต้องการของสังคมนั้นได้ถูกต้อง^{๑๐๕} หรือแก้ปัญหาได้อย่างตรงจุด นอกจากนี้ยังต้องรู้และเข้าใจในกฎระเบียบ วัฒนธรรม ประเพณีของสังคมนั้น ๆ ว่าเป็นอย่างไร เพื่อให้รู้จักวางตัวได้อย่างเหมาะสม สามารถเข้าใจถึงสถานการณ์ต่าง ๆ ของสังคมนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้อง จึงจะสามารถนำความสงบสุข ความเจริญก้าวหน้ามาสู่สังคมนั้นได้อย่างแท้จริง

โดยใน ธัมมัญญสูตร ได้ปรากฏรายละเอียดเกี่ยวกับหลักปรัสนัญดาไว้อย่างน่าสนใจดังนี้ ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้จักบริษัทว่า “นี้ชัตตยบริษัท นี้พราหมณบริษัท นี้คหบดีบริษัท นี้สมณบริษัท ในบริษัทนั้นเราควรเข้าไปหาอย่างนี้ ควรยืนอย่างนี้ ควรทำอย่างนี้ ควรนั่งอย่างนี้ ควรกล่าวอย่างนี้ ควรสงบนิ่งอย่างนี้” หากภิกษุไม่รู้จักบริษัทว่า “นี้ชัตตยบริษัท ฯลฯ ควรสงบนิ่งอย่างนี้” เราไม่เรียกเธอว่าเป็นปรัสนัญดา ในที่นี้ แต่เพราะภิกษุรู้จักบริษัทว่า “นี้ชัตตยบริษัท ฯลฯ ควรสงบนิ่งอย่างนี้” ฉะนั้น เราจึงเรียกเธอว่าเป็นปรัสนัญดา ด้วยประการฉะนี้^{๑๐๖}

จากข้อความดังกล่าวมานั้น แสดงให้เห็นถึง การวางท่าทีต่อกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่พระสงฆ์จะต้องปฏิสนธการด้วย โดยจะต้องมีสติ สัมปชัญญะ ระมัดระวัง และพึงระลึกอยู่เสมอว่า การเข้าไปหาบุคคลแต่ละจำพวกต้องทำอย่างไร ยืนอย่างไร พูดอย่างไร นั่งอย่างไร นิ่งอย่างไร ตามจริต อหยาศัย ขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละกลุ่ม ซึ่งการรู้จักเข้าหาและการวางตัวที่เหมาะสมจะทำให้เกิดการยอมรับเลื่อมใสศรัทธาต่อกลุ่มบุคคลนั้น ๆ อันจะมีผลต่อการทำหน้าที่กัลยาณมิตรหรือการเทศน์สอน และเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป

ตัวอย่างการนำความรู้เรื่องปรัสนัญดาไปใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวันสำหรับบุคคลทั่วไป^{๑๐๗} คนส่วนใหญ่รู้จักแต่เรื่องเหตุผล แต่เข้าสมาคมไม่เป็น จึงไม่ยอมเข้า ไม่คุ้น ทำให้เพื่อนน้อย โดดเดี่ยว ขาดคนสนับสนุน พวกเราต้องฝึกเข้าสมาคมให้เป็น ฝึกได้โดยการปฏิสนธการซึ่งคนแต่ละกลุ่มก็มีนิสัยต่างกัน การเข้าหาแต่ละกลุ่มก็แตกต่างกัน แต่ถ้าเข้าได้ทั้งสี่กลุ่มนี้ เราจะเป็นบุคลากร เป็นกัลยาณมิตรชั้นเยี่ยม ให้ฝึกนิสัยเหล่านี้ด้วยความช่างสังเกต อย่าใจร้อนให้สังเกตใจและอหยาศัยของเขา เอาเขาเป็นที่ตั้งอย่าเอาตัวเองเป็นที่ตั้ง ค่อย ๆ เปิดใจเขาค่อย ๆ แนะนำให้เอาใจเขามาใส่ใจเรา ให้อยากเขาให้สูงขึ้น ถ้าทำได้เราจะทำหน้าที่กัลยาณมิตรได้ดีและสำเร็จ ให้โอนอ่อนผ่อนตามภายนอก แต่หลักการต้องมั่นคงแล้วโน้มเข้าสู่ภายใน เช่น ฝึกให้รู้จักหมู่คณะหรือกลุ่มชนว่าดีหรือไม่ดี ควรคบหาสมาคม ควรเข้าไปอยู่เป็นพวกหรือไม่ เมื่ออยู่ในชุมชนหรือที่ประชุมนั้น ๆ ควรวางตัวอย่างไร ควรทำอะไร ควรพูดอย่างไร

^{๑๐๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๑๐.

^{๑๐๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๒๗.

^{๑๐๖} อัง. สดตก. (ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๕.

^{๑๐๗} กัลยาณมิตรเพื่อนแท้สำหรับคุณ, ปรัสนัญดา (ความเป็นผู้รู้จักบริษัท หรือชุมชน), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.kalyanamitra.org/th/article_detail.php?i=15427 [๒ มกราคม ๒๕๖๒].

เช่น เมื่อเข้าหาผู้ใหญ่ควรแสดงอาการนอบน้อมมีสัมมาคารวะ เมื่อเข้าวัดควรสำรวม กาย วาจาใจ ไม่แสดงอาการตลกคึกคะนอง เมื่อไปร่วมพิธีงานศพจะต้องแต่งกาย จะพูดและจะอย่างไร เมื่อเข้าวัดไปในพิธีทำบุญต่าง ๆ จะต้องปฏิบัติตัวอย่างไร จึงจะเหมาะสม จะวางตัวอย่างไรเมื่อพูดคุยกับพระสงฆ์ เป็นต้น จะได้ไม่เผลอเินเวลาสู่ที่ประชุมชน คือ ต้องทำตัวเข้ากับสังคมได้โดยถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

เช่น รู้ชุมชน คือรู้สังคม ตั้งแต่ในขอบเขตที่กว้างขวาง คือ รู้สังคมโลก รู้สังคมของประเทศชาติ ว่าอยู่ในสถานการณ์อย่างไร มีปัญหาอะไร มีความต้องการอย่างไร โดยเฉพาะถ้าจะช่วยเหลือเขา ก็ต้องรู้ปัญหาความต้องการของเขา แม้แต่ชุมชนย่อย ๆ ถ้าเราจะช่วยเหลือเขาเราต้องรู้ความต้องการของเขา เพื่อสนองความต้องการได้ถูกต้อง หรือแก้ไขปัญหามาได้ตรงจุด

เช่น รู้จักชนชั้นต่าง ๆ เช่น ชั้นผู้ใหญ่โดยชาติ โดยวัย โดยคุณ พวกหนึ่ง ชั้นผู้น้อยโดยชาติ โดยวัย โดยคุณ พวกหนึ่ง กิริยาวาจาที่จะใช้ต่อชนชั้นผู้ใหญ่อย่างหนึ่ง ที่ใช้ต่อชนชั้นผู้น้อยอย่างหนึ่ง ฉะนั้น ความรู้จักชุมชนนั้น ๆ ด้วยแล้ว เมื่อเข้าไปหาเขา เราต้องปฏิบัติ คือใช้กิริยาวาจาให้เหมาะสมแก่ชนนั้น ๆ

เช่น รู้จักถิ่น รู้จักชุมชน รู้ในสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติต่อท้องถิ่นของตน มีความรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่นหรือชุมชนของตน เข้าใจและปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นหรือชุมชน ไม่รังเกียจหรือดูหมิ่นเหยียดหยามท้องถิ่นหรือชุมชนของตน ควรให้การสงเคราะห์ ช่วยเหลือหรือบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่นหรือชุมชนของตน เป็นต้น

เช่น เข้าใจคนที่มีความเกี่ยวข้องกับเราทั้งหมด อยู่ที่ไหนก็รู้จักว่าคนรอบข้างเรา ว่าเขาชอบหรือไม่ชอบอะไร จะได้กลมกลืนกับเขาได้ ถ้าทำธุรกิจก็ต้องเข้าใจลูกค้า เข้าใจคู่แข่ง ถ้าทำได้ อย่างนี้ก็จะประสบความสำเร็จในการทำงานทุกอย่าง

หลักปรัญญูตานั้น ถือว่ามีความสำคัญต่อการทำหน้าที่ของข้าราชการอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในเวลาที่จะต้องนำเอาหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ไปแนะนำแก่ประชาชนในถิ่นต่าง ๆ จะต้องศึกษาหาข้อมูลพื้นที่ ชุมชน ชาวบ้านว่ามีความเชื่ออย่างไร ดำรงชีวิตแบบไหน เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ต่อการนำวิธีการ หรือความรู้ทางเกษตรทฤษฎีใหม่มาปรับใช้ให้เข้ากับชาวบ้าน ชุมชนหรือสภาพแวดล้อมนั้น ๆ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชาวบ้านโดยตรง

๓.๓.๗ หลักบุคคลปรัญญูตา

หลักบุคคลปรัญญูตา หมายถึง การรู้จักบุคคล คือ ความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดย อวัยวะ ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใคร ๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้ที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้น ๆ ด้วยดีว่า ควรจะคบหรือไม่ จะใช้ จะตำหนิ ยกย่อง และแนะนำสั่งสอนอย่างไร เป็นต้น^{๑๐๘} เพื่อให้สามารถเลือกใช้คนให้เหมาะสมกับงาน เลือกคนในการทำงานร่วมกัน จึงจะทำให้การทำงานประสบความสำเร็จ เกิดประสิทธิภาพ ประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติงานหรือเพื่อนร่วมงานทุกคน ตลอดจนสามารถสร้างความสามัคคีปรองดอง ความเจริญก้าวหน้าให้แก่หมู่คณะโดยเป็นอย่างดี

^{๑๐๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๑๐.

ในธัมมัญญสูตร^{๑๐๙} ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับหลักบุคคลปโรปรัญญตาไว้ว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ รู้จักบุคคล ๒ จำพวก ได้แก่

๑) รู้ลักษณะบุคคลผู้ที่เป็นบัณฑิต รู้บุคคลที่ต้องการจะพบ บุคคลผู้เป็นพระอริยะหรือผู้ที่เป็นบัณฑิต เป็นคนดี มีศีลธรรม สนใจในคำสั่งสอน แล้วนำมากระทำตามคำสอนนั้นเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น

๒) รู้จักลักษณะของบุคคลที่ไม่ใช่บัณฑิต ไม่ต้องการเห็นบุคคลที่เป็นบัณฑิตหรือพระอริยะและไม่ต้องการจะฟังธรรมคำแนะนำสั่งสอนจากท่านผู้รู้

จากข้อความข้างต้นดังกล่าวนี้ เป็นพุทธวิธีในการเลือกคบหาบัณฑิตและเว้นจากคนพาล เมื่อบุคคลรู้จักคนสองจำพวกนี้แล้ว ก็ให้หมั่นเข้าหาบัณฑิต สอบถามความรู้ เข้าใกล้สนทนา โดยบัณฑิตในที่นี้ ได้แก่ ครูอาจารย์ พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ กัลยาณมิตรผู้มีศีลธรรม เป็นต้น และควรถอยห่างจากคนพาล ได้แก่ คนประพฤติชั่ว ทางกาย วาจา ใจศีลธรรม ต่าง ๆ เป็นต้น

ตัวอย่างการนำความรู้เรื่องบุคคลปโรปรัญญตาไปใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวันสำหรับบุคคลทั่วไป^{๑๑๐} ให้ดูคนโดยละเอียด ที่จริงแล้วต้องรู้จักแยกแยะว่า มีข้อดีข้อเสียอย่างไร ซึ่งถ้าแยกออกก็จะคบได้ถูกคน วางตัวได้ และใช้งานถูก นัยที่สำคัญของการรู้จักบุคคลที่สำคัญที่สุดคือเลือกอาจารย์ให้เป็น ดูพระเจ้าอาตมัสตฺรเป็นตัวอย่างที่ไปเลือกเอาพระเทวทัตมาเป็นอาจารย์ ทำให้ต้องทำปิตุฆาต คือฆ่าบิดาของตนเอง การเลือกครูบาอาจารย์ให้เลือกคนที่มีความดีสูงสุด แล้วให้เอาใจไปผูก ผู้นั้นไว้ ไม่ใช่มาวัดไปเจออาสาศมฺมครที่นิสัยไม่ดีก็เลยไม่มาวัดอีกเลย ถ้าเราเอาใจไปผูกผู้ที่มีความดีสูงอย่างไรก็ไม่หลุดไปจากวัด ไปจากการสร้างความดี ไปจากการสร้างบารมี

ให้การรู้จักประเภทบุคคลแต่ละคนว่าฉลาดหรือโง่ เป็นคนพาลหรือเป็นบัณฑิต มีความสามารถหรือไม่ มีความดีหรือไม่ แล้วเลือกคบหาให้เป็นคุณประโยชน์ เลือกใช้ให้เหมาะสมกับกิจการ หรือเพื่อที่จะปฏิบัติกับเขาได้อย่างเหมาะสม และที่สำคัญก็คือ จะสนทนากับเขาอย่างไรเรื่องและราบรื่น รู้จักวิเคราะห์คนได้ถูกต้องตามหลักจริต อหฺยาตฺย นิสฺสยหรือธาตุของผู้ร่วมสนทนา คือความสำเร็จก้าวแรก และเป็นก้าวสำคัญในการทำหน้าที่กัลยาณมิตร จะได้รู้จักว่า บุคคลไหนควรคบ ไม่ควรคบ ควรแนะนำธรรมะหมวดใดจึงจะตรงจริตอหฺยาตฺย เหมือนหมอนที่จ่ายยาถูกโรคย่อมทำให้คนไข้หายป่วยได้อย่างรวดเร็ว

ให้รู้จักบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะคนที่มาร่วมการทำงานด้วยกันและคนที่เราไปให้บริการตามความแตกต่างเฉพาะตัว เพื่อปฏิบัติต่อเขาได้ถูกต้องเหมาะสมและได้ผล ตลอดจนสามารถบริการให้ความช่วยเหลือได้ตรงตามความต้องการ รู้ว่าจะใช้วิธีสัมพันธ์โดยพูดจาแนะนำติชมหรือจะให้เขายอมรับได้อย่างไร โดยเฉพาะในการใช้คน ต้องรู้ว่าคนไหนเป็นอย่างไร มีความถนัดอหฺยาตฺยความสามารถอย่างไร เพื่อใช้คนให้เหมาะกับงาน นอกจากนั้นก็รู้ประโยชน์ที่เขาพึงได้ เพราะว่าการทำงานนั้นไม่ใช่ว่าจะเอาเขามาเป็นเพียงเครื่องมือทำงานได้ แต่จะต้องให้คนที่ทำงานทุกคนได้ประโยชน์ ได้พัฒนาตัวเอง ผู้นำควรรู้ว่า เขาควรจะได้ประโยชน์อะไรเพื่อความเจริญงอกงามแห่งชีวิต

^{๑๐๙} อัง. สุตตก. (ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๖.

^{๑๑๐} กัลยาณมิตรเพื่อนแท้สำหรับคุณ, บุคคลปโรปรัญญตา (ความเป็นผู้รู้จักบุคคล), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.kalyanamitra.org/th/article_detail.php?i=15428 [๒ มกราคม ๒๕๖๒].

ที่แท้จริงของเขาด้วย ต้องอ่านคนให้ออก โดยรู้จักบุคคลแต่ละคนว่ามีลักษณะนิสัยเป็นอย่างไร มีความสามารถในด้านใด มีคุณภาพเป็นอย่างไร ชอบหรือไม่ชอบอะไร ใครควรคบหรือไม่ควรคบอย่างไร เป็นต้น เมื่อรู้จักลักษณะนิสัยของบุคคลนั้น ๆ ว่าเป็นอย่างไรแล้ว ก็สามารถที่จะปฏิบัติต่อเขาได้อย่างถูกต้อง ชีวิตหน้าที่การงานก็จะเจริญก้าวหน้าและประสบผลสำเร็จ และต้องเป็นผู้รู้จักการไม่คบค้าสูงส่งกับคนที่สังคมรังเกียจ ต้องเข้าใจเลือกคน เช่น เลือกผู้แทน เลือกกรรมการจนกระทั่งเลือกเพื่อน เลือกคู่ครอง เป็นต้น

ในส่วนของหลักบุคคลปรีชาญาณที่ส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น จะส่งผลดีให้เกษตรกรรู้จักคบหามิตรที่ดี ต้องประพฤติปฏิบัติตนอย่างไร ให้พอเหมาะพอดี กับบุคคลอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ควรจะต้องได้รับการเน้นย้ำ คือ หน่วยงานราชการที่จะเข้าไปอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรในเรื่องของเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่จะต้องรู้พื้นฐานชีวิตของคนในแต่ละท้องถิ่นว่าเป็นอย่างไร มีความเชื่อทางศาสนาแบบไหน และขีดจำกัดการรับรู้และเข้าใจมีมากน้อยเพียงใด โดยไม่เน้นเพียงแค่ปริมาณคนเท่านั้น แต่จะต้องให้ได้คุณภาพ เมื่อได้คุณภาพก็จะได้เครือข่ายผู้นำที่มีความชำนาญในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่จะเป็นตัวแทนภาครัฐในการกระจายความรู้เหล่านั้นไปสู่เกษตรกรที่สนใจหรือสามารถช่วยแก้ปัญหาของเกษตรกรได้ทันทีโดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากรัฐเพียงอย่างเดียว

๓.๕ สรุป

หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา โดยผู้วิจัยได้แบ่งเป็น ๓ หลักธรรม ซึ่งมีความสัมพันธ์กับขั้นตอนของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ทั้ง ๓ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) หลักนาถกรรม ๑๐ ที่ส่งเสริมด้านการพึ่งพาตนเอง ๒) หลักสังคหวัตถุ ๔ ที่ส่งเสริมด้านการรวมพลัง ๓) หลักสปปุริสธรรม ๗ ที่ส่งเสริมด้านการพัฒนาก้าวหน้า โดยสามารถสรุปเนื้อหาสาระสำคัญได้ดังนี้

๑) หลักนาถกรรม ๑๐ ที่ส่งเสริมด้านการพึ่งพาตนเอง โดยเกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชาต้องมีศีลธรรมประจำใจในการทำงาน ยึดหลักความไม่เบียดเบียนทำร้ายตนเอง และผู้อื่น ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การไม่ใช้สารเคมี ยาฆ่าหญ้า หรือยาฆ่าแมลง ที่เป็นอันตรายต่อชีวิตคนและสัตว์ รวมถึงทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักของเกษตรทฤษฎีใหม่อย่างถ่องแท้ ไม่ยึดติดอยู่กับตำราแบบเดิม ๆ คือจะต้องอาศัยความรู้ใหม่ ๆ เสริมเข้ามาอยู่เสมอ หมั่นคบหาสมาคมกับบุคคลที่มีแนวคิดคล้ายกัน ได้แก่ ต้นแบบเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ คือหมั่นเข้าหา สนทนา พูดคุย แลกเปลี่ยน สอบถามข้อมูลต่าง ๆ ที่สำคัญเพื่อนำมาปรับใช้กับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ของตนเอง เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย ไม่ยึดติดอยู่กับความสำเร็จในอดีต ไม่ข้ามขั้นตอน ขยันหมั่นเพียรในการช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอเมื่อมีโอกาส ได้ผลผลิตนำมาแจกจ่าย ทำบุญ ยึดมั่นในศีลธรรม ไม่เกี่ยวข้องอบายมุข มีความขยันหมั่นเพียร ยึดหลักหลักว่า ขี้เกียจไม่อดตาย มีใจสันโดษ ตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักของความพอดี ไม่ทำตนให้เดือดร้อน กู้หนี้ยืมสิน หวังรวยเร็ว มีสติมั่นคง หนักแน่น ไม่วู่วาม ใจร้อน มีความรอบรู้ มีปฏิภาณไหวพริบ รู้จักนำองค์ความรู้ใหม่ ๆ มาปรับใช้ให้เหมาะกับสภาพแวดล้อมที่ทำกินของตนเอง ไม่ยึดหลักบางอย่างจนตายตัวเกินไป รู้จักยืดหยุ่น รู้ว่าสิ่งใดที่แล้วมีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ เข้าใจในเหตุและผลของสิ่งต่าง ๆ ที่กำลังดำเนินอยู่เป็นอย่างดี

๒) หลักสังคหวัตถุ ๔ ที่ส่งเสริมด้านการด้านการรวมพลัง โดยเกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา จะต้องรู้จักเป็นผู้ให้อยู่เสมอ เมื่อตนเองได้ผลผลิตพออยู่ พอกิน มันคงดีแล้ว ก็แบ่งไปทำบุญที่วัด หรือเอาไปช่วยเหลือผู้ยากไร้ แจกจ่ายให้เพื่อนบ้าน เป็นการส่งสมนัสย์ของความคิด มีน้ำใจให้ผู้อื่น ทำให้เกิดความสุข ในยามที่คนอื่นมี ก็แบ่งให้คืน เป็นผู้รู้จักพูดคำที่เป็นประโยชน์ ไม่ก่อให้เกิดโทษหรือความเสียหายใด ๆ แก่ตนเองและผู้อื่น สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ วิชาการ ต่าง ๆ ที่เกิดจากการลงมือทำหรือประสบการณ์ของตนเองที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่นี้ให้แก่ผู้ที่สนใจได้เป็นอย่างดี เป็นผู้มิจิตอาสา หมั่นประกอบกิจการงาน ช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ เมื่อมีโอกาส ไม่สนใจแต่ตนเองเท่านั้น แต่จะต้องรู้จักปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ เช่น นำความรู้ที่ได้มา ไปเผยแพร่ นากล้าไม้ เมล็ดพันธุ์ข้าว ไปแจกจ่ายให้กับผู้อื่น หรือในยามที่ส่วนรวมต้องการสิ่งใด ก็สามารถหยิบจับของที่มีอยู่ในสวนผสมแบ่งปันใช้สอยประโยชน์ได้ทันที เป็นต้น เป็นผู้เสมอต้น เสมอปลาย กล่าวคือ ไม่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่แค่ตามกระแส แต่จะต้องมีใจรักอย่างแท้จริง และเอาใจใส่สิ่งที่ทำอยู่เสมอ ไม่ลุ่ม ๆ ดอน ๆ หรือทำลวก ๆ เอาไว้รอดผู้อื่นว่าตนทำตามกระแสพระราชดำรัส แต่จะต้องลงมือทำซ้ำแล้วซ้ำอีก ไม่ย่อท้อ มีความหนักแน่นต่อเสียงวิพากษ์วิจารณ์ที่จะเกิดขึ้นได้ ไม่ปล่อยปละละเลย สิ่งต่าง ๆ จนเกิดความเสียหาย หมั่นทบทวนสิ่งที่กำลังทำ และผลที่ทำมาในอดีตว่าได้ผลมากน้อยเพียงไร และหาทางแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้นตามลำดับ

๓) หลักสัปปุริสธรรม ๗ ที่ส่งเสริมด้านการพัฒนาก้าวหน้า โดยเกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา จะต้องเป็นผู้รู้ดี รู้ชอบ และรู้ชัดในสิ่งที่ตนเองกำลังทำอยู่ว่าเป็นอย่างไร มีขั้นตอนอย่างไรบ้าง และจะต้องมีความเชื่อมั่นสิ่งที่ทำอยู่นี้ จะสามารถนำพาชีวิตไปสู่ความสุข ที่ตั้งอยู่บนหลักของความพอดีได้ มีเป้าหมายที่ชัดเจนว่า การเกษตรทฤษฎีใหม่นี้ จะก่อให้เกิดผลลัพธ์หรือประโยชน์อย่างไรบ้าง เช่น จะต้องรู้อย่างชัดเจนว่า การขุดสระ ความยาว กว้าง ลึก เท่าไหร่ จึงจะมีน้ำเพียงพอต่อการใช้ตลอดทั้งปี และพืชที่ปลูก ใช้น้ำมาก หรือใช้น้ำน้อย ทนต่อโรคและแมลงมากน้อยเพียงใด รู้จักตนเองว่า มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่มากน้อยเพียงใด มีความพร้อมมากแค่ไหนที่จะตัดสินใจเลือกทำเกษตรทฤษฎีใหม่นี้ เป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภคสิ่งต่าง ๆ ไม่โลภมากจนเกินไป มีความพอดี ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีความสุขได้จากสิ่งที่ตนมีในขณะนั้น รู้จักกาล เวลา ที่เหมาะสม และชัดเจนว่า ฤดูกาลนี้ปลูกพืชชนิดใดจึงจะเหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศ รู้จักชุมชน และสังคมว่า ที่ตนเองอยู่นั้นมีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ เป็นอย่างไร รู้จักบุคคลอื่น ๆ ว่า มีอุปนิสัยใจคออย่างไร สามารถที่จะเข้าใจหรือรับรู้ขั้นตอนวิธีการ องค์ความรู้ของเกษตรทฤษฎีใหม่ไปใช้ได้หรือไม่ และรู้ว่าจะต้องใช้วิธีการสนับสนุนหรือส่งเสริมแนวทางใดที่จะก่อให้เกิดผลดีต่อบุคคลอื่นต่อไป

หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา ทั้ง ๓ ประการ ดังกล่าวนั้น ผู้วิจัยได้ค้นพบว่า เป็นหลักธรรมที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ พร้อมทั้งมีความเป็นไปได้ ที่จะสามารถนำมาส่งเสริมการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ได้ ทั้งนี้ เพื่อให้เห็นผลที่ชัดเจนยิ่งขึ้นว่า หลักธรรมดังกล่าวนี้ สามารถนำมาใช้ได้จริงอย่างไรบ้าง จึงต้องมีการนำหลักธรรมดังกล่าวมาบูรณาการกับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา โดยการลงพื้นที่ภาคสนาม

สัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เชี่ยวชาญด้านเกษตรทฤษฎีใหม่ที่มีชื่อเสียง เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับเกษตรทฤษฎีใหม่ พร้อมทั้งเกษตรกรที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ และสัมภาษณ์เชิงลึกนักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา แล้วนำข้อมูลมาบูรณาการเข้ากับหลักธรรมที่ส่งเสริมการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ จากนั้นจึงจะสามารถได้ข้อสรุปต่อไป

บทที่ ๔

บูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้บูรณาการเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา ด้วยหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริม เพื่อต้องการทราบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชาเป็นอย่างไร และนำเสนอความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องมาแสดงไว้ด้วย ดังนี้

๔.๑ พุทธธรรมเพื่อการพึ่งพาตนเองกับเกษตรทฤษฎีใหม่

ในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวทางของศาสตร์พระราชานั้น จะต้องทำความเข้าใจเรื่องหลักการสำคัญของเกษตรทฤษฎีใหม่ให้ได้ว่า มีหลักการอะไรบ้าง เพราะศาสตร์พระราชานั้นแตกต่างจากศาสตร์ทั่วไปคือ เน้นที่การพึ่งพาตนเองเป็นหลักสำคัญ ตามแนวของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพออยู่ พอกิน พึ่งพาตนเองได้ ฉะนั้น การจะพึ่งพาตนเองได้ ก็ต้องรู้และเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องศาสตร์ของเกษตรอย่างถ่องแท้ จึงจะสามารถดำรงตนอยู่หลักการดังกล่าวและสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำรินี้ได้

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สังคมการทำเกษตรในยุคปัจจุบัน เกษตรกรเริ่มหันมาปลูกพืชเชิงเดี่ยวมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย เช่น ปัญหาโรคพืชที่ไม่ได้ตามเป้าหมาย ทำให้ขาดทุน ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า เพื่อปลูกข้าวโพด ส่งผลให้เกิดปัญหาป่าต้นน้ำถูกทำลาย สารเคมีตกค้างตามแม่น้ำ ความอุดมสมบูรณ์ของป่าธรรมชาติหายไป รวมถึงมลพิษต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายในวงกว้าง จึงถึงเวลาแล้วที่สังคมไทยทุกภาคส่วนควรจะตระหนักและเร่งดำเนินการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ก่อนที่จะสายเกินแก้ ปัญหาดังกล่าวนั้น เกิดจากความเห็นแก่ตัว ขาดสำนึก มุ่งเน้นแต่ในเรื่องของกำไรเป็นที่ตั้ง โดยไม่คำนึงถึงความเสียหายต่าง ๆ ตามมา แต่เกษตรทฤษฎีใหม่นั้น เน้นที่การปลูกพืชหลากหลาย เน้นดำรงชีพ พออยู่ พอกิน พึ่งพาตนเอง และไม่ทำลายธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

สมศักดิ์ เครือวัลย์ กล่าวว่า หลักของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ทรงเน้นย้ำให้พสกนิกรของพระองค์ตั้งอยู่บนหลักของความพอดีในการดำเนินชีวิต เพราะศาสตร์พระราชานั้น แตกต่างจากศาสตร์ทั่วไป ตรงที่ศาสตร์พระราชาเน้นตรงที่ ศาสตร์พระราชามุ่งเอาตัวเองเป็นตัวตั้ง มองในสิ่งที่ใกล้ตัวที่เรามีอยู่ เช่น สภาพแวดล้อม ปัจจัยต่าง ๆ กำลังความสามารถ เงินทุน ไม่ให้มองไกลตัวมากเกินไป มุ่งเน้นให้ใช้สิ่งที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ส่วนศาสตร์เกษตรแนวใหม่ หรือเกษตรเชิงเดี่ยวนั้น ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน เพราะเป็นวิธีการที่เริ่มต้นด้วยเงิน ด้วยการเป็นหนี้ เช่น ต้องไปซื้อปุ๋ย ในปริมาณมาก ต้องใช้สารเคมีในปริมาณมาก ต้องดูแลจัดการให้เป็นระบบตามมาตรฐานของการค้า แม้มองว่าจะเป็นเรื่องที่ดี แต่เป็นวิธีการที่ใช้ทุนมาก ไม่เหมาะสำหรับชุมชนชนบท หรือคนที่ยังไม่มีทุนมาก และบางครั้งการลงทุนนั้น กว่าที่จะที่คืนทุนก็ใช้เวลายาวนาน บางครั้งผลผลิตไม่เป็นไปตามที่

ต้องการ หรือผลผลิตทางการเกษตรล้นตลาดบ้าง ส่งผลให้ราคาคตก ทำให้เกษตรกรขาดทุน ไม่มีรายได้ ในระหว่างที่รอผลผลิตทางการเกษตรที่ใช้เวลายาวนาน^๑

สำหรับหลักการพึ่งพาตนเองของศาสตร์พระราชนั้น สอดคล้องกับหลักธรรมในทาง พระพุทธศาสนา กล่าวคือ ธรรมะของพระพุทธเจ้าชุดหนึ่งที่เรียกว่า นาถกรณธรรม (ธรรมที่สร้างที่พึ่ง ให้แก่ตนเองให้แก่ชุมชน แก่สังคม ซึ่งหลักธรรมชุดนี้ มี ๑๐ ประการ ใจความสำคัญของหลักธรรมนี้ คือ ๑) การพึ่งพาตนเองในระดับโลกียธรรม ได้แก่ การพึ่งพาในด้านปัจจัย ๔ ที่อาศัยการผลิตต่าง ๆ ทางทางการเกษตร จึงจะสามารถอยู่ได้อย่างมีความสุข ๒) การพึ่งพาตนเองในระดับโลกุตตรธรรม ได้แก่ สามารถนำตัวเองเข้าสู่มรรคผลนิพพานได้ นี่เป็นระดับสูง

ในส่วนระดับชาวบ้านนั้นทั่วไป คือการพึ่งพาตนเองในระดับโลกียธรรม การมีปัจจัยพร้อม การมีปัจจัย ๔ พร้อม ความเข้มแข็งของชุมชน เหมาะสมที่จะถูกนำไปประยุกต์ใช้ในสังคมการเกษตร อย่างยิ่ง เพราะนาถกรณธรรม ทั้ง ๑๐ ประการ จะเริ่มต้นด้วยการที่ทุกคนจะต้องมีศีลเป็นกฎเบื้องต้น เพราะชุมชนหลายแห่งในชนบทล้มเหลว เพราะขาดศีล ๕ ดิตอบายมุข ต่าง ๆ ทำให้ชาวบ้านเกิดความยากจน พึ่งพาตนเองไม่ได้ นำไปสู่การมีหนี้สิน เพราะขาดศีลธรรม หากสามารถน่านาถกรณ ธรรม ๑๐ ประการมาใช้ ก็จะสามารถทำให้ชาวบ้านพึ่งพาตนเองได้^๒

หลักนาถกรณธรรม ทั้ง ๑๐ ประการ ได้แก่ หลักศีล หลักพาหุสัจจะ หลักกัลยาณมิตตตา หลักโสวจิตตสา หลักกัมมการณียะสุ ทักขตา หลักอัมมกามตา หลักวิริยารัมมะ หลักสันตฎฐี หลักสติ และ หลักปัญญา โดยผู้วิจัยจะได้นำหลักธรรมดังกล่าวมาบูรณาการกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์ พระราชาเพื่อให้เห็นประเด็นต่าง ๆ และสังเคราะห์ออกมาเป็นองค์รวม เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้น และง่ายต่อการนำไปใช้ได้จริง ดังต่อไปนี้

๑) เศรษฐกิจพอเพียง

การบูรณาการเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชาด้วยหลักศีลนั้น ทำได้โดยเกษตรกร จะต้องมีความเคารพต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะหลักของศีลข้อที่ ๑ คือการ ไม่เบียดเบียน ตนเองและผู้อื่น การหมั่นตรวหนักรู้ตัวอยู่เสมอว่า การกระทำใด ๆ ของตนย่อมส่งผลต่อผู้อื่นเสมอไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม ฉะนั้น หลักของศีล จึงเป็นหลักพื้นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น

พระครููปทุมภาวนาจารย์ วิ. กล่าวว่า สังคมในอำเภอลำลูกกาตอนนี มุ่งเน้นไปที่เศรษฐกิจ แบบคนเมืองเป็นหลัก เพราะเป็นไปตามระบบแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ที่เดินผิดทาง ทำให้ประชาชนหลงทาง มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่ทำเหมือนกันหมด ในขณะเดียวกัน โรงงานอุตสาหกรรม ได้ก่อมลพิษทางอากาศ สร้างความเดือดร้อน วนวาย มากมายในเขตพื้นที่อำเภอลำลูกกา สังคมเปลี่ยนไปจากเดิม ทำให้เกษตรกรต้องการเงินมากขึ้น และในส่วนของหน่วยงานภาครัฐ ที่ดูแลท้องถิ่น ก็อนุญาตให้มี สร้างบ้านจัดสรร โรงงานอุตสาหกรรม เพื่อให้สามารถเก็บภาษี และมีรายได้เข้ามามากขึ้น แต่ไม่ได้มองถึง ผลเสียที่เกิดขึ้นตามมามากมาย^๓

^๑ สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่สมศักดิ์ เครือวัลย์, ประธานศูนย์กิจกรรมธรรมชาติสองสลึง, ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^๒ สัมภาษณ์ พระมหาพุทธนา นรเชษฐ, ดร.,ป.ธ.๙, อาจารย์ประจำคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^๓ สัมภาษณ์ พระครููปทุมภาวนาจารย์ วิ., เจ้าอาวาสวัดป่าเจริญราช, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

สอดคล้องกับศุภรัตน์ ภูศรี เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ที่มองว่า แม้ทางศูนย์ฯ เอง จะพยายามไม่ใช่สารเคมีต่าง ๆ แต่กลับพบว่า เกษตรกรที่อยู่บริเวณรอบข้างโครงการฯ กลับใช้สารเคมี ยาฆ่าหญ้า ยาฆ่าแมลง และได้ปลิวเข้ามาในเขตพื้นที่ของโครงการฯ ทำให้แมลงเหล่านั้น มักจะหลบมาอยู่ที่ศูนย์ฯ อีกทั้ง ขณะนี้ ได้มีปัญหาเรื่องอุตสาหกรรม โรงปูน เข้ามาก่อตั้งใกล้ๆ ศูนย์ โดยได้ปล่อยน้ำเสียเข้ามามากขึ้น ทำให้เกิดผลเสียตามมามากมาย^๔

จิระเดช ทนงจิตต์ กล่าวเสริมว่า น้ำบริเวณแถบนี้ ส่วนใหญ่มักจะมีน้ำเสียปะปนเข้ามา เพราะมีบ่อกัก บ่อปลาตก พอเราแช่เมล็ดพันธุ์ข้าวหรือจะรดน้ำผัก เชื้อราก็เข้ามาบ้าง ทำให้เมล็ดพันธุ์ข้าว พืชผัก ไม่อวบงาม เพราะน้ำในคลองเปลี่ยนสีเขียวขุ่น ๆ บางทีก็มีกลิ่น แล้วแต่ช่วงว่า บ่อกัก หรือ บ่อปลาตกจะปล่อยน้ำเสียออกมา เกิดโรคและเชื้อรามามากจากน้ำเสียนี่ก็เยอะ ถ้าบ้านไหนไม่มีบ่อพักน้ำ ก็เสร็จเรียบร้อย^๕

จะเห็นได้ว่าหลักของศีลนั้น เป็นหลักพื้นฐานสำคัญในการทำเกษตร เพราะถ้าหากว่าทุกคนต่าง ไม่เอาใจใส่ดูแล เห็นแต่ประโยชน์ส่วนตนเท่านั้น ก็จะก่อให้เกิดปัญหาหลายด้านตามมา และไม่เพียงแต่ในภาคของการทำเกษตรเท่านั้น ในภาคส่วนของเอกชนเองก็ต้องตระหนัก และเห็นความสำคัญของหลักศีลด้วยเช่นกัน กล่าวคือ จะต้องไม่ปล่อยน้ำเสียลงสู่แม่น้ำ ด้วยเช่นกัน

สรุปว่า เกษตรกรควรมีความเคารพต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความห่วงหาอาทรตระหนักถึงพิษภัยของสารเคมี ยาฆ่าหญ้า และยาฆ่าแมลง ที่จะส่งผลร้ายต่อชีวิตตนเองและผู้อื่น ทำให้เกษตรกรเองมีสุขภาพกายที่แข็งแรง รวมถึงบุคคลอื่นที่อยู่ใกล้เคียงก็ได้รับความปลอดภัย มีสุขภาพที่ดีเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ หลักศีล มิใช่เพียงแต่ที่ส่งเสริมให้เกษตรกรที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชาเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงองค์กรภาคเอกชน โรงงานอุตสาหกรรม และภาครัฐที่จะต้องตระหนักและให้ความสำคัญกับเรื่องสุขภาพของประชาชนที่อยู่ในบริเวณรอบข้างด้วย และภาครัฐเองก็ควรที่จะมีมาตรการทางกฎหมายที่เข้มงวดมากกว่าที่เป็นอยู่ เพื่อสร้างบรรทัดฐานแห่งความเสมอภาคและความปลอดภัยของประชาชนในระยะยาวต่อไป

๒) รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง ยึดหยุ่น

เกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชาควรมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักของเกษตรทฤษฎีใหม่อย่างถ่องแท้ กล่าวคือ ได้ยิน ได้ฟัง ได้เห็นมามากพอสมควร จะต้องเป็นคนที่มีมันแสวงหาความรู้อยู่เสมอ เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำเกษตรให้เกิดผลลัพธ์ที่ดี ไม่ให้ขาดทุน และไม่ยึดติดอยู่กับตำราแบบเดิม ๆ คือจะต้องอาศัยความรู้ใหม่ ๆ เสริมเข้ามาอยู่เสมอ

สอดคล้องกับ ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร ได้อธิบายไว้ว่า ความรู้ความเข้าใจในเกษตรทฤษฎีใหม่นี้ จะต้องรู้ให้ครอบคลุม และเป็นความรู้ที่ถูกต้อง เหตุนี้ จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ พระบาทสมเด็จพระ

^๔ สัมภาษณ์ นางสาวศุภรัตน์ ภูศรี, เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^๕ สัมภาษณ์ คุณจิระเดช ทนงจิตต์, เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

พระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ทรงตรัสว่า จะต้องรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวัง ในการนำไปใช้อย่างมาก ผู้ให้สัมภาษณ์ ได้ขยายความต่อว่า ความรู้ที่ถูกต้องนั้น จะต้องผ่านการปฏิบัติจริง และได้ผลประจักษ์จริง ผ่านการลงมือทำซ้ำแล้วซ้ำเล่า จนสรุปเป็นทฤษฎีใหม่ นี่คือการไขนไขอันที่สอง ที่มีความสำคัญมาก^๖

นอกจากนี้ ญัฐพงศ์ โตปิติ กล่าวเสริมว่า เกษตรกรควรนำความรู้เหล่านั้น มาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของตนเอง เพราะถ้ายึดแต่ตามหลักการ ๓๐:๓๐:๓๐:๑๐ ก็ไม่สามารถทำได้แน่นอน เพราะแถบบริเวณจังหวัดปทุมธานี มีระบบชลประทานรองรับอยู่แล้ว การขุดสระจึงไม่มีความจำเป็น เพราะจะต้องใช้เงินทุนมากในการสระด้วย นี่คือหลักของการยึดหยุ่น^๗

นนทกร พุ่มกล่อม กล่าวว่า การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ควรทำกับข้าวนาปี ไม่เหมาะสำหรับข้าวนาปรัง เพราะต้องใช้น้ำในปริมาณมาก แม้ว่า การขุดสระจะมีจุดประสงค์ เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ยามขาดแคลนน้ำ แต่ไม่เหมาะสำหรับนำมาใช้กับข้าวนาปรัง เพราะบางเขตพื้นที่ในประเทศไทย เช่น ภาคอีสาน เป็นดินร่วนทราย ดินไม่กักเก็บน้ำ จึงไม่เหมาะ และถ้ามีการส่งเสริมให้ปลูกข้าวนาปรัง จะทำให้เกิดผลเสียตามมามากมายเช่น รัฐสูญเสียงบประมาณมากในการขุดสระ และจะต้องสร้างเขื่อนไว้กระจายน้ำไปตามสระของชาวบ้าน นี่คือนโยบายที่พระองค์ทรงเน้นย้ำไว้ และนอกจากนี้แล้ว พระองค์ท่าน ทรงย้ำอีกว่า สระที่ขุดไว้ นั้น ไว้ใช้สำหรับข้าวนาปี หากฝนทิ้งช่วง สามารถเอาน้ำนั้นมาเติมในข้าวทดแทนระหว่างรอฝนได้ ในขณะที่เดียวกัน ในช่วงหน้าแล้ง ไม่ได้ปลูกข้าว สามารถแบ่งน้ำนั้นไปปลูกผัก เลี้ยงปลาทดแทนระหว่างที่รอทำนา ส่งผลให้เกษตรกรมีอาหารไว้บริโภคตลอดปี สามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนได้^๘

สรุปว่า เกษตรกรหรือผู้สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ต้องหมั่นเพิ่มความรู้เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่อย่างถูกต้องและชัดเจน สามารถนำความรู้ที่ผ่านการทดลอง ทดสอบ ทำซ้ำแล้วซ้ำอีกนั้น มาประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของตนเอง รู้จักยืดหยุ่นตามความเหมาะสม ทำให้เกิดความชำนาญและกลายเป็นผู้เชี่ยวชาญที่สามารถให้องค์ความรู้เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่แก่คนอื่นได้

๓) มิตรดี นอบน้อม เปิดใจ ไม่ยึดติด

เกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา จะต้องหมั่นคบหาสมาคมกับบุคคลที่มีแนวคิดคล้ายกัน ได้แก่ ต้นแบบเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ คือหมั่นเข้าหา สนทนา พูดคุย แลกเปลี่ยน สอบถามข้อมูลต่าง ๆ ที่สำคัญเพื่อนำมาข้อมูลเหล่านั้นมาปรับใช้กับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ของตนเอง

สมศักดิ์ เครือวัลย์ กล่าวว่า หลักการคบมิตรที่ดี ไม่ได้หมายถึงเฉพาะแต่คนคนนั้นเป็นคนดีเท่านั้น แต่ยังรวมถึง การคบหาบุคคลที่มีความรู้จริง ๆ เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ เนื่องจากคนที่มาจากภาครัฐเองที่มาให้ความรู้ หรืออบรม บางคนไม่ได้เป็นผู้รู้จริง ไม่ได้ปฏิบัติจริง ทำให้ไม่มี

^๖ สัมภาษณ์ ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร, รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^๗ สัมภาษณ์ นายญัฐพงศ์ โตปิติ, เกษตรอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี, ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^๘ สัมภาษณ์ นายนนทกร พุ่มกล่อม, ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

ประสบการณ์จริง ที่จะมาถ่ายทอดให้แก่เกษตรกรได้รู้และเข้าใจ และยังได้เน้นย้ำว่า ศาสตร์พระราชานั้น ต้องเข้าใจ และเข้าถึงอย่างแท้จริง หรือที่เรียกว่า การระเบิดจากข้างใน นอกจากนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์ยังเสนอแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าวไว้ว่า ควรที่จะนำบุคคลที่สนใจจริง ๆ มาฝึกอบรมกับเกษตรกรต้นแบบที่ประสบความสำเร็จแล้ว เพื่อสืบสานงานของพระราชทานให้มันคงยาวนานต่อไป^๙

สอดคล้องกับ นนทกร พุ่มกล่อม ที่กล่าวว่า หลักทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๒ คือ ขั้นรวมพลัง ร่วมแรง ร่วมใจกัน มีการลงแขกเก็บผลผลิต แลกเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป แต่ละบ้านได้มาช่วยเหลือกัน และส่งผลไปสู่ หลักทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๓ คือ นำผลิตผลทางการเกษตรนั้น มาค้าขายร่วมกัน โดยการจัดกลุ่มรวมตัวกัน ในรูปแบบของสหกรณ์ ไปหารณาการกู้เงิน ทำเป็นโรงสีประจำหมู่บ้าน ในหมู่บ้านมีหลายคน ใครมีลูกจบบัญชีก็มาทำบัญชี คนนี้จับช่าง ก็มาเป็นช่าง เกิดการตลาดขึ้นมา ส่งผลให้ เกิดความสามัคคี เป็นพี่ เป็นพี่น้อง เป็นเพื่อนสนิทสนมกลมเกลียวกัน เพราะทุกคนต่างช่วยเหลือกัน^{๑๐}

ในขณะที่ เอกรัตน์ จันทรศิริ มองว่า ปัญหาสำคัญอย่างหนึ่ง ของการทำเกษตรปลูกพืชเชิงเดี่ยว คือ ต่างคนต่างปลูก ต่างคนต่างทำมาหากิน ถึงเวลาก็ปิดบ้านไม่พบปะพูดคุยกันแล้ว ซึ่งเกษตรทฤษฎีใหม่ คือเหมือนย้อนกลับไปเมื่อก่อน มีการแบ่งปัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ฉะนั้น กิจกรรมการเกษตรภาคทฤษฎีใหม่จึงเป็นเหมือนการพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้กันเรื่องของการเกษตร ช่วยกันแก้ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ได้^{๑๑}

สำหรับจุดเด่นของเกษตรทฤษฎีใหม่ในขั้นที่ ๒ และ ๓ คือการร่วมมือ ร่วมใจกัน บริหารจัดการผลิตทางการเกษตรที่ได้มาค้าขาย แปรรูป สร้างมูลค่าทางการตลาด เกษตรกรได้พบปะพูดคุยและเปลี่ยนองค์ความรู้ใหม่ ๆ ได้แบ่งปันสิ่งของที่ตนมีให้แก่ผู้อื่น นับว่าเป็นการแสดงออกที่มีน้ำใจให้กันและกัน ต่างคนต่างเป็นมิตรที่ดีต่อกันและกัน สร้างเสริมสุขภาวะและความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ประเด็นต่อมาคือ นอบน้อม เปิดใจ ไม่ยึดติด โดยเกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการฯ จะต้องเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย ไม่เป็นคนที่มีลักษณะเหมือนน้ำเต็มแก้ว ไม่ยึดติดกับตำรา หรือยึดติดอยู่กับความสำเร็จในอดีต มีอุปนิสัยชอบเปิดใจเรียนรู้สิ่งใหม่ต่าง ๆ อยู่เสมอ

เอกรัตน์ จันทรศิริ กล่าวว่า ปัญหาของเกษตรกรแถบนี้ที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ เกษตรกรเคยปลูกอะไรมา ก็ปลูกแต่แบบนั้น เช่นปลูกข้าว ก็ปลูกข้าวอยู่เหมือนเดิม ติดอยู่กับแบบเดิม และไม่ยอมเปิดใจที่จะเปลี่ยนแปลง รับฟังยาก เพราะจากที่ให้ความรู้เกษตรกรที่เข้าร่วมอบรม บางคนก็สนใจก็จะเข้ามาถามหาความรู้เพิ่ม แต่คนที่ไม่เปิดใจ ก็จะนั่งฟังอย่างเดียว อุปสรรคสำคัญคือเกษตรกรไม่เปิดใจยอมรับ และไม่ยอมที่จะเปลี่ยนแปลง หรือไม่ยอมรับว่าการทำแบบนี้แล้วมันยั่งยืน และไม่ทำลายสุขภาพ ชาวนาเอง ก็ให้เหตุผลว่า ฉันจะทำแบบนี้ เคยขายข้าวได้เป็นแสน แต่ก็หมดค่าต้นทุนไปเป็นแสนเหมือนกัน ไม่ยอมเปิดใจที่จะเปลี่ยน ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญมาก แต่ในขณะเดียวกันก็

^๙ สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่สมศักดิ์ เครือวัลย์, ประธานศูนย์กิจกรรมธรรมชาติสองสลึง, ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๑๐} สัมภาษณ์ นายนนทกร พุ่มกล่อม, ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๑๑} สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรี เอกรัตน์ จันทรศิริ, ตำแหน่ง นักวิชาการและอาสาสมัครเกษตรอำเภอลูกกา, ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

มีคนรุ่นใหม่ ที่ยอมเปิดใจอยากทำเกษตรทฤษฎีใหม่เยอะพอสมควร ถือว่าเป็นเรื่องที่ดีมาก ที่คนรุ่นใหม่หันมาสนใจเรื่องแบบนี้^{๑๒}

สอดคล้องกับ อรพิมพ์ สุริยา มองว่า เกษตรกรที่อยากจะทำจริง ๆ ๑๐๐ คน จะมีสัก ๑๐ คน เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่เน้นปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อการค้า ถ้าปลูกข้าว ก็จะปลูกแต่ข้าวอย่างเดียว ถ้าทำสวนก็ทำสวนไปเลย เขาจะไม่อยากทำหลายอย่าง คืออย่างเราไปส่งเสริม หรือกระตุ้นแล้ว ผลออกมาก็ยังไม่ได้ดีเท่าที่ควร ดังนั้น เกษตรกรจะต้อง กล้าที่จะเปลี่ยนจากวิธีการเดิม ๆ บางที เราไม่ใช้สารเคมี แต่ที่นารอบข้างเรา เขาใช้สารเคมี ก็ต้องอดทน แล้วปริมาณผลผลิต ในช่วงแรก อาจจะได้ น้อย ผลผลิตไม่สวย และต้องเปิดใจยอมรับความเป็นจริง แล้วบางรายก็ต้องจ่ายค่าเช่าที่ ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่ในเขตลุ่มลูกกา เป็นพื้นที่เช่าทำนา จะต้องเร่งผลิต เร่งขาย เร่งใช้สารเคมี เพื่อให้ได้ผลผลิตเยอะ เพื่อเพียงพอสำหรับค่าเช่าที่^{๑๓}

ปัญญา ปุลิเวคินท์ ได้กล่าวถึงความเกี่ยวข้องกับหลักโสวจิตสตาไว้ว่า ผู้ที่สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ทุกวันนี้ ไม่ใช่มีเพียงเฉพาะเกษตรกรเท่านั้น แต่ยังมียุคคนรุ่นใหม่ หลากหลายสาขา อาชีพที่ไม่เคยรู้เรื่องเกษตรมาก่อนเลย ถึงประมาณ ๗๐-๘๐ เปอร์เซ็นต์ คนเหล่านี้แม้จะไม่มีความรู้เรื่องเกษตรมาก่อน แต่อาศัยใจรัก ชอบแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ มีใจอ่อนน้อม เปิดใจยอมรับฟังสิ่งใหม่ ๆ ทำให้เมื่อมาอบรมที่ศูนย์ภูมิรักษ์นั้นแล้ว กลับเอาไปทำจนประสบความสำเร็จและกลายเป็นต้นแบบของเกษตรกรยุคใหม่ได้^{๑๔}

ลักขณา เกื่อนกลาด กล่าวว่า หลังจากที่อยู่ในหลวงทรงสวรรค์แล้ว ได้ก็มียุคคนรุ่นใหม่ สนใจเข้ามาศึกษาดูงานมากขึ้น ทางศูนย์ฯ จะแนะนำว่า ถ้าเขามีพื้นที่ขนาดใหญ่ ก็ให้ทำเกษตรผสมผสานโดยรวม เพราะมีระบบการจัดการที่ง่าย แต่หากมีพื้นที่ขนาดเล็ก จะแนะนำให้ ทำแบบเกษตรยังชีพ เป็นเกษตรผสมผสานเหมือนกัน และมีคนนำไปทำประสบความสำเร็จหลายคนแล้ว เช่น วิศวกรหนุ่มคนหนึ่ง กลับไปอยู่บ้านที่จังหวัดแพร่ แล้วนำเอาแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่และเกษตรยังชีพของทางศูนย์ไปปรับใช้ จนประสบความสำเร็จและเป็นต้นแบบของเกษตรกรในพื้นที่นั้นด้วย^{๑๕}

สอดคล้องกับศุภรัตน์ ภูศรี กล่าวว่า เกษตรกรจะต้องไปหาความรู้เรื่องการทำเกษตรอยู่เสมอ ต้องไม่อยู่กับที่ ซึ่งจะทำให้เกษตรกรก้าวหน้าไปกว่าเดิม สามารถนำความรู้เหล่านั้นมาถ่ายทอด ในฐานะวิทยากรได้ ในหมวดกิจกรรมต่าง ๆ ของการทำเกษตรของตนเองได้ และก็เป็นผู้นำของชุมชนได้ด้วย^{๑๖}

^{๑๒} สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรี เอกรัตน์ จันทรศิริ, ตำแหน่งนักวิชาการและอาสาสมัครเกษตรกรอำเภอลูกกา, ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๑๓} สัมภาษณ์ คุณอรพิมพ์ สุริยา ตำแหน่ง, นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ (สำนักงานเกษตร จ.ปทุมธานี), ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๑๔} สัมภาษณ์ คุณปัญญา ปุลิเวคินท์, ตำแหน่ง ผู้อำนวยการศูนย์ภูมิรักษ์ธรรมชาติ จ.นครนายก, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๑๕} สัมภาษณ์ คุณลักขณา เกื่อนกลาด, ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๑๖} สัมภาษณ์ นางสาวศุภรัตน์ ภูศรี, ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

นอกจากนี้ ญัฐพงศ์ โตปิติ กล่าวว่า เกษตรกรสามารถทำได้ โดยการเปิดใจยอมรับเทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์ เพื่อใช้ในการเกษตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นด้วย สัมพันธ์กับคำสัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งได้กล่าวเสริมในเรื่องนี้ว่า ด้านของเทคโนโลยีนั้น มีความสำคัญส่วนหนึ่ง เช่น ในเรื่องการหาข้อมูลหรือการเก็บข้อมูลทางด้านการเกษตร โดยเฉพาะ เรื่องตรวจสอบคุณภาพน้ำ คุณภาพอากาศ คุณภาพดิน ซึ่งจะต้องใช้ในส่วนของเทคโนโลยีเข้ามาช่วย^{๑๗}

และในขณะเดียวกัน แหลม ไหวติง มองว่า ผู้เป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ เมื่อหันมาใช้เทคโนโลยีใหม่ในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่แล้ว จะต้องไม่ลืมองค์ความรู้เดิม ที่เรียกว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น ที่เรามีจะมีปลูกไม้ยืนต้นไว้บังลมรอบแปลง ที่เป็นสี่เหลี่ยมพื้นผ้า ส่วนใหญ่เป็นไม้สะเดา ไม้ใช้สอยทั่วไป ช่วยเวลาตอนโต สามารถตัดเอามาใช้ได้ ใบสะเดาก็ก็นำมาทำหมักไล่แมลงได้ ถือว่าได้ประโยชน์อีกต่อหนึ่งคือตัวอย่างของการรู้จักปรับนำเอาภูมิปัญญาชาวบ้านแบบโบราณมาใช้^{๑๘}

สรุปว่า ประเด็นดังกล่าวมานี้ เกษตรกรหรือผู้สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ต้องเปิดใจยอมรับองค์ความรู้ต่าง ๆ ตลอดถึงนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่จำเป็นเข้ามาประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น และในขณะเดียวกัน เกษตรกรรุ่นใหม่ต้องเปิดใจยอมรับเอาภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือองค์ความรู้ทางการเกษตรของบรรพบุรุษที่ดีมาประยุกต์ใช้ด้วย จึงจะได้ประโยชน์อย่างเต็มที่

๔) มีจิตอาสา มีธรรมะในใจ ห่วงไกลอบายมุข

ในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่นอกจากจะมุ่งเน้นให้เกษตรกรพึ่งพาตนเองแล้ว ต่อมาคือ เกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการฯ จะต้องมีจิตอาสา เอาใจใส่ ขวนขวาย ในการทำประโยชน์ของส่วนรวมด้วยเมื่อโอกาส โดยมีใช้เพียงแต่ทำของตนเองให้ประสบความสำเร็จเท่านั้น แต่ยังยึดหลักว่า มีสิ่งใด ที่ช่วยเหลือผู้อื่นได้ ก็จะทำเต็มที่ แม้ช่วยเหลือแรงกายไม่ได้ ก็ช่วยเหลือด้านความรู้ แม้ความรู้ไม่มาก ก็ช่วยเหลือด้านผลผลิต แจกจ่าย ทำบุญ แบ่งปันให้ผู้อื่น เป็นต้น

สมศักดิ์ เครือวัลย์ กล่าวว่า การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ ๒ ขั้นกลาง (การรวมพลัง) เป็นการร่วมแรงร่วมใจกัน ทำกิจกรรมของส่วนรวม เช่น สังคมสมัยก่อน มีวัดเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน เมื่อมีกิจกรรมงานบุญต่าง ๆ ใครมีผลผลิตทางการเกษตร ก็นำไปถวายพระ หรือนำไปแจกจ่ายทำเป็นโรงทาน นอกจากจะได้บุญกุศลแล้ว ยังได้โฆษณาสินค้าการเกษตรไปในตัวด้วย^{๑๙}

สอดคล้องกับ พระครูพุทธมภาวนาจารย์ วิ. ที่แสดงทัศนะเกี่ยวกับการบูรณาการเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชาด้วยหลักกิงกรณียะสุ ทักขตา ไว้ว่า สังคมสมัยก่อน เป็นพุทธเกษตร คือการทำเกษตรแบบวิถีพุทธ มีการแบ่งปันกัน ร่วมทุกข์ ร่วมสุข มีกิจกรรมลงแขกช่วยเหลือกัน ก่อให้เกิดความสามัคคี มีความเมตตา ต่อกัน เอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน ทำแล้ว ทำเพื่ออะไร ก็ทำเพื่อดับทุกข์ ทำให้สังคมมีความสามัคคี ใครทำเกษตร ได้ผัก ได้ปลา ก็เอามาแบ่งกัน หรือเอามาแลกกัน นี่คือนิยามของสังคมพุทธเกษตร ไปเจอกันก็ยิ้มแย้มแจ่มใส ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน แบ่งกันกิน แบ่งกันใช้ มีความสามัคคี

^{๑๗} สัมภาษณ์ นายญัฐพงศ์ โตปิติ, เกษตรอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี, ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๑๘} สัมภาษณ์ คุณหลม ไหวติง, ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๑๙} สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่สมศักดิ์ เครือวัลย์, ประธานศูนย์กิจกรรมธรรมชาติสองสลึง, ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

และเมตตาต่อกัน การลงแขกทำสิ่งต่าง เป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงความสามัคคี ฉะนั้น จึงทำให้อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข จนเกิดความเข้มแข็ง สงบสุข ในชุมชนหมู่บ้าน^{๒๐}

ในขณะเดียวกัน นนทร พุ่มกล่อม มองว่า ทุกวันนี้ การร่วมแรงลงแขก ใช้ไม่ได้แล้ว เพราะเรามีรถเกี่ยวข้าว ประหยัด สะดวก รวดเร็ว ไม่ต้องเลี้ยงข้าว เลี้ยงน้ำ ไม่ต้องเสียเวลาเอาข้าวมาตาก นี่คือการเจริญที่เข้ามา ซึ่งเป็นอะไรที่ขัดกันอยู่ แล้วเราก็ต้องยอมรับมันให้ได้^{๒๑}

แม้ว่าในประเด็นของการลงแขก ร่วมแรงร่วมใจกัน แบบสมัยก่อนนั้น จะเป็นภาพที่หาได้ยาก เนื่องด้วยความเจริญทางด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัย เข้ามามีบทบาทช่วยประหยัดแรงงาน แรงเงินได้มาก แต่ถึงกระนั้น เกษตรกรก็ยังช่วยเหลือกันในด้านอื่น ๆ อยู่ เช่น ในช่วงที่เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ เกษตรกรที่ไม่ได้รับผลกระทบ นำผลผลิตของตนไปแจกจ่ายยังผู้ประสบภัย เป็นต้น หรือแม้แต่ในช่วงที่มีงานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ ของคนในชุมชน เกษตรกรก็ยังนำเอาผลผลิตทางการเกษตรไปร่วมงาน ถือเป็นการแสดงความมีน้ำใจ และเป็นการช่วยเหลือขนขวายในกิจกรรมของส่วนรวม

พระมหาอุทตนา นรเชษฐโก กล่าวไว้ว่า ความเข้มแข็งของชุมชน ทฤษฎีใหม่ของในหลวงรัชกาล ที่ ๙ ท่านจะเน้นเรื่องการรวมตัวกัน เมื่อเกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระดับครอบครัวแล้ว ท่านจะเน้นมาสู่ความเข้มแข็งของชุมชน เช่น การรวมตัวกันในนามสหกรณ์ รวมตัวกันเป็นกลุ่มให้มีพลัง เพราะถ้าทำคนเดียวอำนาจการต่อรองจะมีน้อย ถ้ารวมตัวกันได้จะมีอำนาจการต่อรองกับองค์กรภายนอก อำนาจการต่อรองกับภาครัฐ ต่อรองกับภาคเอกชน ต่อรองกับธนาคาร ต่อรองได้กับทุกส่วน สามารถต่อรองกับกลไกตลาดได้ ตลอดจนจะสามารถกำหนดราคาสินค้าได้เอง สามารถกำหนดความต้องการในการขายสินค้าได้ กำหนดราคาสินค้าที่ผลิตออกมา อันนี้ก็คือสิ่งที่เด่นชัดเด่นของเกษตรทฤษฎีใหม่^{๒๒}

สรุปว่า เกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการฯ ต้องเป็นผู้มีจิตอาสา เอาใจใส่ ขวนขวายในกิจกรรมต่าง ๆ ของคนชุมชนคนรอบข้าง มีจิตเมตตา ปรารถนาดี อยากให้ช่วยเหลือ เพื่อแบ่งปันผู้อื่น ทั้งร่างกาย แรงใจ ตามสติกำลังปัญญาความรู้ที่มีตามแต่โอกาสที่จะทำได้ ส่งผลให้เกษตรกรมีเครือข่ายทางการเกษตร สามารถแบ่งปันความรู้ ให้แก่กันและกัน ช่วยเหลือแก้ปัญหา ในยามที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับโรคพืช หรือสัตว์ ตลอดจนคำแนะนำอื่นที่เป็นประโยชน์ได้ด้วย นอกจากนี้ยังมีการรวมตัวกันในนามของสหกรณ์ที่จะสร้างอำนาจต่อรองราคาผลผลิตทางการเกษตรอื่นจะช่วยให้สร้างรายได้ ที่มั่นคงแก่ชุมชนเกิดขึ้นตามมาด้วย

ประการต่อมาคือ เกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการฯ ต้องเป็นผู้ยึดมั่นหลักธรรม ศีลธรรม ไม่ถลำนำพาตนเองและครอบครัวไปสู่ที่ต่ำได้แก่ อบายมุข ของมีนเมา และยาเสพติด ต้องมีใจที่เป็นธรรมะ ไม่ประพฤติชั่ว แม้จะมีโอกาสก็ตาม หมั่นคบหาบัณฑิตคนดีมีศีลธรรม เพื่อสร้างที่พึ่งทางใจให้

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระครูพุ่มภาวนาจารย์ วิ., เจ้าอาวาสวัดป่าเจริญราช, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายนนทร พุ่มกล่อม, ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระมหาอุทตนา นรเชษฐโก, ดร.,ป.ธ.๙, อาจารย์ประจำคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

เข้มแข็งเพื่อความเข้าใจสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และสามารถบริหารจัดการกับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเหล่านั้นได้อย่างดี

ประเด็นนี้ พระมหาพุทธนา นรเชฏฐ์ กล่าวว่า การที่ทุกคนจะต้องมีศีลธรรมเป็นพื้นฐานในจิตใจ จะช่วยให้สร้างความสุขให้เกิดขึ้นแก่ครอบครัวและชุมชนของเกษตรกรมากขึ้น เพราะในชุมชนหลายแห่งในชนบทที่ในปัจจุบัน ล้มเหลวทางด้านศีลธรรม คนขาดธรรมะ ติดอบายมุขการพนัน มวยตู้ เล่นไฟ ไฮโล ติดความสนุกสนาน ติดเหล้า กัญชา เพราะคนไม่มีศีลธรรม ไม่มีธรรมะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ สุดท้าย ทำให้เกิดความจนซ้ำซาก สิ้นตาอ้าปากไม่ได้ นำไปสู่การมีหนี้สิน เพราะใช้ชีวิตไม่มีศีล ไม่มีธรรม^{๒๓}

นอกจากนี้ หลวงพ่อพุทธทาส ได้มองว่า การทำงานต้องเป็นการปฏิบัติธรรม กล่าวคือ คนจะทำสิ่งใดต้องมีธรรมะ มีความรู้เรื่องนั้น มีความอดทนอดกลั้นในเรื่องนั้น มีสติ สัมปชัญญะในเรื่องนั้น ต้องมีความเฉลียวฉลาดปฏิภาณในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเกี่ยวกับเรื่องนั้น ต้องมีสัจจะ ความซื่อตรง จริใจ ขยันขันแข็งในการทำงานนั้น เขาจะต้องกล้าหาญเพียงพอในหน้าที่ของตน ธรรมะเกือบหมดทั้งพระไตรปิฎกมาอยู่ในตัวการงาน เมื่อทำงาน ฉะนั้น ใครจะทำการงานโดยไม่ต้องปฏิบัติธรรมเป็นขาวนาไถนาอยู่ในนากับควาย แต่เขาก็มีธรรมะทั้งหมด คือรู้ว่าจะไถนาอย่างไร มีวิริยะ มีคุณธรรมที่ช่วยให้สำเร็จทุกอย่างในการไถนา มันจึงจะได้ไถนาได้ ฉะนั้น การทำงานเป็นการปฏิบัติธรรมอยู่โดยอัตโนมัติ^{๒๔}

สอดคล้องกับ ปัญญา ฐิเรวคินท์ ได้กล่าวเสริมว่า การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวทางพระราชดำรินี้ จะต้องต้องมีธรรมะในใจอยู่เสมอ ธรรมะคือธรรมชาติ เราคือส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เมื่อเราเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เราตัดไม้ทำลายป่าเพื่อปลูกข้าวโพด ปลูกพืชไร่เชิงเดี่ยว เท่ากับเราตัดแข้ง ตัดขา ตัดลมหายใจของตนเอง ทำลายชีวิตของตนเองให้สั้นลง นั่นคือ คนขาดธรรมะ ฉะนั้น ถ้าจะให้ ป่าต้นน้ำ ผืนป่าที่อุดมสมบูรณ์กลับคืนมา เกษตรกรทุกคนต้องมีธรรมะในใจ ธรรมะจะทำให้คนเกิดความพอดี ไม่ทำลายธรรมชาติ และที่สำคัญที่สุด เกษตรทฤษฎีใหม่ คือหนทางแห่งธรรมะ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ทรงคิดค้น เช่น ในเรื่องของการปลูกต้นไม้ ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง นี่คือนโยบายการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยมีตัวธรรมะเป็นแรงขับเคลื่อน^{๒๕}

สรุปว่า เกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการฯ ต้องฝึกใจให้มีธรรมะอยู่ในใจเสมอ ต้องรู้จักคิด วิเคราะห์แยกแยะ สิ่งที่เป็นบุญหรือบาป สิ่งที่เป็นประโยชน์ หรือไม่เป็นประโยชน์ สิ่งใดที่จะทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น ต้องรู้จักงดเว้น ละ ลด เลิก สิ่งเหล่านั้นเสีย สิ่งใดที่ทำให้เกิดความสุข ความดีงามแก่ตนเองและครอบครัว ชุมชน ก็พึงหมั่นประกอบ หรือทำให้เจริญยิ่งขึ้นไป

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระมหาพุทธนา นรเชฏฐ์, ดร.,ป.ธ.๙, อาจารย์ประจำคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๒๔} พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), **ศิลปะแห่งชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๙), หน้า ๓๖-๓๗.

^{๒๕} สัมภาษณ์ คุณปัญญา ฐิเรวคินท์, ตำแหน่ง ผู้อำนวยการศูนย์ภูมิรักษ์ธรรมชาติ จ.นครนายก, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

๕) ขยัน อดทน พอเพียง

การทำเกษตรทฤษฎีใหม่แตกต่างจากการทำเกษตรทฤษฎีเก่า คือมีลักษณะที่ค่อยเป็นค่อยไป ไม่เน้นผลกำไรเป็นตัวตั้ง แต่เน้นการพึ่งพาตนเองได้ จึงเป็นเรื่องที่เกษตรกรจะต้องหนักแน่น และมียึดมั่นในหลักการชัดเจน เกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการฯ จะต้องมีความขยันหมั่นเพียร อดทน บากบั่นในการทำเกษตรอย่างยิ่ง เนื่องจากจะต้องพบเจอกับความยากลำบากต่าง ๆ ซึ่งจะต้องพบเจออย่างแน่นอน แต่หากยึดหลักความเพียรอยู่ในใจเสมอ ถือหลักว่า ขี้เกียจ ไม่อดตาย แม้สิ่งที่ยากลำบากก็กลายเป็นสิ่งที่ย่าง และทำให้ไม่รู้สึกลำบากอีกต่อไป

ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร กล่าวว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ท่านทรงชัดเจนเรื่องนี้มากกว่า การเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแบบพระองค์ท่านนั้น ต้องมีความเพียร และต้องอดทน สองอย่างนี้สำคัญมาก เพราะการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ต้องลงมือปฏิบัติ ออกแรงสมอง แรงกาย ทำให้เกิดความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า และต้องอดทน อย่าใจร้อน ค่อยๆ ทำไปเรื่อยๆ แล้วผลมันจะได้ของมันเอง ถ้าเกียจคร้าน อยากเห็นผลไว ก็ไม่มีทางสำเร็จ เอาใจใส่ ปลุกพืชผัก เลี้ยงสัตว์ ก็ต้องขยันดู ขยันให้น้ำ พรุนดิน ใส่ปุ๋ย ฉะนั้น ความขยันหมั่นเพียร จึงเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่^{๒๖}

พระครููปทุมภาวนาจารย์ วิ. กล่าวว่า ความขยันหมั่นเพียรถือเป็นบารมีธรรมอย่างหนึ่ง ในบารมี ๑๐ ทศ ที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญมาในสมัยตั้งแต่ยังเป็นพระโพธิสัตว์ ในการทำเกษตรถือว่าไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะจะต้องใช้แรงกำลัง ขุด แรก หาม ต้องใจรัก ใจสู้ ไม่ท้อถอย จึงจะสำเร็จได้ คนสมัยนี้ ความขยันมีน้อย ความอดทนมีน้อย เจอแดด เจอฝน ก็ยอมแพ้แล้ว ในหลวงรัชกาลที่ ๙ ทรงทำให้ดูว่า ต้องขยันบากบั่น อดทน ถึงจะประสบความสำเร็จ ฉะนั้น ยิ่งเราขยันและเอาใจใส่ในสิ่งที่เราทำ ขยันอ่าน ขยันเขียน ขยันคิด ปัญญาความรู้ต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นมาได้ นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะฉลาด รู้จักคิด วิเคราะห์ ทำให้มีประสบการณ์^{๒๗}

สรุปว่า เกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการฯ ต้องขยันลงมือปฏิบัติ ไม่เกียจคร้านในการทำงาน หน้าที่ เพราะการทำเกษตรส่วนใหญ่จะต้องลงมือปฏิบัติ ในสถานที่จริง จะต้องพบเจอกับอุปสรรค ปัญหาต่าง ๆ มากมาย หากมองในมุมที่ดี จะพบว่า เมื่อขยันแล้ว ร่างกายย่อมแข็งแรง เพราะได้ออกกำลังกายทุกวัน ได้อยู่กับอากาศที่ดี จึงทำให้สุขภาพจิตดีตามเช่นกัน

ประการต่อมา คือ เกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการฯ ต้องเป็นผู้รู้จักยินดี หรือพอใจในสิ่งที่ตนได้รับในขณะนั้น เพราะหัวใจสำคัญของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักของความพอดี ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ภูหนี่ ยิ้มส้น หัวรวยเร็ว แต่จะค่อย ๆ ทำไปเรื่อย ๆ พออยู่ พอกิน ไม่ลำบากจนเกินไป และไม่เกียจตัวจนเกินไป ทั้งความพอดีในแง่ของการลงทุน การปลูก รวมถึงความพอดีในด้านเรี่ยวแรงของตนเองด้วย

สมศักดิ์ เครือวัลย์ กล่าวว่า ศาสตร์พระราชา เป็นศาสตร์แห่งการพึ่งพาตนเอง เวลาจะทำอะไรต้องไม่ทำเกินกำลังของตัวเอง ให้ทำแต่พอดี ไม่โลภจนเกินไป หากวันนี้ เกษตรกรลดความอยาก

^{๒๖} สัมภาษณ์ ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร, รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระครููปทุมภาวนาจารย์ วิ., เจ้าอาวาสวัดป่าเจริญราช, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

รวบ ลดความโลภ ลงเสียบ้าง จะได้ไม่ต้องเป็นหนี้สิน มีความพอใจในสิ่งที่ตนมี และใช้ให้คุ้มค่าเกิดประโยชน์มากที่สุด^{๒๘}

สอดคล้องกับ นนทกร พุ่มกล่อม กล่าวเสริมในเรื่องดังกล่าวว่า ตนเองย้ำเสมอว่า การจะทำเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น ต้องตั้งอยู่บนหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือจะต้องมีเหตุ มีผล ทำไมต้องทำเช่นนี้ ทำแล้วจะได้อะไร ประการสำคัญคือ ต้องไม่หวังผลมาก หวังผลพอประมาณ เช่น ทำไมเราต้องปลูกข้าว เพราะเราต้องกินข้าว ซึ่งโดยเฉลี่ยแล้ว ครอบครัวหนึ่ง โดยประมาณ ๕ คน กินข้าวอยู่ที่ประมาณ ๑๐,๐๐๐ กิโลกรัมต่อไป ฉะนั้น เมื่อทำนา ตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ ๓ ไร่กว่า ก็จะได้ข้าวถึง ๑๕,๐๐๐ ตัน แล้วก็เหลือ ๕,๐๐๐ กิโลกรัมไว้ขายเป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือน นอกฤดูทำนาก็ปลูกพืชผัก ผสมผสาน ไว้บริโภคตลอดปีได้ และจะต้องไม่โลภอยากรวย เอาที่ไปจำหน่าย ซื้อมรดกหรือสิ่งที่ไม่จำเป็น อันจะทำให้เกิดหนี้สิน และไม่มีที่ทำกินในที่สุด^{๒๙}

ความสันโดษในเรื่องการทำการเกษตรถือเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อทัศนคติของเกษตรกรไทย เนื่องจากสังคมแต่โบราณเน้นเรื่องการพออยู่พอกิน เมื่อความเจริญทางวัตถุนิยมเข้ามามากขึ้น วิถีชีวิตเกษตรกรเริ่มเปลี่ยนไป กล่าวคือ ต้องการมีรถยนต์ บ้าน สิ่งอำนวยความสะดวก หรือของใช้ที่ฟุ่มเฟือยมากขึ้น จึงเป็นแรงผลักดันให้เกษตรกร ต้องผลิตพืชผลให้ได้เร็ว มีกำไร มากที่สุด นั่นคือการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ทำให้เกษตรกร มีเกิดความโลภ เร่งผลิต เร่งจำหน่าย จนสุดท้ายบางรายต้องติดหนี้สินจำนวนมาก เพราะขาดหลักธรรมสันโดษนั่นเอง

สอดคล้องกับ ปัญญา ปุลิเวคินทร์ กล่าวว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ ๓ ทำให้ความเสียหายมาก เนื่องจากให้เกษตรกรปลูกพืชเชิงเดี่ยว ทำให้เกษตรกรผันตัวมาทำพืชเชิงเดี่ยว ซึ่งต้นทุนสูงรายได้มาก แต่มีความเสี่ยงสูง ทำให้เกษตรกรมีหนี้สิน ธกส. โดยเฉลี่ย ๓๐๐,๐๐๐ บาท ต่อราย โดยการที่จะแก้ปัญหาได้ คือปรับการทำไร่หรือแนวคิดของเกษตรกรโดยใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ที่ลงทุนต่ำและมีค่าใช้จ่ายในการผลิตหรือต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่าการทำเกษตรเชิงเดี่ยวที่ต้องใช้ปุ๋ยเคมีและการลงทุนสูงโดยมีรายได้อิงตามราคาตลาดทำให้ความเสี่ยงสูงไปด้วย^{๓๐}

สรุปว่า เกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการฯ จะต้องมีความพอใจ พอดี และมีหลักเหตุผลในตัวของตัวเอง ไม่ใจร้อน โลภอยากได้ จนเกินไป ต้องมีสติ มีปัญญา ใครครวญไตร่ตรองสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง และรู้จักใช้สอยปัจจัยสี่ตามความจำเป็น ไม่ฟุ่มเฟือย ใช้จ่ายจนเกินตัว ก่อหนี้สิน ก่อให้เกิดความเครียดและเป็นทุกข์ในที่สุด

๖) มีสติ ปล่องวางได้ ไม่เครียด

สิ่งสำคัญของการดำเนินชีวิตไม่ว่าจะประกอบอาชีพใด นั่นคือการดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท คือการมีสติ โดยเฉพาะการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการฯ ต้องเป็น

^{๒๘} สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่สมศักดิ์ เครือวัลย์, ประธานศูนย์กิจกรรมธรรมชาติสองสลึง, ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๒๙} สัมภาษณ์ นายนนทกร พุ่มกล่อม, ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๓๐} สัมภาษณ์ คุณปัญญา ปุลิเวคินทร์, ตำแหน่ง ผู้อำนวยการศูนย์ภูมิรักษ์ธรรมชาติ จ.นครนายก, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

จะต้องผู้มีสติมั่นคง หนักแน่น ไม่วู่วาม ใจร้อน และต้องไม่เอาตัวเองไปเปรียบเทียบกับเกษตรเชิงเดี่ยวอย่างเด็ดขาด นี่คือหัวใจสำคัญอย่างหนึ่งที่เกษตรกรจะต้องมี และในหลักการดำเนินชีวิตต่าง ๆ ก็จะต้องมีสติ ประคับประคองตนเอง ไม่มั่วสุม อบายมุขต่าง ๆ กระทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี แก่ครอบครัวและผู้อื่นได้

ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร กล่าวว่า เกษตรกรควรมีสติ รู้ตัวอยู่เสมอว่า ตนเองกำลังทำอะไร โดยเฉพาะเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นแนวเกษตรที่ค่อยเป็นค่อยไป แตกต่างจากเกษตรเชิงเดี่ยว ที่ต้องเร่งรีบให้ได้ผลผลิต เกษตรทฤษฎีใหม่เป็นแนวทางของการลดความเสี่ยง เป็นการทำเกษตรแบบยั่งยืน ดังนั้นเกษตรกรต้องค่อย ๆ ทำอย่างมีสติ ไม่ควรใจร้อน^{๓๑}

สอดคล้องกับผู้ใหญ่สมศักดิ์ เครือวัลย์ ซึ่งได้ให้สัมภาษณ์ว่า ศาสตร์ของในหลวงจะต้องทำด้วยความสติ ห้ามทำด้วยความโลภ เอาเงินเป็นตัวตั้ง ต้องอยู่บนหลักของความพอดี รู้จักกำลังของตนเอง รู้ว่าสิ่งใดควรทำ ไม่ควรทำ สิ่งใดที่จะให้ชีวิตตกต่ำ การกู้เงิน อบายมุข ของมีนเมา ต้องละเว้น ต้องมีสติ มิเช่นนั้นจะต้องอยู่วังวนของความยากจนไม่รู้จบ^{๓๒}

พระครูปทุมภาวนาจารย์ วิ. กล่าวว่า เกษตรกรจะต้องมีสติ คือ ต้องรู้จักตนเองก่อนว่า ตนมีความสามารถจะได้ทำอะไรได้บ้าง พื้นฐานของของตนอยู่ระดับใด เมื่อรู้พื้นฐานตัวเองแล้ว ก็ต้องรู้พื้นฐานทุนการงาน การเงิน รู้เรี่ยวแรงของตัวเอง สถานภาพของตัวเองเป็นอย่างไร เราจะได้ทำอะไรที่ไม่เกินตัว จะได้ไม่เป็นหนี้ ถ้าทำเกินตัว มันก็เป็นหนี้ แล้วก็เป้นทุกข์^{๓๓}

สรุปว่า เกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการฯ ควรมีความยับยั้งชั่งใจ มีความสติคอยควบคุมจิตใจของตนเองไม่ให้เผลอทำสิ่งที่ให้ตนเองและครอบครัวเกิดความทุกข์ เกิดหนี้สิน ต้องมีสติในการใช้จ่าย ไม่ใจร้อนในการอยากได้เงินจนเกินไป ตั้งอยู่บนหลักของความพอดี พออยู่ พอกิน ต้องหนักแน่น และยึดมั่นในหลักของความดี เมื่อมีสติ ก็อยู่อย่างพอดี ไม่ก่อหนี้สิน เมื่อไม่มีหนี้สิน ก็ไม่มีความเครียด สามารถปล่อยวางสิ่งต่าง ๆ ได้ มีชีวิตได้อย่างมีความสุข

๗) ปัญญาดี เชี่ยวชาญ หาญกล้า

บูรณาการเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชาด้วยหลักปัญญานั้น ทำได้โดยเกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการฯ ต้องเป็นหลักปัญญา หมายถึง เกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา จะต้องมีความรอบรู้ มีปฏิภาณไหวพริบ รู้จักนำองค์ความรู้ใหม่ ๆ มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่ทำกินของตนเอง ไม่ยึดหลักบางอย่างจนตายตัวเกินไป รู้จักยืดหยุ่น รู้ว่าสิ่งใดที่แล้วมีประโยชน์หรือไม่ประโยชน์ เข้าใจในเหตุและผลของสิ่งต่าง ๆ ที่กำลังดำเนินอยู่เป็นอย่างดี

ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร กล่าวว่า ในเรื่องหลักของปัญญานี้ เกษตรกรจะต้องมีความรอบรู้ในทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติอย่างท่องแท้ โดยเฉพาะความแตกต่างระหว่างทฤษฎีใหม่และทฤษฎีเก่า

^{๓๑} สัมภาษณ์ ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร, ตำแหน่ง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๓๒} สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่สมศักดิ์ เครือวัลย์, ตำแหน่ง ประธานศูนย์กสิกรรมธรรมชาติสองสลึง, ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระครูปทุมภาวนาจารย์ วิ., ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดป่าเจริญราช, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

กล่าวคือ ทฤษฎีเก่า มุ่งเน้นกำไร ผลผลิตมวลรวม เน้นปลูกพืชเชิงเดี่ยว ปลูกสิ่งใด ขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาด จึงต้องผลิตให้ได้ในปริมาณที่มาก ส่วนทฤษฎีใหม่ ตั้งอยู่บนความพอดี เน้นการปลูกพืชผสมผสาน มีการบริหารจัดการน้ำที่ดินทำกิน และการปลูกพืชแบบใหม่ เน้นความปลอดภัย การร่วมมือกันของชุมชน^{๓๔}

นอกจากนี้ ความรู้ ความเข้าใจ เรื่องการบริหารจัดการดิน น้ำ ป่า ถือเป็นหัวใจสำคัญ เพราะศาสตร์พระราชา คือ ศาสตร์แห่งการจัดการทรัพยากรดิน ทรัพยากรน้ำ และทรัพยากรป่านำมาใช้ประโยชน์โดยไม่ทำลายทรัพยากรเหล่านั้น เพราะหากขาดปัญญา ความรอบรู้ในเรื่องดังกล่าว ย่อมส่งผลให้กลับไปสู่การทำเกษตรทฤษฎีเก่า ซึ่งก่อให้เกิดผลเสียตามมาหลายอย่าง

สมศักดิ์ เครือวัลย์ กล่าวว่า แท้จริง ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี สังคม ไม่ใช่สิ่งที่น่ากลัว แต่จะต้องอนุรักษ์ธรรมชาติควบคู่ไปด้วย ต้องไม่ทำลายธรรมชาติ หากทรัพยากรป่าไม้ยังคงอยู่ มนุษย์ก็ได้รับประโยชน์มากมายจากป่า เพราะป่าให้น้ำ ให้ความร่มเย็น ถ้าเรามีความรู้เรื่องนี้ชัดเจน ก็จะไม่มีปัญหาเรื่องการทำลายป่า เพราะทุกคนรู้ว่า ป่ามีประโยชน์อย่างไร ในหลวงทรงเป็นตัวอย่างในเรื่องของการเป็นผู้มีปัญญา ทรงคิดว่า ทำอย่างไร ทำเกษตรถึงจะไม่ทำลายป่า พระองค์ทรงเอาป่าไม้มาไว้ในสวน เรียกว่า ปลูกป่า ๓ อย่าง ได้ประโยชน์ ๔ อย่าง นี่คือตัวอย่างของความเป็นผู้มีปัญญา ที่พระองค์ทรงแสดงให้เห็น^{๓๕}

ไพเราะครูปทุมภวนาจารย์ วิ. กล่าวว่า ในหลักของปัญญานั้น เมื่อเกษตรกร เบื้องต้นเกษตรกรมีใจรักในสิ่งที่ทำ เช่น ปลูกผัก ปลูกพืช ก็มีความตั้งใจมั่น มีความสุขกับสิ่งที่ได้ทำ แน่วแน่ มีจิตใจที่มั่นคง มีระเบียบ วินัยในการดูแลพืชผัก หมั่นรดน้ำพรวนดิน พืชผักที่ตนเองปลูก หมั่นสังเกตดูพืชเป็นอย่างไร ก็เกิดปัญญา เกิดการพัฒนา รู้วิธีการจัดการระบบให้ดีขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จ ในการประกอบอาชีพทำการเกษตรจากประสบการณ์จริง^{๓๖}

นอกจากนี้ วรรณภา มีดำ เจ้าหน้าที ศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ยังได้กล่าวเสริมในเรื่องแนวทางการส่งเสริมการแสวงความรู้ โดยทางศูนย์ ได้มีแปลงสาธิตเกษตรส่งเสริมอาชีพ ซึ่งมีการปลูก ที่มีกระบวนการจัดการที่ปลอดภัย เมื่อคนสนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้ ก็สามารถที่จะนำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองได้ ทำให้มีกิน มีใช้ ลดรายจ่ายในครัวเรือน มีรายจ่ายลดลง มีรายได้เพิ่มขึ้น เพราะทางเรา จัดอบรมให้เกษตรกรเข้ามาดูการบริหารจัดการพื้นที่ขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้^{๓๗}

ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร กล่าวซ้ำอีกครั้งว่า ในเรื่องของทฤษฎีใหม่นี้ ถ้าจะให้มีปัญหา หรือรู้จักทฤษฎีใหม่ให้ลึกซึ้ง เพียงพอ ให้สมกับที่พระองค์ทรงได้คิดค้นมา ต้องรู้อย่างน้อย ๕ เรื่อง ๑. ปรัชญาเบื้องหลังทฤษฎีเก่าและใหม่คืออะไร? ๒. กฎเกณฑ์ของทฤษฎีใหม่ที่พระองค์ทรงสร้างขึ้น

^{๓๔} สัมภาษณ์ ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร, ตำแหน่ง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๓๕} สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่สมศักดิ์ เครือวัลย์, ตำแหน่ง ประธานศูนย์กิจกรรมธรรมชาติสองสลึง, ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระครูปทุมภวนาจารย์ วิ., ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดป่าเจริญราช, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๓๗} สัมภาษณ์ คุณวรรณภา มีดำ, ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

มันมีกฎเกณฑ์อะไรบ้าง? ๓. มันแปลงไปสู่การปฏิบัติได้อย่างไร? มีขั้นตอนอย่างไรในการแปลงไปสู่การปฏิบัติ ๔. มีอะไรที่เป็นสิ่งใหม่ ถ้ามันเหมือนเก่า ก็ไม่ควรเรียกทฤษฎีใหม่ ซึ่งเรียกว่า นวัตกรรมอะไรที่ใหม่ๆ กิจกรรมใหม่ และสุดท้าย ข้อ ๕ วิธีบริหารจะต้องไม่ลงทุนมาก เหมือนกับทฤษฎีเก่า ๆ คือทำแบบคนจน ฉะนั้น เราต้องศึกษาให้รอบด้าน รู้ให้รอบด้าน^{๓๘}

สรุปว่า เกษตรกรต้องหมั่นแสวงหาความรู้ให้เข้าใจชัดเจนในเรื่องของการทำเกษตร ต้องรู้จักจริงเสมอ ไม่ใช่คาดเดา ต้องทำทุกอย่างด้วยปัญญา และต้องชวนชาวบ้านหาความรู้มาใส่ตัวอยู่ตลอดเวลา เรื่องใดที่ตนไม่รู้ ต้องเรียนรู้เพิ่มเติม ความรู้ไม่มีวันหมด หมั่นเป็นผู้เรียนเพื่อหาความรู้อยู่ตลอดเวลา ดังที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ทรงทำเป็นต้นแบบให้ดู เมื่อมีปัญหาแล้วก็จะมีความเชี่ยวชาญ กล่าวหาในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ไม่กลัวความล้มเหลว มีความมั่นใจในสิ่งที่ทำเป็นอย่างดีว่า จะสามารถนำพาชีวิตให้มีความมั่นคงได้อย่างยั่งยืน

๔.๒ พุทธธรรมเพื่อการรวมพลังกับเกษตรทฤษฎีใหม่

เมื่อความเจริญทางด้านวัตถุเข้ามามากขึ้น วิถีชีวิตของเกษตรกรในปัจจุบันจึงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แตกต่างจากในอดีตที่มุ่งเน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือกัน โดยผ่านกิจกรรมทางการเกษตร เช่น มีการลงแขก ช่วยเหลือกันเก็บผลผลิตทางการเกษตร หรือเมื่อเก็บผลผลิต พออยู่ พอกิน พอใช้ ก็จะนำไปแจกจ่าย ทำบุญ แบ่งปัน ให้กับผู้อื่น นับว่าเป็นวิธีการอันชาญฉลาด ที่จะสร้างความสุข ความสามัคคี ความไว้วางใจ แสดงมิตรไมตรีจิตที่ดีต่อกัน ตามสุภาษิตที่ว่า น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า ทุกคนต่างช่วยเหลือกัน นั่นคือสังคมเกษตรในอดีต ที่แฝงไปด้วยหลักธรรมมากมายในการดำเนินชีวิต

แต่ในขณะเดียวกัน นานทกร พุ่มกล่อม กล่าวว่า เมื่อสังคมเปลี่ยนไป สังคมเมืองเริ่มเข้ามา มีบทบาทมากขึ้นในชีวิต ทำให้ทุกคนต้องการความสะดวกสบาย ต้องการเงิน การร่ำรวย และต้องหางานที่ทำให้ได้เงินได้มาก โดยไม่ต้องทำงานตากแดดทั้งวัน เหมือนบรรพบุรุษ นี่คือ แนวคิดของคนรุ่นใหม่ ในขณะที่วิถีชีวิตของคนในชนบทต้องเผชิญชะตากรรม เพราะต้องประสบปัญหาขาดแคลนแรงงานในครอบครัว ไม่มีใครช่วยสานต่อการทำเกษตร พ่อแม่ลูกไม่ได้อยู่ด้วยกัน เหลือไว้เพียงผู้สูงอายุและเด็กที่อยู่ในชนบท นี่คือปัญหาสำคัญในยุคปัจจุบัน^{๓๙}

ในขณะที่เกษตรกรที่อยู่ในแถบชนบท ก็ต่างคน ต่างทำ ไม่ได้พึ่งพาอาศัยกันเหมือนแต่ก่อน เนื่องจากปัญหาขาดแคลนแรงงาน ตนเองก็ต้องประสบปัญหาที่ไม่สามารถแก้คนเดียวได้ ทำให้บางคนต้องเลิกทำเกษตรไปก็มี แล้วเอาที่นานั้น ไปขายให้คนอื่น นำเงินไปซื้อ รถกระบะ ของใช้ พุ่มเพื่อย หรือนำไปทำธุรกิจอย่างอื่น แต่สุดท้ายก็ทำในสิ่งที่ตนเองไม่ถนัด ทำให้ขาดทุน ล้มละลาย ติดหนี้สิน นำไปสู่ความยากจนในที่สุด

แม้ว่าเหตุการณ์ดังกล่าวจะปรากฏเป็นความจริงในชีวิตชนบทไทยในหลายจังหวัดด้วยกัน แต่ก็ยังมีกลุ่มคนจำนวนไม่น้อยที่ พยายามนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ ๙ มาฟื้นฟู และปรับใช้ในการดำเนินชีวิต ผู้ใหญ่สมศักดิ์ เครือวัลย์ มองว่า ในการแก้ปัญหาดังกล่าว ทำ

^{๓๘} สัมภาษณ์ ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร, ตำแหน่ง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๓๙} สัมภาษณ์ นายณนทกร พุ่มกล่อม, ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

ได้ไม่ยาก กล่าวคือ ต้องสร้างเกษตรกรรมแบบแห่งความสำเร็จให้เกิดขึ้น ให้มากที่สุด แล้วพยายามทำให้เห็นว่า ในเขตชนบทก็มีของดี แล้วพยายามดึงลูกหลานกลับไปช่วยกันพัฒนาชนบท ซึ่งในหลวงได้พยายามทำมาโดยตลอด เรียกว่า โครงการบัณฑิตคืนถิ่น โครงการนี้ที่จะไปช่วยฟื้นฟู วิถีชีวิตของเกษตรกรในชนบทให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง และพยายามดึงเอาหลักธรรมต่าง ๆ ที่สำคัญ มาช่วยในการผูกมัดใจลูกหลาน พ่อแม่ลูก และคนในชนบทให้มีความรัก ความสามัคคี ประองตอง ช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน เพื่อปลูกเร้าให้เกิดความสำนึกรักในบ้านเกิด^{๔๐}

โดยหลักธรรมที่จะต้องนำมาบูรณาการให้เกิดความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชนนั้น คือหลักของสังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ หลักทาน หลักปิยวาจา หลักอัตถจริยา และหลักสมานัตตตา ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยได้นำมาบูรณาการกับเกษตรทฤษฎีใหม่ ในขั้นตอนการรวมพลัง เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ว่า หลักธรรมดังกล่าวนี้ สามารถเชื่อมโยงการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้สังเคราะห์และสรุปประเด็นหลักสำคัญ เพื่อความเข้าใจง่าย และนำไปใช้ได้จริง ดังต่อไปนี้

๑) โอบอ้อมอารีย์

ในการบูรณาการเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชาด้วยหลักทาน ทำได้โดยเกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการฯ ควรเป็นผู้รู้จักเป็นผู้ให้อยู่เสมอ เมื่อตนเองได้ผลผลิต พออยู่ พอกิน มีความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สินดีแล้ว ก็ต้องรู้จักแบ่งปันผู้อื่น หรือนำแบ่งไปทำบุญที่วัด นำไปช่วยเหลือผู้ยากไร้ แจกจ่ายให้เพื่อนบ้าน เป็นการสั่งสมนิสสัยของความสุข มีน้ำใจให้ผู้อื่น ทำให้เกิดความสุข ในยามที่คนอื่นมี ก็แบ่งให้คืน เป็นต้น นี่เป็นตัวอย่างของการสร้างความสมัครสมานสามัคคีในชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

สมศักดิ์ เครือวัลย์ กล่าวว่า ในหลวงทรงเน้นย้ำว่า เมื่อทำเกษตรทฤษฎีใหม่นี้แล้ว เมื่อเหลือกิน ก็อย่าพึ่งขาย ให้แจกก่อน เอาไปทำบุญทำทาน เหลือกินให้ถึงผู้อื่น ผูกพันให้มีจิต โอบอ้อมอารีย์ เผื่อแผ่ นั่นคือ ถ้าเหลือกิน ก็ให้แจก แต่บางครั้ง คนไม่เข้าใจ พอพูดถึงแจก ถ้าแจกแล้วจะเอาอะไรกิน ก็ไม่ต้องแจกทั้งหมด แจกแค่พอดี ไม่ใช่ แจกจนตัวเองอด ถ้าเหลือพอที่จะแจก ค่อยแจก แต่ถ้ามันไม่พอแจก อย่าแจก ถ้ามันไม่เหลือ ก็ทำให้มันเหลือ ปลูกให้มันเหลือ วิธีที่ ทำสามเดือน ยังไงก็เหลือ ยกเว้นแค่ว่า ทำแล้วนึกอยากขาย ในหลวงบอกว่า ให้แจกก่อน ยิ่งให้ไป ยิ่งได้มา มันไม่หมดหรอก แจกไปเป็นการโฆษณาไปในตัว เมื่อคนอื่นเห็น ก็อยากจะมาซื้อเอง^{๔๑}

สอดคล้องกับ เอกรัตน์ จันทศิริ ที่กล่าวว่า ในสังคมเมือง ก็สามารถนำหลักของทานไปมาบูรณาการได้เช่นกัน โดยได้แบ่งปันพืชผักที่เรปลูกที่เหลือ นำไปแจกญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน พอแบ่งปันแล้วก็ยังเหลือที่จะนำไปขาย นำไปจำหน่ายต่อและได้รายได้กลับมา เพียงแค่ลองปลูกวันละสองสามกระถาง เดือนหนึ่งก็ ๕๐ กระถาง พอปลูกก็เพิ่มเรื่อย ๆ เดือนหนึ่งก็กินไม่หมด แล้วก็แบ่งต่อ

^{๔๐} สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่สมศักดิ์ เครือวัลย์, ตำแหน่ง ประธานศูนย์กิจกรรมธรรมชาติสองสลึง, ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๔๑} สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่สมศักดิ์ เครือวัลย์, ตำแหน่ง ประธานศูนย์กิจกรรมธรรมชาติสองสลึง, ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

ให้พี่ป้าน้ำอา พอเขาเห็นก็อยากจะลองทำบ้างแล้วเอามาแบ่งกันพอเหลือก็เอาไปขายบ้าง เพื่อแผ้วให้
อย่างหมอที่อนามัยอยากกินผักแบบนี้^{๔๒}

ณัฐพงศ์ โตปิติ กล่าวว่า เกษตรทฤษฎีใหม่ทำให้เกษตรกร มีของบริโภคที่หลากหลายขึ้น
อย่างคนนึงปลูกแตงกวา อีกคนปลูกฟักทองก็นำมาแลกเปลี่ยนกัน ถามว่าตอนนี้ในเรื่องของเกษตร
ทฤษฎีใหม่ก็ดีขึ้น ก็มีคนทำเพิ่มขึ้นจากการแลกเปลี่ยนกัน ก็เปิดใจกันมากขึ้น พูดคุยกันมากขึ้น ตอน
แรกผมก็ไม่รู้ว่าเกษตรทฤษฎีใหม่มาจากไหน แต่พอศึกษาจริง ๆ ก็ได้พบว่ามีมาจากพระพุทธศาสนา
เราเอง^{๔๓}

พระครูพุ่มภาวนาจารย์ วิ. ได้ให้สัมภาษณ์เสริมเรื่องทานไว้ว่า การบูรณาการหลักของ
ทานเข้ากับเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น เกษตรกรหรือผู้สนใจทำ ไม่ควรมองตัวเงินเป็นปัจจัยสำคัญ แต่
มุ่งเน้นที่การแสวงหาความสุข ความสมานสามัคคี เสียสละ ความมีน้ำใจของมนุษย์เป็นหลัก ส่งผลให้
คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข แม้จะค้าขาย ก็ไม่คดโกง นำแต่ของดีมีประโยชน์ สะอาด
ปลอดภัย จำหน่ายให้ผู้อื่น ถ้าไม่ขายก็แลกเปลี่ยนกัน โบราณจึงกล่าวไว้ว่า มีปลาหนึ่งตัว ทำอย่างไร
จึงจะได้กินทั้งปี คำตอบคือ เมื่อได้ปลามาต้มยำทำแกง ก็แบ่งไปให้บ้านนั้น บ้านนี้ ต่อไป บ้านอื่น ๆ ที่
เคยได้รับจากเรา เวลาเขาได้ปลา หรือได้อะไร เขาก็แบ่งวนกลับมาหาเรา วนเวียน เกื้อกูลกันอย่างนี้
นี่คือสังคมแห่งพุทธะ ไม่ต้องบอกหรือแสดงมาก แต่เป็นการกระทำที่ชาญฉลาดและก่อให้เกิดความสุข
ใจทั้งผู้ให้ และผู้รับ^{๔๔}

สรุปว่า เกษตรกรหรือผู้สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ จะต้องรู้จักการแบ่งปัน ช่วยเหลือผู้อื่น
ตามกำลังของตนเอง แม้ว่าจะไม่พร้อมในการให้ด้วยกำลังทรัพย์ ก็สามารถให้ความช่วยเหลือด้วย
เรี่ยวแรงกำลังกาย ช่วยเหลือกิจกรรมของหมู่คณะ นับว่าเป็นการให้ที่ไม่ต้องเสียเงิน สร้างทั้ง
ประโยชน์ตน คือทำตนให้มีค่า สร้างประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นคือ มอบความสุข ความปรารถนาดี ความมี
น้ำใจกันและกัน

๒) วจีไพบระ

เกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการฯ ควรเป็นผู้รู้จักพูดคำที่เป็นประโยชน์ ไม่พูดเท็จ พูดคำ
หยาบ เสียสติ หรือคำก่อให้เกิดโทษหรือความเสียหายใด ๆ แก่ตนเองและผู้อื่น ตลอดจนรู้หลักการ
ถ่ายทอดองค์ความรู้ วิชาการ ต่าง ๆ ที่เกิดจากการลงมือทำหรือประสบการณ์ของตนเองที่ทำเกษตร
ทฤษฎีใหม่นี้ให้แก่ผู้สนใจได้เป็นอย่างดี

ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร ได้ให้สัมภาษณ์ว่า หลักสำคัญของเกษตรทฤษฎีใหม่ คือต้องรู้จริง
จากการปฏิบัติจริง จะต้องไม่พูดในสิ่งที่ตนไม่รู้ ไม่ได้ปฏิบัติมา หากจะกล่าวแนะนำกับผู้อื่น ตนจะต้อง
รู้จริงในเรื่องนั้น ไม่เพียงแต่ผ่านการอ่านตำราทฤษฎีมาแล้วมาพูด แต่ต้องลงมือ ปฏิบัติ ลองผิดลองถูก

^{๔๒} สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรี เอกรัตน์ จันทศิริ, ตำแหน่ง นักวิชาการและอาสาสมัครเกษตรกรอำเภออุกกา,
๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๔๓} สัมภาษณ์ นายณัฐพงศ์ โตปิติ, ตำแหน่ง เกษตรอำเภออุกกา จังหวัดปทุมธานี, ๗ กุมภาพันธ์
๒๕๖๒.

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระครูพุ่มภาวนาจารย์ วิ., ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดป่าเจริญราช, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

พิสูจน์จนได้ข้อสรุปที่แท้จริง แล้วนำผลเหล่านั้นมาพูด ถ่ายทอดและนำคนอื่นนี้คือสิ่งที่ภาครัฐต้องมีหลักปียาจา^{๔๕}

สอดคล้องกับ สมศักดิ์ เครือวัลย์ ได้กล่าวไว้ว่า หน่วยงานของภาครัฐเองจะต้องพูดความจริง ไม่หลอกลวงชาวบ้าน เพราะทุกวันนี้ ทั้งภาครัฐ เอกชน นักวิชาการ บางกลุ่มก็เป็นเครื่องมือของนายทุนใหญ่ที่คอยหาผลประโยชน์จากเกษตรกร ใช้กลอุบายในเชิงโครงสร้าง กำหนดนโยบายหลอกล่อ เช่น บอกให้ประชาชนปลูก ๆ ปลูกพืชเชิงเดี่ยว เหมือนกัน เพื่อขายให้นายทุน สุดท้ายนายทุนก็ได้กำไรจากการขายปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ และยาต่าง ๆ เมื่อผลผลิตล้นตลาด ราคาตก ก็ไม่มีใครรับชอบเกษตรกรก็ต้องลำบากกัน^{๔๖}

เอกรัตน์ จันทร์ศิริ กล่าวว่า ในขณะที่เกษตรกรเอง ก็ควรมีหลักปียาจาด้วยเช่นกัน เนื่องจากจะต้องจำหน่ายพืชผักสวนครัว ผลไม้ หรือผลผลิตทางการเกษตรอื่น ๆ จะต้องมีความซื่อสัตย์ ทำอย่างไร ต้องพูดอย่างนั้น ต้องไม่พูดเท็จ เช่น เมื่อตั้งใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยปราศจากสารเคมีต่าง ๆ ก็ต้องทำให้จริงจัง และเวลานำไปจำหน่ายก็คนบริโภคจะได้มั่นใจ และปลอดภัย แต่หากไม่มีหลักปียาจา พูดโกหก หลอกลวงผู้บริโภค ทั้งที่ตนแอบใส่สารเคมี นั่นคือขาดหลักปียาจา และขาดหลักคุณธรรมด้วย^{๔๗}

นอกจากนี้ พระครููปทุมภาวนาจารย์ วิ. ยังได้กล่าวเสริมว่า พ่อแม่ต้องรู้จักใช้ปียาจาอบรมบ่มนิสัยลูกหลาน ให้รู้จัก ปลูกต้นไม้ รักษาข้าว เคารพในชีวิตตนเองและผู้อื่น คือ ไม่เอาสิ่งสกปรกไมโยนทิ้งในถิ่นของคนอื่น สารเคมีจะต้องไม่ฉีดพ่นทำลายชีวิตของคนอื่น มลพิษทางเสียง ก็ต้องไม่ไปรบกวนคนอื่น มันต้องเริ่มจากพ่อแม่ก่อน นี่คือนโยบายที่คนในครอบครัวต้องช่วยกันพูดคุย อบรมสั่งสอน ปลูกฝังให้เข้าใจ^{๔๘}

สรุปว่า เกษตรกรหรือผู้สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ จะต้องไม่พูดเท็จ ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดเพื่อเจ้า ไม่พูดโฆษณาถึงผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรของตนเกินจริง มีความซื่อตรง ทำอย่างไร พูดอย่างนั้น ไม่ทะเลาะเบาะแว้งว่า การทำเกษตรของตนดีกว่าผู้อื่น ไม่พูดจาข่มเหง ไม่ดูถูกคนที่ยังไม่ได้สนใจทำเหมือนตนเอง ต้องหนักแน่น ให้ผลของการกระทำเป็นตัวแทนของคำพูด นอกจากนี้ หลักปียาจา ยังเหมาะสำหรับหน่วยงานของรัฐที่ต้องซื่อสัตย์ พูดคำจริง แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่ใช้นโยบายทางการเมืองโกหกหลอกลวงประชาชน

๓) สงเคราะห์ชุมชน

เกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการฯ ควรเป็นผู้มีจิตอาสา รู้จักประกอบกิจการงานช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ เมื่อมีโอกาส ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ เช่น นำความรู้ที่ได้มา

^{๔๕} สัมภาษณ์ ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร, ตำแหน่ง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๔๖} สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่สมศักดิ์ เครือวัลย์, ตำแหน่ง ประธานศูนย์กสิกรรมธรรมชาติสองสลึง, ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๔๗} สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรี เอกรัตน์ จันทร์ศิริ, ตำแหน่ง นักวิชาการและอาสาสมัครเกษตรกรอำเภออุตุกา, ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๔๘} สัมภาษณ์ พระครููปทุมภาวนาจารย์ วิ., ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดป่าเจริญราช, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

ไปเผยแผ่ นำกล้าไม้ เมล็ดพันธุ์ข้าว ไปแจกจ่ายให้กับผู้อื่น หรือในยามที่ส่วนรวมต้องการสิ่งใด สามารถหยิบจับของที่มีอยู่ในสวนผสมแบ่งปันใช้สอยประโยชน์ได้ทันที เป็นต้น

สมศักดิ์ เครือวัลย์ ได้กล่าวว่า ศาสตร์พระราชามีหลักอยู่ว่า เมื่อช่วยตนเองได้ มีความมั่นคง แข็งแรง ต้องรู้จักขยับไปสู่การช่วยเหลือผู้อื่น ต้องไม่เห็นแก่ตัว เช่นในสังคมชนบท ทางวัดมีกิจกรรมปลูกป่า งานบุญ งานกุศล อันไหนช่วยเหลือได้ ก็พยายามเข้าไปช่วย มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ต้องรู้จักแบ่งปัน เอื้อเฟื้อ สังคมจะได้พบกับความร่มเย็น ที่ทุกคนมีน้ำใจช่วยเหลือกัน นั่นคือหลักของพระองค์ท่าน^{๔๙}

นอกจากนี้ พระครููปทุมภาวนาจารย์ วิ. ได้กล่าวว่า หลักอรรถจริยา นอกเหนือจากการช่วยเหลือผู้อื่นแล้ว ยังต้องรู้จักช่วยเหลือทางอ้อม คือช่วยไม่ทำความลำบากกาย ลำบากใจ สร้างทุกข์แก่ผู้อื่น คือให้มองถึง การรักษากฎระเบียบวินัย ที่จะไปไม่ก้าวก่าย สิทธิเสรีภาพ หรือทำลายของชีวิตผู้อื่น ไม่ควรฉีดพ่นสารเคมี เพราะจะทำให้คนเกิดโรคมะเร็ง โรคภูมิแพ้ ฯลฯ นี่คือน้ำใจที่ต้องแก้ไข^{๕๐}

สรุปว่า เกษตรกรหรือผู้สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ควรทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ถือน้ำใจของความมีน้ำใจ ช่วยเหลือ มีสุขร่วมเสพ มีทุกข์ร่วมต้าน เพราะหลักอรรถจริยา เป็นหลักของการฝึกความเสียสละ ฝึกสละความเห็นแก่ตัว ใช้ร่างกาย แรงใจ อุทิศตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ในยามที่ผู้อื่นต้องการความช่วยเหลือ

๔) วางตนเหมาะสม

เกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการฯ ควรเป็นผู้รู้จักผู้เสมอต้น เสมอปลาย กล่าวคือ ไม่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่แค่ตามกระแส แต่จะต้องมีใจรักอย่างแท้จริง มีความจริงใจและจริงจัง มีความมั่นคง แน่วแน่ว่า การทำเกษตรทฤษฎีใหม่นี้ จะช่วยเกิดความอยู่ดีมีสุข บนวิถีทางแห่งความพอดี มิใช่ทำได้เพื่ออวดผู้อื่นว่าตนทำตามกระแสพระราชดำรัส มิเช่นนั้น จะทำให้เบื่อหน่ายและคลายความเพียรในที่สุด

ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร ได้กล่าวว่า หลักสมานัตตตานี้ ควรอย่างยิ่งที่หน่วยงานของรัฐที่เข้าไปดูแลเรื่องการทำเกษตรทฤษฎีใหม่หรือด้านการเกษตรอื่น ๆ ควรนำไปประพฤติดำเนินปฏิบัติ เพราะหน่วยงานของรัฐคือตัวแทนของพระราชาทิออยเป็นหัวเป็นตาให้ท่าน เมื่อลงไปในพื้นที่ ควรทำอย่างจริงจัง ตั้งใจ ต้องการช่วยเหลือชาวบ้านอย่างแท้จริง มิใช่ ช่วยเหลือด้วยดีเฉพาะแต่ตอนแรก แต่ต้องเสมอต้น เสมอปลาย เข้าไปถามไถ่ ติดตามความเคลื่อนไหวอยู่เสมอว่าได้ผลมากน้อยเพียงใด^{๕๑}

สอดคล้องกับ พระครููปทุมภาวนาจารย์ วิ. ที่ได้กล่าวว่า ผู้หลักผู้ใหญ่ในบ้านเมือง ต้องลงมาดูให้ทั่วถึง ไม่ใช่เลือกที่รัก มักที่ชัง เลือกดูแต่ชุมชนของตนเองที่อยู่ใกล้ เพราะตัวเองเป็นใหญ่มีอำนาจ ต้องดูให้ครอบคลุมทั่วทั้งหมด ถ้าแนะนำแล้วเขาไม่ทำตาม ก็ต้องมีมาตรการบังคับใช้ทาง

^{๔๙} สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่สมศักดิ์ เครือวัลย์, ตำแหน่ง ประธานศูนย์กิจกรรมธรรมชาติสองสลึง, ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๕๐} สัมภาษณ์ พระครููปทุมภาวนาจารย์ วิ., ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดป่าเจริญราช, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๕๑} สัมภาษณ์ ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร, ตำแหน่ง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

กฎหมาย ในชุมชน สร้างเครือข่ายให้เกิดขึ้น มีการอบรม ให้แนวคิดใหม่ ๆ ตกลงกติกกันในแต่ละเขต จึงจะทำให้ในแต่ละเขต มีความสุขร่วมกัน^{๕๒}

หลักสมานัตตตา คือหลักของการประพัตติตน อยู่ในความสม่ำเสมอ ทั้งในแง่ของคุณธรรม คือ เมื่อทำดีก็ต้องทำดีทั้งต่อหน้า และลับหลัง เมื่อมีความรัก ก็ต้องไม่เลือกที่รัก มักที่ชัง นั่นคือหลักของธรรมะ ที่ส่งเสริมให้มนุษย์มีวินัยในการรักษาความดีงาม ในทางปฏิบัติของเกษตรทฤษฎีใหม่ เช่นเดียวกัน เกษตรกรจะต้องประยุกต์ใช้ได้โดยต้องหมั่น รดน้ำ พรวนดิน เอาใจใส่ พืชผักอยู่เสมอ ไม่ปล่อยให้เฉา ทั้งๆ ขว้างๆ ต้องทำให้สำเร็จต่อเนื่อง ไม่หยุดกลางทาง และจะต้องขยันหมั่นเพียรให้ต่อเนื่อง มีความไม่ย่อท้อ มีความหนักแน่นต่อเสียงวิพากษ์วิจารณ์ที่จะเกิดขึ้นได้ ไม่ปล่อยปละละเลยสิ่งต่าง ๆ จนเกิดความเสียหาย หมั่นทบทวนสิ่งที่กำลังทำ และผลที่ทำมาในอดีตว่าได้ผลมากน้อยเพียงไร และหาทางแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้นตามลำดับ

สรุปว่า การนำหลักสังคหวัตถุ ๔ มาบูรณาการกับเกษตรทฤษฎีใหม่พบว่า เป็นหลักธรรมส่งเสริมการรวมพลังของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้เกษตรกรช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านต่าง ๆ เช่น การรวมตัวกันในรูปแบบสหกรณ์ ที่จะต้องใช้ความเข้าใจ ความเชื่อใจ ความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน จึงจะทำให้ประสบความสำเร็จในระดับชุมชนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรเพื่อการค้าขาย ทำให้เกิดกำลังต่อรองราคาสินค้า ทำให้เพิ่มมูลค่ามากขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็นส่วนเสริมธุรกิจขนาดเล็กในหมู่บ้าน หรือที่เรียกว่า SME เกิดขึ้นมาด้วย

๔.๓ พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาก้าวหน้ากับเกษตรทฤษฎีใหม่

ปัญหาหรืออุปสรรคสำคัญที่สุดของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวทางพระราชดำรินั้น คือการขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง จึงทำให้เกษตรกรไม่กล้าตัดสินใจที่จะทำตาม ส่วนหนึ่งภาครัฐที่เข้าไปส่งเสริม ขาดทักษะความชำนาญในการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ เมื่อถ่ายทอดออกไป เกษตรกรก็ไม่สามารถที่จะนำไปดำเนินการได้อย่างถูกต้องตอน ส่งผลให้ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

สมศักดิ์ เครือวัลย์ ได้กล่าวว่า คนที่จะถ่ายทอดความรู้ นั้น ชอบติดตำรา ถึงเวลาถ่ายทอดเรื่องไหน ก็ไปหาตำราเล่มนั้นมาอ่าน พออ่านเสร็จแล้วก็วาง ไม่ได้ลงมือปฏิบัติจริง แท้จริงแล้วตำราของในหลวงนั้น ต้องเข้าใจ เข้าถึง แต่ทุกวันนี้หน่วยงานของรัฐเอง เดินคนละทาง บางครั้งคนในรัฐ หรือนักวิชาการ นักการเมือง ก็มีเป็นนายทุนเอง หรือมีนายทุนอยู่เบื้องหลังปัญหาอยู่ข้างหลัง ถึงเวลาสนับสนุนให้เกษตรกรปลูกพืชชนิดใด ก็มักจะสนับสนุนให้ปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพด ยางพารา อ้อย เป็นต้น เมื่อต่างคนต่างปลูก สุดท้ายราคาคตก นี่เป็นตัวอย่างชัดเจนว่า มีบางสิ่งที่คอยควบคุมระบบภาครัฐอยู่เบื้องหลัง ฉะนั้น หน่วยงานของรัฐทุกวันนี้ จึงฟังได้น้อย เพราะรัฐเอื้อประโยชน์ให้แก่ นายทุน ทำให้เกษตรกรต้องรับกรรมตามกันไป^{๕๓}

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระครูปฐมภวนาจารย์ วิ., ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดป่าเจริญราช, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๕๓} สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่สมศักดิ์ เครือวัลย์, ตำแหน่ง ประธานศูนย์กสิกรรมธรรมชาติสองสลึง, ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่ง ที่เกษตรกรจะต้องศึกษาเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ สามารถนำไปใช้ได้จริง รู้จักปรับตัว ศึกษาความเป็นไปของระบบเศรษฐกิจ และการเมือง ที่จะมีผลกระทบต่อตัวเกษตรกรในด้านต่าง ๆ จึงจะสามารถพึ่งพาตนเองได้ อีกทั้งหน่วยงานในภาครัฐก็ควรปรับปรุงแก้ไข วิธีการต่าง ๆ ให้ดีขึ้น โดยเห็นประโยชน์ของเกษตรกรเป็นที่ตั้ง ไม่เอาผลประโยชน์ของนายทุนเป็นที่ตั้ง ผู้วิจัยเห็นว่า หลักธรรมคือ สัปปุริสธรรม ๗ ประการ จึงเหมาะสมสำหรับนำมาบูรณาการเข้ากับเกษตรทฤษฎีใหม่

สอดคล้องกับ ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร ซึ่งได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า สัปปุริสธรรม ๗ คือธรรมของคนดี เกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นหลักที่เกี่ยวข้องกับคน เมื่อเกี่ยวข้องกับคน การที่จะให้คนยอมรับ เข้าใจ และนำทฤษฎีใหม่ไปใช้ได้ ก็ต้องมีคุณสมบัติ ๗ ประการ คือ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักบุคคล รู้จักชุมชน ธรรมทั้ง ๗ ข้อ ล้วนมีความสำคัญ ยิ่งจะเป็นนักเผยแผ่ นักส่งเสริม แต่ไม่เข้าใจสังคม แล้วไม่รู้จักคน ไม่รู้จักสังคม ไม่รู้จักประชุมชนว่า เขาเชื่ออะไรกัน เขาถืออะไรกัน เช่นเราไปชุมชนนี้ เขานับถือผี เราก็ไปว่าเขาโง่ ทำให้คนเหล่านั้น ไม่รับฟัง เพราะไม่รู้จักคน^{๕๔}

ดังนั้นเพื่อให้ ได้รับประโยชน์ทั้งภาครัฐและเกษตรกร ผู้วิจัยจึงได้นำหลักสัปปุริสธรรม ๗ ประกอบด้วย หลักธัมมัญญตา (รู้จักเหตุ), อัตถัญญตา (รู้จักผล), อัตตัญญตา (รู้จักตน), มัตตัญญตา (รู้จักประมาณ), กาลัญญตา (รู้จักเวลา), หลักปรีชาญาณ (รู้จักชุมชน), และบุคคลปโรปรัญญตา (รู้จักบุคคล) มาบูรณาการเข้ากับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา เพื่อให้เห็นการเชื่อมโยงระหว่างหลักธรรมและการดำเนินการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ในขั้นตอนของการพัฒนาก้าวหน้า ซึ่งเป็นระดับที่ ๓ โดยผู้วิจัยได้ทำสังเคราะห์และสรุปเป็นประเด็นสำคัญในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑) รู้ดี รู้ชอบ รู้ชัด

เกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการฯ ต้องรู้จักสาเหตุที่แท้จริงว่า เกษตรทฤษฎีใหม่แท้ที่จริงแล้วเกิดขึ้นจากอะไร มีความจำเป็นมากน้อยเพียงใด หากไม่ทำตามจะก่อให้เกิดผลดี ผลเสียอย่างไรหรือไม่ ซึ่งทั้งตัวเกษตรกรเอง และภาครัฐจะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนถึงพระราชดำริของพระองค์ท่านเสียก่อน จึงจะสามารถนำไปปรับใช้กับพื้นที่ตนเองอย่างเหมาะสมได้

โดย นนทกร พุ่มกล่อม ได้กล่าวว่า หากกล่าวตามหลักเกษตรศาสตร์แล้ว เกษตรทฤษฎีใหม่ คือหลักเกษตรผสมผสาน แต่ที่แตกต่างออกไปจากเกษตรผสมผสานก็คือ เป็นแนวทางพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ได้พระราชทานไว้ให้แก่เกษตรกรไทยนำไปปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น โดยแบ่งพื้นที่ทำกินออกเป็น ๔ ส่วน ในอัตราส่วนที่พอเหมาะ แทนที่ผมจะใช้ ๓๐: ๓๐: ๓๐: ๑๐ เพราะนั่นเป็นเพียงสมมติฐานของท่าน แต่ก็ไม่ได้จำเป็นต้องเป็น ๓๐ เพราะคนไทยในสมัยนั้นมีที่ดินโดยเฉลี่ยประมาณ ๑๕ ไร่ ที่นี้ถ้าจะขุดสระ ๔ ไร่กว่า ก็จะต้องใช้เงินจำนวนมาก ไม่สามารถขุดสระได้ และพระองค์ท่านก็มีพระราชดำริรับสั่งทางนายกรัฐมนตรีว่า ต้องให้พร้อม อย่าทำเร็ว ให้ช้า ๆ เกษตรกรทำคนเดียวไม่ได้ ต้องใช้ส่วนราชการและมูลนิธิ เอกชน ต้องร่วมมือกันทำ เพราะค่าขุดสระแพง เหตุผลที่ต้องปลูกข้าว ๓ ไร่ เพราะโดยเฉลี่ยคนไทย ครอบครัวหนึ่งมี ๕ คน และจะต้องบริโภคข้าว ๑,๐๐๐ กิโลกรัม หรือหนึ่งเกวียน ฉะนั้น

^{๕๔} สัมภาษณ์ ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร, ตำแหน่ง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

ปลูกข้าว ๓ ไร่ จะได้ข้าว ๑๕,๐๐๐ กิโลกรัม เก็บไว้บริโภค ๑,๐๐๐ กิโลกรัม ที่เหลืออีก ๕,๐๐๐ กิโลกรัม เก็บเอาไว้ขาย เป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือน เพราะฉะนั้น นี่คือหลักการของเกษตรทฤษฎีใหม่อย่างง่าย ๆ^{๕๕}

นอกจากนี้ เอกรัตน์ จันทรศิริ กล่าวว่า ประเด็นสำคัญของเกษตรทฤษฎีใหม่ ต้องมีลักษณะยืดหยุ่นในการบริหารจัดการพื้นที่แต่ละพื้นที่ตามความเหมาะสมของแต่ละบุคคล ที่มีความชอบแตกต่างกันไป เช่น เราชอบกินพืชชนิดนี้ เราก็อาจจะปลูกพืชชนิดนี้เท่าที่ได้สัมผัสในภาคของเกษตรกรรมจะเห็นได้ว่าความชอบแต่ละคนจะไม่เหมือนกัน อย่างเรามีแนวทางว่าจะให้เขาบริหารพื้นที่แบบไหน หัวใจสำคัญของเกษตรทฤษฎีใหม่นี้ คือไม่มีอะไรตายตัว^{๕๖}

นนทกร พุ่มกล่อม กล่าวว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ราษฎรขาดความเข้าใจที่ถูกต้อง เพราะคิดว่าการให้แบ่งที่ทำกินออกเป็น ๔ ส่วน ขุดสระ ๑ ส่วน แล้วจะเอาเงินที่ไหนไปขุดสระ คนเกิดความรูสึกว่า พื้นที่ทำกินหายไป บางคนขุดสระหวังเพียงเอามาเลี้ยงปลา จริงแล้ว สามารถทำได้ ตามหลักทฤษฎีใหม่ แต่จะต้องเป็นปลากินพืช เพราะถ้ามีอะไรเหลือ ก็โยนให้ปลากินได้ทันที จำพวก ปลานิล ปลาไน ปลาตะเพียน เป็นต้น พืชผักที่เหลือจากการขายก็เอามาเลี้ยงปลาได้ แต่คนไม่ได้คิด เพราะไม่ได้ให้ความรู้อย่างถูกต้อง^{๕๗}

สอดคล้องกับ คุณพิมพ์ สุธียา ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า จริง ๆ ต้องเข้าใจแนวคิดก่อนว่า ทฤษฎีใหม่นี้ คือการบริหารจัดการพื้นที่ ปัญหาที่คือว่า แต่ละพื้นที่มีไม่เท่ากัน มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกันออกไป ฉะนั้น การบริหารจัดการ พื้นที่ จึงมีความแตกต่างกัน นี่คือ จุดเด่นของเกษตรทฤษฎีใหม่ ต่อมา หลักเกษตรทฤษฎีใหม่ จะต้องใช้พื้นที่ ๑๕ ไร่ แต่ที่นี้ พื้นที่ทำการเกษตรแถบบ้านเรามีไม่ถึง ๑๕ ไร่ ก็ต้องทำอะไร ถึงจะบูรณาการเกษตรทฤษฎีใหม่ได้ อย่างพื้นที่ เฉลี่ยหนึ่งไร่ ก็ต้องจัดการให้ได้ประโยชน์มากที่สุด นี่คือสิ่งที่เกษตรกรต้องทำความเข้าใจก่อน และพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดปทุมธานี ที่นา สวน ไร่ และบ้าน ไม่ได้อยู่ที่เดียวกัน หากต้องการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ก็ต้องรู้จักปรับใช้พื้นที่ให้มีความยืดหยุ่น อย่างเช่น ในพื้นที่ อำเภอนองเสือ บ้านกับสวนก็อยู่ใกล้กัน นาก็อยู่ใกล้กัน เป็นต้น^{๕๘}

สรุปว่า เกษตรกรหรือผู้สนใจทำได้โดยต้องการศึกษาให้หลักทฤษฎีใหม่ให้เข้าถึงแก่นอย่างแท้จริง สามารถนำไตร่ตรอง หาเหตุ หาผล วิเคราะห์ข้อมูลพื้นที่ ว่าจะต้องนำไปปรับใช้ได้อย่างไรบ้าง ในขณะเดียวกัน หน่วยงานภาครัฐที่จะสนับสนุนให้เกษตรกรทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ต้องมีความรู้ ความเข้าใจที่ชัดเจน เช่นกันว่า โดยการลงพื้นที่สำรวจลักษณะของสภาพแวดล้อม ความเป็นจริง เพื่อที่จะได้ช่วยแนะนำแก้ไขปัญหาของเกษตรกรได้อย่างถูกต้อง

^{๕๕} นายนนทกร พุ่มกล่อม, ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๕๖} สัมภาษณ์ ว่าที่ร้อยตรี เอกรัตน์ จันทรศิริ, ตำแหน่ง นักวิชาการและอาสาสมัครเกษตรกรอำเภอลำลูกกา, ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๕๗} สัมภาษณ์ นายนนทกร พุ่มกล่อม, ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๕๘} สัมภาษณ์ คุณอรพิมพ์ สุธียา, ตำแหน่ง นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ (สำนักงานเกษตร จ.ปทุมธานี), ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

๒) มีเป้าหมายชัดเจน รู้จักตัวเอง เติบโตสิ่งใหม่

เกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการฯ ควรทราบเป้าหมายที่ชัดเจนของการทำเกษตร โดยเฉพาะเมื่อปลูกพืช ต้องมองให้ชัดเจนถึงตลาดที่จะนำไปขายด้วยว่า มีความต้องการมากน้อยเพียงใด แม้ว่า หลักของเกษตรทฤษฎีใหม่จะระบุว่า เน้นพออยู่ พอกิน มีเหลือแจกจ่าย และขาย แต่ในความเป็นจริงเมื่อได้ลงสัมภาษณ์ข้อมูลภาคสนามพบว่า โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ซึ่งเป็นพื้นที่วิจัยนั้น ได้ให้ความสำคัญอย่างมาก ในเรื่องของการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ซึ่งจะก่อให้เกิดรายได้ ไว้ใช้ในครัวเรือนได้

คุณวรรณภา มีตำ ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ได้ให้สัมภาษณ์ว่า สถานที่แห่งนี้ เป็นแหล่งผลิตครบวงจร ตั้งแต่กระบวนการผลิต จนถึงกระบวนการแปรรูป โดยท่านนันทกร พุ่มกล่อม จะพูดเสมอว่า ถ้าปลูกแล้ว ก็ให้ निकโกแก ไม่ใช่ว่า วันนีปลูกแล้ว ยังไม่รู้เลยว่าจะไปขายให้ใคร โดยให้คิดง่ายๆ ปลูกแล้วให้ निकโกแก เบ็ดเสร็จเรียบร้อย แทบที่จะไม่ทิ้งอะไรเลย ทุกอย่างมีค่าหมด แม้แต่กากของฝรั่งก็สามารถนำมาทำเป็นปุ๋ยหมักได้ เศษที่เหลือ ที่ให้เป็นอาหารของไส้เดือนในแปลงยังชีพและนำไปเป็นอาหารปลาได้ด้วย^{๕๙}

นอกจากนี้ นางสาวศุภรัตน์ ภูศรี เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ยังกล่าวเสริมอีกว่า แนวทางการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรของที่นี่ มีหลากหลาย เช่น แตงกวา เมื่อมีเยอะ ก็นำไปผลิตเป็นเครื่องสำอางได้ หรือผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่ด้อยคุณภาพ ก็มาแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า เครื่องสำอาง อาหารขบเคี้ยว เครื่องดื่ม ขึ้นอยู่กับชนิดของพืชผักที่นำมาแปรรูปที่โครงการฯ จะไม่ทำให้ของที่เสียไป ไร้ประโยชน์ ทุกอย่างต้องนำมาเพิ่มมูลค่าให้ได้^{๖๐}

สรุปว่า การมีเป้าหมายชัดเจนนั้น เกษตรกรควรมีความรู้ในเรื่องของเป้าหมายของการปลูกพืช หรือเลี้ยงสัตว์ว่า สามารถนำไปแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าทางการตลาดได้หรือไม่อย่างไร โดยวิธีการดังกล่าวมานี้ ยังสัมพันธ์กับหลักของโยนิโสมนสิการ คือการรู้จักการบริหารจัดการผลิตผลทางการเกษตรให้เกิดประโยชน์และมูลค่าสูงสุด ไม่ปล่อยทิ้งให้ไร้ค่าราคา นอกจากนี้ภาครัฐเองควรส่งเสริมการแปรรูปสินค้าทางเกษตรให้แก่เกษตรกรพร้อมทั้งส่งเสริมการค้า หาดตลาดให้แก่เกษตรกรเพื่อรองรับผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรนั้นด้วย

ประเด็นต่อมา คือ การรู้จักตนเอง เติบโตสิ่งใหม่ โดยเกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการฯ ควรเป็นผู้รู้จักตนเองว่า มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่มากน้อยเพียงใด มีความรู้เรื่องที่ดินนาไร่ว่ามีสภาพเป็นอย่างไร รู้ว่ากำลังทรัพย์ กำลังแรงงานของตนเองมากมาน้อยเพียงใด ก่อนที่จะตัดสินใจเลือกทำเกษตรทฤษฎีใหม่นี้ เพื่อป้องกันความเสียหายที่ตามมาจากการไม่ทราบภูมิหลังหรือสิ่งที่ตนเองมีก่อน

คุณจิระเดช ทนงจิตต์ ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ได้ให้สัมภาษณ์ว่า การที่จะทำเกษตรทฤษฎีใหม่ จะต้องรู้ก่อนว่า ตนเองมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องดิน น้ำ มากน้อยเพียงใด เพราะสภาพดินแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน เช่น สภาพดินแถบนี้

^{๕๙} สัมภาษณ์ คุณวรรณภา มีตำ ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๖๐} สัมภาษณ์ นางสาวศุภรัตน์ ภูศรี, ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

เป็นดินเปรี้ยว เป็นชุดดินองครักษ์ มีความเป็นด่างสูง จะต้องแก้ไขโดยวิธีการใส่ปูนมาน ซึ่งปูนสำหรับปรับพื้นที่ดินที่เป็นต่างมากให้เป็นกลาง เพื่อให้เหมาะสมสำหรับพืชที่จะนำไปใช้ ถ้าเป็นกรดหรือต่างมากเกินไป พืชไม่สามารถนำแร่ธาตุในดินเข้าไปเลี้ยงตนเองได้ ทำให้แคะเสียหาย ไม่ได้ผลผลิตตามที่ต้องการได้^{๖๑}

สอดคล้องกับ คุณอรพิมพ์ สุริยา ตำแหน่ง นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ (สำนักงานเกษตร จ.ปทุมธานี) ที่กล่าวว่า สภาพดินบริเวณอำเภอลำลูกกา ส่วนใหญ่เป็นดินเปรี้ยว เวลาจะทำเกษตร ปลุกพืชผัก อะไร จะต้องมียุทธศาสตร์ความรู้ในการจัดการดินเปรี้ยว เพราะดินแถบนี้เปรี้ยวจัด เหมาะสำหรับการปลูกข้าว หรือถ้าต้องการปลูกไม้ผล ก็จะต้องมีการยกร่อง ไม่เช่นนั้นผลไม้ที่ปลูกจะเน่าตาย เพราะดินเปรี้ยว และน้ำระบายได้ไม่ดีด้วย นั่นคือสิ่งที่ต้องรู้และหาวิธีแก้ไขปรับปรุง^{๖๒}

นอกจากนี้ พระมหายุทธนา นรเชษฐโกศล กล่าวว่า ประเด็นสำคัญที่สุดในเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่นี้ คือ เกษตรกรจะต้องรู้จักตนเองก่อนว่า ตนมีความรู้ เรื่องเกษตรมากน้อยเพียงใด เพราะบางคน อยากทำเกษตรทฤษฎีใหม่เพียงเพราะกระแส ของในรัชกาลที่ ๙ เห็นในภาพทีวีออกมาสวยงาม มีการแบ่งที่ดินเป็นสัดส่วน มีบ่อน้ำ มีที่ไร่น้ำ มีการเลี้ยงสัตว์ แต่เกษตรกรไม่มีความรู้ใน การที่จะทำ เมื่อขาดความรู้แล้วก็ไม่สามารถที่จะดำเนินการได้ นี่เป็นสิ่งสำคัญที่สุด^{๖๓}

สรุปว่า การรู้จักตนเอง เติมเต็มสิ่งใหม่นั้น เกษตรกรหรือผู้สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ควรตรวจสอบว่าตนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการ เรื่อง ดิน น้ำ พืช ตลอดจนโรคระบาดต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นตามมา นอกจากนี้ ควรพิจารณาเรื่อง ที่ดิน เงินทุนและแรงงาน ว่าตนเองมีความพร้อมมากน้อยเพียงใด เพราะเรื่องดังกล่าวมานั้นมีความสำคัญอย่างมาก หากละเลยส่วนนี้ไป ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายตามมา จากนั้นจึงหาความรู้เพิ่มเติม และเติมเต็มส่วนที่ขาดหายไปให้ ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ ต้องก้าวไปข้างหน้าอยู่เสมอ หากมีการอบรมเกษตร หรือพบวิธีการที่น่าสนใจก็ควรจะนำมาทดสอบ หาข้อดี แล้วนำมาปรับใช้กับวิธีการของตน เช่น เรื่องเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่เข้ามาช่วยประหยัดแรงงาน ทำให้การทำเกษตรสะดวกขึ้น เป็นต้น

๓) พอประมาณ ไม่โลภมาก

เกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการฯ ควรเป็นผู้รู้จักประมาณ หรือรู้จักความพอดีในสิ่งต่าง ๆ เช่น ปลูกข้าวก็ไร่ ถึงจะพอดีทานทั้งปี ขุดสระขนาดเท่าไร จึงจะมีน้ำใช้พอทั้งปี หรือแม้แต่ผลผลิตทางการเกษตร เมื่อตนได้มาแล้ว ควรเก็บไว้บริโภคเองเท่าใด แจกจ่าย ทำบุญ หรือขายจำนวนเท่าใด จึงจะเหมาะสม เพราะหลักสำคัญของศาสตร์พระราชา คือ เน้นที่ความพอดี พออยู่ พอกิน และ

^{๖๑} สัมภาษณ์ คุณจิระเดช ทนจิตต์, ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๖๒} สัมภาษณ์ คุณอรพิมพ์ สุริยา, ตำแหน่ง นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ (สำนักงานเกษตร จ.ปทุมธานี), ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๖๓} สัมภาษณ์ พระมหายุทธนา นรเชษฐโกศล ดร.,ป.ธ.๙, ตำแหน่ง อาจารย์ประจำคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

พอประมาณ หลักธรรมข้อนี้จึงเป็นอีกข้อหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการนำไปใช้ เนื่องจากตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักเศรษฐกิจพอเพียง

สมศักดิ์ เครือวัลย์ กล่าวว่า ศาสตร์พระราชา ท่านไม่ให้ทำเกินตัว ให้ทำแต่พอดี หรือเรียกอีกอย่างว่า ทางสายกลาง แต่เมื่อพูดทางสายกลาง คนฟังอาจไม่เข้าใจ เลยพูดภาษาชาวบ้านว่า ให้พอดี อย่าเอามากนักสิ อันนั้นน้อยไป เอาให้พอดี แล้วพอดีแค่ไหน เพราะพอดี ก็ไม่เหมือนกัน สรุปแล้ว พอดีแค่ไหน อันนั้นอย่าไปสนใจ สนใจอย่างเดียวว่า ถ้าจะทำตามศาสตร์พระราชาพระองค์ท่านตัวเองต้องเข้าใจเรื่องนั้น ๆ แล้วห้ามไปมองคนอื่น เพราะเรื่องของพระราชา ไม่เกี่ยวกับคนอื่น เริ่มต้นให้มองตนเองให้ออก หาอยู่ หากิน ให้ได้ก่อน มันก็เป็นพื้นฐานแบบนี้ ให้เน้นที่ธรรมชาติ ให้ คน ดิน น้ำ ป่า อยู่ด้วยกันได้ โดยเฉพาะ ในหลวงพระองค์ทรงคิด เป็นหัวใจไว้ ๔ ข้อ คือ หนึ่ง คนต้องพัฒนา แล้วให้คนไปพัฒนาป่า แล้วป่าจะสร้างน้ำกับดินให้ เป็นของแถม แคสร้างคน ไปสร้างป่า แค่นั้น งานนิดเดียว นอกนั้น ป่าจะสร้างให้หมดเอง ไม่ต้องไปสร้างดิน สร้างน้ำ^{๖๔}

สอดคล้องกับ ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร ที่มองว่า ทฤษฎีใหม่ของพระองค์ท่าน ต้องคิดว่า พอกินก่อน เน้นที่พอเพียง พอกินหรือยัง พอใช้หรือยัง มีสภาพแวดล้อมพอหรือยัง มีบ้านพออยู่หรือยัง ทำบุญทำทาน พอหรือยัง ไม่ใช่มุ่งแต่จะขายเอาตลาดน้ำ ผลิตแล้วเหลือ ต้องเน้นเอามาทำบุญ ทำทาน เพราะทฤษฎีใหม่ของพระองค์ เน้นที่คุณธรรม ท่านบอกว่า มันจะไปไม่รอด ถ้าไม่มีคุณธรรม การแข่งขันเสรี หรือทฤษฎีเก่า ไม่ได้สนใจเรื่องคุณธรรม เขาสนใจแข่งกันว่า ใครชนะ ก็รวยไป ใครแพ้ก็เจ๊งไป นี่คือเรื่องแรกเลย คือปรัชญาเบื้องหลังของทฤษฎีใหม่และทฤษฎีเก่า

ศุภรัตน์ ภูศรี เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ทางศูนย์มุ่งเน้นให้เกษตรกรที่มาศึกษาดูงาน ดำรงตนอยู่บนความพอดีและพึ่งพาตนเองให้ได้มากที่สุด โดยให้นาเอาพระราชดำริของในหลวงไปใช้ตามหลักว่า อยากกินอะไร ให้ปลูกอันนั้น กระเพรา โหระพา ผักบุ้ง พืชผักพวกนี้ เกษตรกรปลูกไว้กินเองได้ ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และก็สลับไปปลูก มะม่วง มะนาว มะพร้าว ส้มโอ ตามแต่สภาพแวดล้อมของแต่ละพื้นที่ จะได้มีอาหารไว้บริโภคตลอดทั้งปี รวมถึง พืชสมุนไพรต่าง ๆ ด้วย ถ้ามีแรง ก็เพิ่มการเลี้ยงสัตว์ เลี้ยงปลา เพิ่มอาหาร แหล่งโปรตีนมากขึ้น โดยเฉพาะปลากินพืช ก็จะทำให้เลี้ยงง่าย ไม่ต้องไปซื้อ การบริหารจัดการจะง่าย แต่ถ้าเป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ก็จะได้แค่ปีหนึ่งครั้งเดียว จะมีรายได้แค่ครั้งเดียว เมื่อเกิดการระบาดของโรค จะทำลายพืชได้ทั้งหมดทีเดียว แต่ถ้าปลูกแบบผสมผสาน จะถูกแบ่งกระจายสัดส่วนต่าง ๆ ออกไป แม้จะพืชผักบางชนิดจะประสบปัญหาเรื่องโรคแมลง แต่ยังมีพืชผักชนิดอื่นที่ปลูกไว้ที่ไม่เป็นโรคและแมลง เกษตรกรสามารถนำไปบริโภคได้^{๖๕}

การบูรณาการหลักของความพอดี เข้าไปสู่ชุมชนหรือเกษตรกรในยุคปัจจุบันนั้น แม้จะมองว่าเป็นเรื่องยาก เพราะทุกคนต่างต้องการความสะดวกสบาย ความมีหน้า มีตาในสังคม จุดนี้ผู้วิจัยมองว่าเป็นเรื่องธรรมดาของชาวโลก แต่ในทางหลักการของพระพุทธศาสนาได้เสนอไว้ว่า จะต้องรู้จักประมาณในการบริโภคใช้สอย จะต้องทำตนและผู้อื่นให้ลำบากภายหลัง และจะต้องได้รับ

^{๖๔} สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่สมศักดิ์ เครือวัลย์, ตำแหน่ง ประธานศูนย์กิจกรรมธรรมชาติสองสลึง, ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๖๕} สัมภาษณ์ ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร, ตำแหน่ง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

คุณค่าที่แท้จริงของสิ่งที่เราต้องการจะบริโภค ซึ่งถือว่าเป็นหลักสำคัญของพระพุทธศาสนา ที่ควรถูกนำไปเผยแพร่ให้มากขึ้น และควรได้รับความร่วมมือกันจากทุกภาคส่วน ธรรมะชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของความพอดี

โดยเฉพาะภาครัฐเอง ต้องมีชุดทำงานเพื่อไปปรับทัศนคติของชุมชนในสังคมในชนบท ให้มีมุมมองต่อความเป็นอยู่ ไม่เน้นในด้านวัตถุนิยม ต้องปรับทัศนคติให้มีความยินดี พอใจในแบบพึ่งพาตนเอง ในแบบสังคมธรรมชาติดั้งเดิม ไม่ใช่จะเน้นในด้านความต้องการด้านวัตถุฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยอย่างที่ต้องการ รัฐต้องไปสร้างทัศนคติให้เกษตรกรมองว่า นี่คือนโยบายที่ยั่งยืนจริง ๆ และสามารถทำได้ ไม่จำเป็นต้องไปฟุ้งเฟ้อ ไม่จำเป็นต้องวิ่งตามกระแสข้างนอก กระแสของสังคมที่เน้นเรื่องวัตถุนิยม^{๖๖}

ในขณะที่ อาจารย์ปัญญา ปุลิเวคินทร์ ได้ให้ความเห็นว่า ควรให้มีการอบรมเกษตรกรเพื่อให้รู้จักระเบียบวินัย ปรับวิธีคิดเพื่อให้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ให้ความรู้ชาวบ้านว่า ไม่ให้ทำอะไรเกินตัว เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาหนี้สินแบบในปัจจุบัน เนื่องจากปัจจุบันเกษตรกรขาดแนวคิดที่จะเพาะปลูกเพื่อให้พออยู่ พอกิน พอใช้ โดยมีหลักการอบรมดังนี้ ๑. ใช้ชีวิตพอดี ๒. พอเพียง ๓. พอใช้ ๔. ร่มเย็น (๑-๔ ขึ้นพึ่งพาตนเอง) ๕. กตัญญู ๖. ทำบุญทำทาน ๗. หาความรู้เพิ่ม ๘. ขยายโดยไม่เอาเปรียบ ๙. มีเครือข่ายที่ดี ที่สำคัญที่สุดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ กล่าวว่า “ถ้าใจรู้จักพอความสุขก็จะเกิด”^{๖๗}

สรุปว่า เกษตรกรหรือผู้สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ควรรู้จักประมาณในการบริโภคสิ่งต่าง ๆ ไม่โลภมากจนเกินไป มีความพอดี ไม่ฟุ่มเฟือย มีความสุขได้จากสิ่งที่มีในขณะนั้น เช่น เมื่อได้ผลผลิตตามที่ต้องการแล้ว ก็บริโภคแต่พอดี ที่เหลือก็แจกจ่ายหรือจำหน่าย และเวลาแจกจ่ายหรือจำหน่ายก็ต้องทำแต่พอดี ไม่ใช่ขายหรือแจกจนตนเองไม่มีกิน อย่างนี้ เป็นต้น

๔) รอคอยเป็น ใจเย็นให้ได้

เกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการฯ ควรเป็นผู้รู้จักรอคอย ไม่ใจร้อน ความสำเร็จ เพราะการทำเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น ต้องค่อย ๆ ทำไปเรื่อย ๆ แตกต่างจากการทำเกษตรทฤษฎีเก่า ที่เน้นการลงทุนปลูกพืชเชิงเดี่ยวในปริมาณมาก ใส่ปุ๋ยเคมีเร่งผลผลิตให้ได้ตามที่ต้องการ โดยไม่ใส่ใจว่า สภาพดิน จะทรุดโทรมมากน้อยเพียงใด ทำให้เกิดผลเสียต่าง ๆ ตามมามากมาย

ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร กล่าวว่า ต้องรู้จักรอคอย ห้ามใจร้อน เพราะหลักของท่านมีอยู่ว่าหนึ่ง อย่าใจร้อน สอง อย่าพูดมาก ให้ทำให้ดู อย่าเอาแต่พูด อันที่สาม อย่าทะเลาะกัน ที่ทำอยู่ทฤษฎีเก่าแล้ว อย่างโน้น ไม่ดี อย่างนี้ไม่ดี ไปทะเลาะกัน เขาก็ไม่รับนะสิ ต้องอย่าใจร้อน ต้องอย่าพูดมาก ลงมือทำ ต้องอย่าทะเลาะกัน ข้อสี่ ต้องมีความเพียร ห้า ต้องอดทน เพราะว่า เมื่อมันเป็นนวัตกรรมสังคมเขาก็กังไม่รับอะไรง่าย ๆ ท่านตรัสแม้กระทั่งว่า ทำไปเรื่อย ๆ เกิด แม้คนจะยังไม่เห็นด้วย ๓๐ ปี

^{๖๖} สัมภาษณ์ พระมหาพุทธนา นรเชษฐ, ดร.,ป.ธ.๙, ตำแหน่ง อาจารย์ประจำคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๖๗} สัมภาษณ์ คุณปัญญา ปุลิเวคินทร์, ตำแหน่ง ผู้อำนวยการศูนย์ภูมิรักษ์ธรรมชาติ จ.นครนายก, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

เมื่อเขาเจอวิกฤติ เขาจึงจะมาเห็นด้วย แปลว่า ข้อสุดท้าย ต้องอดทน คนยังไม่เห็นด้วยเป็นเรื่องธรรมดา^{๖๘}

สอดคล้องกับ สมศักดิ์ เครือวัลย์ ได้ให้ความเห็นในเรื่องนี้ว่า ศาสตร์พระราชามีสองชั้นหนึ่งชั้นพื้นฐาน สองชั้นก้าวหน้า แล้วก็ไม่ได้ทำอะไรอีกเลย เพียงแต่ตอกย้ำว่า อย่าข้ามขั้นตอน ให้เดินทีละก้าว กินข้าวทีละคำ ทำทีละอย่าง ความหมายนี้มันลึกมาก แต่คนเดี๋ยวนี้ ข้ามขั้นตอนหมดใจ ร้อนอยากรวเร็ว ผลสุดท้าย พอโดดข้ามขั้น มันก็ไม่พ้น เพราะพื้นฐานยังไม่แน่น ให้กงขนาดไหนก็เหนื่อย เพราะพื้นฐานนี้มันไม่มี เพราะสร้างหลังคานี้ก่อนขึ้นเสา อ่อนแอ สุดท้ายไปไม่รอด^{๖๙}

สรุปว่า เกษตรกรหรือผู้สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ควรรู้จักรอคอย ใจเย็น จะต้องผู้รู้จักกาล เวลา ที่เหมาะสม และชัดเจนว่า ฤดูกาลนี้ปลูกพืชชนิดใดจึงจะเหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศ รู้จักว่าเวลาไหน ควรให้ปุ๋ย ฉีดสมุนไพรไล่แมลงเวลาใด หรือรู้ว่า ไข่ไข่อินทรีย์จะออกไข่น้อยที่สุดในเดือนใด จะต้องแก้ปัญหาอย่างไร เป็นต้น

๕) เข้าใจชุมชน ปรับตนทันโลก

เกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการฯ ควรรู้ว่าชุมชนที่ตนอยู่นั้น มี ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ อย่างไร โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นหลักธรรมแห่งการรู้จักปฏิบัติตนต่อชุมชน สถานที่ สภาพสังคม ที่เกษตรกรเองจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องในการทำกิจกรรมร่วมกันกับสังคม นอกจากนี้ หลักธรรมดังกล่าว เหมาะสมสำหรับหน่วยงานของภาครัฐ ที่ควรรู้ว่า ชุมชนที่ตนจะนำหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ไปส่งเสริมนั้น มีสภาพเป็นเช่นไร มีความพร้อมมากน้อยเพียงใด จึงจะไม่เป็นการสูญเสียงบประมาณของรัฐโดยเปล่าประโยชน์

ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร กล่าวว่า การบูรณาการเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา ด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เหมาะสมสำหรับหน่วยงานของภาครัฐควรต้องนำไปปรับใช้กับชุมชนที่ตนจะต้องเกี่ยวข้องด้วย จะต้องรู้ว่า ชุมชนนี้ พร้อมจะเรียนรู้หรือไม่ จะต้องคำนึงถึงคุณภาพ มากกว่าจำนวนประชากร จะต้องมีการทำงานร่วมกันอย่างชัดเจน ไม่เดินคนละทาง สำคัญให้เห็นว่า ปัญหาที่แท้จริงของเกษตรกรคืออะไร และจะต้องแก้ไขอย่างไร มีการลงพื้นที่ติดตามความคืบหน้าอยู่เสมอ หมั่นเข้าไปคลุกคลีกับชาวบ้าน เพื่อให้ได้รับความไว้วางใจ^{๗๐}

ในขณะที่ จิระเดช ทะนงจิตต์ เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ให้สัมภาษณ์ว่า ในการทำงานเผยแผ่องค์ความรู้เรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่ จะต้องรู้และเข้าใจสภาพความเป็นจริงของสังคมว่าเป็นอย่างไร โดยเฉพาะ ๘๐ - ๙๐ เปอร์เซ็นต์ ของเจ้าของที่ดินแถบนี้เป็นนายทุน และเกษตรกรส่วนใหญ่เช่าพื้นที่ทำนาไร่ละ ประมาณ ๑๒๐๐ บาท ถึง ๑๕๐๐ ปี ต่อไร่

^{๖๘} สัมภาษณ์ ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร, ตำแหน่ง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๖๙} สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่สมศักดิ์ เครือวัลย์, ตำแหน่ง ประธานศูนย์กิจกรรมธรรมชาติสองสลึง, ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๗๐} สัมภาษณ์ ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร, ตำแหน่ง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

ต่อปี และเขากันมานานตั้งแต่ปู่ย่าตายาย จนตกทอดมาถึงรุ่นลูก แต่ถ้าเมื่อไหร่เจ้าของที่เขาจะเอาที่คั้น ขาวนาก็หมดอาชีพ สุดท้ายก็ไปทำงานที่โรงงานบ้าง แต่ก็ทำไม่ทน ทำให้ว่างงาน^{๗๑}

สอดคล้องกับ แหลม ไหวติง เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ได้กล่าวว่า หน่วยงานของภาครัฐเอง จะต้องเข้าความเป็นไปในบริบทสังคมอย่างมาก ก่อนที่จะเข้าไปให้ความรู้ เนื่องจากปัจจุบัน ในแถบพื้นที่รอบ ๆ โครงการฯ และในเขตพื้นที่หลายจังหวัดในภาคกลาง กำลังก้าวเข้าสู่สังคมเมือง มีห้างสรรพสินค้า ทำให้วัยรุ่นมีงานทำ ไม่ต้องมาทำนา ปลูกข้าวแบบเดิมแล้ว ทำให้คนที่จะมาทำภาคการเกษตรลดลง ขาดแรงงานในครัวเรือน สุดท้ายเจ้าของที่ก็ขายที่ทำกินให้เป็นบ้านจัดสรร หรือโรงงานอุตสาหกรรม^{๗๒}

นนทกร พุ่มกล่อม กล่าวว่า เกษตรกรในหลายเขตพื้นที่ ของจังหวัดปทุมธานี ส่วนใหญ่แล้ว เข้าที่จากนายทุนทำการเกษตร จึงไม่สามารถทำเกษตรทฤษฎีใหม่ของในหลวงได้ หรือแม้แต่บางคนขายที่ให้กับนายทุนทำโรงงาน อุตสาหกรรม หมู่บ้านจัดสรร จึงไม่มีที่ทำกิน จากสภาพปัญหาตรงนี้ ทำให้เจ้าหน้าที่รัฐจะต้องมีการสำรวจข้อมูล เพื่อให้รู้ว่า จะต้องให้ความรู้เกษตรกรในเรื่องใดบ้าง ทางศูนย์ฯเอง ก็จะใช้วิธีการแนะนำให้ประชาชนที่สนใจเกษตรทฤษฎีใหม่ใช้การทำเกษตรแบบยังชีพแทน เพื่อชดเชยในส่วนของพื้นที่ที่มีอยู่อย่างจำกัด ในบริบทของชุมชนเมือง^{๗๓}

สรุปว่า เกษตรกรหรือผู้สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ควรจะต้องรู้จักความเป็นไปของชุมชนว่ามีวัฒนธรรม ความเชื่ออย่างไร ในเวลาที่ได้ผลผลิตทางการเกษตรจะสามารถแบ่งปัน ช่วยเหลือสังคมในด้านใดได้บ้าง เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้รู้จักการเข้าหาชุมชน รู้ว่าคนในชุมชนนั้นชอบทานอะไร จะต้องมองให้ออกว่า เมื่อปลูกพืช ผัก ผลไม้ชนิดใดบ้าง ที่คนนิยมรับประทาน จะทำให้มีเป้าหมายที่ชัดเจนในการทำเกษตร นอกจากนี้ หลักธรรมดังกล่าว ยังมีส่วนสนับสนุนให้ภาครัฐรู้จักปรับตัว เข้าหาเกษตรกร รู้ความเป็นไปของชุมชนที่ตนจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง อบรมความรู้ต่าง ๆ ว่าสิ่งใดที่ชาวบ้านต้องการ

ประการต่อมา คือ ปรับตนทันโลก โดยเกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการฯ ควรจะต้องเป็นผู้รู้จักทันคน ทันโลก กล่าวคือ มีความเข้าใจบุคคลอื่น ๆ ว่า มีอุปนิสัยใจคออย่างไร สามารถที่จะเข้าใจหรือรับรู้กระบวน ขั้นตอน วิธีการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ไปได้หรือไม่ ตลอดจนในส่วนของภาครัฐเอง จะต้องรู้ข้อมูลของเกษตรกรที่ชัดเจนลงไปว่า ขาดองค์ความรู้ด้านใด ประสบปัญหาใดบ้าง เพื่อหาวิธีช่วยเหลือสนับสนุนหรือส่งเสริมแนวทางใดที่จะก่อให้เกิดผลดีต่อเกษตรกรเอง

ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร ได้ให้สัมภาษณ์ว่า หลักปุคคลบโรปรปัญญาเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากสำหรับหน่วยงานของภาครัฐที่ต้องนำไปบูรณาการใช้ เนื่องจากต้องเข้าไปคลุกคลีกับเกษตรกรโดยตรง จะต้อง เกษตรทฤษฎีใหม่เป็นงานเกี่ยวข้องกับคนโดยตรง พระองค์ท่านตรัสว่า เกษตรทฤษฎีใหม่เป็น

^{๗๑} สัมภาษณ์ คุณจิระเดช ทะนงจิตต์, ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๗๒} สัมภาษณ์ คุณแหลม ไหวติง, ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

^{๗๓} สัมภาษณ์ นายนนทกร พุ่มกล่อม, ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

นวัตกรรม คนจึงยังไม่รู้จัก และยังไม่ค่อยเข้าใจ ฉะนั้น จะต้องใจเย็น ค่อย ๆ ให้ความรู้ไป นอกจากนี้ ยังต้องคำนึงถึงความแตกต่างของคนที่จะรับความรู้นั้นได้ ซึ่งเปรียบเหมือนดอกบัวสี่เหล่าซึ่ง พระพุทธเจ้าเองก็ทรงใช้หลักการเดียวกันนี้ คือต้องจำแนกคนให้ได้ว่าใครต้องการทำจริง ก็ให้ สนับสนุนแก่บุคคลนั้น^{๗๔}

ณัฐพงศ์ โตปิติ ได้กล่าวเสริมในเรื่องดังกล่าวว่า เราจะต้องยอมรับว่า ทุกวันนี้เวลาคนได้ ยินคำว่า เศรษฐกิจพอเพียง หรือการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เหมือนว่า เขาได้ยินทุกวัน แต่เมื่อถึงเวลา ทำจริง ไม่ลงมือทำ เหมือนได้ยินเฉยๆ เกษตรกรมีแค่ประมาณร้อยละสิบเท่านั้นที่กล้า ฉะนั้น ทาง เกษตรอำเภอเอง ก็ต้องมีวิธีการดำเนินการกับกลุ่มเกษตรกรหรือบุคคลที่สนใจทำเรื่องนี้ให้ชัดเจนมาก เนื่องด้วยเหตุปัจจัยแวดล้อมหลายอย่างที่เปลี่ยนไปจากอดีต แม้ว่านโยบายจากเบื้องบนเอง ต้องการ ให้เกษตรกรทำเกษตรทฤษฎีใหม่ แต่ก็ดูเหมือนว่า ยังไม่ได้ผลเท่าที่ควรนัก ซึ่งสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่ง สำคัญอย่างหนึ่งที่สุด คือ เกษตรกรยังไม่เปิดใจยอมรับเท่าที่ควร

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งของการบูรณาการหลักบุคคลปรัญญา จะทำได้โดยภาครัฐ จะต้องเขามามีส่วนร่วมในการช่วยให้ความรู้กับเกษตรกรในเรื่องการทำการตลาด เนื่องจากว่า พฤติกรรมการบริโภคสินค้าทางการเกษตร โดยเฉพาะเกษตรกรอินทรีย์กำลังได้รับความสนใจ หากมีการ อบรมให้ความรู้เรื่องพฤติกรรมผู้บริโภคของคนในสังคมเมือง เท่ากับเป็นการสนับสนุนให้เข้าใจว่า จะทำอะไรคนอื่น ๆ ถึงจะได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่า ปลอดภัย ส่งผลให้เกิดการตั้งคำถามทุก ครั้งก่อนปลูก หรือทำเกษตรชนิดใดชนิดหนึ่งว่า นอกจากกินเองแล้ว จะขายให้กับลูกค้ากลุ่มใด นั่นคือ การรู้จักปรับหลักธรรมให้เข้ากับการเลือกตลาดกลุ่มลูกค้า หรือพฤติกรรมผู้บริโภคของลูกค้าด้วย

ต่อมาคือการทันโลก ได้แก่ การหมั่นติดตามข่าวสารใหม่ๆอยู่เสมอ เพื่อให้ทันต่อ สถานการณ์ เช่น ติดตามการพยากรณ์อากาศ ติดตามโรคระบาดต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นมา เป็นต้น สิ่ง เหล่านี้ จะเป็นตัวช่วยให้รู้จักเตรียมตัวป้องกันสภาพอากาศ หรือโรคระบาดต่าง ๆ เพื่อลดความ เสี่ยงภัยที่อาจเกิดขึ้นได้

๔.๔ สรุป

การบูรณาหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีของศาสตร์พระราชา สามารถสรุปได้ ๓ ประเด็น สอดคล้องกับขั้นตอนของเกษตรทฤษฎีใหม่ ๓ ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ ๑ ขั้นตอนการผลิต ซึ่งเกี่ยวข้องกับตัวเกษตรกรโดยตรงที่จะต้องพึ่งพาตนเอง สอดคล้องกับหลักนาถกรรมธรรม ๑๐ ที่มุ่งเน้นให้มนุษย์พึ่งพาตนเอง โดยผู้วิจัยได้สังเคราะห์และสรุป เป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

๑) เคารพธรรมชาติ ยึดหลักการ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น การหมั่นตระหนักรู้ตัวอยู่ เสมอว่า การกระทำใด ๆ ของตนย่อมส่งผลต่อผู้อื่นเสมอไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม เช่น การไม่ใช้ สารเคมี ยาฆ่าหญ้า และยาฆ่าแมลง ที่จะส่งผลร้ายต่อชีวิตตนเองและผู้อื่น

๒) ฉลาดรอบรู้ เกษตรกรหรือผู้สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ต้องหมั่นเพิ่มความรู้เกี่ยวกับ เกษตรทฤษฎีใหม่อย่างถูกต้องและชัดเจน สามารถนำความรู้ที่ผ่านการทดลอง ทดสอบ ทำซ้ำแล้วซ้ำ

^{๗๔} สัมภาษณ์ ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร, ตำแหน่ง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

๔) มีจิตอาสา มีธรรมะในใจ ห่างไกลอบายมุข ต้องเป็นผู้มีจิตอาสา เอาใจใส่ ขวนขวาย

๕) ขยัน อดทน พอเพียง เกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการฯ ต้องขยันลงมือปฏิบัติ ไม่

๖) มีสติ ปล่อยวางได้ ไม่เครียด เกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการฯ ควรมีความยับยั้งชั่ง

๗) ปัญญาดี เชี่ยวชาญ หาญกล้า เกษตรกรต้องหมั่นแสวงหาความรู้ให้เข้าใจชัดเจนใน

เรื่องของการทำเกษตร ต้องรู้จักจริงเสมอ ไม่ใช่คาดเดา ต้องทำทุกอย่างด้วยปัญญา และต้องขวนขวายหาความรู้มาใส่ตัวอยู่ตลอดเวลา เรื่องใดที่ตนไม่รู้ ต้องเรียนรู้เพิ่มเติม ความรู้ไม่มีวันหมด หั่นเป็นผู้เรียนเพื่อหาความรู้อยู่ตลอดเวลา ดังที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ทรงทำเป็นต้นแบบให้ดู เมื่อมีปัญหาแล้วก็จะมีความเชี่ยวชาญ กล้าหาญในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ไม่กลัวความล้มเหลว มีความมั่นใจในสิ่งที่ทำเป็นอย่างดีว่า จะสามารถนำพาชีวิตให้มีความมั่นคงได้อย่างยั่งยืน

ประเด็นที่ ๒ ขั้นตอนการรวมพลัง โดยหลักพุทธธรรมเพื่อการรวมพลังกับเกษตรทฤษฎีใหม่ คือหลักสังคหวัตถุ ๔ อันเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยผู้วิจัยสามารถสรุปสาระสำคัญดังนี้

๑) โอบอ้อมอารี เกษตรกรหรือผู้สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ จะต้องรู้จักการแบ่งปัน ช่วยเหลือผู้อื่น ตามกำลังของตนเอง แม้ว่าจะไม่พร้อมในการให้ด้วยกำลังทรัพย์ ก็สามารถให้ความช่วยเหลือด้วยเรี่ยวแรงกำลังกาย ช่วยเหลือกิจกรรมของหมู่คณะ นับว่าเป็นการให้ที่ไม่ต้องเสียเงิน สร้างทั้งประโยชน์ตน คือทำตนให้มีค่า สร้างประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นคือ มอบความสุข ความปรารถนาดี ความมีน้ำใจกันและกัน

๒) วชิรเพราะ เกษตรกรหรือผู้สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ จะต้องไม่พูดเท็จ ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดเพ้อเจ้อ ไม่พูดโฆษณาถึงผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรของตนเกินจริง มีความซื่อตรง ทำอย่างไร พูดอย่างนั้น ไม่ทะเลาะเบาะแว้งว่า การทำเกษตรของตนดีกว่าผู้อื่น ไม่พูดจาข่มเหง ไม่ดูถูก คนที่ยังไม่ได้สนใจทำเหมือนตนเอง ต้องหนักแน่น ให้ผลของการกระทำเป็นตัวแทนของคำพูด นอกจากนี้ หลักปิยวาจา ยังเหมาะสมสำหรับหน่วยงานของรัฐที่ต้องซื่อสัตย์ พูดคำจริง แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่ใช้นโยบายทางการเมืองโกหกหลอกลวงประชาชน

๓) สงเคราะห์ชุมชน เกษตรกรหรือผู้สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ควรทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ถือหลักของความมีน้ำใจ ช่วยเหลือ มีสุขร่วมเสพ มีทุกข์ร่วมต้าน เพราะหลักอรรถจริยา เป็นหลักของการฝึกความเสียสละ ฝึกสละความเห็นแก่ตัว ใช้ร่างกาย แรงใจ อุทิศตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ในยามที่ผู้อื่นต้องการความช่วยเหลือ

๔) วางตนเหมาะสม ประพฤติตน อยู่ในความสม่ำเสมอ ทั้งในแง่ของคุณธรรม คือ เมื่อทำดีก็ต้องทำดีทั้งต่อหน้า และลับหลัง เมื่อมีความรัก ก็ต้องไม่เลือกที่รัก มักที่ชัง นั่นคือหลักของธรรมะที่ส่งเสริมให้มนุษย์มีวินัยในการรักษาความดีงาม

ประเด็นที่ ๓ ขั้นตอนพัฒนาก้าวหน้า โดยใช้หลักสัปปริสธรรม ๗ ประการมาบูรณาการสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

๑) รู้ดี รู้ชอบ รู้ชัด เกษตรกรหรือผู้สนใจทำได้โดยต้องการศึกษาให้หลักทฤษฎีใหม่ให้เข้าถึงแก่นอย่างแท้จริง สามารถนำไตร่ตรอง หาเหตุ หาผล วิเคราะห์ข้อมูลพื้นที่ ว่าจะต้องนำปรับใช้ได้อย่างไรบ้าง ในขณะเดียวกัน หน่วยงานภาครัฐที่จะสนับสนุนให้เกษตรกรทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ต้องมีความรู้ ความเข้าใจที่ชัดเจน เช่นกันว่า โดยการลงพื้นที่สำรวจลักษณะของสภาพแวดล้อม ความเป็นจริง เพื่อที่จะได้ช่วยแนะนำแก้ไขปัญหาของเกษตรกรได้อย่างถูกต้อง

๒) มีเป้าหมายชัดเจน รู้จักตัวเอง เติบโตสิ่งใหม่ เกษตรกรควรมีความรู้ในเรื่องของเป้าหมายของการปลูกพืช หรือเลี้ยงสัตว์ว่า สามารถนำไปแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าทางการตลาดได้หรือไม่อย่างไร โดยวิธีการดังกล่าวมานี้ ยังสัมพันธ์กับหลักของโยนิโสมนสิการ คือการรู้จักการบริหารจัดการผลิตผลทางการเกษตรให้เกิดประโยชน์และมูลค่าสูงสุด ไม่ปล่อยทิ้งให้ไร้ค่าราคา นอกจากนี้ ภาครัฐเองควรส่งเสริมการแปรรูปสินค้าทางเกษตรให้แก่เกษตรกรพร้อมทั้งส่งเสริมการค้า ตลาดให้แก่เกษตรกรเพื่อรองรับผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรนั้นด้วย การรู้จักตนเอง เติบโตสิ่งใหม่นั้น เกษตรกรหรือผู้สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ควรตรวจสอบว่าตนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการเรื่อง ดิน น้ำ พืช ตลอดจนโรคระบาดต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นตามมา นอกจากนี้ ควรพิจารณาเรื่อง ที่ดิน

เงินทุนและแรงงาน ว่าตนเองมีความพร้อมมากน้อยเพียงใด เพราะเรื่องดังกล่าวมานั้นมีความสำคัญอย่างมาก หากเลยส่วนนี้ไป ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายตามมา จากนั้นจึงหาความรู้เพิ่มเติม และเติมเต็มส่วนที่ขาดหายไปให้ ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ ต้องก้าวไปข้างหน้าอยู่เสมอ หากมีการอบรมเกษตรกร หรือพบวิธีการที่น่าสนใจก็ควรจะนำมาทดสอบ หาข้อดี แล้วนำมาปรับใช้กับวิธีการของตน เช่น เรื่องเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่เข้ามาช่วยประหยัดแรงงาน ทำให้การทำเกษตรสะดวกขึ้น เป็นต้น

๓) พอประมาณ ไม่โลภมาก เกษตรกรหรือผู้สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ควรรู้จักประมาณในการบริโภคสิ่งต่าง ๆ ไม่โลภมากจนเกินไป มีความพอดี ไม่ฟุ่มเฟือย มีความสุขได้จากสิ่งที่ตนมีในขณะนั้น เช่น เมื่อได้ผลผลิตตามที่ต้องการแล้ว ก็บริโภคแต่พอดี ที่เหลือก็แจกจ่ายหรือจำหน่าย และเวลาแจกจ่ายหรือจำหน่ายก็ต้องทำแต่พอดี ไม่ใช่ขายหรือแจกจนตนเองไม่มีกิน อย่างนี้เป็นต้น

๔) รอคอยเป็น ใจเย็นให้ได้ เกษตรกรหรือผู้สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ควรรู้จักรอคอย ใจเย็น จะต้องรู้จักกาล เวลา ที่เหมาะสม และชัดเจนว่า ฤดูกาลนี้ปลูกพืชชนิดใดจึงจะเหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศ รู้จักว่าเวลาไหน ควรให้ปุ๋ย ฉีดสมุนไพรไล่แมลงเวลาใด หรือรู้ว่า ไข่ไขนทรีย์จะออกไข่น้อยที่สุดในเดือนใด จะต้องแก้ปัญหาอย่างไร เป็นต้น

๕) เข้าใจชุมชน วางตนเหมาะสม เกษตรกรหรือผู้สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ควรจะต้องรู้จักความเป็นไปของชุมชนว่า มีวัฒนธรรม ความเชื่ออย่างไร ในเวลาที่ได้ผลผลิตทางการเกษตรจะสามารถแบ่งปัน ช่วยเหลือ สังคมในด้านใดได้บ้าง เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้รู้จักการเข้าหาชุมชน รู้ว่าคนในชุมชนนั้นชอบทานอะไร จะต้องมองให้ออกว่า เมื่อปลูกพืช ผัก ผลไม้ชนิดใดบ้าง ที่คนนิยมรับประทาน จะทำให้มีเป้าหมายที่ชัดเจนในการทำเกษตร นอกจากนี้ หลักธรรมดังกล่าว ยังมีส่วนสนับสนุนให้ภาครัฐรู้จักปรับตัว เข้าหาเกษตรกร ความเป็นไปของชุมชนที่ตนจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้อง อบรมความรู้ต่าง ๆ ว่าสิ่งใดที่ชาวบ้านต้องการ

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง บูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา (๒) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา (๓) เพื่อบูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

๕.๑.๑ เกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา

ผลวิจัยพบว่า เกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวทางของศาสตร์แห่งพระราชา เป็นหนึ่งในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นส่วนหนึ่งของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นระบบการทำเกษตรที่มีเป้าหมายหลักในการช่วยเสริมสร้างความมีเสถียรภาพในการประกอบอาชีพการเกษตร ภายใต้หลักการบริหารจัดการที่ดินและน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการนำเอาความรู้ทางด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้กับความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้การทำเกษตรที่มีคุณภาพ โดยให้เกษตรกรทำการปลูกพืชหมุนเวียนหรือปลูกพืชไว้ให้หลายหลากชนิดบนพื้นที่เดียวกันอย่างที่เราเรียกว่า “ไร่นาสผสมผสาน หรือไร่นาสวนผสม” ด้วยวิธีการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม เพื่อให้เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้ ให้มีรายได้ไว้ใช้จ่าย และมีอาหารไว้สำหรับบริโภคตลอดปี เพื่อเป็นการลดความเสี่ยงไม่ให้เกิดความเสียหาย เมื่อตลาดหรือสภาพแวดล้อมเกิดความแปรปรวนหรือเกิดวิกฤติขึ้น เป็นกระบวนการผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ยึดหลักการพึ่งพาตนเอง ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ มีการวางแผนการดำเนินการอย่างเป็นระบบ ตลอดจนเน้นความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชนส่งผลให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ เมื่อเกษตรกรมีอาชีพที่มั่นคงจากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่แล้ว จะช่วยแก้ปัญหาการว่างงานในท้องถิ่น การต้องเคลื่อนย้ายไปทำงานที่อื่น การต้องพลัดพรากจากครอบครัว นับว่าเป็นทฤษฎีที่มีความหลากหลายและได้ผลประจักษ์ในทุกองค์การ

สำหรับ เกษตรทฤษฎีใหม่นี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ได้ทรงทดลองครั้งแรกที่ตำบลห้วยบง อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี บริเวณใกล้วัดมงคลชัยพัฒนา จนประสบความสำเร็จกลายเป็นต้นแบบแหล่งเรียนรู้ด้านการทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่แก่เกษตรกร โดยมีแนวทางการปฏิบัติพื้นฐานประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน คือ ขั้นที่ ๑ การแบ่งพื้นที่ทำกินทั้งหมด ออกเป็น ๔ ส่วน ในอัตราส่วน ๓๐ : ๓๐ : ๓๐ : ๑๐ (นาข้าว : พืชสวนพืชไร่ : สระน้ำ : ที่อยู่อาศัย) เป็นรูปแบบการจัดส่วนพื้นที่สำหรับการผลิตขั้นต้น ขั้นตอนนี้เกษตรกรจะสามารถดำรงตนอยู่ได้ด้วยดี มีความมั่นคงทางอาหารเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ตลอดทั้งปี ทั้งนี้ เมื่อผลผลิตทางเกษตรมีมาก เกษตรกรสามารถแจกจ่ายไปยังผู้อื่น หรือจะจำหน่ายเป็นรายได้แก่ครอบครัวได้ ต่อมาคือขั้นที่สอง ได้แก่การบริหารจัดการผลผลิตที่ได้มา โดยเกษตรกรรวมตัวกันเป็นกลุ่มในรูปแบบของสหกรณ์ สำหรับทำการตลาดเพื่อมีอำนาจต่อรองราคาสินค้าของกลุ่ม เป็นการดำเนินธุรกิจแบบชุมชน ส่งผลให้ทุกฝ่าย

ได้รับประโยชน์ร่วมกัน สร้างเสริมความเข้มแข็งในชุมชน และขั้นสุดท้ายคือการต่อยอดในภาคธุรกิจให้มีการเติบโตยิ่งขึ้นไป โดยอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐและภาคเอกชนเข้ามาช่วยสนับสนุนสินค้าของเกษตรกร กระจายไปยังที่ต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เกิดการกระตุ้นสินค้าภาคเกษตรของไทยให้ได้รับการยอมรับจากต่างประเทศ ทำให้ระบบเศรษฐกิจมีความมั่นคงยิ่งขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืน

๕.๑.๒ หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา

หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา ผู้วิจัยแบ่งการศึกษาออกเป็น ๓ หลักธรรมดังต่อไปนี้ คือ

หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา โดยผู้วิจัยได้แบ่งเป็น ๓ หลักธรรม ซึ่งมีความสัมพันธ์กับขั้นตอนของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ทั้ง ๓ ขั้นตอน ได้แก่

๑) หลักนาถกรรมธรรม ๑๐ ที่ส่งเสริมด้านการพึ่งพาตนเอง ๒) หลักสังคหวัตถุ ๔ ที่ส่งเสริมด้านการการรวมพลัง ๓) หลักสปปุริสธรรม ๗ ที่ส่งเสริมด้านการพัฒนาก้าวหน้า โดยสามารถสรุปเนื้อหาสาระสำคัญได้ดังนี้

๑) **หลักนาถกรรมธรรม ๑๐ ที่ส่งเสริมด้านการพึ่งพาตนเอง** โดยเกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชาต้องมีศีลธรรมประจำใจในการทำงาน ยึดหลักความไม่เบียดเบียนทำร้ายตนเอง และผู้อื่น ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การไม่ใช้สารเคมี ยาฆ่าหญ้า หรือยาฆ่าแมลง ที่เป็นอันตรายต่อชีวิตคนและสัตว์ รวมถึงทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักของเกษตรทฤษฎีใหม่อย่างถ่องแท้ ไม่ยึดติดอยู่กับตำราแบบเดิม ๆ คือจะต้องอาศัยความรู้ใหม่ ๆ เสริมเข้ามาอยู่เสมอ หมั่นคบหาสมาคมกับบุคคลที่มีแนวคิดคล้ายกัน ได้แก่ ต้นแบบเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ คือหมั่นเข้าหา สนทนา พูดคุย แลกเปลี่ยน สอบถามข้อมูลต่าง ๆ ที่สำคัญเพื่อนำมาปรับใช้กับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ของตนเอง เป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย ไม่ยึดติดอยู่กับความสำเร็จในอดีต ไม่ข้ามขั้นตอน ขยันหมั่นเพียรในการช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอเมื่อมีโอกาส ได้ผลผลิตนำมาแจกจ่าย ทำบุญ ยึดมั่นในศีลธรรม ไม่เกี่ยวข้องอบายมุข มีความขยันหมั่นเพียร ยึดหลักหลักว่า ขี้เกียจไม่อดตาย มีใจสันโดษ ตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักของความพอดี ไม่ทำตนให้เดือดร้อน กู้หนี้ ยืมสิน หวังรวยเร็ว มีสติมั่นคง หนักแน่น ไม่วู่วาม ใจร้อน มีความรอบรู้ มีปฏิภาณไหวพริบ รู้จักนำองค์ความรู้ใหม่ ๆ มาปรับใช้ให้เหมาะกับสภาพแวดล้อมที่ทำกินของตนเอง ไม่ยึดหลักบางอย่างจนตายตัวเกินไป รู้จักยืดหยุ่น รู้ว่าสิ่งใดที่แล้วมีประโยชน์หรือไม่ประโยชน์ เข้าใจในเหตุและผลของสิ่งต่าง ๆ ที่กำลังดำเนินอยู่เป็นอย่างดี

๒) **หลักสังคหวัตถุ ๔ ที่ส่งเสริมด้านการการรวมพลัง** โดยเกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา จะต้องรู้จักเป็นผู้ให้อยู่เสมอ เมื่อตนเองได้ผลผลิตพออยู่ พอกิน มั่นคงดีแล้ว ก็แบ่งไปทำบุญที่วัด หรือเอาไปช่วยเหลือผู้ยากไร้ แจกจ่ายให้เพื่อนบ้าน เป็นการส่งสมณิสัยของความดี มีน้ำใจให้ผู้อื่น ทำให้เกิดความสุข ในยามที่คนอื่นมี ก็แบ่งให้คืน เป็นผู้รู้จักพูดคำที่เป็นประโยชน์ ไม่ก่อให้เกิดโทษหรือความเสียหายใด ๆ แก่ตนเองและผู้อื่น สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ วิชาการ ต่าง ๆ ที่เกิดจากการลงมือทำหรือประสบการณ์ของตนเองที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่นี้ให้แก่ผู้ที่สนใจได้เป็นอย่างดี เป็นผู้มิจิตอาสา หมั่นประกอบกิจการงาน ช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ

เมื่อมีโอกาส ไม่สนแต่ตนเองเท่านั้น แต่จะต้องรู้จักปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ เช่น นำความรู้ที่ได้มา ไปเผยแพร่ นำกล้าไม้ เมล็ดพันธุ์ข้าว ไปแจกจ่ายให้กับผู้อื่น หรือในยามที่ส่วนรวมต้องการสิ่งใด ก็สามารถหยิบจับของที่มีอยู่ในสวนผสมแบ่งปันใช้สอยประโยชน์ได้ทันที เป็นต้น เป็นผู้เสมอต้น เสมอปลาย กล่าวคือ ไม่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่แค่ตามกระแส แต่จะต้องมีใจรักอย่างแท้จริง และเอาใจใส่สิ่งที่ทำอยู่เสมอ ไม่ลุ่ม ๆ ดอน ๆ หรือทำลวก ๆ เอาไว้อวดผู้อื่นว่าตนทำตามกระแสพระราชดำรัส แต่จะต้องลงมือทำซ้ำแล้วซ้ำอีก ไม่ย่อท้อ มีความหนักแน่นต่อเสียงวิพากษ์วิจารณ์ที่จะเกิดขึ้นได้ ไม่ปล่อยปละละเลย สิ่งต่าง ๆ จนเกิดความเสียหาย หมั่นทบทวนสิ่งที่กำลังทำ และผลที่ทำมาในอดีตว่าได้ผลมากน้อยเพียงไร และหาทางแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้นตามลำดับ

๓) **หลักสัปปริสธรรม ๗ ที่ส่งเสริมด้านการพัฒนาก้าวหน้า** โดยเกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา จะต้องเป็นผู้รู้ดี รู้ชอบ และรู้ชัดในสิ่งที่ตนเองกำลังทำอยู่ว่าเป็นอย่างไร มีขั้นตอนอย่างไรบ้าง และจะต้องมีความเชื่อมั่นสิ่งที่ทำอยู่นี้ จะสามารถนำพาชีวิตไปสู่ความสุข ที่ตั้งอยู่บนหลักของความพอดีได้ มีเป้าหมายที่ชัดเจนว่า การเกษตรทฤษฎีใหม่นี้ จะก่อให้เกิดผลลัพธ์หรือประโยชน์อย่างไรบ้าง เช่น จะต้องรู้อย่างชัดเจนว่า การขุดสระ ความยาว กว้าง ลึก เท่าไหร่ จึงจะมีน้ำเพียงพอต่อการใช้ตลอดทั้งปี และพืชที่ปลูก ใช้น้ำมาก หรือใช้น้ำน้อย ทนต่อโรคและแมลงมากน้อยเพียงใด รู้จักตนเองว่า มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่มากน้อยเพียงใด มีความพร้อมมากแค่ไหนที่จะตัดสินใจเลือกทำเกษตรทฤษฎีใหม่นี้ เป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภคสิ่งต่าง ๆ ไม่โลภมากจนเกินไป มีความพอดี ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีความสุขได้จากสิ่งที่ตนมีในขณะนั้น รู้จักกาล เวลา ที่เหมาะสม และชัดเจนว่า ฤดูกาลนี้ปลูกพืชชนิดใดจึงจะเหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศ รู้จักชุมชน และสังคมว่า ที่ตนเองอยู่นั้นมีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ เป็นอย่างไร รู้จักบุคคลอื่น ๆ ว่า มีอุปนิสัยใจคออย่างไร สามารถที่จะเข้าใจหรือรับรู้ขั้นตอนวิธีการ องค์ความรู้ของเกษตรทฤษฎีใหม่ไปใช้ได้หรือไม่ และรู้ว่าจะต้องใช้วิธีการสนับสนุนหรือส่งเสริมแนวทางใดที่จะก่อให้เกิดผลดีต่อบุคคลอื่นต่อไป

๕.๑.๓ การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา

การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชานั้น สามารถสรุปได้ ๓ ประเด็นดังต่อไปนี้

๑) พุทธธรรมเพื่อการพึ่งพาตนเองกับเกษตรทฤษฎีใหม่

พุทธธรรมเพื่อการพึ่งพาตนเองกับเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น ดำเนินการด้วยหลักนาถกรรม ธรรม ๑๐ ประการ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ออกมาเป็น ๗ หลักการ ที่จะช่วยให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

หลักการที่ ๑ “**เคารพธรรมชาติ**” ยึดหลักการ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น การหมั่นตระหนักรู้ตัวอยู่เสมอว่า การกระทำใด ๆ ของตนย่อมส่งผลต่อผู้อื่นเสมอไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม เช่น การไม่ใช้ สารเคมี ยาฆ่าหญ้า และยาฆ่าแมลง ที่จะส่งผลร้ายต่อชีวิตตนเองและผู้อื่น

หลักการที่ ๒ “**ฉลาดรอบรู้**” เกษตรกรหรือผู้สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ต้องหมั่นเพิ่มความรู้เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่อย่างถูกต้องและชัดเจน สามารถนำความรู้ที่ผ่านการทดลองทดสอบ ทำซ้ำแล้วซ้ำอีกนั้น มาประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของตนเอง รู้จักยืดหยุ่นตามความเหมาะสม ทำให้

เกิดความชำนาญและกลายเป็นผู้เชี่ยวชาญที่สามารถให้องค์ความรู้เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่แก่คนอื่นได้

หลักการที่ ๓ **“มิตรดี นอบน้อม เปิดใจ ไม่ยึดติด”** เกษตรกรหรือผู้สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ต้องเปิดใจยอมรับองค์ความรู้ต่าง ๆ ตลอดถึงนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่จำเป็นเข้ามาประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น และในขณะเดียวกัน เกษตรกรรุ่นใหม่ต้องเปิดใจน้อมรับเอาภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือองค์ความรู้ทางการเกษตรของบรรพบุรุษที่ดีมาประยุกต์ใช้ด้วย จึงจะได้ประโยชน์อย่างเต็มที่

หลักการที่ ๔ **“มีจิตอาสา มีธรรมะในใจ ห่วงไกลอบายมุข”** ต้องเป็นผู้มีจิตอาสา เอาใจใส่ ขวนขวายในกิจกรรมต่าง ๆ ของคนชุมชนคนรอบข้าง มีจิตเมตตา ปราบปรามดี อยากให้ช่วยเหลือเผื่อแผ่แบ่งปันผู้อื่น ทั้งร่างกาย แรงใจ ตามสติกำลังปัญญาความรู้ที่มีตามแต่โอกาสที่จะทำได้ ส่งผลให้เกษตรกรมีเครือข่ายทางการเกษตร สามารถแบ่งปันความรู้ ให้แก่กันและกัน ช่วยเหลือแก้ปัญหาในยามที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับโรคพืช หรือสัตว์ ตลอดจนคำแนะนำอื่นที่เป็นประโยชน์ได้ด้วย นอกจากนี้ยังมีการรวมตัวกันในนามของสหกรณ์ที่จะสร้างอำนาจต่อรองราคาผลผลิตทางการเกษตร อันจะช่วยให้สร้างรายได้ ที่มั่นคงแก่ชุมชนเกิดขึ้นตามมาด้วย ต้องฝึกใจให้มีธรรมะอยู่ในใจเสมอ ต้องรู้จักคิดวิเคราะห์แยกแยะ สิ่งที่เป็นบุญหรือบาป สิ่งที่เป็นประโยชน์ หรือไม่เป็นประโยชน์ สิ่งใดที่จะทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น ต้องรู้จักถ่วง ละคร เลิก สิ่งเหล่านั้นเสีย สิ่งใดที่ทำให้เกิดความสุข ความดีงามแก่ตนเองและครอบครัว ชุมชน ก็พึงหมั่นประกอบ หรือทำให้เจริญยิ่งขึ้นไป

หลักการที่ ๕ **“ขยัน อดทน พอเพียง”** เกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการฯ ต้องขยันลงมือปฏิบัติ ไม่เกียจคร้านในการทำงานหน้าที่ เพราะการทำเกษตรส่วนใหญ่จะต้องลงมือปฏิบัติ ในสถานที่จริง จะต้องพบเจอกับอุปสรรคปัญหาต่าง ๆ มากมาย หากมองในมุมที่ดี จะพบว่า เมื่อขยันแล้วร่างกายย่อมแข็งแรง เพราะได้ออกกำลังกายทุกวัน ได้อยู่กับอากาศที่ดี จึงทำให้สุขภาพจิตดีตามเช่นกัน นอกจากนี้ จะต้องมีความพอใจ พอดี และมีหลักเหตุผลในตัวของตัวเอง ไม่ใจร้อน โลภอยากได้ จนเกินไป ต้องมีสติ มีปัญญา ใคร่ครวญไตร่ตรองสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง และรู้จักใช้สอยปัจจัยสี่ตามความจำเป็น ไม่ฟุ่มเฟือย ใช้จ่ายจนเกินตัว ก่อหนี้สิน ก่อให้เกิดความเครียดและเป็นทุกข์ในที่สุด

หลักการที่ ๖ **“มีสติ ปล่อยวางได้ ไม่เครียด”** เกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการฯ ควรมีความยับยั้งชั่งใจ มีความสติคอยควบคุมจิตใจของตนเองไม่ให้เผลอทำสิ่งที่ให้ตนเองและครอบครัวเกิดความทุกข์ เกิดหนี้สิน ต้องมีสติในการใช้จ่าย ไม่ใจร้อนในการอยากได้เงินจนเกินไป ตั้งอยู่บนหลักของความพอดี พออยู่ พอกิน ต้องหนักแน่นและยึดมั่นในหลักของความดี เมื่อมีสติ ก็อยู่อย่างพอดี ไม่ก่อหนี้สิน เมื่อไม่มีหนี้สิน ก็ไม่มีความเครียด สามารถปล่อยวางสิ่งต่าง ๆ ได้ มีชีวิตได้อย่างมีความสุข

หลักการที่ ๗ **“ปัญญาดี เชี่ยวชาญ หาญกล้า”** เกษตรกรต้องหมั่นแสวงหาความรู้ให้เข้าใจชัดเจนในเรื่องของการทำเกษตร ต้องรู้จริงเสมอ ไม่ใช่คาดเดา ต้องทำทุกอย่างด้วยปัญญา และต้องขวนขวายหาความรู้มาใส่ตัวอยู่ตลอดเวลา เรื่องใดที่ตนไม่รู้ ต้องเรียนรู้เพิ่มเติม ความรู้ไม่มีวันหมด หมั่นเป็นผู้เรียนเพื่อหาความรู้อยู่ตลอดเวลา ดังที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ทรงทำเป็นต้นแบบให้ดู เมื่อมีปัญหาแล้วก็จะมีความเชี่ยวชาญ กล้าหาญในการทำ

เกษตรทฤษฎีใหม่ ไม่กลัวความล้มเหลว มีความมั่นใจในสิ่งที่ทำเป็นอย่างดีว่า จะสามารถนำพาชีวิตให้มีความมั่นคงได้อย่างยั่งยืน

๒) พุทธธรรมเพื่อการรวมพลังกับเกษตรทฤษฎีใหม่

พุทธธรรมเพื่อการรวมพลังกับเกษตรทฤษฎีใหม่ ดำเนินการด้วยหลักสังคหวัตถุ ๔ อันเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยผู้วิจัยสามารถสรุปสาระสำคัญเป็น ๔ วิธีการดังนี้

วิธีการที่ ๑ “**โอบอ้อมอารีย์**” เกษตรกรหรือผู้สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ จะต้องรู้จักการแบ่งปัน ช่วยเหลือผู้อื่น ตามกำลังของตนเอง แม้ว่าจะไม่พร้อมในการให้ด้วยกำลังทรัพย์ ก็สามารถให้ความช่วยเหลือด้วยเรี่ยวแรงกำลังกาย ช่วยเหลือกิจกรรมของหมู่คณะ นับว่าเป็นการให้ที่ไม่ต้องเสียเงิน สร้างทั้งประโยชน์ตน คือทำตนให้มีค่า สร้างประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นคือ มอบความสุข ความปรารถนาดี ความมีน้ำใจกันและกัน

วิธีการที่ ๒ “**วจีไพเราะ**” เกษตรกรหรือผู้สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ จะต้องไม่พูดเท็จ ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดเพ้อเจ้อ ไม่พูดโฆษณาถึงผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรของตนเกินจริง มีความซื่อตรง ทำอย่างไร พูดอย่างนั้น ไม่ทะเลาะเบาะแว้งว่า การทำเกษตรของตนดีกว่าผู้อื่น ไม่พูดจาข่มเหง ไม่ดูถูก คนที่ยังไม่ได้สนใจทำเหมือนตนเอง ต้องหนักแน่น ให้ผลของการกระทำเป็นตัวแทนของคำพูด นอกจากนี้ หลักปิยวาจา ยังเหมาะสมสำหรับหน่วยงานของรัฐที่ต้องซื่อสัตย์ พูดคำจริง แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่ใช้นโยบายทางการเมืองโกหกหลอกลวงประชาชน

วิธีการที่ ๓ “**สงเคราะห์ชุมชน**” เกษตรกรหรือผู้สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ควรทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ถือหลักของความมีน้ำใจ ช่วยเหลือ มีสุขร่วมเสพ มีทุกข์ร่วมต้าน เพราะหลักอรรถจริยา เป็นหลักของการฝึกความเสียสละ ฝึกสละความเห็นแก่ตัว ใช้ร่างกาย แรงใจ อุทิศตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ในยามที่ผู้อื่นต้องการความช่วยเหลือ

วิธีการที่ ๔ “**วางตนเหมาะสม**” ประพฤติตน อยู่ในความสม่ำเสมอ ทั้งในแง่ของคุณธรรม คือ เมื่อทำดีก็ต้องทำดีทั้งต่อหน้า และลับหลัง เมื่อมีความรัก ก็ต้องไม่เลือกที่รัก มักที่ชัง นั่นคือหลักของธรรมะ ที่ส่งเสริมให้มนุษย์มีวินัยในการรักษาความดีงาม

๓) พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาก้าวหน้ากับเกษตรทฤษฎีใหม่

พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาก้าวหน้ากับเกษตรทฤษฎีใหม่นั้น ดำเนินการด้วย หลักสัปปุริสธรรม ๗ ประการ สามารถสรุปเป็น ๕ ขั้น เพื่อการพัฒนาก้าวหน้าได้ดังนี้

ขั้นที่ ๑ “**รู้ดี รู้ชอบ รู้ชัด**” เกษตรกรหรือผู้สนใจทำได้โดยต้องการศึกษาให้หลักทฤษฎีใหม่ให้เข้าถึงแก่นอย่างแท้จริง สามารถนำไตร่ตรอง หาเหตุ หาผล วิเคราะห์ข้อมูลพื้นที่ ว่าจะต้องนำปรับใช้ได้อย่างไรบ้าง ในขณะเดียวกัน หน่วยงานภาครัฐที่จะสนับสนุนให้เกษตรกรทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ต้องมีความรู้ ความเข้าใจที่ชัดเจน เช่นกันว่า โดยการลงพื้นที่สำรวจลักษณะของสภาพแวดล้อมความเป็นจริง เพื่อที่จะได้ช่วยแนะนำแก้ไขปัญหของเกษตรกรได้อย่างถูกต้อง

ขั้นที่ ๒ “**มีเป้าหมายชัดเจน รู้จักตัวเอง เต็มเต็มสิ่งใหม่**” เกษตรกรควรมีความรู้ในเรื่องของเป้าหมายของการปลูกพืช หรือเลี้ยงสัตว์ว่า สามารถนำไปแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าทางการตลาดได้หรือไม่อย่างไร โดยวิธีการดังกล่าวมานี้ ยังสัมพันธ์กับหลักของโยนิโสมนสิการ คือการรู้จักการบริหารจัดการผลิตผลทางการเกษตรให้เกิดประโยชน์และมูลค่าสูงสุด ไม่ปล่อยทิ้งให้ไร้ค่าราคา นอกจากนี้

ภาครัฐเองควรส่งเสริมการแปรรูปสินค้าทางเกษตรให้แก่เกษตรกรพร้อมทั้งส่งเสริมการค้า หาดตลาด ให้แก่เกษตรกรเพื่อรองรับผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรนั้นด้วย การรู้จักตนเอง เติมเต็มสิ่งใหม่นั้น เกษตรกร หรือผู้สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ควรตรวจสอบว่าตนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการ เรื่อง ดิน น้ำ พืช ตลอดจนโรคระบาดต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นตามมา นอกจากนี้ ควรพิจารณาเรื่อง ที่ดิน เงินทุนและแรงงาน ว่าตนเองมีความพร้อมมากน้อยเพียงใด เพราะเรื่องดังกล่าวมานั้นมีความสำคัญ อย่างมาก หากละเลยส่วนนี้ไป ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายตามมา จากนั้นจึงหาความรู้เพิ่มเติม และเติมเต็มส่วนที่ขาดหายไปให้ ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ ต้องก้าวไปข้างหน้าอยู่เสมอ หากมีการอบรมเกษตรกร หรือพบวิธีการที่น่าสนใจก็ควรจะนำมาทดสอบ หาข้อดี แล้วนำมาปรับใช้กับวิธีการของตน เช่น เรื่อง เทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่เข้ามาช่วยประหยัดแรงงาน ทำให้การทำเกษตรสะดวกขึ้น เป็นต้น

ขั้นที่ ๓ “พอประมาณ ไม่โลภมาก” เกษตรกรหรือผู้สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ควรรู้จัก ประมาณในการบริโภคสิ่งต่าง ๆ ไม่โลภมากจนเกินไป มีความพอดี ไม่ฟุ่มเฟือย มีความสุขได้จากสิ่งที่ ตนมีในขณะนั้น เช่น เมื่อได้ผลผลิตตามที่ต้องการแล้ว ก็บริโภคแต่พอดี ที่เหลือก็แจกจ่ายหรือ จำหน่าย และเวลาแจกจ่ายหรือจำหน่ายก็ต้องทำแต่พอดี ไม่ใช่ขายหรือแจกจนตนเองไม่มีกิน อย่างนี้ เป็นต้น

ขั้นที่ ๔ “รอคอยเป็น ใจเย็นให้ได้” เกษตรกรหรือผู้สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ควรรู้จัก รอคอย ใจเย็น จะต้องรู้จักกาล เวลา ที่เหมาะสม และชัดเจนว่า ฤดูกาลนี้ปลูกพืชชนิดใดจึงจะ เหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศ รู้จักว่าเวลาไหน ควรให้ปุ๋ย ฉีดสมุนไพรไล่แมลงเวลาใด หรือรู้ว่า ไก่ ไข่อินทรีย์จะออกไข่น้อยที่สุดในเดือนใด จะต้องแก้ปัญหาอย่างไร เป็นต้น

ขั้นที่ ๕ “เข้าใจชุมชน ปรับตนทันโลก” เกษตรกรหรือผู้สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ควร จะต้องรู้จักความเป็นไปของชุมชนว่า มีวัฒนธรรม ความเชื่ออย่างไร ในเวลาที่ได้ผลผลิตทาง การเกษตรจะสามารถแบ่งปัน ช่วยเหลือ สังคมในด้านใดได้บ้าง เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้รู้จักการเข้า หาชุมชน รู้ว่าคนในชุมชนนั้นชอบทานอะไร จะต้องมองให้ออกว่า เมื่อปลูกพืช ผัก ผลไม้ชนิดใดบ้าง ที่คนนิยมรับประทาน จะทำให้มีเป้าหมายที่ชัดเจนในการทำเกษตร นอกจากนี้ หลักธรรมดังกล่าว ยัง มีส่วนสนับสนุนให้ภาครัฐรู้จักปรับตัว เข้าหาเกษตรกร รู้ความเป็นไปของชุมชนที่ตนจะต้องเข้าไป เกี่ยวข้อง อบรมความรู้ต่าง ๆ ว่าสิ่งใดที่ชาวบ้านต้องการ

๕.๒ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่อง การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของ ศาสตราจารย์พระราชา สามารถสรุปผลการศึกษาวิจัยได้เป็นองค์ความรู้ใหม่ เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับ เกษตรกรหรือผู้สนใจทำเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตราจารย์พระราชา

โดยองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ คือ รูปแบบ “NSS Model” ถือว่ามีคุณค่าและ เป็นสิ่งสำคัญในการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตราจารย์พระราชา ซึ่งสามารถ นำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้ ดังนี้

๑) “N” (Nathakaranadhamma) = (นาถกรณธรรม ๑๐) พุทธธรรมเพื่อการพึ่งพา ตนเองกับเกษตรทฤษฎีใหม่ ๗ หลักการ ได้แก่ ๑.เคารพธรรมชาติ ๒.ฉลาดรอบรู้ ๓. มิตรดี นอบน้อม

เปิดใจ ไม่ยึดติด ๔. มีจิตอาสา มีธรรมะในใจ ห่วงไกลอบายมุข ๕. ขยัน อดทน พอเพียง ๖. มีสติ ปล่อยวางได้ ไม่เครียด ๗. ปัญญาดี เชี่ยวชาญ หาญกล้า

๒) “S” (Sangahavatthus) = สังคหวัตถุ ๔ พุทธธรรมเพื่อการรวมพลังกับเกษตรทฤษฎีใหม่ ๔ วิธีการ ได้แก่ ๑. โอบอ้อมอารีย์ ๒. วชิโรเพาะ ๓. สงเคราะห์ชุมชน ๔. วางตนเหมาะสม

๓) “S” (Suppurisadhamma) = สปัปฺริสธรรม ๗ พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาก้าวหน้ากับเกษตรทฤษฎีใหม่ มี ๕ ขั้น ได้แก่ ๑. รู้ดี รู้ชอบ รู้ชัด ๒. มีเป้าหมายชัดเจน รู้จักตัวเอง เต็มเต็มสิ่งใหม่ ๓. พอประมาณ ไม่โลภมาก ๔. รอคอยเป็น ใจเย็นให้ได้ ๕. เข้าใจชุมชน ปรับตนทันโลก

แผนภาพที่ ๕.๑ รูปแบบการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง บูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา ผู้วิจัยพบว่า มีประเด็นที่เป็นสาระสำคัญน่าสนใจศึกษาค้นคว้า ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้วิจัยเสนอให้มีการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน ให้มีแนวทางการทำงานร่วมกัน มีการบูรณาการหน้าที่การทำงานที่ชัดเจน ส่งเจ้าหน้าที่รัฐไปอบรมความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านหรือเกษตรกรต้นแบบ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่อย่างชัดเจน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

ผู้วิจัยเสนอให้งานวิจัยชิ้นนี้ ควรถูกนำไปเผยแพร่ไปยังกลุ่มเกษตรกร หน่วยงานราชการ ตลอดจนผู้ที่สนใจทำเกษตรรุ่นใหม่ที่ต้องการเห็นความสัมพันธ์กันอย่างชัดเจนระหว่างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการทำเกษตร เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) บูรณาการเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชาด้วยหลักอิทธิบาท ๔
- ๒) บูรณาการเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชาด้วยหลักทางสายกลาง
- ๓) บูรณาการเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชาด้วยหลักหัวใจเศรษฐกิจ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

.....อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. โรงพิมพ์วิบูลย์, ๒๕๓๒ - ๒๕๓๔.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

ชา สุภทโท. นอกเหนือเหตุผล. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๑.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ทฤษฎีใหม่: มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด. กรุงเทพมหานคร: สถาบันนโยบายศึกษา, ๒๕๔๑.

ทินพันธุ์ นาคะตะ. พระพุทธศาสนากับสังคมไทย. พระนคร: สหการพิมพ์, ๒๕๔๓.

นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร. การพัฒนาที่ยั่งยืน. จันทบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๔๙.

พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗.

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ). คำบรรยายวิปัสสนากรรมฐาน. กรุงเทพมหานคร: บริษัทประยูรวงศ์พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๕๐.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๓.

.....เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลบอลคิมทอง, ๒๕๓๘.

.....พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: บ.สื่อตะวัน ๒๕๔๕.

.....ภาวะผู้นำ. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๕.

.....การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โกลบอล คิมทอง, ๒๕๔๖.

.....แก่นธรรมเพื่อชีวิต. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๐.

.....ธรรมบุญชีวิต. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย, ๒๕๕๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). พุทธวิธีในการสอน. พิมพ์ครั้งที่ ๒๓. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย, ๒๕๕๑.

.....สยามสามไตร. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๒.

.....ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง. พิมพ์ครั้งที่ ๘๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๓.

_____ .**ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๔.

_____ .**พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ ๔๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ ในเครือบริษัท สำนักพิมพ์แพรวแอนโฮม จำกัด, ๒๕๕๘.

_____ พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). **ตามรอยพระอรหันต์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๙.

_____ .**ศิลปะแห่งชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๙.

_____ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

_____ พุทธทาส อินทปัญโญ. **สรณิพนธ์พุทธทาส ว่าด้วย วิถีประชาธิปไตย และหัวใจเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพมหานคร: ตาตา พับลิเคชั่น, ๒๕๕๐.

_____ .**พระธรรมคติ ๑๑๐ ปี ชาตกาลท่านพุทธทาสภิกขุ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๙.

_____ .**ฟ้าสาทางธรรม ๑๑๐ ปี ชาตกาลท่านพุทธทาสภิกขุ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๙.

_____ พระไพศาล วิสาโล. **พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม**. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๓๒.

_____ พระมหาอุทตนา นรเชฏฺโฐ. **หลักการพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนากับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ**. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดสำนักพิมพ์และสายส่งดวงแก้ว, ๒๕๕๗.

_____ เปรม ตินสุถานนท์. **ปรัชญาการพัฒนา: ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๑.

_____ ปิยะบุตร หล่อไกรเลิศ. **เศรษฐกิจพอเพียง**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด, ๒๕๔๗.

_____ ปัญญา ใช้บางยาง. **ธรรมาธิบายหลักธรรมในพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๘.

_____ พัฒนา สุขประเสริฐ. **ก้าวอย่างจากเกษตรทฤษฎีใหม่ สู่เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน, ๒๕๕๘.

_____ พินิจ ลาภธนานันท์. **บทบาทพระสงฆ์ในงานพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

_____ พิพัฒน์ ยอดพฤติการณ์. **เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงอะไร**. กรุงเทพมหานคร: วนิดาการพิมพ์, ๒๕๕๐.

_____ พงษ์พิสิฐ วัชรกุล. **เศรษฐกิจเขียวและใส**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๕๑.

_____ มนูญ มุกขประดิษฐ์. **จิตวิทยาตามแนวพระราชดำริ**. กรุงเทพมหานคร: คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒

_____ **ประทีปแห่งแผ่นดิน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัทไทยประกันชีวิต จำกัด, ๒๕๓๙.

ราศี บุรุษรัตนพันธุ์. **ทฤษฎีใหม่ในหลวง : ชีวิตที่พอเพียง**, สมุทรปราการ: ภัคธรรมศ, ๒๕๔๓.

รงค์ ประพันธ์พงศ์. **เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่**. กรุงเทพมหานคร: สถาพรบุ๊คส์, ๒๕๕๐.

วิระยุทธ สวรรณทิพย์. **ศาสตร์แห่งพระราชา แนวคิด ภูมิปัญญานำสู่การปฏิบัติเพื่อทำคนให้เป็นคน**.

กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรมสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๓.

วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับ ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย**.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๔๖.

วัลลภ พรหมทอง. **เกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท โรงพิมพ์ไทย

วัฒนาพาณิชย์ จำกัด, ๒๕๔๒.

วิทยา เชียงกุล. **เศรษฐกิจไทย ปัญหาและทางแก้**. กรุงเทพมหานคร: สายธาร, ๒๕๔๘.

วศิน อินทสระ. **สาระสำคัญแห่งวิสุทธิมรรค**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เม็ดทราย,

๒๕๕๗.

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (อุทฺธฺายี), **“สัปปริสธรรม” หนังสืออนุสรณ์เนื่อง**

ในโอกาสงานฉาปนกิจศพ นายชัย. กรุงเทพมหานคร: ๒๕๐๙.

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน). **สังคหวัตถุ ๔**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราช

วิทยาลัย, ๒๕๒๘.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. **ธรรมาภิธาน พจนานุกรมคำสอน**

พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด

(มหาชน), ๒๕๕๒.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.).

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: บ.๒๑ เซ็นจูรี่ จำกัด,

๒๕๓๐.

_____ **แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ**. กรุงเทพมหานคร: บ.๒๑

เซ็นจูรี่ จำกัด, ๒๕๔๐.

_____ **จอมปราชญ์แห่งการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง

จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๕.

_____ **จอมปราชญ์แห่งการพัฒนา ทฤษฎีใหม่**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์

พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๕.

สุเมธ ตันติเวชกุล. **ใต้เบื้องพระยุคลบาท**. กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๔๓.

สุนทร กุลวัฒนวรพงศ์. **ตามรอยพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง – ทฤษฎีใหม่**. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์ชมรมเด็ก, ๒๕๔๔.

สฤณี อาชวานันทกุล. **ทุนนิยมมีชีวิต ธุรกิจมีหัวใจ**. กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๕๓.

อภิชัย พันธเสน. **พุทธเศรษฐศาสตร์ วิวัฒนาการ ทฤษฎีและการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขา**

ต่างๆ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๔๗.

(๒) บทความในวารสาร

มูลนิธิชัยพัฒนา, “เกษตรทฤษฎีใหม่”. วารสารมูลนิธิชัยพัฒนา. (มกราคม ๒๕๓๗) : ๒๓ - ๒๘.

วิวัฒน์ ศัลยกำธร, ดร. “ทฤษฎีใหม่: แนวคิดและปฏิบัติการสำหรับเกษตรกรรายย่อย”. วารสาร
พัฒนาสังคม ๑ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๔๐): ๔๐-๔๕.

(๓) วิทยานิพนธ์:

ดลพัฒน์ ยศธร. “รูปแบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธศาสตร์”. วิทยานิพนธ์

ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒

มนูญ มุกขประดิษฐ์. “การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กับ
หลักธรรมในพระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

ปนัดดา พงษ์นภาพิไล. “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม การเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ”.
วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร,
๒๕๔๓.

ประธินพร แพทย์รังสี. “การประเมินโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองแบบ พอเพียง ตามแนว
พระราชดำริ ในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ศึกษาเฉพาะกรณีเกษตรกรในอำเภอท่าใหม่
จังหวัดจันทบุรี”. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๔.

พระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ อินมปญโญ/ กongsin). “การเกษตรแนวพุทธเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจ
ชุมชน”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระครูอาทรปริยัติยานุกิจ (สุจิตโต/เพียรสองชั้น). “การประยุกต์หลักสังคหวัตถุ ๔ ในการ
บริหารงานบุคคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในอำเภอสวรรณภูมิ
จังหวัดร้อยเอ็ด”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัยบัณฑิต
วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

สุพรรณ เพื่องบุญ. “การพัฒนาสื่อประสม เรื่อง เกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ ร.๙ ผ่าน
ระบบเครือข่าย”. การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, สาขา
เทคโนโลยีการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๕.

สมศักดิ์ ลาดี. “การศึกษาการดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถม สังกัด
สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตร
มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓.

(๔) รายงานวิจัย:

ภัทรพร สิริกาญจน. **หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ แนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน สุวณฺโณ ในการพัฒนาชุมชน**. งานวิจัยเสนอต่อสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘.

(๕) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

กัลยาณมิตรเพื่อนแท้สำหรับคุณ. **อัฐัญญดา (ความเป็นผู้รู้จักตน)**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.kalyanamitra.org/th/article_detail.php?i=15414 [๒ มกราคม ๒๕๖๒].

กรณีศึกษา. **อดีตผู้ใหญ่บ้าน ปลดหนี้ด้วยเกษตรทฤษฎีใหม่ แคมสร้างรายได้หลักแสนบาทต่อปี**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://news.mthai.com/general-news/539296.html> [๑ มีนาคม ๒๕๖๒].

ข่าวสดออนไลน์. **อดีตพ่อค้าลูกขึ้นทอดในเมืองกรุง กลับบ้านเกิดทำเกษตรทฤษฎีใหม่ สร้างรายได้วันละ ๕๐๐ บาท**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.sentangsedtee.com/farming-trendy/article_49182 [๑ มีนาคม ๒๕๖๒].

ไทยพีบีเอส. (6 สิงหาคม 2560). **มะนาวล้นตลาด ราคาดีดลูกละ 15 - 50 สต.. สืบค้นเมื่อ ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑**, จาก <https://news.thaipbs.or.th/content/264992>.

เทคโนโลยีชาวบ้าน. **ศูนย์การเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ ประโยชน์ที่มากกว่ารายได้เสริมของกวางทองราช ที่บึงกาฬ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.technologychaoban.com/livestock-technology/article_43937 [๑ มีนาคม ๒๕๖๒].

ประเวศ วะสี, ศ.นพ. **ประเวศแนะใช้เกษตรทฤษฎีใหม่แก้ปัญหาชาวนา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.komchadluek.net/news/politic/178968> [๒๐ กันยายน ๒๕๖๑].

ปาลัญ ชญา. **สาวโรงงานผันตัวพลิกผืนดินสืบสานเกษตรทฤษฎีใหม่ตามรอย ‘ในหลวงร.๙’**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://news.mthai.com/economy-news/agriculture/639119.html> [๑ มีนาคม ๒๕๖๒].

พุทธทาสภิกขุ. **มิตรภาพไร้พรหมแดน**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.ladyinter.com/forum_posts.asp?TID=36704 [๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒].

มูลนิธิชัยพัฒนา. **ข้อสำคัญที่ควรพิจารณา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.chaipat.or.th/2010-06-03-06-58-49.html> [๘ กันยายน ๒๕๖๑].

_____. **ทฤษฎีใหม่**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.chaipat.or.th/2010-06-03-06-17-29.html> [๘ กันยายน ๒๕๖๑].

_____. **โครงการพระราชดำริในเขตพื้นที่ภาคกลางตอนบน**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.chaipat.or.th/royal-projects-in-various-regions/central/664-2011-03-17-05-05-54.html> [๑๒ กันยายน ๒๕๖๑].

_____. **ประโยชน์ของทฤษฎีใหม่**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.chaipat.or.th/2010-06-03-06-17-29.html> [๒ มกราคม ๒๕๖๒].

- มูลนิธิสิริกรรมธรรมชาติ. **ทฤษฎีใหม่สู่การปฏิบัติ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://agrinature.or.th/node/160> [๒ มกราคม ๒๕๖๒].
- วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์. **ข้าวโพด สาเหตุแห่งการทำลายป่า น้ำแล้งและหมอกควันพิษ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.sarakadee.com/blog/oneton/?p=1717> [๑๖ กันยายน ๒๕๖๑].
- วัชรินทร์ เขจรวงศ์. **ทำเกษตรทฤษฎีใหม่อย่างไร ให้ประสบความสำเร็จ มีรายรับตลอดปี**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.technologychaoban.com/agricultural-technology/article_10411 [๑ มีนาคม ๒๕๖๒].
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.). **ปลูกป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.tsdf.or.th/th/royally-initiated-projects/10760> [๑๙ กันยายน ๒๕๖๑].
- สำนักราชเลขาธิการ. **พระราชดำรัสในการเสด็จออกมหาสมาคมในงานพระราชพิธี เจริญ พระชนมพรรษา พุทธศักราช ๒๕๕๔**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.ohpps.go.th/ [๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๑].
- สุภาวดี ขำอิม. **การถอดองค์ความรู้ (KM) เกษตรกรต้นแบบในพื้นที่อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัด นครปฐม**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://dept.npru.ac.th/npdata/data/files/KM%20%นายวัฒนา%20ใจชื่อ%281%29.pdf> [๑ มีนาคม ๒๕๖๒].
- สารสนเทศส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร. **เกษตรทฤษฎีใหม่**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.ekaset.net/index.php?option=com_content&task=view&id=319&Itemid=29 [๒ มีนาคม ๒๕๖๒].
- รุจิรพงศ์ ทิพย์พรชัย. **เกษตรกรปลดหนี้แสนได้จริง ตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.dailynews.co.th/article/550796> [๑ มีนาคม ๒๕๖๒].
- อมรินทร์. **พระราชดำรัสพระราชทานแก่บุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดาฯ พระราชวังดุสิต วันอาทิตย์ที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๗**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.amarin.co.th/royalspeech/speech37.htm> [๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒].
- MGR Online. **“ไร้สุขสมาน” เกษตรกรต้นแบบ ตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ ในหลวง ร.๙**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://mgronline.com/smes/detail/9600000103184> [๑ มีนาคม ๒๕๖๒].
- Workpoint News. **เกษตรกรต้นแบบ ผู้นำหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ของ ร.๙ มาปรับใช้** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://workpointnews.com/2017/10/13/เกษตรกรต้นแบบ-ผู้นำ> [๑ มีนาคม ๒๕๖๒].

(๕) สัมภาษณ์

จิระเดช ทะนงจิตต์. เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

ณัฐพงศ์ โตปิติ. เกษตรอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี, ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

นนทกร พุ่มกล่อม. ผู้อำนวยการ โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

ปัญญา ปุลิเวคินทร์. ผู้อำนวยการศูนย์ภูมิรักษ์ธรรมชาติ จ.นครนายก, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

พระครูพุ่มภาวนาจารย์ (วีระนนท์ วีรนนโท), วิ. เจ้าอาวาสวัดป่าเจริญราช, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

พระมหายุทธนา นรเชษฐ, ดร. อาจารย์ประจำคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

ลักขณา เกื้อนอกลาด. เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

วิวัฒน์ ศัลยกำธร, ดร. รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

วรรณภา มีคำ. เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

ศุภรัตน์ ภูศรี. เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

สมศักดิ์ เครือวัลย์. ประธานศูนย์กิจกรรมธรรมชาติสองสลึง, ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

แหลม ไหวติง. เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี, ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

อรพิมพ์ สุริยา. นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ (สำนักงานเกษตร จ.ปทุมธานี), ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

เอกรัตน์ จันทรศิริ, ว่าที่ร้อยตรี. นักวิชาการและอาสาสมัครเกษตรอำเภอลำลูกกา, ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อใช้ในการวิจัย (In-depth interview)

แนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อใช้ในการวิจัย (In-dept interview)

ดัชนีนิพนธ์เรื่อง

การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา
 หลักสูตรพุทธศาสตร์ดัชนีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิชา – อาทิตย์
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึกนี้ ผู้วิจัยได้ออกแบบเพื่อการเก็บข้อมูลภาคสนาม ในการศึกษา
 วิจัยดัชนีนิพนธ์ เรื่องการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา

ผู้ตอบคำถามสัมภาษณ์ สามารถแสดงความรู้ ความคิดเห็นที่เป็นข้อเท็จจริง ซึ่งเป็นข้อมูลเชิง
 ประจักษ์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยได้อย่างเต็มที่ตามความเหมาะสม

ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปผลการวิจัย เพื่อประโยชน์เชิงวิชาการ
 เท่านั้นโดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

- ๑) เพื่อศึกษาเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา
- ๒) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา
- ๓) เพื่อบูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยผู้วิจัย แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม ประกอบด้วย

- ๑) กลุ่มนักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ ด้านการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ๗ ท่าน
- ๒) กลุ่มนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ๒ ท่าน
- ๓) กลุ่มเกษตรกร/เจ้าหน้าที่โครงการฯ ๕ ท่าน

โดยคำถามที่ใช้สัมภาษณ์เชิงลึก แยกคำถามตามกลุ่มของผู้ให้ข้อมูลหลัก ทั้ง ๓ กลุ่ม เพื่อความ
 สะดวกต่อสรุปข้อมูลของผู้วิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อใช้ในการวิจัย (In-depth interview)

กลุ่มที่ ๑ นักวิชาการ/ผู้เชี่ยวชาญ ด้านการทำเกษตรทฤษฎีใหม่

กลุ่มที่ ๒ นักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา

(อธิบายพอสังเขปตามความคิดเห็นของท่าน)

- ๑) ท่านคิดว่า อะไรคือหลักการสำคัญที่ผู้ปฏิบัติต้องรู้และเข้าใจในเรื่องของเกษตรทฤษฎีใหม่?
- ๒) ท่านคิดว่า ปัญหา/อุปสรรค ของการนำเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา มีอะไรบ้าง/มีแนวทางแก้ไขอย่างไร ?
- ๓) ท่านคิดว่า มีแนวทางใดที่ส่วนเสริมให้การนำทฤษฎีใหม่ ถูกนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ?
- ๔) ท่านคิดว่า มีหลักธรรมใดบ้างที่ปรากฏเด่นชัดอยู่ในเกษตรทฤษฎีใหม่ ?
- ๕) ท่านมีแนวทางการบูรณาการเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา ด้วยหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริม อย่างไรบ้าง?
- ๖) ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์)

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิชา-อาทิตย รุ่นที่ ๔

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อใช้ในการวิจัย (In-depth interview)

กลุ่มที่ ๓ กลุ่มเกษตรกร/เจ้าหน้าที่โครงการฯ

(อธิบายพอสังเขปตามความคิดเห็นของท่าน)

- ๑) ท่านนำหลักเกษตรทฤษฎีใหม่มาใช้ศูนย์อย่างไรบ้าง?
- ๒) ท่านพบ ปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง ในการนำเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชามาใช้ และ มีแนวทางแก้ไขอย่างไร ?
- ๓) ท่านคิดว่า มีแนวทางใดที่ส่วนเสริมให้การนำทฤษฎีใหม่ ถูกนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ?
- ๔) ท่านคิดว่า มีกิจกรรมใดบ้างที่ปรากฏเด่นชัดอยู่ในเกษตรทฤษฎีใหม่ ?
- ๕) ท่านคิดว่า อะไรคือจุดเด่นของโครงการฯ?
- ๖) ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์)

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิชา-อาทิศย์ รุ่นที่ ๔
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

๑. พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ, ดร.
มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. ดร.ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์
มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. ดร.สมคิด เศษวงค์
มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้การสัมภาษณ์

๑. พระมหาพุทธนา นรเชฏฐ์ ดร.,ป.ธ.๙ ตำแหน่ง อาจารย์ประจำคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. พระครูปทุมภาวนาจารย์ วิ. ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดป่าเจริญราช อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี
๓. ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร ตำแหน่ง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
๔. นายนันทกร พุ่มกล่อม ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนาและผู้เชี่ยวชาญ ด้านการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี
๕. ผู้ใหญ่สมศักดิ์ เครือวัลย์ ตำแหน่ง ประธานศูนย์กสิกรรมธรรมชาติสองสลึง อ.แกลง จ.ระยอง
๖. นายณัฐพงศ์ โตปิติ ตำแหน่ง เกษตรอำเภอลำลูกกา จ.ปทุมธานี
๗. ว่าที่ร้อยตรี เอกรัตน์ จันทร์ศิริ ตำแหน่ง นักวิชาการและอาสาสมัครเกษตรกรอำเภอลูกกา
๘. คุณอรพิมพ์ สุริยา ตำแหน่ง นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ (สำนักงานเกษตร จ.ปทุมธานี)
๙. คุณปัญญา บุลิเวคินทร์ ตำแหน่ง ประธานศูนย์ภูมิรักษ์ธรรมชาติ จ.นครนายก
๑๐. นางสาวศุภรัตน์ ภูศรี ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี
๑๑. คุณลักขณา เกื่อนกลาง ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี
๑๒. คุณวรรณภา มีคำ ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี
๑๓. คุณจิระเดช ทนงจิตต์ ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี
๑๔. คุณแหลม ไหวติง ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี

ภาคผนวก ค

เอกสารราชการที่เกี่ยวข้อง

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย (หลักสูตร พธ.ด. พระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ) โทร. ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๐๑๐

วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขอนิมนต์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

นมัสการ พระมหาดวงเด่น จิตตภาณ, ดร.

ด้วย พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ รหัสนิสิต ๕๘๐๑๕๐๕๑๕๕ ได้รับอนุมัติให้ทำคุณูปการ เรื่อง “บูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา: กรณีศึกษา โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” โดยมี ผศ.ดร.ดวงเพชร สมศรี และ ผศ. ดร.ประพันธ์ ศุภสร เป็นคณะกรรมการควบคุม การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ระหว่างออกแบบเครื่องมือวิจัยเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูล

เพื่อการนี้ จึงขอนิมนต์พระคุณท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงนมัสการมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบพระคุณยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ศุภสร)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ

ดร.วิภา
ศิริไพฑูริย์
ก.จ. วิชัย

นิสิตผู้ทำวิจัย: พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) โทร. ๐๙ ๓๔๕๖ ๔๔๒๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย (หลักสูตร พธ.ด. พระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ) โทร. ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๑๑๐

วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน ดร.สมคิด เศษวงศ์

ด้วย พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ รหัสนิสิต ๕๘๐๑๕๐๕๑๕๕ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “บูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา: กรณีศึกษา โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” โดยมี ผศ.ดร.ดวงเพชร สมศรี และ ผศ. ดร.ประพันธ์ ศุภสร เป็นคณะกรรมการควบคุม การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ระหว่างออกแบบเครื่องมือวิจัยเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูล

เพื่อการนี้ จึงขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัยเพื่อความสะดวกสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเรียนเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ศุภสร)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ

นิสิตผู้ทำวิจัย: พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) โทร. ๐๙ ๓๔๕๖ ๔๙๒๕

บันทึกข้อตกลงความร่วมมือในการวิจัย

ดร. สมคิด เศษวงศ์

วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

[illegible]

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๖๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

เรียน ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์/เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาวีระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ รหัสนิสิต ๕๘๐๑๕๐๕๑๔๕ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “บูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา: กรณีศึกษา โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” โดยมี ผศ.ดร.ดวงเพชร สมศรี และ ผศ. ดร.ประพันธ์ ศุภสร เป็นคณะกรรมการควบคุม การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

อภินนทเวที
19
6 กพ ๖2

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ศุภสร)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นิสิตผู้ทำวิจัย: พระมหาวีระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) โทร. ๐๙ ๓๔๕๖ ๔๙๒๕

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๒๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

เรียน นายนทกร พุ่มกล่อม ผู้อำนวยการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา และผู้เชี่ยวชาญ
ด้านการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์/เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิเศษ รหัสนิต ๕๘๐๑๕๐๕๑๕๕ ได้รับอนุมัติให้ทำคุณูปการ เรื่อง “บูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา: กรณีศึกษา โครงการศูนย์บริการ วิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” โดยมี ผศ.ดร.ดวงเพชร สมศรี และ ผศ. ดร.ประพันธ์ ศุภพร เป็นคณะกรรมการควบคุม การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูล สำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัยซึ่งจะเป็น ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

วิระศักดิ์ อภินนทเวที นิสิต
ศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา

นายพชร พุ่มกล่อม
11 ก.พ. ๖๒

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ศุภพร)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นิตผู้ทำวิจัย: พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) โทร. ๐๙ ๓๔๕๖ ๔๙๒๕

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๑๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๕

กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

เรียน ผู้ใหญ่สมศักดิ์ เครือวัลย์ ประธานศูนย์กสิกรรมธรรมชาติสองสลึง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์/เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาวิระศักดิ์ อภินทเวที (แสงพงษ์) นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิชา ๕๘๐๑๕๐๕๑๕๕ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “บูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา: กรณีศึกษา โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” โดยมี ผศ.ดร.ดวงเพชร สมศรี และ ผศ. ดร.ประพันธ์ ศุภสร เป็นคณะกรรมการควบคุม การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ศุภสร)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

นิสิตผู้ทำวิจัย: พระมหาวิระศักดิ์ อภินทเวที (แสงพงษ์) โทร. ๐๙ ๓๔๕๖ ๔๙๒๕

ท ก.พ. ๖๒

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๑๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำลูกกา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๕

กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

เรียน นายณัฐพงศ์ โตปิติ เกษตรอำเภอลำลูกกา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์/เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิชา ศรัทธาธิปไตย ๕๘๐๑๕๐๕๑๕๕ ได้รับอนุมัติให้ทำคุณูปการ เรื่อง “บูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา: กรณีศึกษา โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” โดยมี ผศ.ดร.ดวงเพชร สมศรี และ ผศ. ดร.ประพันธ์ ศุภกร เป็นคณะกรรมการควบคุม การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ
นายณัฐพงศ์ โตปิติ
เกษตรอำเภอลำลูกกา
วิจัย

ขอแสดงความนับถือ

(นายณัฐพงศ์ โตปิติ)
เกษตรอำเภอลำลูกกา

น/ก.พ. ๖๒

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ศุภกร)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นิสิตผู้ทำวิจัย: พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) โทร. ๐๙ ๓๔๕๖ ๔๙๒๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๑๖

๕

กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

เรียน ว่าที่ ร.ต. อดิศักดิ์ จันทระกิจ (อาสาสมัครทหาร)

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์/เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ รหัสนิสิต ๕๘๐๑๕๐๕๑๕๕ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “บูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา: กรณีศึกษา โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” โดยมี ผศ.ดร.ดวงเพชร สมศรี และ ผศ. ดร.ประพันธ์ ศุภสร เป็นคณะกรรมการควบคุม การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

อภินนทเวที (แสงพงษ์) ๖๗๖ มห

นางสาวประจักษ์ อธิวงษ์

(๓๗ ม)

(ว่าที่ ร.ต. อดิศักดิ์ จันทระกิจ)

๓๗ ม. ๖๒

นิสิตผู้ทำวิจัย: พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) โทร. ๐๙ ๓๔๕๖ ๔๙๒๕

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ศุภสร)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๒๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

เรียน คุณดร.พิณ ศึกษานันท์ ตำแหน่ง นักศึกษาชั้นปริญญาโท สาขาวิชา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์/เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด (ตั้งทีมงานกองธรรมศาสตร์มหาวิทยาลัย)

ด้วย พระมหาวีระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ รหัสนิต ๕๘๐๑๕๐๕๑๕๕ ได้รับอนุมัติให้ทำคุณูปการ เรื่อง “บูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา: กรณีศึกษา โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” โดยมี ผศ.ดร.ดวงเพชร สมศรี และ ผศ. ดร.ประพันธ์ ศุภกร เป็นคณะกรรมการควบคุม การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

นิสิตให้สัมภาษณ์ เพื่อค้น
หาข้อมูลในการทำวิจัย
(นางสาวพิณ ศึกษานันท์)
นักศึกษาระดับปริญญาโท
ก.พ. ๖๒

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ศุภกร)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นิสิตผู้ทำวิจัย: พระมหาวีระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) โทร. ๐๙ ๓๔๕๖ ๔๙๒๕

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๒๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำปลายมาศ
จังหวัดสุรินทร์ ๓๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

เรียน คุณปัญญา ปุทธิเวทินทร์ (ประธานศูนย์อนุรักษ์ธรรมชาติและ จ. นครนายก)

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์/เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาวีระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิชา ศาสนา ศาสนพิธี ๕๘๐๑๕๐๕๑๕๕ ได้รับอนุมัติให้ทำคุณูปการ เรื่อง “บูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา: กรณีศึกษา โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” โดยมี ผศ.ดร.ดวงเพชร สมศรี และ ผศ. ดร.ประพันธ์ ศุภพร เป็นคณะกรรมการควบคุม การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

อินดิโนมม
เมื่อ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

ขอแสดงความนับถือ

(อินดิโนมม)
๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ศุภพร)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นิสิตผู้ทำวิจัย: พระมหาวีระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) โทร. ๐๙ ๓๔๕๖ ๔๙๒๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย (หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาคพิเศษ) โทร. ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๗๙

วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระมหาพุทธนา นรเชฏโฐ (ศิริวรรณ), ดร. อาจารย์ประจำคณะพุทธศาสตร์

ด้วย พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ รหัสนิสิต ๕๘๐๑๕๐๕๑๕๕ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “บูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา: กรณีศึกษา โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” โดยมี ผศ.ดร.ดวงเพชร สมศรี และ ผศ. ดร.ประพันธ์ ศุภกร เป็นคณะกรรมการควบคุม การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วยตนเอง

จึงนมัสการมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบพระคุณยิ่ง

พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์)
ท.น. ๕๘๐๑๕๐๕๑๕๕
๑๑ ก.พ. ๖๒

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ศุภกร)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ

นิสิตผู้ทำวิจัย: พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) โทร. ๐๙ ๓๔๕๖ ๔๙๒๕

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๒๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

นมัสการ พระครููปทุมภาวนาจารย์ วิ. เจ้าอาวาสวัดป่าเจริญราช

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์/เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิเศษ รหัสนิต ๕๘๐๑๕๐๕๑๕๕ ได้รับอนุมัติให้ทำดุขฎีนิพนธ์ เรื่อง “บูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา: กรณีศึกษา โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” โดยมี ผศ.ดร.ดวงเพชร สมศรี และ ผศ. ดร.ประพันธ์ ศุภสร เป็นคณะกรรมการควบคุม การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วยตนเอง

จึงนมัสการมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบพระคุณยิ่ง

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

นิสิตผู้ทำวิจัย: พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์)
เป็นพระโณมโณสิทธรวิจิตร

พระครููปทุมภาวนาจารย์ วิ.
(พระครููปทุมภาวนาจารย์)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ศุภสร)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

11/2/62. นิสิตผู้ทำวิจัย: พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) โทร. ๐๙ ๓๔๕๖ ๔๙๒๕

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๑๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

เรียน อาจารย์สุภาวดี อัครี อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์/เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาวีระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคพิเศษ รหัสนิต ๕๘๐๑๕๐๕๑๕๕ ได้รับอนุมัติให้ทำคุณูปการ เรื่อง “บูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา: กรณีศึกษา โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” โดยมี ผศ.ดร.ดวงเพชร สมศรี และ ผศ. ดร.ประพันธ์ ศุภสร เป็นคณะกรรมการควบคุม การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

สุภาวดี อัครี

๑๑ ก.พ. ๖๒

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ศุภสร)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นิสิตผู้ทำวิจัย: พระมหาวีระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) โทร. ๐๙ ๓๔๕๖ ๔๙๒๕

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๒๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

เรียน คุณ ศุภร ศุภร บ.ลือหอกลาด ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดธรรม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์/เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิชา ศาสนา วัฒนธรรม ๕๘๐๑๕๐๕๑๕๕ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “บูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา: กรณีศึกษา โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” โดยมี ผศ.ดร.ดวงเพชร สมศรี และ ผศ. ดร.ประพันธ์ ศุภร เป็นคณะกรรมการควบคุม การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

ขอสงวนสิทธิ์เพื่อไม่เปิดเผย
 ๗๐ กรกฎาคม ๒๕๖๒

ศุภร ศุภร บ.ลือหอกลาด

11 กพ. 62

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ศุภร)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นิสิตผู้ทำวิจัย: พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) โทร. ๐๙ ๓๔๕๖ ๔๙๒๕

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๑๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

เรียน คุณ จอห์น ไม้เท้า ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โครงการ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์/เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิชา รัชต์นิสิต ๕๘๐๑๕๐๕๑๕๕ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “บูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา: กรณีศึกษา โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” โดยมี ผศ.ดร.ดวงเพชร สมศรี และ ผศ. ดร.ประพันธ์ ศุภสร เป็นคณะกรรมการควบคุม การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

คุณส ใน สักภา ๒๕๖๒ เมื่อ ประโยชน์ ต่อทางวิจัย ขอแสดงความนับถือ

จอห์น ไม้เท้า

11 กพ. 2562

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ศุภสร)
รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นิสิตผู้ทำวิจัย: พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) โทร. ๐๙ ๓๔๕๖ ๔๙๒๕

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๑๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๕

กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

เรียน คุณจิระเดช ทนงจิตต์ ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โครงการ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์/เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิชา รัชต์สนธิ์ ๕๘๐๑๕๐๕๑๕๕ ได้รับอนุมัติให้ทำคุณิพนธ์ เรื่อง “บูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา: กรณีศึกษา โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” โดยมี ผศ.ดร.ดวงเพชร สมศรี และ ผศ. ดร.ประพันธ์ ศุภสร เป็นคณะกรรมการควบคุม การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

นิสิตให้สัมภาษณ์เพื่อเป็นประโยชน์

ต่อกรทำวิจัย

จิระเดช ทนงจิตต์

11 กพ ๖๒

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ศุภสร)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นิสิตผู้ทำวิจัย: พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) โทร. ๐๙ ๓๔๕๖ ๔๙๒๕

ที่ ศธ ๖๑๐๑.๑/๑๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ข้อมูลประกอบการวิจัย

เรียน คุณ เหว่นม ใจดีบ ารงแห่งวัดที่ใดมก

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์/เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาควิเศษ รหัสนิต ๕๘๐๑๕๐๕๑๕๕ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “บูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา: กรณีศึกษา โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” โดยมี ผศ.ดร.ดวงเพชร สมศรี และ ผศ. ดร.ประพันธ์ ศุภกร เป็นคณะกรรมการควบคุม การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการสำรวจความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ จึงขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน เวลา และสถานที่สัมภาษณ์ นิสิตจะเป็นผู้ประสานด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ จะขอบคุณยิ่ง

ยึดอยู่ในธรรมเพื่อประโยชน์

๗๖ มจร จิต

๖๕๖ ๗๖๖

11 กพ ๖๒

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ศุภกร)

รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นิตผู้ทำวิจัย: พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที (แสงพงษ์) โทร. ๐๙ ๓๔๕๖ ๔๙๒๕

ผนวก ง

ภาพการให้สัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ทรงคุณวุฒิ

ดร.วิวัฒน์ ศัลยกำธร
ตำแหน่ง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

นายพนทกร พุ่มกล่อม
ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ โครงการศูนย์บริการวิชาการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา และผู้เชี่ยวชาญ
ด้านการเกษตรของมูลนิธิชัยพัฒนา ต.บึงทองหลาง อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี

ผู้ใหญ่สมศักดิ์ เครือวัลย์
ประธานศูนย์กสิกรรมธรรมชาติสองสลึง อ.แก่ง จ.ระยอง

นายณัฐพงศ์ โตปิติ
เกษตรอำเภอลำลูกกา จ.ปทุมธานี

ว่าที่ร้อยตรี เอกรัตน์ จันทศิริ
ตำแหน่ง นักวิชาการและอาสาสมัครเกษตรกรอำเภออุกกา

คุณอรพิมพ์ สุริยา
ตำแหน่ง นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ (สำนักงานเกษตร จ.ปทุมธานี)

คุณปัญญา ปุลิเวคินทร์
ตำแหน่ง ประธานศูนย์ภูมิรักษ์ธรรมชาติ จ.นครนายก

พระมหายุทธนา นรเชฏฐ์ ดร.,ป.ธ.๙
อาจารย์ประจำคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระครูปทุมภาวนาจารย์ วิ.ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดป่าเจริญราช อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี

๑. นางสาวศุภรัตน์ ภูศรี
๒. คุณลักขณา เกื่อนกลาด
๓. คุณวรรณภา มีคำ
๔. คุณจิระเดช ทนงจิตต์
๕. คุณแหลม ไหวติง

ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์ฯ
 ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์ฯ
 ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์ฯ
 ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์ฯ
 ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โครงการศูนย์ฯ